

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1934.

Första kammaren.

Nr 27.

Onsdagen den 25 april f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den av herr *Pettersson, Anton*, och herr *Nilsson, Alexander*, väckta motionen, nr 362, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för beredande av understöd åt vissa fiskare m. m.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran särskilda utskottets utlåtanden nr 1 och 2 samt första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 4.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial nr 63, med överlämnande till riksdagen av förteckning över av domänstyrelsen under år 1933 försålda hemman och lägenheter.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående visst markbyte mellan kronan och Östersunds stad, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande konstitutionsutskottets memorial nr 11, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Utskottets tillkännagivande att anledning icke förekommit att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen.

Lades till handlingarna.

Utskottets jämlikt § 107 regeringsformen gjorda anmälan av vissa ärenden. punkten 1 a).

Den 8 december 1933 beslöt Kungl. Maj:t på föredragning och hemställan av ministern för utrikes ärendena — efter gemensam beredning med cheferna för finans-, jordbruks- och handelsdepartementen — att förhandlingar skulle upptagas med den sovjetryska regeringen angående avtal om beställningar och krediter samt att utse fyra delegerade vid förhandlingarna.

Mellan de delegerade och av den sovjetryska regeringen utsedda ombud fördes sedermera förhandlingar, vilka den 8 mars 1934 ledde till enighet mellan delegationerna om ett förslag till överenskommelse jämte därvid fogade bilagor.

I anledning av berörda förhandlingar med Sovjetunionen kallades utrikesnämnden till sammanträde den 16 mars 1934.

Första kammarens protokoll 1934. Nr 27.

Ang. utrikesnämndens hörande i visst fall.

Ang. utrikesnämndens hörande i visst fall. (Forts.)

I statsråd senare samma dag beslöt Kungl. Maj:t på föredragning och hemställan av ministern för utrikes ärendena att för sin del godkänna berörda förslag till överenskommelse med Sovjetunionen samt att bemyndiga ministern för utrikes ärendena att för Sveriges del underteckna sagda överenskommelse jämte protokoll.

Samma dag beslöt Kungl. Maj:t även avlåta proposition (nr 253) till riksdagen, däri bl. a. hemställdes om riksdagens godkännande av berörda överenskommelse jämte protokoll.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten anfört bland annat:

»Frågan om förevarande överenskommelse mellan Sverige och Sovjetunionen angående beställningar och krediter är av största vikt ur handels- och näringspolitisk samt statsfinansiell synpunkt. Enligt utskottets mening hade ministern för utrikes ärendena därför bort göra framställning hos Kungl. Maj:t om nämndens hörande redan i samband med förhandlingars upptagande i ämnet och direktivs fastställande för förhandlingsdelegerade eller med andra ord senast den 8 december 1933. Utskottet har för underlåtenheten härutinnan ansett sig böra göra anmärkning mot ministern för utrikes ärendena Sandler, vilket utskottet får för riksdagen anmäla.»

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Sandler**: Herr talman, mina herrar! Redan vid remissen av Kungl. Maj:ts proposition nr 253 hade jag tillfälle att yttra mig angående frågan om utrikesnämndens hörande i det ärende konstitutionsutskottets uttalande under punkt 1 a) avser. Jag upprepar nu vad jag sade då, nämligen att jag väl förstår den meningen, att utrikesnämnden bort kunna höras före upptagandet av förhandlingar i ämnet. Jag nämnde också vid detta tillfälle, vilka omständigheter som föranlett, att utrikesnämndens hörande skett först den 16 mars, innan Kungl. Maj:t samma dag fattade beslut om avtalets undertecknande och om proposition till riksdagen rörande dess godkännande.

Lika oförbehållsamt som mitt medgivande då var i lämplighetsfrågan, lika kategorisk är min bestridan i dag, att det förelåg någon konstitutionell förpliktelse att i december månad föreslå utrikesnämndens hörande. Detta gör ej heller konstitutionsutskottet gällande. Talet om »grundlagsbrott» har sin hemort i andra tryckalster än det grundlagsvårdande utskottets material. Jag erinrar därom, att uppdraget till de svenska förhandlingsdelegerade innebar att utröna, huruvida *förutsättningar* föreläge för avslutande av ett avtal med Sovjetunionen om beställningar och kredit. Att detta uttryckssätt inneslöt en realitet visar sig bäst därav, att jag den 25 januari hade i min hand en rapport från förhandlingsdelegerade, att förutsättningar för det ifrågasatta avtalet icke förelågo. Hade förhandlingsläget icke sedermera blivit ett annat, skulle regeringen icke ha kunnat reflektera på förhandlingarnas slutförande och sålunda icke haft något att förelägga utrikesnämnden. Att jämväl om förhandlingsinitiativ, som måhända icke fullföljas, göra gällande, att de icke må tagas utan utrikesnämndens hörande, är en ståndpunkt, som jag icke kan dela och som efter min mening ingen regering kan tillämpa.

En distinktion att göra enligt grundlagens anda och sakens natur är vidare den emellan frågor, som skola i sista hand avgöras av riksdagen, och frågor dem Kungl. Maj:t kan avgöra.

Praxis i fråga om utrikesnämndens hörande och särskilt tidpunkten för dess inkallande har varit obestämd, såsom jag anser med rätta.

Det tillkommer — och måste efter min mening tillkomma — Kungl. Maj:ts regering att bedöma lämplighetsfrågan, på vilket stadium i förhandling med

Ang. utrikesnämndens hörande i visst fall. (Forts.)

främmande makt: före igångsättandet, under förloppet eller vid slutet av en förhandling utrikesnämndens hörande påkallas.

Det tillkommer å andra sidan — och däri ligger motvikten mot Kungl. Maj:ts nödvändiga rörelsefrihet — riksdagens vederbörande utskott att, obundet av formellt konstitutionella synpunkter, också ingå i prövning av denna lämplighetsfråga och därom göra det uttalande, vartill utskottet finner anledning. Jag finner mig icke alls manad att ingå i någon polemik mot att utskottet i anslutning till sitt uttalande 1930 understryker vikten av kontakt mellan regeringen och riksdagens förtroendenämnd.

»Ett verkligt fruktbärande samråd mellan regering och nämnd», såsom konstitutionsutskottet uttrycker sig, kommer emellertid icke till stånd, det önskar jag till sist framhålla, genom iakttagande av en viss regel om utrikesnämndens inkallande. Frågan *huru* detta »verkligt fruktbärande» samråd skall kunna etableras tänker jag emellertid icke nu ingå på, därest icke särskild anledning gives. Jag vill bara hoppas, att enhälligheten i konstitutionsutskottet, som nu uppnåtts genom att högerns representanter övergett sin ståndpunkt av 1930 — då anmärkning avstyrktes — skall bidra till det goda syftet även sedan svallvågorna lagt sig i dagens fråga.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Hans excellens har i sitt anförande tydligt erkänt och medgivit riktigheten av att utskottet haft sin uppmärksamhet riktad på det nu förevarande förhållandet. Hans excellens förbehåller Kungl. Maj:ts regering — såsom jag tror att orden föllo — att avgöra om och när ett utrikesnämndssammanträde i en utrikespolitisk fråga skall hållas, men han förbehåller lika obetingat utskottet att därom hysa en annan mening och att i så fall framlägga denna för riksdagen. Hans excellens och utskottet äro ense därom, att utskottet i denna fråga icke anlagt synpunkten av att grundlagens formella ord blivit överträdde, och vi äro ense därom, att det här gäller en fråga av lämplighetsnatur, en fråga, som emellertid nära sammanhänger med den konstitutionella uppgift, som utrikesnämnden har.

Det finns två olika uppfattningar angående utrikesnämnden. Den ena anser, att utrikesnämnden egentligen har blivit förfelad. Nämnden har egentligen ingen uppgift att fylla, och därför kan det göra detsamma om man hör den eller icke. Jag är icke alls av den meningen, att hans excellens hyser denna uppfattning. Tvärtom lyste en viss annan uppfattning igenom hans anförande. Den andra åsikten är den, att utrikesnämnden är det organ, som vi nu faktiskt ha för riksdagens samverkan med Kungl. Maj:t, och den uppfattningens anhängare hålla före, att det är nödvändigt att utrikesnämnden blir hörd även i praxis på sådant sätt, att dess funktion icke sakta dör bort utan något beslut allenast genom att nämnden kommer antingen i passivitet eller i vanrykte.

Nu vill jag gärna medge, att tidpunkten för utrikesnämndens hörande kan vara beroende av åtskilliga olika omständigheter, och det tillkommer givetvis i första hand Kungl. Maj:ts rådgivare att pröva, om den bör höras eller icke. I det nu föreliggande fallet måste jag emellertid för min del säga, att den omständigheten, som hans excellens anförde för att utrikesnämnden icke hade bort höras senast den 8 december, såsom utskottet har uttalat — den omständigheten nämligen, att hans excellens i januari 1934 hade i sin hand ett yttrande, som visade, att förutsättningar för avtalets slutande då icke förelägo — den omständigheten kan jag i detta fall icke tillmätta avgörande betydelse.

Jag skall icke alls ingå på frågan om avtalet med Ryssland i och för sig. Men jag skulle vilja tilläta mig påpeka en omständighet, som, därest hans excellens hade observerat densamma i tid, möjligen skulle ha medfört ett

Ang. utrikesnämndens hörande i visst fall. (Forts.)

annat resultat. Jag tror, att i fråga om det ryska avtal, vars förberedande det här gällde, hans excellens har förbisett en omständighet, som icke saknar betydelse utan tvärtom enligt mitt förmenande har den allra största betydelse och som just kunde och borde motiverat, att utrikesnämnden hördes, innan sådana pour-parlées fördes, vilka skulle undersöka, om närmare förutsättningar för avtals slutande förelågo. Det är nämligen det folkpsykologiska momentet hos svenska folket, att Sveriges folk med mycken misstro och mycken motvilja går med på ett avtal med Ryssland i sådana ting, som det här gäller, om inte man har klart och tydligt besked, att det verkligen är både nödvändigt och för riket synnerligen nyttigt. Det är detta folkpsykologiska moment, som även nu spelar en ganska stor roll, och jag hemställer, huruvida det icke just ur denna synpunkt, med fäst avseende vid att riksdagen dock återspeglar det svenska folkets opinioner, hade varit lämpligt och riktigt att fråga sig för hos utrikesnämnden, innan man gjorde försök till undersökning av spörsmålet, huruvida det fanns förutsättning eller ej att gå vidare. En sak är att gå vidare, en sak att ta det första steget. Det första steget togs genom nyssnämnda beslut. Några riktlinjer funnos, och det kunde ha varit skäl att utrikesnämnden fått medverka även vid besvarandet av frågan, huruvida sådana steg eller framstötter skulle göras eller icke.

Det är uppenbart, att om Kungl. Maj:t och riksdagen skulle kunna samverka i utrikespolitiska ting — och det torde väl alla anse önskvärt — bör ett förtroendefullt samarbete äga rum. Utrikesnämnden är bunden av så pass starka föreskrifter rörande tystlåtenhet och tystnadsplikt, att det icke torde föreligga — erfarenheten bekräftar ju också riktigheten därav — någon som helst risk för den diplomatiska sekretessen. Men jag tror icke, att förtroendet mellan Kungl. Maj:ts regering och utrikesnämnden ökas eller har större utsikter att vinna i kraft, om utrikesnämnden även i dylika situationer, så att säga, ställes på framtiden.

Då förhållandet är detta, synes det mig som om det hade varit önskvärt — och det har utskottet också ansett — att från riksdagens sida med kraft understrykes, att när Kungl. Maj:ts regering tar i anspråk sin obestridda rätt att pröva tidpunkten för utrikesnämndens hörande, denna Kungl. Maj:ts regering, vilken den än må vara, alltid tar hänsyn till vad den vet vara riksdagens önskan i ty fall.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Sandler**: Herr talman! Det yttrande, som konstitutionsutskottets ordförande hållit, föranleder mig endast att lämna den upplysningen, att initiativet till de ifrågavarande förhandlingarna icke tagits från svensk sida.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag skall be att få göra några korta erinringar mot utskottets hemställan. Utrikesministern har redan anfört några huvudgrunder, och jag skall be att få tillägga ett par skäl.

Utskottets ordförande framhöll, att det ur folkpsykologisk synpunkt var av vikt att man fick klart för sig, att en så betydelsefull fråga som denna inte äventyrades genom underlåten utredning, och ordföranden tillade, att tystlåtenheten är så väl garaderad inom nämnden, att man inte riskerar några obehöriga yppanden av diplomatiska hemligheter.

Men då äro ju de folkpsykologiska synpunkterna på det sättet neutraliserade! Talaren skall inte föreställa sig, att folket i landet känner sig tryggt, när det inte får veta någonting om det som skulle ge dem intryck av trygghet. Redan därigenom bortfaller totalt den folkpsykologiska synpunkten.

De flesta i landet ha heller inte alls reda på vad utrikesnämnden är för

Ang. utrikesnämndens hörande i visst fall. (Forts.)

något och känner inte till dess arbetssätt. Däremot förstår folket, att i en sådan här fråga måste man i främsta rummet höra verkligt initierade personer och inte minst intressenter från finansiell kunskap och ekonomiska intressen. Utrikesnämnden representerar veterligen inte något av dylik specialkunskap men väl stridiga partiinställningar, vilket i en sak som denna nästan minst av allt är ägnat att ingiva någon trygghetskänsla.

Jag har i en interpellation, vars framställande kammaren biföll i går, bl. a. i frågan om samarbetet mellan regeringen och riksdagen, i förbigående berört denna sak och hänvisar till de motiv, som finnas i interpellationen. vilken i går upplästes i kammaren.

Det är ju, som sagt, viktigt för folket att få öppet besked från dem, som äro inne i sådana här saker, eller antagas vara det. Vad som sker under sekretess, det intresserar inte folket såsom någon ledning för deras omdöme. Det är också givet, att i en sådan här brådskande angelägenhet bör det även för utrikesnämnden vara av betydelse att ha ett material från intressenter och teoretiskt sakkunniga till ledning för sitt omdöme. Detta vill utskottet åsidosätta genom att sätta utrikesnämnden i förgrunden före den verkliga utredningen, vilken nämnden icke representerar.

Nu vet jag, herr talman, att det är olika praxis i första och andra kammaren, om hur en kammare äger besvara en sådan här erinran. Så vitt jag vet, har första kammarens talmanskap ännu inte upphävt sin uppfattning, att första kammaren ej får uttala sig med gillande eller ogillande. Om denna praxis fortfarande skall upprätthållas i strid med andra kammarens praxis i motsatt riktning, ber jag, herr talman, få vidhålla ett av mig förut i denna kammare gjort försök att bringa enstämmighet mellan kamrarna. Den praxis, som förekommer i andra kammaren, bör väl vara den enda förnuftiga, om det överhuvud taget skall vara meningen med en dechargedebatt att giva uttryck åt riksdagens uppfattning.

Jag yrkar således, herr talman, att kammaren med ogillande av utskottets anmärkning måtte lägga saken till handlingarna.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Jag skall begränsa mig till det ärende, som här avhandlas och som enligt min mening bort föranleda utrikesnämndens sammankallande, och ej ingå på några jämförelser med tidigare handlagda ärenden.

Det fall, som här föreligger, rör sig på ett så pass ömtåligt område, att det synes som om det borde legat i regeringens eget intresse att på ett tidigt stadium förvissa sig om meningen hos utrikesnämndens ledamöter i denna för vår handelspolitik så känsliga fråga. Nu föreligger ju, så vitt man kan se av konstitutionsutskottets utlåtande, också det förhållandet, att regeringen faktiskt utfärdat direktiv för de delegerade att avsluta avtal i en viss riktning. Vidare har det förekommit, att regeringen gång efter annan givit de delegerade kompletterande instruktioner i ärendet. Det förefaller, när man ger bestämda direktiv på ett område som detta, som om det hade varit regeringens plikt att dessförinnan förvissa sig om utrikesnämndens mening, och det hade gått så mycket enklare som riksdagen ju en längre tid varit samlad. Om jag inte är felaktigt underrättad, har utrikesnämnden haft sammanträde i andra ärenden, varför det inte hade vållat någon svårighet för regeringen att bringa även detta ärende under nämndens prövning.

§ 54 i regeringsformen säger ju, att då tvekan yppas, om ett utrikesärende är av den större vikt, att utrikesnämnden skall höras, så bör man hellre höra nämnden än underlåta att sammankalla den. Och i föreliggande betänkande säger utskottet, att dessa beställningar och krediter äro »av största vikt ur

Ang. utrikesnämndens hörande i visst fall. (Forts.)

handels- och näringspolitisk samt statsfinansiell synpunkt». Det synes mig som om det här inte föreligger någon tvekan om att nämnden hade bort sammanställas.

Rent realiter kan man här ställa sig den frågan om inte genom det sätt, på vilket detta ärende har handlagts från regeringens sida, en viss skada har åstadkommit i våra handelsförbindelser med det berörda landet, därest nämligen avtalet inte skulle godkännas. Man kan hysa sådana farhågor, och det är därför denna underlåtenhet att i tid höra utrikesnämnden framstår i så mycket bjärtare dager.

När utrikesnämnden inte har ansetts böra höras i ett så pass viktigt ärende som detta — vad kan man inte då vänta sig för överraskningar från regeringens sida i andra viktiga utrikespolitiska spørsmål? Ärenden av utrikespolitisk natur, de må vara handelspolitiska eller andra, äro av så ömtålig beskaffenhet, att det ansetts lämpligt att i vår grundlag införa detta institut med en utrikesnämnd för att både regeringen och riksdagens ledamöter på detta sätt skola bli informerade, och det förhållandet, att en regering möjligen kan tänka sig, att den kan få en majoritet — eventuellt kanske en knapp majoritet — för ett visst förslag och av den anledningen anser sig inte behöva iakttaga alla formella plikter, bör inte kunna åberopas, ty utrikespolitiska ärenden äro inte en majoritets — den må vara stor eller liten — angelägenhet, utan de angå hela vårt land och hela vårt folk. Man har därför rätt att fordra, att behandlingen av dylika ärenden blir sådan, som våra grundlagar föreskriva. Jag menar då även i överensstämmelse med grundlagens anda och mening.

Herr Hamrin: Herr talman! Utrikesministern började sitt anförande med att erinra därom, att den fråga vi i dag diskutera redan varit föremål för behandling i riksdagen, och sedan har den en lång tid debatterats i pressen. Det finnes knappast något att tillägga till vad som förut anmärkts mot själva behandlingssättet. Jag förmodar också, herr talman, att när vi komma fram till behandlingen av sakfrågan, kommer jämväl den formella behandlingen ytterligare en gång upp till dryftande här i kammaren.

För dagen har jag, herr talman, inte annat att tillägga än att det sätt, på vilket regeringen här behandlat ett allvarligt spørsmål och en betydelsefull fråga väl näppeligen från något håll skulle kunna försvaras — jag trodde knappast ens från utrikesministerns sida heller — ty man må utgå från vilken tolkning av grundlagsparagraferna som helst, så äro vi väl, åtminstone på den sidan, som hans excellens utrikesministern och jag företräda, ense därom, att denna institution tillkom för att knyta bandet mellan riksdagen och Kungl. Maj:ts regering starkare och fastare i en förtroendefull samverkan. Därom äro vi väl ense? Då frågar jag Ers excellens: kan detta sätt att behandla en så stor fråga vara ägnat att skapa denna förtroendefulla samverkan?

Vi, som haft tillfälle att deltaga i utrikesnämndens sammanträde och känna till den formella behandlingen av frågan, måste säga oss, att det sammanträde, som hölls på kallelse av Kungl. Maj:ts regering minuterna innan konseljbeslutet fattades, icke var av något som helst värde för behandlingen och avgörandet av ärendet. Jag vet inte, herr talman, om jag vågar ge mig in på denna ömtåliga fråga närmare, men så mycket anser jag mig dock kunna säga, att jag föreställer mig, att Kungl. Maj:t näppeligen hade fattat det beslut, som fattades, därest utrikesnämndens sammanträde hade hållits tidigare och de anföranden då hade förekommit, som höllos vid nyssnämnda tillfälle.

Jag vill alltså, herr talman, med beklämmande konstatera, att regeringen så litet beaktat ändamålet och uppgiften med utrikesnämndens tillkomst, att den

Ang. utrikesnämndens hörande i visst fall. (Forts.)

på det sätt, som här skett, behandlat en av de i ekonomiskt hänseende viktiga frågor, som riksdagen handlagt under de senaste åren.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Sandler**: Herr talman! I anledning av vad som sagts i de senaste två anförandena skall jag tillåta mig att beröra ett par synpunkter.

Herr Johansson, Johan Bernhard, gjorde gällande — jag antar i misshugg — att det i detta ärende icke hade förekommit en sådan behandling, som våra grundlagar författningen enligt kräva. Jag hänvisar den ärade talaren till vad konstitutionsutskottets ordförande i den delen nyss anfört. För att lämna ett bidrag till kännedomen om praxis på detta område skall jag tillåta mig att lämna ytterligare en upplysning. I detta fall har utrikesnämnden hörts före avgörandet. Det förekommer i åtskilliga fall, att utrikesnämnden överhuvud taget icke har hörts före undertecknandet, då det har gällt en fråga, som varit av natur att framläggas för riksdagen. Jag konstaterar här bara fakta, utan att göra någon plaidoyer för den ena eller andra praxis.

Jag har låtit se efter, hur det varit under de sista tio åren. Av 34 avtal eller konventioner, som förelagts riksdagen till godkännande, har det i 13 fall förekommit, att utrikesnämnden överhuvud icke varit hörd före undertecknandet av dessa avtal. Herr Johansson, Johan Bernhard, talade också om den skada, som kunde uppstå, för den händelse i sakfrågan avtalet icke bifalles. Ja, mina herrar, det finns ju ett sätt att avvärja den skadan, nämligen om riksdagen bifaller avtalet.

Herr Hamrin talade här mycket varmt om förtroendefull samverkan mellan regeringen och riksdagen. Det är möjligt, herr talman, att det vore nyttigare att resonera om hur denna samverkan skall åstadkommas vid ett tillfälle, då man icke behöver föra resonemanget på basis av denna fråga. Vad som förekommit under debatten i denna fråga är nämligen — jag måste bekänna det — av den naturen, att jag ej tror, att detta är det bästa tillfället att lugnt och resonligt tala med varandra om hur denna förtroendefulla samverkan skall etableras. Herr Hamrin sade bland annat i sitt anförande, att denna behandling i utrikesnämnden var av inget som helst värde, och om jag förstod honom rätt, skulle det vara därför att behandlingen omedelbart föregick regeringens beslut. Jag har, herr Hamrin, både som ledamot av utrikesnämnden och såsom ledamot av Kungl. Maj:ts regering i åtskilliga mycket viktiga ärenden varit med om precis detsamma, att utrikesnämndens överläggning omedelbart föregått regeringens beslut. Om herr Hamrin här inför kammaren vill karakterisera vad som förekom i utrikesnämnden såsom en behandling av inget som helst värde, så må den karakteristiken verkligen få stå för herr Hamrins räkning. Jag tillåter mig icke att inför kammaren göra någon betygsättning av vad som därvid förekom.

Herr **Reuterskiöld**: Herr talman! Jag hade icke tänkt begära ordet, då hans excellens icke hade någon annan invändning att göra än att initiativet hade kommit från den andra sidan. Då jag emellertid på grund av debattens fortsättning begärt ordet, vill jag endast säga, att det förefaller mig, som om den upplysningen hade kunnat ytterligare föranleda nämndens hörande före avgörandet av frågan, om man skulle acceptera ett sådant initiativ eller ej.

Beträffande den förteckning över traktatsfrågor, som icke underställts utrikesnämndens hörande, vågar jag ju icke uttala någon mening om huruvida hans excellens har en annan förteckning än den jag har i min hand. Det är möjligt. Den jag har i min hand och den som utskottet haft tillgänglig är upprättad utan anspråk på absolut fullständighet, men den ger i alla fall åt-

Ang. utrikesnämndens hörande i visst fall. (Forts.)

minstone så mycket vid handen, att man icke bara kan räkna antalet gånger, då utrikesnämnden antingen ej blivit hörd eller hörts mycket sent, kanske så sent som nu — ja, så sent tror jag knappast någon gång utrikesnämnden blivit hörd, att konseljen fått uppskjutas ett par minuter, för att nämnden skulle kunna hinna sluta! Men om man icke bara kan räkna med antalet gånger, måste man fråga sig, vad det gällt för slags traktater. Jag har ingen anledning att gå in på detta spörsmål nu, men min uppfattning är den, att när utrikesnämnden satts åt sidan eller hörts mycket sent, har det icke gällt sådana frågor, där man kunnat med fog antaga, att riksdagen haft ett särskilt intresse av att frågorna skulle behandlas reellt av utrikesnämnden. Det finnes handelskonventioner och skiljedomskonventioner, som äro av samma art, som tidigare behandlats, typfall, och det finnes andra smärre traktater och överenskommelser, där det icke alltid är så behöfligt med utrikesnämndens hörande, ty utrikesnämnden är icke till, mina herrar, för att binda regeringen eller för att avge yttranden i småfrågor, utan den är till för *principernas* skull.

Ja, herr talman, medan jag har ordet, skulle jag också vilja säga — bortsett från själva frågan — i anledning av det yrkande, som gjorts under debatten om att med ogillande lägga utskottets anmärkning till handlingarna, att jag tvivlar för det första på att den ärade talaren vinner någon som helst majoritet för ett sådant yrkande. Det kunde finnas en viss risk för det, ifall han hade yrkat, att anmärkningen skulle med gillande läggas till handlingarna. Men nu tror jag icke, att risken är så stor. Men jag tillåter mig stryka under, att första kammarens talmän — och jag har all anledning antaga, att kammarens nuvarande vördade talman skall följa traditionen — ha alltid vägrat proposition på ett sådant yrkande. Och jag vill understryka, att om man läser riksdagens historia i dessa stycken, innebär den skillnad i praxis, som finnes mellan andra kammaren och första kammaren, icke blott en skillnad med avseende på dechargefrågor, utan i andra kammaren har den principen att med gillande eller ogillande lägga utskottsbetänkanden till handlingarna icke anknutits till dechargen, utan till utskottsutlåtanden, som inneburit en anmälan eller ett uttalande, vilket som helst, som andra kammaren ogillat, och denna praxis i andra kammaren är således av en mycket större räckvidd än den som avser dechargeanmärkningarnas läggande till handlingarna.

Jag hemställer, att den praxis, som här har följts och följts med fullt fog alltsedan första kammaren tillkom, allt fortfarande måtte bibehållas.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Hans excellens utrikesministern rörde sig i sin replik till mig helt på det formella området, men jag försökte att klarlägga, att jag ville se denna fråga litet mera med hänsyn till själva saken. Visst har regeringen, formellt sett, hört utrikesnämnden, men samma dag konseljen hölls, någon liten stund före konseljen, innan propositionen avläts till riksdagen, och det var det förhållandet, att själva avtalet med denna främmande makt var villkorligt undertecknat, innan utrikesnämnden hördes, som enligt min mening borde kunna göras till föremål för anmärkning. Det är mot den *sakliga* tillämpningen av bestämmelsen, som jag för min del riktat min erinring, och mot sättet, när det gällt att begagna det institut, som heter utrikesnämnden.

Hans excellens säger, att den skada, som jag befarade kunna åstadkommas i förhållandet till den främmande makten, kan förhindras genom att man tager avtalet. Är det på det sättet man skall genomföra frågor av detta slag, att man ställes inför dem under trycket av att därför att frågan i och för sig är ömtålig, man skall vara tvungen att godkänna saken, trots att man icke

Ang. utrikesnämndens hörande i visst fall. (Forts.)

gillar den, då ber jag att mot ett sådant behandlingssätt få inlägga en bestämd gensaga. Jag kan icke annat än vidhålla, att det är en högst allvarlig sak vad som här förekommit, och jag måste för min del bestämt uttala ett ogillande av den handläggning, som kommit detta ärende till del från regeringens, synnerligast hans excellens utrikesministerns sida.

Herr Hamrin: Herr talman! Jag kan inskränka mig till att instämma i vad herr Reuterskiöld nyss sade och endast understryka det. Utrikesnämnden har ju tillkommit för att skapa ett förtroendefullt samarbete mellan riksdagen och Kungl. Maj:t, och jag föreställer mig, att om hans excellens utrikesministern haft att granska ett sådant tillvägagångssätt från oppositionens sida, det skulle varit mycket lätt för utrikesministern att påtala precis samma sak, som han nu har försvarat. Det kan icke vara möjligt — vilket också framgår av handläggningen i utskottet — att detta behandlingssätt av ärendet kan anses vara sådant, som överensstämmer med den tankegång, som ligger bakom skapandet av utrikesnämnden. Det är en förtroendefull samverkan, som därmed skulle åstadkommas, men denna samverkan har regeringen uraktlåtitt att taga i anspråk.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag vill minnas, att när jag vid ett tidigare tillfälle föreslog ett paritvt uttalande om en erinran i ett dechargebetänkande, som man kan göra i andra kammaren, fick yrkandet en avsevärd minoritet. Nu har utskottets ordförande försäkrat, att i dag blir så ej förhållandet, förmodligen därför, att ett enhälligt konstitutionsutskott står bakom erinringen. Det är icke någon risk för att ett sådant yrkande skall bifallas, anmärkte ordföranden spydigt.

Jag bygger yrkandet på vad som, även enligt andra kammarens traditionella uppfattning, måste anses vara grundlagens mening. Jag skulle ej vilja tro annat, än att även nu en avsevärd minoritet skulle giva sig till känna. Men kanske tiderna så förändrats, att parlamentarismen avskriver själv det ena av sina prerogativ efter det andra.

Nu är det väl ostridigt, att den lag, som instiftat utrikesnämnden, är en dålig lag. Konstitutionsutskottets ordförande sade ju själv i kammaren 1932, att nämnden icke är någon riksdagens nämnd utan tvärtom »vänder ryggen åt riksdagen». Professor Westman yttrade vid samma tillfälle, att nämnden endast är en »förgylld rättfälla». Så fick man då utan erinran uttrycka sig om nämnden. Jag har utförligt karakteriserat nämnden då, efteråt och senast i gårdagens interpellation.

Jag får verkligen fråga: Vad är det, som äventyrats i detta fall, därför att icke riksdagen skulle blivit tillräckligt hörd? *Riksdagen det är vi* och icke några privilegierade medlemmar, om vilkas göranden och låtanden vi ej få veta det minsta och som icke stå i någon kontakt med oss. Utrikesministern har framlagt en del prejudikat över tidigare relationer mellan regeringen och nämnden. Det synes varit lika stor anledning då som nu att göra erinran, vilken dock uteblivit. Men en närmare skildring av vad som passerat då eller nu, ha vi ej fått. Hemligheten förhindrar det. Socialminister Möller, som sitter i utrikesnämnden, anförtrodde mig dock en gång att i minst 80 procent av nämndens ärenden ej finns ringaste spår till anledning att iakttaga sådan tystlåtenhet. Om detta ärende hör till dessa 80 procent eller ej, det känner jag ej till, ty jag får icke veta det. Herr Trygger är den ende, som riktigt skvallrat ur skolan en gång för mig. Det står nämligen i motiven till denna enligt min uppfattning eminent mindervärdiga författning, att man får icke yppa något om Kungl. Maj:t förbjuder det. Men eljest skola nämndens

Ang. utrikesnämndens hörande i visst fall. (Forts.)

ledamöter vara varsamma, och endast till riksdagsmän med politisk erfarenhet kan en nämndledamot tillåta sig någon försiktig språksamhet. Det var länge sedan, som Trygger gav mig detta förtroende. Då ansågs jag förmodligen ha politisk erfarenhet. Till den grad obegåvad är denna författning även i motiven, så vitt jag förstår.

Vad som passerat vid det nu påtalade tillfället är, som sagt, en sluten bok. Nämnden har väl rätt att begära anstånd, om den anser sig behöva rådrum. Här om veta vi icke heller någonting. Jag tror därför inte, det är värt att här anlägga några bröstoner över en förorättad oskuld. Skulden ligger i nämndens desorganisation och felet är närmast statsmaktens och särskilt konstitutionsutskottets, som motsatt sig någon förnuftig ordning, utom 1932, då en regeringsproposition förelåg.

56 § riksdagsordningen möjliggör tillika direkta förhandlingar med riksdagen i dess plenum. Där ha vi den rätta platsen för dem. Men denna paragraf är lika mycket som utrikesnämnden företrädesvis en gest i författningen, som sällan tillämpats och förgäves ropar efter något konstitutivt innehåll. Det har aldrig befunnits möjligt att få konstitutionsutskottet att slå vakt om riksdagens rättigheter och lika litet vill det här slå vakt om desamma, när vi vilja veta vad som förekommit och icke gå fullkomligt som nulliteter under ledning av en utskottsbehandling, över vilken vi icke ha något inflytande och om vilken vi icke få veta någonting.

Herr Åkerberg: Man skulle kunna tro, herr talman, att det här vore fråga om en huvudsakligen formell angelägenhet. De bröstoner, som herr Hamrin höjde, och de teateråskor, som högergruppens ledare här försöker framkalla, vittna om att det icke bara är en formalitet, utan något mycket större, som ligger bakom. I sakfrågan har jag också, herr talman, den uppfattningen, att regeringen i sitt eget intresse kunde på ett tidigare stadium ha hört utrikesnämnden och att, när den icke gjorde det, den själv får sota för sin underlåtenhet. Då borde det ju snarast vara glädje i Kapernaum, och kanske det är så också.

Jag begärde ordet egentligen med anledning av vad herr Johansson framhöll, nämligen att det sätt, på vilket denna sak blivit behandlad av regeringen, särskilt för det fall att avtalet kommer att avslås av riksdagen, skulle vara ägnat att störa vårt goda förhållande till den främmande makt, som det är fråga om här, och skada våra handelsförbindelser med denna. Jag vill med anledning av detta säga, att om en skada av det slaget kommer att uppstå, kan det ej tillskrivas regeringens behandling av frågan utan det sätt, varpå denna fråga behandlats i den svenska pressen och av oppositionen vid denna riksdag.

Herr talman, jag hemställer, att anmärkningen i denna del lägges till handlingarna i enlighet med kammarens gamla traditioner.

Herr Löfgren: Det var ett par punkter i hans excellens yttrande, som ge mig anledning till en gensaga. Det framgick av detta anförande att han menade, att frågan endast kunde gälla, huruvida regeringen borde ha förfarit mera etikettsenligt, men att han vidhöll, att man vid ärendets behandling helt och hållet följt konstitutionell ordning, att behandlingen varit fullt konstitutionell. Det är emellertid på denna punkt, som de vilka uppträtt som opposition, velat rikta en anmärkning. Man måste väl ändå medge, att vi här ha att göra med vad grundlagen benämner en utrikespolitisk fråga av större vikt. Jag håller med hans excellens utrikesministern, när han säger, att det bör tillkomma regeringen att besluta vid vilket skede som överläggningen med utrikes-

Ang. utrikesnämndens hörande i visst fall. (Forts.)

nämnden lämpligen bör ske. Men så mycket böra vi väl ändå kunna komma överens om, att detta skede måste infalla så pass tidigt, att utrikesnämnden kan inverka på det reella avgörandet, innan regeringen fattar sin slutliga ståndpunkt. Det var den saken. Men vidare vill det synas av hans excellens yttrande, som om praxis i fråga om utrikesärendena skulle vara den, att ett sådant förfarande, som i detta fall förekommit, bör anses försvarligt. Jag har ingen lista på de olika ärenden, som föredragits i utrikesnämnden, och än mindre kan jag på rak arm yttra mig om de olika ärendenas vikt, men det torde vara tillräckligt, i det sammanhang vi nu behandla saken, att beröra det sätt, varpå tidigare avtal eller ifrågasatta avtal med Ryssland ha behandlats av de regeringar, som haft med dem att skaffa. Vi ha först och främst ett avtalsförslag, som lades fram år 1922 av den brantingska regeringen. Det var ett förslag till handelstraktat, som icke blev vidare väl mottaget i pressen och som föll i riksdagen. Men ingen kunde klaga på den kommunikation, som under hela tiden för förhandlingarna av regeringen upprätthölls med utrikesnämnden. Jag hade tillfälle att följa detta ärende och jag tror mig kunna säga, att det var åtminstone fem eller sex olika föredragningar i utrikesnämnden, innan frågan slutligen avgjordes. Minst lika grundlig var föredragningen av den tryggerska regeringens handelsavtal 1924 i samband med de jurerkännandet av Ryssland. Och från den 1927 under den ekmanska regeringen avslutade överenskommelsen om den ryska handelns former här i Sverige, den ryska handelsorganisationen, har jag själv antecknat tre realföredragningar i utrikesnämnden under loppet av det halvår, som förhandlingarna pågingo. Intet av dessa fall har behandlats med samma forcering, som det nu ifrågasatt ärendet. Det kan inte hjälpas, att denna brådska ger oss ett intryck av överrumpling, ehuru vi nu av utrikesministerns upplysningar finna, att det väl snarare är regeringen, som blivit överrumplad av omständigheterna, så sent som det blev avgjort, att förhandlingarna skulle slutföras. Det är emellertid inte att undra på, om vi litet var känna — skola vi kalla det oro, men kanske detta är litet för mycket sagt — irritation i det läge, vari frågan genom denna forcering från regeringens sida har kommit.

Utrikesnämnden är en garanti inåt för riksdagens behöriga inflytande på utrikespolitiken, men samtidigt framträder den såsom en garanti utåt mot onödiga internationella komplikationer i ömtåliga frågor. Visst är det sant, som hans excellens herr utrikesministern vid remissdebatten beträffande detta ärende sade, att förbehåll om riksdagens definitiva godkännande ju görs i varje traktat. Men detta hindrar inte, att den medkontrahent, som känner till utrikesnämndens representativa ställning gentemot riksdagen i svenskt statsliv, lätt kan få den uppfattningen, att om en aldrig så hastig föredragning i sista minuten ägt rum inför utrikesnämnden, så är därmed allan rättfärdighet uppfylld, och riksdagens bifall är att vänta som ett brev på posten.

Emellertid har den gjorda anmärkningen och den förda diskussionen medfört en god sak. Det torde nämligen hädanefter få förväntas, att — vilket parti som än sitter i regeringen — det icke skall visa sidovörtnad gentemot en utrikesnämnd, som representerar hela riksdagen. Att det både ifrån höger och vänster under de senaste åren begåtts vissa försyndelser emot grundlagens anda och bud på detta område, såsom det framhållits av ett enhälligt konstitutionsutskott, borde medföra, att de olika partierna för framtiden räcka varandra handen för att på ett tillfredsställande sätt tillgodose riksdagens rättigheter.

Herr Strömberg: Herr talman! Såsom redan påpekats, är konstitutionsutskottet i denna punkt fullt enhälligt. Dessutom får jag för min del säga,

Ang. utrikesnämndens hörande i visst fall. (Forts.)

att det skickligt upplagda försvarstal, vari hans excellens herr utrikesministern i dag utvecklade sin ståndpunkt, dock icke rubbat mig i den uppfattningen, att det finns fog för den anmärkning, som utskottet i detta fall gjort.

Det är alldeles riktigt vad hans excellens herr utrikesministern framhöll, att det inte föreligger något grundlagsbrott. Den saken är ju alldeles klar och tydlig. Det står i 54 § regeringsformen, att rådplägnings med utrikesnämnden bör i alla utrikesärenden av större vikt äga rum före avgörandet. Detta är ju något, som av utrikesministern har iakttagits. Rådplägnings har ägt rum, innan det slutliga avgörandet skedde, och jag vill därför med kraft tillbakavisa herr Johan Bernhard Johanssons påstående, att utskottet här skulle hava gjort anmärkning av denna anledning. Det har för övrigt herr ordföranden i konstitutionsutskottet redan tillbakavisat, men jag måste också göra det, då jag anser, att en sådan anmärkning skulle vara fullständigt oriktig. Jag kan ju också säga herr Johansson i Fredrikslund, att det från högers sida är rätt så egendomligt, att man i år med en sådan kraft går in för denna anmärkning, medan man däremot ansåg, att allting var gott och väl 1930, när utskottet också gjorde anmärkning på att utrikesnämnden i ett visst ärende inte hade hörts.

Jag ber för min del att få säga, att nog finns det fog för utskottets påstående, att nämnden borde hörts tidigare än vad som skett, och det är egentligen detta, som utgör det principiella i utskottets anmärkning. Såsom det har framhållits, hade det i sådana tvivelaktiga fall varit riktigare att hellre höra nämnden än att uraktlåta detsamma. För oss har det framstått som en ganska betydelsefull sak, att samarbetet i viktiga utrikespolitiska spörsmål verkligen blir sådant, att utrikesnämnden kan fylla sin uppgift. Jag kan inte dela herr Lindhagens kolartro, att om vi bara få nya former, skola vi i ett enda tag få förhållandena ändrade. För min del tror jag, att det framför allt gäller att ge liv åt det, som vi redan ha. När vi ha en utrikesnämnd, som så att säga är riksdagens förtroendeorgan i utrikespolitiska angelägenheter, så gäller det för regeringarna att sörja för ett effektivt samarbete med denna nämnd.

Om riksdagen håller detta krav högt — vilken regering som än sitter — tror jag, att man gagnar saken, och konstitutionsutskottet har då också uppnått, vad det velat med det nu skedda påpekandet.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Konstitutionsutskottets enhälliga uttalande på denna punkt synes vara en borgen för, att man vill, att grundlagens anda och mening, skall komma till uttryck vid handläggning av ärenden av den beskaffenhet, som uti utskottets memorial påtalats, och inte blott formen.

Även om hans excellens herr utrikesministern med en viss övertygelse kan uppvisa, att formaliteterna vid ärendets behandling blivit iakttagna, kan det likväl inte förnekas, att realbehandlingen vare sig formellt eller reellt varit sådan att den främjat frågans lösning och ej heller varit i överensstämmelse med grundlagens mening. Man vill, att den skall följas icke blott till ordalydelsen. Genom uraktlåtenheten att höra utrikesnämnden har regeringen åsidosatt den tillgång till överläggning med riksdagens förtroendemän, som med all sannolikhet skulle hava gagnat beredningen av denna fråga och medfört att den nu befunnit sig i ett annat läge. De synpunkter jag här berört har tidigare förfäktats i riksdagen och då ej minst av ledamöter av socialdemokratiska partiet. Hans excellens herr statsministern yttrade för övrigt år 1930, när en liknande fråga var under debatt, att om till äventyrs en socialdemokratisk regering inte är tillräckligt ömtålig i detta hänseende, så bör riksdagen tydligt säga ifrån,

Ang. utrikesnämndens hörande i visst fall. (Forts.)

hur den vill, att samarbetet med utrikesnämnden skall ordnas för framtiden.

Jag vet inte, om man ser olika på förhållandena, när man sitter i regeringen eller när man sitter i riksdagen; men skulle så vara fallet, bör åtminstone riksdagen ge uttryck för, hur den ser på dessa frågor, och göra ett bestämt uttalande, att grundlagens icke blott formella innehåll kommer till uttryck i framtiden.

Herr Bergman: Herr Lindhagen uttryckte sin farhåga för att parlamentarisismen skulle vara på avskrivning, men samtidigt föreslog herr Lindhagen att kammaren måtte besluta ogillande av en anmärkning för bristande kontakt med den parlamentariska delegation, som riksdagen har valt för samråd med regeringen i viktiga utrikespolitiska ärenden. Herr Lindhagen måste genom ett sådant argumenterande anses föredraga regeringsautokrati framför ett parlamentariskt samråd med de av riksdagen valda förtroendemännen. Det är ingen konsekvens i hans resonemang och framför allt ingen parlamentarism.

Just genom ett sådant förfarande, som här av utskottet har påtalats, bidrar man enligt min mening till att avskriva parlamentarisismen. Detta är så mycket mera anmärkningsvärt, som felet har begåtts av en regering, som vid alla tillfällen gör gällande att den bekänner sig till parlamentarisismen. När den parlamentariska delegation, som enligt grundlagen skall höras i dessa frågor, höres en halvtimme före en så eminent viktig frågas formella avgörande i statsrådet — det var ju då i realiteten uppgjort med den andra parten — måste man ju säga, att denna parlamentariska delegation betraktas som luft; ett sådant förfarande är, om något, ett bidrag till avskrivning av parlamentarisismen.

Hans excellens utrikesministern anförde, att under tio år hade av 34 konventioner med främmande makter i 13 fall förekommit, att utrikesnämnden överhuvud icke hade hörts. Den uppgiften skulle ha varit värdefullare, i händelse det hade meddelats, vilka fall det varit, och om därav hade framgått, att de i sin stora betydelse varit likvärdiga med det fall, som nu föreligger. Det står ju i grundlagen, att det är i frågor *av större vikt*, som utrikesnämnden skall höras. Det kan ju hända, att dessa 13 fall icke voro sådana, att de konstituerade något åsidosättande av denna föreskrift.

Jag kan därför icke annat än på det livligaste instämma med de ledamöter, som ha uttryckt sitt bestämda ogillande av vad här har förekommit, naturligtvis inte på det sättet, att jag gör något yrkande om att anmärkningen skall läggas med uttryckligt gillande till handlingarna — det tillhör ju ej vår parlamentariska ordning i denna kammare — men jag instämmer med dem, som ogillat förfarandet och sålunda i realiteten gillat anmärkningen.

Herr Bagge: Herr talman! Jag begärde ordet, när herr Åkerberg anförde, att om någon skada kunde uppkomma på grund av framläggandet av detta avtal för Sveriges riksdag, kunde detta inte sägas bero på hans excellens herr utrikesministerns handläggning av detta ärende. Det skulle väl ungefär vara samma tankegång, som låg bakom hans excellens eget uttalande, att om avtalet bara tages, så sker det ju överhuvud taget ingen skada!

Jag har mycket svårt att på ett så lätt sätt taga på saken. Jag kan inte förstå, att detta är ett riktigt sätt att behandla en så allvarlig och viktig fråga. Man kan väl ändå inte tänka sig, att en man med hans excellens herr utrikesministerns stora intelligens och skarpsinne inte skulle ha på förhand insett, att detta var en ömtålig sak, där man minst sagt kunde vara tveksam om, hur de olika partierna skulle komma att ställa sig, när frågan kom fram

Ang. utrikesnämndens hörande i visst fall. (Forts.)

till riksdagen. Hade det då inte varit önskvärt att försöka undvika att framlägga ett avtal av denna beskaffenhet, när man kunde tänka sig, att risken för att riksdagen inte skulle antaga avtalet var i hög grad överhängande? Hade det inte varit skäl att försöka skaffa sig reda på, hur saken låg till, innan man preliminärt undertecknade ett dylikt avtal? Ansvar för den skada, som eventuellt här kan uppkomma på grund av detta avtals framläggande, kan man inte komma ifrån. Det ligger i hög grad på det sätt, på vilket den förberedande handläggningen har skett i detta ärende.

Dessutom skulle jag vilja hänvisa till, vad som står i motiveringen till 1921 års proposition angående utrikesnämnden, nämligen att det vore lämpligt att inrätta denna nämnd så, att partimotsättningar icke med onödig skärpa skulle göra sig gällande och kontinuiteten icke onödigt rubbas i följd av inrepolitiska strömningar.

Herr talman, mina herrar! Det är väl ingenting, som svenska folket i dessa dagar ställer sig så kritiskt emot som de nästan frihetstidsmässiga yttringar inom partilivet, som visat sig i vårt land. Det kan aldrig vara något önskvärt, att en sådan partisplittring också får göra sig gällande på det utrikespolitiska området. Allt bör göras för att detta skall kunna undvikas. Man kan emellertid icke begära, att partier, som anse, att ett framlagt förslag till avtal är stridande mot rikets bästa, inte skulle göra vad på dem ankomma för att hindra antagandet av ett sådant avtal. Men man kan begära, att regeringen, innan den lägger fram ett sådant avtal, som kan förutses skola åstadkomma partisplittring också på det utrikespolitiska området, hade prövat de institutioner, som finnas, för att försöka undvika en sådan olycka.

Herr Lindhagen: Herr andre vice talmannen betonade med särskild styrka, att här gäller det inte formen utan innehållet, inte skalet utan själva saken. Jag har kommit till en motsatt uppfattning, och då får jag beklaga, herr Bagge, att det även i sådana fall uppstår s. k. partisplittring.

Vad är det som forcerat detta ärende? Är det regeringen, är det riksdagen eller är det något utskott? Det är *arbetslösheten, som har forcerat frågan*. Den tål inte, att man har några långa och eviga överläggningar. Den måste lösas i stora drag redan vid denna riksdag. Jag föreställer mig, att därpå beror forceringen. Arbetslösheten kan herr Nilsson inte avskaffa och ej heller avskaffas den genom väntan till nästa riksdag för att få ett solidare övervägande. Alla de herrar, som sitta i utrikesnämnden, få ju för övrigt i riksdagen tala om sina meningar.

Här sade Strömberg, att det är av vikt, att riksdagen får kännedom om avtal med främmande makter, innan avtalen äro träffade. Jag skall tala om för kammaren, att de flesta avtal med främmande makter, som skola underställas riksdagen, äro färdiga på den andra partens sida, innan de komma till riksdagen. Här ha vi bara att avslå eller godkänna avtalen, och då vågar man föga ingå på själva saken, ty vi stå inför ett nödläge. Jag har motionerat även mot en sådan ordning, men konstitutionsutskottet har ansett, att det är tillräckligt tillfredsställande ordning, att riksdagen inte får någon handlingsfrihet.

Herr Löfgren hoppades, att det nu skulle bli en annan ordning, och att utrikesnämnden i framtiden skulle få en era av inflytande framför sig. Jag skall be att få hoppas, att utrikesnämnden får bli i tillfälle att avskaffas eller också bli ersatt med något, som är betryggande, och att sekretessen såsom princip försvinner från denna nämnd.

Det sades vidare, att denna nämnd representerar riksdagen. Ingalunda

Ang. utrikesnämndens hörande i visst fall. (Forts.)

representerar den oss, som sitta i riksdagen, ty vi ha ju inte givit den någon fullmakt att handla på våra vägnar i ett ärende, om vilket vi inte ha fått eller få någon kännedom. Här gäller vad andre vice talmannen kallade formernas herravälde över ett falskt innehåll. Och det skall jag säga Bergman, att däri ligger just ett upphävande av demokrati. Bergman har i konstitutionsutskottet under den sista tiden alltid varit med om att låta detta upphävande av demokrati fortfara, och då kunna vi ju vara kvitt, åtminstone på den punkten.

Herr Strömberg sade, att han inte hade någon kolartro på, att det skulle bli någon förändring. Det är det enda, där jag kan riktigt instämma med herr Strömberg. Jag har heller inte någon kolartro på, att denna generation kommer att göra något för att riksdagen skulle få ett större inflytande; men, herr Strömberg, en kommande generation kommer att göra det, och göra det, även om en mellanperiod av envälde, som av oss sålunda i så mycket provoceras, skulle inträffa.

Herr talmannen: Under den hittills förda överläggningen har av herr Lindhagen yrkats, att den nu föredragna punkten skulle med ogillande läggas till handlingarna. Jag tillåter mig återigen påpeka, vad som från talmännens sida upprepade gånger framhållits, att enligt en hittills i denna kammare obruten praxis det inte tillåts att uttala ett omdöme om konstitutionsutskottets åtgärd att göra en anmärkning. Talmännen hava ansett, att denna praxis står i överensstämmelse med grundlagens både anda och bokstav, och kammaren har vid skilda tillfällen givit talmännen rätt.

Under återopande härav nödgas jag förklara, att jag finner mig förhindrad att framställa proposition på herr Lindhagens yrkande.

Efter härmed slutad överläggning lades förevarande punkt till handlingarna.

Herr Lindhagen erhöll på begäran ordet och anförde: När skall den tid komma, då första kammaren upphör att kalla andra kammaren olaglig och andra kammaren upphör att kalla första kammaren olaglig på denna punkt? Detta dilemma borde väl ha lösts omsider i sammanhang med den senaste reformen av kamrarnas arbetsordning. Men denna olaglighet — eller dessa två olagligheter — bygga vi på fortfarande. Här sitta vi som stumma inför talmanskapets förkunnelser om kammarens eviga negativa inställning i detta ämne som en nästan helig princip att bygga på.

Punkten 1 b).

Medan de under föregående punkt omförmälda förhandlingarna mellan de svenska och sovjetryska delegationerna ännu pågingo, närmare bestämt den 28 december 1933, översändes från utrikesdepartementet till chefen för riksbanken en uppställning av huvudpunkterna i det ifrågasatta avtalet angående beställningar och krediter.

I skrivelse samma dag förhandlingarna slutfördes eller den 8 mars 1934 anhöll ministern för utrikes ärendena, att fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret ävensom traktatberedningen före den 15 i samma månad måtte meddela, vilka synpunkter som för vederbörandes del kunde göra sig gällande å förslaget till överenskommelse.

Utskottet, som ansett, att riksgäldskontoret bort erhålla tillfälle att yttra sig på ett tidigare stadium än som skett och senast då avtalsförhandlingarna

Ang. beredningen av visst ärende.

Ang. beredningen av visst ärende. (Forts.)

i början av februari 1934 ajournerades för längre tid samt att det vid underlåten remiss från ministern för utrikes ärendena närmast ålegat chefen för finansdepartementet att härom göra erinran i statsrådet, hade i den nu föredragna punkten gjort anmärkning mot ministern för utrikes ärendena Sandler samt mot chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss.

Reservationer hade avgivits

1) av herr *Magnusson* i Tumhult, som, med instämmande av herrar *Sundberg*, *Björkman*, *Ehrnberg*, *Hagström*, *Lindskog* och *Björck* i Kristianstad, anförde:

»Vi ansluta oss till den anmärkning, som under denna punkt framställts mot hans excellens utrikesminister Sandler och mot statsrådet Wigforss för bristande beredning av frågan om kredit till Sovjetunionen. Vi anse emellertid, att det ifrågavarande avtalets innebörd hade påkallat hörande på ett tidigare stadium av förhandlingarna jämväl av kommerskollegium och lantbruksstyrelsen, då avtalets genomförande var beroende på näringslivet, på industrien och på jordbruket. Inhämmandet av dessa myndigheters yttranden var så mycket hellre påkallat, som avtalets huvudsyfte icke var den finansiella låneoperationen utan beredandet av avsättning för industriens och jordbrukets produkter. För underlåtenheten att i dessa avseenden iakttaga stadgandet i § 10 regeringsformen ha vi påyrkat, att anmärkning även skulle göras mot statsrådet Sköld och statsrådet Ekman.»

2) av herrar *Strömberg*, *Sandegård*, *Larsén*, *O. Fredrik Ström*, *Andersson* i Igelboda, *Fast*, *Vougt*, *Nordström* och *Nilsson* i Göteborg, som av angivna orsaker ansett utskottets anmärkning mot ministern för utrikes ärendena i avseende å tidpunkten för remissen till riksgäldskontoret sakna fog och förty funnit även denna anmärkning oberättigad, som utskottet framställt mot statsrådet och chefen för finansdepartementet.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Sandler**: Herr talman, mina herrar! Mot mig samt mot chefen för finansdepartementet har konstitutionsutskottet riktat anmärkning för att i ärendet angående avtal med Sovjetunionen riksgäldskontoret först efter förhandlingarnas slutförande beretts tillfälle yttra sig. Häremot har reservation anförts av herr Strömberg m. fl. Jag delar de synpunkter, som framställas i denna reservation, och önskar utöver dem blott framhålla följande.

Jag ser, att anmärkningen begränsats att gälla riksgäldskontoret och lämnar riksbanken utanför. Så sker jämväl i den av herr Magnusson i Tumhult m. fl. avgivna reservationen. Sakförhållandet är ju, att fullmäktige i riksbanken likaväl som fullmäktige i riksgäldskontoret erhöles remiss samtidigt, efter förhandlingarnas slutförande, vilket också är det sedvanliga, alldenstund först då ett fullständigt avtalsförslag föreligger. Den skillnad i fråga om behandlingen av de bägge institutionerna, som konstitutionsutskottet tydligen fäst avgörande vikt vid, hänför sig icke alls till deras hörande om avtalet i dess helhet utan gäller avtalets tekniska apparat. Att icke förste deputeraden i riksgäldskontoret den 28 december erhöles en likadan skrivelse som förste deputeraden i riksbanken får verkligen icke uppfattas som en missaktning av den förstnämnda institutionen. Det hade sin grund däri, att det praktiska behovet för våra förhandlingsdelegerade att konferera med riksbanken framträdde på ett långt tidigare stadium och i större utsträckning än beträffande riksgälden, vilket i sin tur väl förklaras ur konstruktionen av det avtalsförslag, varå delegerade arbetade. Då det praktiska behovet av expertis från riksgäldskontoret anmäldes för

Ang. beredningen av visst ärende. (Forts.)

mig, bemyndigades delegerade träda i förbindelse med denna senare institution. Att det skedde i annan form torde icke kunna tillmätas konstitutionell betydelse.

Båda institutionerna hade vid ärendets beredning enligt grundlagens föreskrift beretts tillfälle att yttra sig. Att vid Kungl. Maj:ts beslut dessa yttranden övervägts framgår ju tydligt därav, att på grund av erinringar inom riksbanks- och riksgäldsfullmäktige fyra artiklar i avtalsförslaget ändrats, innan jag i statsrådet förordade förslagets godkännande.

Jag kan icke underlåta att även uttrycka min förvåning över att i denna fråga anmärkning av konstitutionsutskottet riktats icke blott mot mig utan jämväl mot chefen för finansdepartementet, ensamt bland mina kolleger, medan högerreservanterna velat dividera ut ansvaret för mina försyndelser på ytterligare tvenne medlemmar av statsrådet. Nu håller jag mig blott till vad utskottet yttrat. Det heter: »Vid underlåten remiss från ministern för utrikes ärendena hade det närmast ålegat chefen för finansdepartementet att härom göra erinran i statsrådet.» Härmed kan ju icke avses den i utskottets recit omformålade remissen av 8 mars, vilken skedde jämväl till riksgäldsfullmäktige. Utan torde, såvitt jag förstår, åsyftas, att skrivelsen till chefen för riksbanken saknar motstycke i vad angår riksgäldskontoret. Den »uteblivna remissen» torde få läsas som utebliven skrivelse från utrikesdepartementet till förste deputeranden i riksgälden. Det var nämligen ingen remiss, som då skedde.

Låt oss nu konkretisera vad som borde ha passerat, därest statsrådet Wigforss handlat som konstitutionsutskottet förmenar, att han bort. På mitt uppdrag hade den 28 december avgått en departementsskrivelse till chefen för riksbanken. Någon gång i januari eller senare skulle chefen för finansdepartementet i en konselj, utanför sin egen lista, ty ärendet tillhörde ju ett annat departement, ha upphävt sin röst och talat ungefär sålunda: »Eders Majestät, min kollega utrikesministern har den 28 december låtit skicka ett papper till riksbanken. Nu gå dagarna, och utrikesministern tycks inte skicka något papper till riksgälden. Häremot får jag göra erinran i statsrådet.»

Längre i rekonstruktion av det konstitutionellt riktiga förloppet vågar jag icke gå, utan jag hemställer till konstitutionsutskottets högt ärade ordförande att tala om, med vilket yrkande statsrådet Wigforss bort avsluta denna sin erinran och vilken konseljbehandling, som skulle ha följt på ett eventuellt yrkande.

Slutligen skall jag, icke för att klandra andra utan för en begrundan på alla håll, berätta om en annan förhandling med främmande makt och det ärendets beredning. Jag går icke långt tillbaka, blott till 1931. I maj det året mottog riksdagen en kungl. proposition om en större lånetransaktion för att bygga Rügenbron. Härom kan jag meddela följande data.

Beslut om och direktiv för förhandlingar lämnades i april, utan konseljbeslut. Förhandlare avreste 23 april till Berlin. Regeringen tog ställning till förhandlingsresultatet i statsrådsberedningen 3 maj och gav därom besked till vederbörande andra part. Om denna förhistoria nämnes intet i propositionen. Denna inledes i stället med omnämnande av en skrivelse från järnvägsstyrelsen, inkommen till finansdepartementet 7 maj. Samma dag gick remiss till statskontoret, riksgäldskontoret samt — gemensamt — till kommerskollegium och lantbruksstyrelsen. Remissvaren inkommo 8 maj. Då hade kommerskollegium hunnit i sin ordning höra exportföreningen, vars yttrande är daterat 7 maj. Samma 8 maj, då svaren inkommo, beslutades propositionen i konselj: den första konseljbehandling överhuvud av detta ärende, mina herrar!

Ang. beredningen av visst ärende. (Forts.)

Att utrikesnämnden aldrig besvärades nämner jag blott i förbigående.

Denna historia är lärorik ur särskilt en synpunkt. Konstitutionellt bör det väl icke göra någon skillnad, om det främmande landet är Tyskland och icke Ryssland, om förhandlaren heter Wallenberg och icke Gabrielsson samt om finansministern heter Hamrin och icke Wigforss.

Herr Strömberg: Då hans excellens utrikesministern inte närmare berörde den reservation från socialdemokratiskt håll, som är fogad till det föreliggande anmärkningsyrkandet, ber jag att med några ord få redogöra för innehållet av densamma.

Jag vill emellertid först framhålla, att i fråga om denna punkt utskottet är allt annat än enigt. Såsom synes av memorialet, är det inte mindre än sju ledamöter av utskottet, som velat gå längre än utskottets anmärkning innebär, under det att nio ledamöter motsatt sig anmärkningen. Det är således endast fyra av utskottets ledamöter, som stå för anmärkningen, och även ibland dem har rätt en viss oklarhet. Det har rätt oklarhet alldeles speciellt i den fråga, som utrikesministern senast var inne på, nämligen huruvida man skulle göra anmärkning mot båda statsråden eller om man skulle begränsa sig till ett av dem.

Jag delar utrikesministerns uppfattning, att utskottet härvidlag begagnat sig av en mycket besynnerlig taktik. Man skulle lika gärna kunnat göra anmärkning mot statsministern i den föregående punkten, därför att han inte gjort anmärkning mot att utrikesnämnden inte hörts, och jag undrar, vart man kommer, om konstitutionsutskottet i fortsättningen skall gå in för anmärkningar av detta slag. I den paragraf i regeringsformen, som åsyftas, föreskrives, att regeringsärende skall genom upplysningars inhämtande från vederbörande ämbetsverk beredas. Det har också i detta fall skett. I vilken ordning och vid vilken tidpunkt detta skall ske, därom stadgas ingenting, utan vederbörande föredragande departementschef har att efter eget omdöme avgöra den saken. Jag skulle dessutom vilja ifrågasätta, huruvida det varit möjligt att låta förslaget remitteras till riksgäldsfullmäktige, innan förhandlingarna voro slutförda, ty dessförinnan fanns faktiskt intet konkret förslag, som riksgäldsfullmäktige kunde yttra sig om.

Det har också påpekats i den av mig m. fl. avgivna reservationen, att Kungl. Maj:t i många fall tidigare har i statsverkspropositionen utan sådan remiss tagit ställning till upplåningar, och sådana av ganska betydande mått, utan att det har medfört konstitutionsutskottets anmärkning.

Jag har, herr talman, på dessa skäl tillsammans med åtta andra ledamöter av utskottet reserverat mig vid den föredragna punkten, då vi ansett utskottets anmärkning i denna del sakna fog.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Vid den föredragna punkten finnas två reservationer, såsom redan anförts. Det är emellertid knappast riktigt att säga, att den högerreservation, som här föreligger, går utöver utskottets anmärkning. Den är snarare en anmärkning för sig och icke en reservation mot utskottets anmärkning. Om den senare äro samtliga ledamöter, som inte anslutit sig till den socialdemokratiska reservationen, eniga, låt vara att därutöver en ny anmärkning gjorts, nämligen mot två andra ledamöter av statsrådet.

Jag skall med avsende på frågan om tillämpningen av 10 § i regeringsformen helt enkelt framhålla, att därvidlag bör gälla precis detsamma som i avseende på utrikesnämndens hörande. Det är en lämplighetsfråga, när och hur myndighet skall höras, men den skall höras, så att det blir av betydelse

Ang. beredningen av visst ärende. (Forts.)

för utgången. Hans excellens har påpekat, att så varit fallet med avseende på hörandet av riksbanken och riksgäldskontoret. Jag kommer strax till belysning härav. Beträffande de två andra myndigheter, som här kunde ha hörts, har emellertid majoriteten inom utskottet ansett, att man inte borde göra anmärkning emot att lantbruksstyrelsen och kommerskollegium inte hörts, då den frågan så nära sammanhänger med den reala frågan om ryska avtalet, att vi förutsätta, att det sammansatta utskott, som har den frågan om hand, icke kan undgå att komma in på det spörsmålet, och då konstitutionsutskottet icke ansett sig vilja och kunna föregripa det sammansatta utskottets ståndpunktstagande, har denna fråga endast påpekats.

Hans excellens anmärkte gentemot utskottet, att det var rätt egendomligt, att riksgäldskontorets fullmäktige men icke riksbankens fullmäktige här nämndes. Hans excellens framhöll, att frågan om när expertisen inom de två institutionerna skulle begagnas, måste bedömas efter läget i varje särskilt fall, och att, när man tidigare hade begärt yttrande från riksbankschefen, det inte var någon remiss utan endast en begäran om vissa upplysningar och begagnande av en viss expertis på ett stadium, då sådan var önskvärd och nödvändig, men att detsamma icke då gällde riksgäldskontoret. När önskemål sedermera uttalades om begagnandet av expertis även inom riksgäldskontoret, remitterades ärendet dit.

Jag tror, att hans excellens därvidlag ser på saken på ett helt annat sätt än konstitutionsutskottet. Konstitutionsutskottet har inte fäst sig vid om Kungl. Maj:t begagnat sig av den *expertis*, som finnes hos riksbanks- och riksgäldsfullmäktige, eller icke, utan konstitutionsutskottet har fäst sig vid en helt annan sida av saken. Utskottet har därvid anknutit till riksgäldsfullmäktiges egen klagan — omnämnd i utskottets betänkande på sid. 5 — över att de blivit så sent hörda. Det är inte det, att förste deputeraden skulle fått en underrättelse, det är inte det, att denna skulle jämfästs med den anmaning, vilken ställdes till riksbankschefen, som utskottets anmärkning gäller, utan den gäller det förhållandet, att det i en upplåningsfråga grundlagsenligt är riksgäldskontoret, som har avgörandet om hand. Då det gäller en utländsk upplåning, ger visserligen Kungl. Maj:t sin garanti — det är ju det upp- och nedvända förhållandet mot vad grundlagen egentligen säger, ty enligt denna är det Kungl. Maj:t, som lånar, och riksgäldskontoret och riksdagen, som samtycka. Numera är det dock som sagt i viss mån tvärtom, men i varje fall är riksgäldskontoret det organ för riksdagen, som konstitutionellt skall ha med dessa frågor att skaffa. Hur det förhåller sig med begagnandet av expertis, har i detta fall inte intresserat utskottet. Hade det gällt det spörsmålet, skulle utskottet säkerligen ställt sig på samma ståndpunkt som beträffande lantbruksstyrelsen och kommerskollegium. Men den synpunkt, som utskottet velat betona, har varit, att riksgäldsfullmäktige, som konstitutionellt ha med den härför nödvändiga upplåningen att göra, borde såsom fullmäktige, såsom riksdagens organ ha satts i tillfälle att få den tid på sig, som de själva ansett behöfelig för att taga en fullständig ståndpunkt i frågan.

Nu vill jag icke förneka, att det förefaller mig — jag går kanske litet längre än jag egentligen borde — som om riksgäldsfullmäktiges yttrande också är betydligt underlägset riksbanksfullmäktiges. Vad det kan bero på, lämnar jag alldeles därhän, men då riksgäldsfullmäktige själva ha antytt, att de haft för kort tid på sig, anser sig utskottet, som skall iakttaga riksdagens rätt, också nödsakat att göra en erinran om att dessa fullmäktige såsom riksdagens fullmäktige hava och böra hava fullt berättigade anspråk på att höras i så god tid i själva saken, som de skulle behöva. Hans excellens vet mer än väl, att i sådana fall mycket kan göras under hand för att förbereda en

Ang. beredningen av visst ärende. (Forts.)

fråga, och det skulle säkerligen också kunnat ske i detta fall, men det förefaller, som om det icke hade skett i fråga om riksgäldsfullmäktige.

Vad beträffar anmärkningens riktande mot chefen för finansdepartementet, är det i allt fall så, att när det gäller riksgäldsfullmäktige i den egen-skap, som jag här antytt, är det finansdepartementet, som närmast har med riksgäldsfullmäktige att göra. Och man kan väl inte så fördela alla ärenden på olika departement, att en statsrådets ledamot skulle iakttaga fullständig tystnad och förhålla sig alldeles stilla i konseljen, när ett annat departements ärenden föredragas, även då en fråga icke föredrages såsom den bort. Jag tror i stället, att man får lov att säga, att varje statsrådets ledamot är medansvarig för att de ting, som böra göras, också bli gjorda, och att alltså ansvaret för underlåtenheten i detta fall får läggas på den, som närmast har att se till att förhållandet mellan regering och riksdag i fråga om riksgälden bevaras och upprätthålles.

Herr Hamrin: Herr talman! Jag blev tyvärr utkallad ur salen, så att jag icke fick tillfälle att lyssna till det anförande, som hans excellens utrikesministern för en stund sedan höll och i vilket — enligt den med stor älskvardhet till mig överlämnade promemoria, som jag har i handen — hans excellens dragit upp en parallell mellan den fråga, som nu föreligger, och en sådan, som var föremål för behandling av regeringen 1931.

Jag ber att först och främst få erinra därom, att skillnaden mellan dessa frågor är så betydande, att jag verkligen förvånar mig över att utrikesministern velat sätta något slags likhetstecken mellan dem. Det ärende, som hans excellens här berörde, gällde en trafikfråga, som var gemensam för de båda länderna. Det var så, att den nya anordningen skulle medföra en förkortad restid mellan vårt land och Tyskland, och det var ju för att i det brydsamma finansiella läge, som Tyskland särskilt då befann sig i, göra det möjligt att bygga Rügenbron, som Sverige gick med på lånetransaktionen. Jag kan inte finna, att dessa frågor på något sätt kunna jämföras i betydelse och omfång med den, som här i dag behandlas.

Frågan om Rügenbron behandlades 1931 av järnvägsstyrelsen såsom en vanlig trafikfråga de båda länderna emellan. Naturligtvis kan man sedan rent konstitutionellt draga upp paralleller och säga, att det var en fråga, som berörde utländsk makt och därför borde ha behandlats på ett annat sätt inom regeringen och utrikesnämnden. Själva detaljerna, herr talman, är det ganska naturligt, att jag inte kan erinra mig. Jag vill endast göra dessa invändningar och anmärkningar emot den framställning av frågan, som gavs av utrikesministern med, efter vad man har sagt mig, ganska starka tonfall. Någon likhet i betydelse och omfattning kan väl utrikesministern ändå icke göra gällande att det föreligger mellan dessa båda fall.

Jag vill slutligen endast begagna tillfället att starkt understryka den uppfattning, hans excellens uttalade, då han sade att för honom ingen skillnad funnes mellan Sovjetryssland och Tyskland, när det gäller vårt förhållande till dessa båda makter. Även jag vill se frågan objektivt i båda fallen och taga hänsyn till vad som gagnar vårt land och folk och till de risker, som kunna föreligga både i det ena och andra avseendet.

Jag måste säga, herr talman, att den jämförelse, som utrikesministern gjorde, finner jag vara av noll och intet värde i detta sammanhang.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Sandler:** Herr talman! Det kan ju hända, att jag inte gjorde denna jämförelse uteslutande med tanke på det värde den kunde ha för herr Hamrin, utan jag gjorde den,

Ang. beredningen av visst ärende. (Forts.)

såsom jag sade i mitt förra anförande, för en begrundan på alla håll. Och då herr Hamrin har sett ordalagen av vad jag sade, vet herr Hamrin mycket väl, att jag inte med jämförelsen avsett att framställa något klander emot behandlingen av det omnämnda ärendet. Jag har endast velat helt stillsamt påpeka, hur det kan gå till, utan att det alls är fråga om några anmärkningar. Det som är av intresse i jämförelsen är naturligtvis inte omfattningen av ärendet. Jag delar herr Hamrins mening, att 18½ miljoner naturligtvis är en mycket mindre summa än 100 miljoner. Det gällde 18½ miljoner, det kan man kanske erinra sig. Vad som var av intresse för mig var att till begrundan framställa det förhållandet, att vid en förhandling med främmande makt Kungl. Maj:ts regering utan konseljbeslut icke bara ger direktiv, utan också tar ställning i sak till frågan. Herr Hamrin och jag ha säkert varit med om sådant åtskilliga gånger, och funnit oss ha legitima anledningar att förfara på det sättet. Jag vill bara, att man inom kammaren skall begrunda, att livet är sådant, då det gäller förhandlingar med främmande makt. Det är åtskilliga gånger, som det måste tas ställning och ges direktiv.

Dessutom var det av intresse att påvisa, att det i ett ärende av denna natur mycket väl kan hända, att vederbörande instanser, som skola yttra sig, få remisserna, sedan Kungl. Maj:ts regering i statsrådsberedningen överlagt om den ställning, som regeringen tänker intaga i frågan. Sådant torde ha förekommit även i åtskilliga andra fall, och jag finner icke något märkvärdigt i den saken. Naturligtvis skola sedan de inkomna yttrandena övervägas, och jag förmodar, att även den regering, i vilken herr Hamrin var finansminister, hade den uppfattningen, att man får se, vad som kommer att sägas, och taga under övervägande, om det kan föranleda till någon ändrad ståndpunkt. Sedan vill jag, eftersom herr Hamrin tyckte, att det var så alldeles onödigt att tala om denna sak, påpeka, att riksgäldskontoret i ärendet förklarade, att det var ett mycket osedvanligt ärende de hade fått att yttra sig om, alldenstund det gällde att på svensk sida ikläda sig statsborgen för ett företag i ett främmande land. Riksgäldskontoret hade en dag på sig för att avge sitt svar i det fallet. Beträffande den avtalsfråga, som här är underlaget för konstitutionsutskottets anmärkning, hade riksgäldskontoret veckan på sig. Man må ju göra sina jämförelser. Jag har varit med om åtskilliga fall, då riksgäldskontoret liksom andra myndigheter har kunnat avge yttrande i mycket viktiga frågor på en förvånande kort tid.

Beträffande herr Reuterskiölds anförande må jag säga, att det nu står litet klarare för mig, vad konstitutionsutskottet har menat. Vad konstitutionsutskottet avsett, skulle efter herr Reuterskiölds anförande få sägas vara det, att det fanns i sak större skäl att göra en tidig remiss till riksgäldskontoret än att göra en sådan till riksbanken. Följaktligen borde man ha gjort en verklig remiss av avtalet till riksgäldskontoret tidigare än till riksbanken. I sak varken förstår jag eller kan jag dela den uppfattningen. Jag tror, att det skulle ha förefallit ganska egendomligt, med kännedom om detta avtalsförslags beskaffenhet, om man hade ansett både att det var viktigare att höra riksgäldskontoret än riksbanken och att detta borde ha skett på ett tidigare stadium än beträffande riksbanken.

Slutligen må jag säga, att jag är ganska konfunderad inför de perspektiv, som herr Reuterskiöld upprullar över de olika slags anföranden, som kollegerna i en regering eventuellt skola hålla på grund av att de förmena, att andra ledamöter av statsrådet ha underlåtit att göra vissa ting. Jag må säga, att jag fortfarande inte riktigt vet, hur det skall gestalta sig i en konselj med sådana erinringar, som konstitutionsutskottets ärade ordförande anser vara påkallade såsom en naturlig form för arbetet inom regeringen.

Ang. beredningen av visst ärende. (Forts.)

Herr **Hamrin**: Herr talman! Jag hade inte tänkt överhuvud taget uppträda i denna fråga, men det näst sista anförandet av hans excellens utrikesministern ger mig anledning att utveckla mina synpunkter på frågan.

Jag vill säga, herr talman, att jag icke tillhör dem — och det ber jag att mycket starkt få understryka — som göra någon skillnad mellan det ena och det andra landet, när det gäller våra affärsförbindelser, och jag kan inte ge ett uns åt den åskådningen, att vi skulle vägra att knyta några handelsförbindelser eller sluta några avtal med det ena eller andra landet på grund av dess konstitutionella förhållanden. Det är just behandlingssättet av denna fråga, vilket enligt min uppfattning skadat, vad vi skulle önska vinna, som är utgångspunkten för mina anmärkningar mot regeringen. Detta är så mycket mer uppenbart, som det i detta fall funnits god tid att samråda med utrikesnämnden. Det kan inte vara någon hemlighet för riksdagen, att man tidigare var ett långt stycke på väg emot ett avtal av delvis annan innebörd än det som i dag diskuteras. Det har denna gång funnits *mer än vanligt god tid* att samråda med riksdagens förtroendemän i utrikesfrågor. Det är den långa tidrymd, vilken förflutit från det man upptog förhandlingarna fram till den timme, då man stod färdig att träffa konstitutionellt avgörande i regeringen, som ger mig anledning att beklaga, att ärendet blivit handlagt på detta sätt, och inte så mycket de rent konstitutionella synpunkterna. Det är inte så att förstå, att inte de, som jag företräder här, skulle vilja värna grundlagens bud, men vad vi främst fäst oss vid är, att man genom sitt handlingssätt skadat våra intressen och vårt förhållande till en annan makt. Det är detta, herr talman, som jag finner mest anmärkningsvärt, och jag betonar ännu en gång, att det är själva realfrågan — handelsutbytet med Ryssland — som intresserar mig framför formerna vid behandlingen av avtalsfrågan.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Sandler**: Den sista modifikationen tycker jag var ett lovande tecken till att det börjar på att bli någon besinnning i det tal, som förekommit under de sista veckorna. Själva sakfrågan komma vi till en annan gång, och jag hade inte tänkt att taga upp den nu. Jag vill bara påpeka i anledning av herr Hamrins sista yttrande, att herr Hamrin väl ändå förbiser den omständigheten, att vi nu tala om en s. k. utebliven remiss till riksgäldskontoret och icke om utrikesnämnden.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, lades den nu ifrågavarande punkten till handlingarna.

Ang. rådhus- **Punkten 2.**

*rättens i
Ystad organi-
sation.*

Genom beslut den 21 december 1933 hade Kungl. Maj:t på hemställen av föredragande departementschefen statsrådet Schlyter fastställt arbetsordning och lönestat för rådhusrätten och magistraten i Ystad.

I den fastställda arbetsordningen stadgades, bland annat, att rådhusrätten och magistraten i Ystad skulle utgöras av borgmästare, rådmän ävensom stadsnotarie, den sistnämnde förordnad av magistraten för viss tid.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten anfört:

»Konstitutionsutskottet, som ej förut haft uppmärksamhet å något fall, då organisatoriskt fastställts att i rådhusrätt ej skulle finnas minst tre ordinarie domare, har icke kunnat undgå att i avseende å det nu anmärkta förhållandet, att en av rådhusrättens tre ledamöter förklarats skola tillsättas endast på förordnande, göra anmärkning mot föredragande departementschefen statsrådet Schlyter, vilket utskottet får för riksdagen anmäla.»

Ang. rådhusrättens i Ystad organisation. (Forts.)

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Strömberg, Oscar Gottfrid Karlsson, Larsén, Borg, Andersson* i Igelboda, *Fast, Voug* och *Nordström* på åberopade grunder icke ansett sig kunna biträda den gjorda anmärkningen.

Herr statsrådet **Schlyter**: Herr talman! Konstitutionsutskottet har under denna punkt framställt anmärkning mot att Kungl. Maj:t på min föredragning i en den 21 december 1933 fastställd arbetsordning för rådhusrätten i Ystad godkänt stadsfullmäktiges av magistraten, länsstyrelsen och hovrätten tillstyrkt förslag, att en av rådhusrättens tre ledamöter skulle tillsättas endast på förordnande.

Konstitutionsutskottet har tydligen väntat sig invändningen, att en liknande anordning enligt riksdagens beslut äger rum i hovrätterna, i det att utskottet mot denna invändning replikerat:

»Ej heller kan till försvar för den nu givna bestämmelsen, att en av domarna icke är oavsättlig, åberopas, att i hovrätterna extra ordinarie domare till väsentligt antal deltaga i doms meddelande, enär ju här *organisatoriskt fullt antal ordinarie domare finnes.*»

Denna utskottets sista uppgift är icke riktig. Jag förutsätter, att med »organisatoriskt» fullt antal menas, att tillräckligt antal ordinarie befattningar finnas för konstituerande av hovrätternas olika divisioner, även om befattningarna uppehållas av extra tjänstemän. Nu förekommer det ju i mycket stor utsträckning att för de ordinarie ledamöterna i hovrätterna, vilka i ett stort antal mål döma i sista instans, sitta unga vikarier som för sin framtida befordran äro helt beroende av sina överordnade inom samma verk. Mot denna i många avseenden verkligt betänkliga ordning har konstitutionsutskottet aldrig funnit anledning inlägga någon gensaga.

Men härutöver finnas verkligen inom två av hovrätterna, nämligen Svea hovrätt och och hovrätten över Skåne och Blekinge, ett icke obetydligt antal extra ordinarie domarplatser, vilka alltså icke »organisatoriskt» täckas av några ordinarie ledamotstjänster, nämligen 6 i Svea hovrätt, därav 5 för upprätthållande av den s. k. extra divisionen, samt 1 i skånska hovrätten eller 3, om man räknar med de två fiskaler, som enligt arbetsordningen tjänstgöra såsom adjungerade ledamöter.

Mot vad jag nu sagt kan icke invändas att dessa extra ledamöter tillfälligtvis tillkallats för avarbetande av uppkommen balans. I båda de sista årens statsverkspropositioner har klarlagts, att dessa extra ledamotsbefattningar behövas för tillgodoseende av hovrätternas ordinarie behov av arbetskrafter. I enlighet härmed har också innevarande år på Kungl. Maj:ts förslag riksdagen beslutat att överflytta anslagen till dessa extra ledamöter, 6 i Svea hovrätt och 3 i skånska hovrätten, från de extra anslag, under vilka de förut voro upptagna, till anslagen för avlöningar åt icke-ordinarie befattningshavare under hovrätternas ordinarie anslag.

Vidare ber jag att få erinra konstitutionsutskottet dels om den långa tid vattendomstolarna enligt Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut stodo på extra stat, dels också om ett visst 20-årsjubileum som vi kunna fira i år. Enligt 1914 års lagstiftning om krigsdomstolarna tillsätts både krigsdomare och auditörer på förordnande. Då riksdagen kunnat tillåta sig detta 20-åriga provisorium i avbidan på krigsdomstolarnas avskaffande, synes det förklarligt, om stadsfullmäktige i Ystad anse sig följa ett högt föredöme, när de begära, att en enda av rådhusrättens tre ledamöter skall få tillsättas på förordnande i avvaktan på utgången av det slutliga ordnandet av stadens jurisdiktion.

För att ytterligare nämna ett exempel från domstolsväsendet på en liknande

Ang. rådhusrättens i Ystad organisation. (Forts.)

anordning, vill jag erinra kammaren om ett ärende vid förra årets riksdag angående uppflyttning av 3 förordnade revisionssekreterare till ordinarie. § 36 regeringsformen, som konstitutionsutskottet åberopat, är lika tillämplig på dessa revisionssekreterare som på rådmanstjänsten i Ystad. Men det nämnda förslaget från Kungl. Maj:t avslogs av riksdagen utan att någon invändning gjordes därom att de ifrågavarande befattningarna icke skulle vara behöfliga för bemästrande av högsta domstolens ordinarie arbetsbörda. Var hade vi konstitutionsutskottets jurister den gången? Jag är alldeles säker på att alla de herrar, som nu underskrivit anmärkningen mot mig, förra året röstade emot de tre nya ordinarie revisionssekreterarna.

§ 36 regeringsformen gäller som nämnt lika för alla ämbetsmän och icke blott för domare. Emellertid är jag fullt ense med konstitutionsutskottet därom, att det är i högsta grad lämpligt att domarämbetenas innehavare i största möjliga utsträckning innehava ordinarie anställning. Men äro vi inne på lämplighetsfrågan, har jag ett par ord att säga de herrar jurister, som undertecknat anmärkningen. Det gäller domarämbetets utövande i häradsrätterna.

Sedan snart 20 år tillbaka har jag fört en ojämn kamp med flertalet domstolsjurister här i landet mot extraordinariesystemet i våra häradsrätter. Jag har velat, att våra häradshövdingar själva skulle i största möjliga utsträckning sitta som domare i stället för att överlåta detta i ett mycket stort antal mål åt unga, oerfarna extra tjänstemän, under förvärdning att dessa behöfve denna tjänstgöring för sin utbildning. Förhållandet är hade stämningen svängt därhän, att såväl rikets hovrätter som ett betydande antal framstående häradshövdingar gävo sitt stöd åt kravet på ett brytande med det gamla systemet. Men åtskilliga häradshövdingar kämpade in i det sista — några ända inne uti denna kammare — *mot* reformen och *för* de extra domarna. En av dessa häradshövdingar har skrivit under konstitutionsutskottets anmärkning mot mig för att jag medverkat till att i en liten rådhusrätt på avskrivning en av de tre juristerna får lov att intaga en dylik extraordinarie ställning, dock med vida större garantier för hans kompetens än tingsbiträdena i häradsrätterna innehade.

Jag skall strax komma till frågans formella sida, men ber att först få stanna ett ögonblick vid den reella.

Jämför man arbetsbördan vid rådhusrätten i Ystad och den angränsande Vemmenhögsdomsagan, med vilken staden i judiciellt avseende framdeles torde komma att förenas, finner man, att häradsrätten enligt sista tillgängliga rättsstatistik avdömt mer än dubbelt så många tvistiga civilmål och strafflagsmål som rådhusrätten samt handlagt 5 à 6 gånger så många lagfartsärenden och 3 gånger så många in-teckningsärenden. För bemästrande av de båda domstolarnas arbetsbörda finnes i häradsrätten en ordinarie domare och en extra sekreterare jämte vanliga tingsbiträden, medan i rådhusrätten finnas två ordinarie och en extra domare. Sekreteraren är inskrivningsdomare i domsagan. Här är alltså — liksom i Södra Roslags domsaga, där riksdagen direkt medverkat genom anslag till en extra inskrivningsdomare — en viktig domarbefattning beklädd med en extra ordinarie innehavare av alldeles samma ställning som den i Ystad förordnade extra ordinarie stadsnotarien. Varför har inte konstitutionsutskottet sett upp härmed? Efter den nu gjorda anmärkningen vågar jag hoppas, att om Kungl. Maj:t till nästa riksdag föreslår att några få av de nuvarande många extra ordinarie inskrivningsdomarna på landet skola bli ordinarie, konstitutionsutskottet sätter in hela sin kraft på hävdandet av principen att vi skola hava ordinarie domarämbeten. Jag vågade icke komma med detta förslag i år, då det avstyrktes av statskontoret, som vet hur riksdagen vill ha det.

Ang. rådhusrättens i Ystad organisation. (Forts.)

De sakliga skälen till att stadsfullmäktige i Ystad önskat att den tredje ledamotsplatsen i rådhusrätten blott skulle tillsättas på förordnande äro tvåfaldiga: dels blir det icke oväsentligt billigare, dels slipper staden att vid rådhusrätten och magistraten få bunden en tredje ordinarie tjänsteman som kommer att vålla svårigheter, när, såsom det antages, vid den nuvarande borgmästarens avgång fråga uppstår om stadens förenande i judiciellt hänseende med Vemmenhögsdomsagan. Att något beslut om en dylik judiciell förening ännu icke fattats, hindrar självklart icke — såsom konstitutionsutskottet förmenar — stadsfullmäktige och Kungl. Maj:t att redan nu vara en liten smula förutseende. De nämnda sakskälen, vilka äro identiskt de samma som bruka föranleda riksdagen att i liknande fall handla på alldeles samma sätt som stadsfullmäktige i Ystad, talade alltså bestämt för bifall till stadsfullmäktiges framställning. Det skulle verkligen vara av intresse, om någon enda ledamot av riksdagens statsutskott kunde stå upp och säga, att om det ankommit på riksdagen att bevilja anslag till rådhusrätten i Ystad, man skulle av § 36 regeringsformen känt sig förhindrad att fatta samma beslut som stadsfullmäktige gjort.

Så hava vi frågans formella sida.

Konstitutionsutskottet nämner, att det tidigare förekommit att på framställning av stad en stadga vunnit fastställelse, vari provisoriskt medgivits att medlem av rådhusrätt tillsatts på förordnande, men att detta varit fallet i stadsdomstol, där dock genom domstolens uppdelande på avdelningar ej bestämmelsen om att 3 ordinarie domare skola finnas trätts för nära. Utskottet lär härmed syfta på en ändring i arbetsordningen för rådhusrätten i Hålsingborg, av Kungl. Maj:t fastställd den 30 september 1932, Svensk författningssamling nr 453, varigenom Kungl. Maj:t på stadsfullmäktiges begäran godkänt en liknande anordning med en extra assessor, som har säte i domstolen. Denna anordning var icke på annat sätt »provisorisk» än att meningen är, att befattningen skall kunna indragas, när den icke längre behöves, alldeles som den extra stadsnotarien i Ystad. När utskottet talar om »bestämmelsen om att tre ordinarie domare skola finnas», vill jag blott framhålla, att någon sådan bestämmelse icke existerar. Kan det för övrigt vara någon skillnad i nu diskuterade hänseende, om rådhusrätten är så liten som i Ystad, så att man nätt och jämnt kan bereda sysselsättning för tre jurister, eller den är så stor som i Hålsingborg, så att den behöver arbeta på avdelningar?

Konstitutionsutskottet åberopar rättegångsbalken 1:4, som säger att »underrätt i stad är rådstuvurätt; där äga stadens borgmästare och rådmän döma»; och sammanställer detta lagrum med § 36 regeringsformen.

I rättegångsbalken 6:2 stadgas: I de städer, där målens antal så fordrar, böra flera avdelningar av rådstuvurätt vara, och böra målen dem emellan fördelas såsom å varje ställe lämpligt finnes.

Nu är det alldeles självklart, att när rådstuvurätten sålunda arbetar på avdelningar, varje avdelning skall sammansättas av domare utav enahanda art som om rådhusrätten endast arbetar på en avdelning. Det saknas varje förnuftig grund för antagande att grundlagen skulle medgiva en lösare anställning för domstolens ledamöter i det ena fallet än i det andra. Är det grundlagsstridigt att låta en e. o. stadsnotarie eller assessor sitta som ledamot av rådhusrätten i Ystad, är det självklart lika grundlagsstridigt att låta en dylik person sitta som ledamot på en avdelning av rådhusrätten i Hålsingborg. Med andra ord: arbetsordningen för Hålsingborg — vilken fastställts på föredragning av annan än mig — måste vara lika mycket eller lika litet grundlagsstridig som arbetsordningen för Ystad. Snarare finnas ju beträffande Ystad skäl att tolerera en ledamot på förordnande med hänsyn till antagligheten av tjänstens snara indragning.

Ang. rådhusrättens i Ystad organisation. (Forts.)

Arbetsordningen för Hälsingborg är emellertid icke den enda, i vilken det föreskrivits att en ledamot i rådhusrätten skall vara extra och som undgått anmärkning av konstitutionsutskottet. Tack vare det förhållandet att anmärkningar av detta slag kunna av konstitutionsutskottet riktas mot en departementschef *utan att denne blivit hörd*, innan han satts på de anklagades bänk, har jag varit förhindrad tillhandahålla konstitutionsutskottet den utredning i ämnet utskottet så väl behövt. Jag får i stället nu ytterligare meddela, att föregående regering den 5 juni 1931, Svensk författningssamling nr 165, fastställt en arbetsordning för Skellefteå rådhusrätt, där det blott finnes en ordinarie lagfaren domare, nämligen borgmästaren. Enligt denna arbetsordning skall på extra stat finnas en förste lagfaren rådmansbefattning. Alltså den ende juristen i rådhusrätten utom borgmästaren är extra. Att därjämte enligt arbetsordningen skola finnas två illitterata rådmän på ordinarie stat kan ju icke hjälpa upp den lagfarne rådmannens, om man skall tillämpa utskottets tolkning av § 36 regeringsformen, grundlagsstridiga anställningsvillkor. Liknande extra anställningsvillkor hava beträffande illitterata rådmän fastställts genom ett flertal kungl. beslut från 1918 fram till 1933.

Konstitutionsutskottet gör en liten antydning att jag skulle undgått anmärkning, om befattningen på papperet gjorts ordinarie och Kungl. Maj:t sedan tillåtit, att den finge uppehållas på förordnande. Att på detta sätt söka kringgå en grundlagsbestämmelse, om jag nu ansett en sådan stå hindrande i vägen för godkännande av Ystads stadsfullmäktiges beslut, skulle jag icke ha reflekterat på. Däremot föreslog jag verkligen en deputation från Ystads stadsfullmäktige, som besökte mig i ärendet, ett annat arrangemang, nämligen att man skulle tillsätta en ordinarie illitterat rådmän och sedan reda sig med extra notariehjälp, alltså en efter konstitutionsutskottets grundlagstolkning fullt oklanderlig organisation. Men jag kan väl förstå, att Ystadsborna undanbådo sig denna. Sakligt sett är ju också den av stadsfullmäktige beslutade, av magistraten, länsstyrelsen och hovrätten enhälligt tillstyrkta organisationen vida att föredraga.

Jag hävdar i denna sak, att den kommunala självbestämningsrätten i fråga om befattningshavares anställningsvillkor icke bör kringskäras genom strängare principer än dem riksdagen själv tillämpar. Jag kan icke acceptera utskottsmajoritetens grundlagstolkning och jag tror icke, att riksdagen skulle biträda densamma, om frågan förelades riksdagen efter nödortföregående utredning. En sådan synes icke hava kommit ärendet till del i konstitutionsutskottet.

Herr Björkman: Herr talman! Efter slutorden i herr statsrådets ganska beska rådhusrättspredikan över oss i konstitutionsutskottet skall jag i den efter ryssdebatten nästan tomma kammaren blott upptaga till direkt besvarande vad herr statsrådet haft att erinra. I övrigt hänvisar jag till memorialet.

Herr statsrådet började med att säga, att det här gällde en rådhusrätt på avskrivning, men vi ha icke kunnat se, att det här är fråga om en rådhusrätt på avskrivning. I ärendet föreligger endast en antydning om att ifrågasvara anordning skulle vara gjord med hänsyn till att Ystad möjligen skulle komma under landsrätt. En enda liten mening återfinnes därom i handlingarna. Det står nämligen i memorialet, att den kommitté, som hade tillsatts för att utreda frågan, »ej ansett sig böra lämna ur sikte hänsynen till ett eventuellt framtida förläggande av staden under landsrätt». Konstitutionsutskottet har därför funnit att vanliga synpunkter i avseende å domstols sammansättning här principiellt bort få göra sig gällande och därutinnan har

Ang. rådhusrättens i Ystad organisation. (Forts.)

konstitutionsutskottet nu sagt ifrån, att konstitutionsutskottet »ej förut haft uppmärksamhet å något fall, då organisatoriskt fastställts att i rådhusrätt ej skulle finnas minst tre ordinarie domare». Detta hindrar icke att konstitutionsutskottet emellertid väl känt till fall från Hälsingborg och Skellefteå, där jämväl avsteg skett från den av oss angivna principen, men ej av konstant karaktär; i det förra fallet var det stridigheter inom stadsfullmäktige, huruvida man skulle kunna mot magistratens bestridande försöka reda sig med juridiskt bildade krafter, som icke inginge i organisationen. Den fastställda anordningen kan väl dock angivas vara av provisorisk karaktär. Och i det senare fallet, alltså i Skellefteå, anmälde stadsfullmäktige, att de på extra stat uppfört ett visst anslag och att, så länge detta anslag av stadsfullmäktige bleve beviljat, en andra lagfaren rådman skulle fungera. Dessa olika organisationer i Skellefteå och Hälsingborg ha således icke varit för utskottet okända. Utskottet har emellertid, när utskottet nu har kommit att få sin uppmärksamhet fäst på förevarande fall i Ystad, velat framhålla vikten och betydelsen av ett starkt domstolsväsende, vars befattningshavare så vitt möjligt äro oavsättliga. Det var med glädje jag hörde herr statsrådet dela den meningen, att man såvitt möjligt borde till det yttersta hålla på oavsättligheten för domarna. Vi ha ju den vägen utpekad därigenom att det ju aldrig kan komma i fråga annat än att högsta domstolens ledamöter skola vara ordinarie och oavsättliga. Vi veta, att det, då arbetsbördan i högsta domstolen ökades, framfördes en tanke på att man skulle försöka att där få en del extra ordinarie justitieråd för viss tid. Men den tanken föll ohjälpligt. Och när den särskilda organisation, som herr statsrådet talade om, i skånska hovrätten kom till med vissa adjungerade ledamöter, fanns dock med en president och nio hovrättsråd organisatoriskt fullt antal ordinarie domare på varje division, och när tillskottet av extra ordinarie domare kom, angavs det från första början, att anordningen skulle bestå, tills Kungl. Maj:t annorledes förordnade.

Det har varit för utskottet under dess överläggningar angeläget att få fram den synpunkten, att man inte skall försöka komma ifrån oavsättligheten och in i ett system, som gör, att domarkåren icke består av en kontingent av den beskaffenhet man tänkt sig från början. När detta ärende var uppe i konstitutionsutskottet, studerade jag en bok, som säkerligen herr statsrådet likaväl som jag under studietiden i ungdomen läst. Den är skriven av en professor i Lund, som i ett invigningsprogram hade till behandling upptagit vikten av domarkårens oavsättlighet. Han pekade där särskilt på vikten av att man icke för en omorganisation av ett ämbetsverk skall för längre tid sätta vederbörande tjänstemän på vakans, och han sade särskilt, att detta gäller allra mest beträffande domarkåren. Det är därvidlag han säger sitt varningsord: »principiis obsta», försök att stå emot i början! Det är vad vi försökt, då konstitutionsutskottet blivit uppmärksamgjort på vikten och betydelsen av en speciell domarväsendets organisation.

Det är häri, i domarens oavsättlighet, som endast rubbas av att han står under ansvar och efter dom och rannsaking, men endast så, kan skiljas från sin tjänst, som det lagbundna samhället funnit den förnämsta garantien för lagskipningens samvetsgranna utövning och domarens oberoende gentemot andra makter inom samhället. Ifrån den principen ha vi här sett ett principiellt avsteg. Och ett dylikt kunde ha undvikits, om den utväg, vilken utskottet angivit, möjligen hade anlitats, nämligen att fastslå oavsättligheten men för viss tid sätta ifrågavarande tjänst på vakans. Då hade fasthållits vid principen om oavsättlighet, och Ystad hade kunnat under ett eller annat år få betänka sig, om staden verkligen åstundade komma med bland de städer, som skulle läggas under landsrätt.

Ang. rådhusrättens i Ystad organisation. (Forts.)

Herr talman! Jag har inför fåtalet i kammaren sökt koncentrera mitt anförande och har nu icke något vidare att yttra.

Herr Strömberg: Herr talman! Herr Björkman går enligt min mening in för en tolkning av § 36 regeringsformen, som strider emot den gamla regeln, att grundlagen skall tolkas efter sin ordalydelse. När det talas i § 36 regeringsformen om att domare, såväl högre som lägre, samt alla andra ämbets- och tjänstemän icke kunna utan efter rannsaking och dom från sina befattningar skiljas, har man nog icke endast velat slå fast en oavsättlighetsprincip, utan de grundlagstolkare — såväl professor Reuterskiöld som professor Malmgren — vilkas verk jag haft tillgång till, äro båda av den meningen att det här gällt att tillförsäkra ämbetsmännen en självständig ställning gentemot regeringsmakten. Men att giva den tolkningen åt paragrafen, att alla här uppräknade domare, ämbetsmän och tjänstemän, skulle vara oavsättligen, det strider emot hela den utveckling, som vi på senare år haft inom statsförvaltningen. Det har ju, såsom det också påpekats i dessa grundlagskommentarer, på senare tid förekommit, att en hel rad av ämbets- och tjänstemän tillsatts, som det heter, på konstitutorial, och det säges ifrån, att därmed förstås, att de kunna på administrativ väg från sina befattningar skiljas vid begående av tjänstefel eller försummelse i tjänsten. Vi ha således ansett, att det här icke har skett något avsteg ifrån grundlagens regel. Vad som har skett, har varit ett praktiskt åtgörande, som stått i överensstämmelse med riksdagens fattade beslut, ty när riksdagen gått in för vissa städers läggande under landsrätt, har visserligen omedelbart en gräns dragits upp, angivande vilka städer, som skulle komma i fråga i detta avseende, men det har samtidigt sagts ifrån, att utvecklingen bör gå fram i etapper. Det har därför varit en mycket klok och praktisk åtgärd, förefaller det mig, att stadsfullmäktige i Ystad ha hållit denna fråga om stadens läggande under landsrätt öppen. När då, såsom herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet redan framhållit, såväl magistraten i Ystad som länsstyrelsen i Malmöhus län samt hovrätten för Skåne och Blekinge ha förklarat, att de icke hade något att emot en sådan anordning erinra, har det förefallit oss, som här stå såsom reservanter, som om någon anledning till anmärkning icke hade funnits i föreliggande fall. Jag tror för övrigt — och det framgick även av herr Björkmans mycket älskvärda anförande — att utskottet icke heller lägger så stor vikt vid denna fråga. Man hade nog från början nästan tänkt, att det endast skulle bli ett reservationsvis framfört observandum, och fråga är väl om det inte var en misräkning för utskottets flertal, att det blev en majoritetsanmärkning.

På dessa skäl, herr talman, har jag icke kunnat biträda anmärkningen.

Herr Mellén: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet uttalade i sitt anförande den åsikten, att det helt naturligt är av allra största vikt, att våra domare äro och förbli ordinarie och oavsättligen. Jag ber att få taga fasta på detta uttalande.

Utskottet har med sin anmärkning endast velat påpeka, att det från detta i grundlagen stadgade bud icke får göras något som helst avsteg allra minst på omvägar, vilka många kanhända icke förstå eller observera. Det har varit vårt syfte med anmärkningen, att värna om vår domarekårs oberoende och självständighet och att fästa uppmärksamheten på att grundlagens bud äro till för att efterlevas. Jag skulle egentligen icke ha haft mer att säga, om inte herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet i sitt anförande direkt utpekade mig såsom hörande till de domare, som under hans tjuguariga ojämna kamp, som han uttryckte sig, för att omorganisera underdomstolarna, mot-

Ang. rådhusrättens i Ystad organisation. (Forts.)

verkat honom, då han i denna kamp sökt att få den ordningen genomförd, att domarna i så hög grad som möjligt själva skulle handlägga alla mål och ärenden vid sina domstolar. Jag vill då säga, som jag sagt varje gång, jag i denna fråga uppträtt här i kammaren, att det är under en missvisande skylt herr justitieministern reformerar. Det är icke så, att den ordinarie domaren numera huvudsakligen dömer i underrätterna, efter de förändringar, som den nuvarande chefen för justitiedepartementet genomfört. Tvärtom! Jag upprepar ännu en gång, vad jag sagt tidigare från denna plats, att vikariats-systemet aldrig har så florerat som sedan herr Schlyter började vidtaga sina reformer för samma systems utrotande. Domarnas arbete har uppdelats på två, tre, ibland flera personer, sekreterare, förste notarier och andre notarier, vilka alla äro extra ordinarie och av naturliga skäl komma att så förbli. Större delen av domarnas ämbetsgöromål utföres i de stora domsagorna, synnerligast i de sammanslagna eller eljest utökade, av oerfarna unga personer, som icke ha mer än ett, två eller högst tre års vana å domarebanan. Det är endast större mål och ärenden, som numera i åtskilliga domsagor handhavas av de ordinarie domarna.

Sålunda är det icke så, att de reformer, som äro vidtagna vid underrätterna, leda därhän att de flesta göromål handhavas av den ordinarie domaren utan tvärtom, och det är bara det, herr talman, jag velat konstatera.

Herr Reuterskiöld: Jag skulle knappast ha behövt yttra mig i denna fråga, men då en talesman för reservanterna nyss haft ordet, nödgas jag begära att få uttala såsom min mening, att § 36 regeringsformen klart hävdar oavsättligheten för alla domare och ämbetsmän med fullmakt. Något annat kan icke utläsas ur min kommentar och knappast heller ur Malmgrens.

Det är emellertid riktigt, som departementschefen säger, att riksdagen, om den hade haft denna fråga uppe, sannolikt kan antagas ha gått på en sådan linje som departementschefen har gått på. Men det är alldeles orimligt, då departementschefen hemställer, att konstitutionsutskottet till en kommande riksdag skulle gå in för att vissa befattningshavare skulle komma på ordinarie stat. För resten skall det ju framdeles inte finnas någon ordinarie eller extra stat, och det lära alltså vi icke kunna göra. Konstitutionsutskottet har emellertid icke alls med den frågan att göra.

Nu tillåter jag mig betona, att konstitutionsutskottet och statsutskottet se på dessa frågor på helt olika sätt, och konstitutionsutskottet har *icke någon laglig möjlighet att såsom utskott anmärka på riksdagen*, men utskottet har både plikt och möjlighet att söka *påpeka, vad Kungl. Maj:t gör*, även om detta skulle stå i överensstämmelse med vad man kan antaga vara riksdagens statsutskotts mening och därmed kamrarnas, vilka icke då gått närmare in på saken. Det är därför jag tror att det är ganska önskvärt, när ett tillfälle på detta vis kommer, att konstitutionsutskottet, när det behövs, då och då hävdar detta, och jag tror, att det i detta fall behöver hävdas, att § 36 fortfarande gäller. Riksdagen har en otrolig benägenhet att vilja glömma bort den. Riksdagen har en fullkomligt klar ståndpunkt därutinnan, att den inte vill upphäva § 36, men å andra sidan är det lika klart, att den vill åsidosätta paragrafen gång på gång genom sina anordningar med anslag och dylikt. Konstitutionsutskottet har till uppgift att försöka framhålla och fasthålla och understryka vad grundlagen säger, och i detta avseende är grundlagen klar. Det kan inte under sådana förhållanden hjälpas, att utskottet understundom kommer i motsatsförhållande till statsutskottet, eventuellt till riksdagen själv, men det är utskottets plikt att här hävda grundlagens mening.

Vad beträffar frågan om den nu gjorda anmärkningen och den majoritet,

Ang. rådhusrättens i Ystad organisation. (Forts.)

som därför erhållits, vilken är ganska relativ, vill jag för min del uttryckligen säga, att jag under hela den tid jag tillhört konstitutionsutskottet, har hävdad samma ståndpunkt, men jag har inte i allmänhet lyckats få majoritet inom utskottet. Den omständigheten, att jag denna gång kommit med i en majoritet inom utskottet, kan således inte på något sätt tagas till intäkt för den beskyllningen, att jag är ojämn i mina uttalanden, utan jag har alltid inom utskottsarbetet givit uttryck åt samma mening som nu och en gång tillsammans med herr von Geijer och någon annan ledamot av utskottet avgivit en reservation i samma riktning för att hävda just dessa synpunkter.

Jag tror, herr talman, att det vore av vikt, att vi för vår förvaltnings självständighet behålla principen om och erkännandet av våra domares och ämbetsmäns oavsätlighet och söka hävda denna även i de tillfälliga fall, som kunna komma under konstitutionsutskottets granskning.

Herr Bissmark: Herr talman! Tyngdpunkten i denna fråga ligger däri, huruvida Kungl. Maj:t kan i administrativ väg förvandla en domartjänst till en extra ordinarie befattning, fastän lagen föreskriver en viss sammansättning för domstol. Anmärkningen har från den synpunkten sett inte alls något att göra med de olika förfoganden, som träffats av konung och riksdag gemensamt i fråga om t. ex. vattendomstolarna, krigsdomarna, auditörerna o. s. v. och ej heller ha anordningarna i hovrätten den karaktären. Där har Kungl. Maj:t enligt min mening icke i administrativ väg vidtagit åtgärder, som strida emot gällande lag. Det är just den omständigheten, som jag anser vara värd det allra största beaktande, och det vore högst beklagligt, om det tillvägagångssättet skulle få insteg, att Kungl. Maj:t i administrativ väg skulle kunna förvandla våra stadsdomstolar till att till större eller mindre del bestå av extra ordinarie domare.

Herr statsrådet Undén: Herr talman! Talesmannen för utskottet har i ett mycket hovsamt lagt anförande utvecklat, att man naturligtvis inom utskottet var på det klara med att det finns extraordinarie tjänstemän i domarbefattningar runt om i landet — och det fattas bara, att konstitutionsutskottet inte skulle ha känt till detta notoriska faktum — men att man tyckte, att när det nu i detta speciella fall fanns möjlighet att undvika, att en stadsnotarie i Ystad fick ställning som extra ordinarie, man också skulle ha försökt undvika detta och att det var ett allmänt önskemål att icke mer än nödvändigt öka antalet extra ordinarie befattningar och ersätta de ordinarie med sådana. Det var ur den synpunkten man hade biträtt ifrågavarande anmärkning.

Oaktat detta resonemang, vilket väl låter sig föras, måste jag säga, att det står i ett mycket egendomligt förhållande till den argumentation, som utskottet givit i sin anmärkning. Utskottet har förklarat, att den i § 36 regeringsformen stadgade oavsätlighetsprincipen skulle ha åsidosatts i detta fall, och utskottet har på denna grund gjort en anmärkning emot föredragande departementschefen. Om det förhållandet föreligger, att man ända sedan grundlagens tillkomst har haft ett stort antal extraordinarie befattningar på alla områden, såväl domarbefattningar som andra, utan att detta av statsmakterna ansetts komma i strid med § 36 regeringsformen, är det väl bra egendomligt, att man nu i nådens år 1934 skall taga upp en liten detaljfråga av detta större problem och säga att justitieministern i detta fall gjort sig skyldig till ett inkonsekvent förfarande genom att tillåta att en extra ordinarie stadsnotarie skall finnas vid rådhusrätten i Ystad.

Det har av andra representanter för konstitutionsutskottet mycket star-

Ang. rådhusrättens i Ystad organisation. (Forts.)

kare poängterats, att beslutet verkligen var stridande mot grundlagens stadganden. Och herr Bissmark har nu senast lanserat en alldeles ny och säregen tes i denna fråga. Han säger att visserligen har Kungl. Maj:t tillsammans med riksdagen i åtskilliga fall gjort sig skyldig till dylika åsidosättanden av grundlagens bud, ehuru han kanske inte använder det uttrycket, men att det är en helt annan sak, om Kungl. Maj:t handlar på egen hand. Alltså skulle Kungl. Maj:t inte på egen hand kunna intaga en ståndpunkt beträffande grundlagens tillämpning, som Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt intagit i en mängd likartade fall.

Anmärkningen har motiverats därmed, att det enligt den stadfästa arbetsordningen inte finns tre ordinarie domare i Ystads rådhusrätt. Utskottet säger, att 36 § regeringsformen ju avser att »åt riket bibehålla en å varje ort fast och oavsättlig ämbetsmannakår för handhavande av statens maktutövning». Detta är alltså utskottets uppfattning av 36 §. För min del hade jag trott, att bestämmelsen var till för att garantera den enskilde ämbetsmannens frihet gentemot godtycke ovanifrån och inte för att på varje ort garantera ett visst antal ordinarie befattningshavare.

Och för övrigt, hur många skulle det då finnas? Jo, det skall finnas tre, säger utskottet, därför att det stadgas så i rättegångsbalken. Då är det alltså inte fråga om ett grundlagsbrott, eftersom rättegångsbalken kan ändras utan grundlagsändring. Det är snarare ett åsidosättande av rättegångsbalken, som här närmast påtalats. För min del får jag säga, att när justitieministern klart och tydligt påvisat, att det finns en hel del extra ordinarie domare i hovrätterna och att det vidare finns tidigare fall, då arbetsordningar ha fastställts för rådhusrätter, där man arbetar på avdelningar och där vissa befattningar på dessa avdelningar ha varit extra ordinarie, utan att detta föranlett någon anmärkning från konstitutionsutskottets sida, är det bra besynnerligt att plötsligt draga fram detta lilla speciella fall från Ystad och därpå grunda en anmärkning för åsidosättande av 36 § regeringsformen.

Herr Pålsson: Herr talman! Jag kan inte finna att den anmärkning, som här framställts mot justitieministern, därför att Kungl. Maj:t på hans föredragning fastställt en viss arbetsordning för rådhusrätten i Ystad, är befogad. Ser man denna sak från praktisk synpunkt tycker jag tvärtom att det är föredömligt för framtiden, då det gäller spørgsmålet att i judiciellt hänseende ordna förhållandena mellan småstäder och kringliggande landsbygd. Det blir ju väsentligt billigare med en sådan anordning och den ger större rörelsefrihet när den tid kommer, då en sammanslagning skall ske mellan staden och den kringliggande landsbygden i rättsligt hänseende. Under sådana förhållanden ger en dylik anordning från praktisk synpunkt intet fog för anmärkning. Den har ju även godkänts av stadsfullmäktige i Ystad, av magistraten där, av länsstyrelsen och av hovrätten. Det kan då tyckas som om en anmärkning av denna art aldrig bort framställas.

I detta betänkande ha verkligt stora anmärkningar framställts från konstitutionsutskottet, och sådana småanmärkningar som denna måste enligt min mening förringa och nedsätta värdet av de tungt vägande anmärkningar, som utskottet framställt.

Herr Björkman: Herr talman! Den siste ärade talarens anförande ger mig ytterligare anledning att betona, att det inte är någon betydelselös anmärkning som här föreligger, utan en viktig principanmärkning. När den föregående talaren sade att vad som här skett vore föredömligt, är det just detta som vi varit rädda för inom konstitutionsutskottet. Om det bleve en obru-

Ang. rådhusrättens i Ystad organisation. (Forts.)

ten praxis, som icke toge hänsyn till principen, att domarna skola vara oavsättliga, kunna vi i fall efter fall råka ut för att få en domareplats besatt i enlighet med det vakanssystem, som här äger rum.

Att jag inte särskilt, som statsrådet Undén efterlyste, i mitt anförande strukit under konstitutionsutskottets förhållande till 36 § regeringsformen var naturligtvis beroende därpå, att jag efter justitieministerns anförande ville vända mig emot detta och icke upprepa vad som redan står i vårt betänkande.

När jag nu har ordet vill jag dessutom särskilt påpeka, att av handlingarna kunnat konstateras, att när det gällde att få en extra ordinarie befattning tillsatt i Hålsingborg, protesterade två av rådmännen direkt mot detta, såsom stridande mot principen av domarnas oavsättlighet, och att det skulle behövas en lagändring för att kunna införa den stadga med icke oavsättlig domare som man önskade få fram i Hålsingborg.

Jag kan inte heller underlåta att påpeka, att det finns vissa reella omständigheter att också taga hänsyn till i detta fall. Om man läser arbetsordningen för Ystads rådhusrätt finner man nämligen att där frångås vissa principer i avseende på domstolarnas arbete, som äro nödvändiga. Det är helt säkert därför, att den tredje domaren var en extra befattningshavare, som det nu i stadgan för rådhusrätten i Ystad finnes föreskrivet, att borgmästaren skall komma med förslag till domar och utslag. Detta står absolut i strid mot den ordning, som egentligen skall råda. Det är den yngste — i överrätten är det referenten och eljest den yngste — som först skall yttra sig. Det föreligger här alltså ett bevis på, att man inte ansett det lämpligt att låta en person, som är tillsatt för endast ett år i sänder, först komma med förslag till utslag, och därför har man nödgats frångå de principer, som i övrigt råda med avseende å doms meddelande. Detta är en av svallvågorna av det undan för undan inaugurerade systemet att rucka på oavsättlighetsprincipens tillämpande vid våra domstolar.

Herr Bissmark: Herr talman! Jag vill endast gent emot herr statsrådet Undén understryka, att det verkligen inte är någon bagatell när det första gången förekommer, att en stadsdomstol i administrativ väg konstitueras med en extra ordinarie domare, som är nödvändig för domstolens verksamhet.

Gent emot herr Pålsson i Anderslöv vill jag erinra, att den av honom rekommenderade utvecklingen är i högsta grad förkastlig. Det finns andra utvägar, på vilka man kan ordna saken, om man anser, att en domstol under en viss tid skall stå i avbidan på en avveckling. Då kan man i arbetsordningen göra befattningen ordinarie men hos Kungl. Maj:t begära att den inte behöver tillsättas. Kungl. Maj:t beviljar då detta för viss tid, allt med hänsyn till de föreliggande omständigheterna. Blir det så småningom klart att en omorganisation av domstolen icke kommer till stånd, har Kungl. Maj:t tillfälle att säga nej till ett fortsatt arrangemang med extra ordinarie domare och påfordra, att befattningen tillsättes såsom ordinarie.

Herr statsrådet Undén: Herr talman! Med anledning av herr Bissmarks anförande, ber jag endast att få påpeka, att 36 § regeringsformen icke gör skillnad mellan stadsdomstol och andra domstolar och icke heller gör skillnad mellan rådsturätt med flera avdelningar och rådsturätt med en avdelning.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, lades den under behandling varande punkten till handlingarna.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Punkten 3.

I denna punkt hade utskottet gjort anmärkning mot chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, med anledning av ett av denne till vederbörande landsfiskal avsänt statstelegram av innehåll, att beträffande viss tysk undersåte, som ankommit till riket utan pass eller annan legitimationshandling, ansökan om uppehållstillstånd som politisk flykting skulle inlämnas till socialstyrelsen samt att verkställighet av avvsningsbeslut borde anstå tillsvidare.

*Ang. skett
ingripande i
ett förpass-
ningsärende.*

Reservation hade anförts av herrar *Hallén, Strömberg, Sandegård, Larsén, O. Fredrik Ström, Borg, Andersson* i Igelboda, *Vougt* och *Svensson* i Landskrona, som av angivna orsaker funnit, att ärendet icke varit av beskaffenhet att böra föranleda anmärkning.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag skall i all korthet försöka klargöra de närmare omständigheterna i detta ärende, beträffande vilket konstitutionsutskottet har gjort anmärkning.

Det finns i vårt land, som herrarna veta, en asylrätt. Denna asylrätt skall tillämpas då politiska flyktingar finnas i landet. Det är visserligen sant att den kan tillämpas på olika sätt, men huvudregeln är, att vederbörande inte skall återsändas till det land, där han kan väntas bli utsatt för politisk förföljelse av det ena eller andra slaget. Det framgår av det telegram, som undertecknad avsände till vederbörande landsfiskal, att jag hade den uppfattningen att det var ett *avvisningsärende* som här förelåg, d. v. s. att vederbörande landsfiskal hade beslutat avvisa den tyske undersåten Schuster. Detta har ju sedermera visat sig vara felaktigt. Schuster hade fått ett föreläggande och han hade i själva verket vistats ganska länge i landet, men det var förhållanden, om vilka jag inte hade någon kännedom.

Om man är ense därom, att asylrätt skall tillämpas, är det klart att man ändå kan ha delade meningar om huruvida en person, som har kommit till landet utan legitimationshandlingar, verkligen är att betrakta som en politisk flykting eller inte. Det har visat sig i åtskilliga fall, att det har rått mycket delade meningar om huruvida en person rätteligen borde betraktas som politisk flykting. Jag hade för min del anledning anta, att Schuster var politisk flykting. Det framgår av utskottets egen redogörelse, att om det varit ett avvsningsärende hade vederbörande landsfiskal kunnat sända i väg mannen till sitt hemland. Om han hade besvärat sig över avvsningsbeslutet, skulle detta beslut likväl ha gått i uppfyllelse oavsett besvären. Det vill med andra ord säga, att man i ett avvsningsfall står risken att om vederbörande polismyndighet anser, att mannen icke är politisk flykting, kan vederbörande utan vidare sändas tillbaka. Det finns vissa fall som vittna om att här föreligger en risk.

Jag försökte komma i förbindelse med vederbörande landsfiskal per telefon, inte minst för att kontrollera, huruvida de uppgifter, jag fått, voro riktiga. Det visade sig vara omöjligt att få tag i honom och då det efter min mening fanns risk för att man överhuvud taget inte skulle kunna göra någonting åt saken förrän det var för sent, ansåg jag, att jag telegrafiskt borde underrätta landsfiskalen om min uppfattning i detta fall. Jag bestrider visst inte att det är ett ovanligt tillvägagångssätt och att det kan finnas skäl till anmärkning däremot. Men jag vill fästa uppmärksamheten på att om jag kommit i telefonförbindelse med landsfiskalen och på det sättet lämnat en upplysning om huru jag såg på fallet, hade väl resultatet blivit detsamma som nu, d. v. s. mannen hade fått kvarstanna i riket. Då ligger sålunda det avgörande däri, att jag inte lyckades komma i telefonförbindelse med vederbörande utan i stäl-

Ang. skett ingripande i ett förpassningsärende. (Forts.)
let sände honom ett telegram. Det är detta som skulle vara skälet till anmärkning.

Jag kan ju meddela kammaren, att av handlingarna då det sedermera var fråga om utfärdande av främlingspass för Schuster framgår, att polismyndigheterna hyste den uppfattningen att han icke var politisk flykting, en uppfattning tvärtemot den som icke endast jag utan även andra ledamöter av regeringen hade. Därför har Schuster av regeringen fått främlingspass såsom politisk flykting i avsaknad av legitimationshandlingar. I själva verket äro dessa ärenden ganska ömtåliga därför att det är jämförelsevis vanligt, att just politiska flyktingar inte ha några legitimationshandlingar. Det är under sådana omständigheter min uppfattning, att man när man avvisar en person, som uppger sig vara politisk flykting, måste handla med mycket stor försiktighet. Nu var ju detta faktiskt ett förpassningsärende, en sak som jag inte hade någon kännedom om när telegrammet avsändes, något som också framgår av telegrammets formulering.

Herr Sundberg: Herr talman! Den av utskottet gjorda anmärkningen förefaller vara synnerligen klar och berättigad och jag har därför med synnerligen stort intresse väntat på vad herr socialministern skulle ha att erinra mot densamma. Jag finner nu, att det enda skälet för det av socialministern gjorda ingripandet varit ren människovänlighet, ity att socialministern funnit det vara synd om S. — eller Schuster, som han heter — ifall han skulle återförpassas till Tyskland och därigenom löpa fara att utsättas för straff och förföljelse med anledning av hans politiska inställning. Mot en sådan vänlig omtanke kan ju inte vara något att invända, därest icke det ingripande som skett hade stått i strid mot bestämmelserna i 7 § regeringsformen och lagen om utlännings rätt att här i riket vistas.

Herr socialministern har icke påstått, att det anmärkta förfarandet ej skulle stå i strid med lag och författning. Han har tvärtom, enligt vad jag kunde finna, medgivit att det var ett obetänksamt och olämpligt ingripande. Skälet för ingripandet skulle ju vara att bevara den s. k. asylrätten. Det är ju någonting som föresvävar en hel del folk, att vi här i landet ha en s. k. asylrätt, och det är något som man anser vara ett synnerligen ädelt och förnämligt ting. Emellertid är det nog så att det hos oss icke föreligger någon asylrätt, ty i en asylrätt skulle väl ingå en rätt att få vistas i landet såsom i den gamla tidens asyler, exempelvis klostren. De enda bestämmelser vår lag upptar i detta hänseende är, att sedan slutligt beslut fattats om utvisning eller förpassning av utlännings, äger vederbörande myndighet, Konungens befallningshavande eller Kungl. Maj:t bestämma, att därest det är sannolikt att utlännings, om han befordras till sitt hemland, där skulle tilltalas och straffas för politiskt brott, befordringen bör ske till annat land. Under sådana förhållanden och då frågan om till vilket land utlännings skall befordras kan avgöras först efter det förpassnings- eller utvisningsärendet slutligt avgjorts, är det givet, att bevarandet av något slags asylrätt för Schuster icke kan åberopas såsom något försvar för det ingripande varom nu är fråga.

Telegrammet har avfattats så, att man skulle kunna tro att socialministern ansett det vara fråga om en avvisning. Socialministern har ju också här påstått, att han trots att det gällde ett avvisningsärende. Detta förhållande spelar ju icke någon roll med avseende på den behandling, som borde komma ärendet till del. Ty i ett avvisningsärende äger man icke ingripa på ett sådant sätt, som här kommit i fråga. Avvisning förekommer endast vid gränsorter. Omedelbart efter det vederbörande utlännings kommer till landet skall han, om han icke har legitimationshandlingar, skickas ut igen. Om det då kan

Ang. skett ingripande i ett förpassningsärende. (Forts.)

antagas, att han skickas till ett land, där han kan straffas som politisk brottsling, äger den polismyndighet, som skall verkställa avvisningen, att taga i övervägande, huruvida han icke bör befordras till något annat land. Men detta har vederbörande polismyndighet ensam att bestämma. Det finns ingen rättighet för Kungl. Maj:t eller för någon annan myndighet att besluta i det avseendet, utan det skall polismyndigheten själv sköta om. Det är ju också alldeles givet att en åtgärd, som skall ske så hastigt, inte kan underställas Kungl. Maj:ts prövning, och ännu mindre går det an att Kungl. Maj:t skall lägga sig i en sådan sak.

Här har gjorts en anmärkning, att socialministern genom det ingripande, som skett, skulle gjort sig skyldig till något slags ministerstyrelse, d. v. s. han skulle såsom socialminister icke ha haft rättighet att utöva polismyndighet på sätt som skett genom att ge landsfiskalen dessa befallningar. Häremot har icke någon invändning gjorts från herr socialministerns sida, och jag saknar därför anledning att ingå på denna sak. Icke heller har jag någon anledning, efter det svar som givits, att ge mig in på någon tolkning av bestämmelserna i lagen om utlännings rätt att vistas i riket. Jag skall helt enkelt sluta mitt anförande därmed, att jag gärna kan medge, att socialministerns ingripande icke kan anses ha medfört någon större skada. Men å andra sidan är det utomordentligt viktigt, att lag och författningar på alla områden iakttagas och framför allt att Kungl. Maj:ts rådgivare i sin verksamhet icke taga sig befohender, som gällande grundlag icke medgiver dem. Om sådant får ske opåtalat är fältet öppet, och andra överskridanden kunna då lätt komma att ske.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! För min del kan jag inte utan vidare godkänna den tolkning av mitt anförande, som konstitutionsutskottets talesman i detta ärende givit. Jag kan inte erkänna att mitt ingripande varit obetänksamt, jag kan inte heller erkänna att mitt ingripande varit olämpligt. Däremot erkänner jag utan vidare, att det står i tvivelaktig överensstämmelse med gällande föreskrifter, och att på den grund konstitutionsutskottet haft ett visst fog för sin anmärkning. Jag tror att denna tillhör de anmärkningar, som konstitutionsutskottet kan göra, om det tycker att något allvarligt inträffat, eller underlåta, när det tycker att det icke gäller någonting allvarligt. Men det är en sak för sig. Jag har inte medgivit att mitt ingripande vare sig var obetänksamt eller olämpligt i och för sig.

Enligt det resonemang, som herr Sundberg för, kan faktiskt varje politisk flykting, som kommer till detta land, av polismyndigheterna utan vidare skickas iväg, därest han inte lyckats övertyga vederbörande polismyndigheter i Trälleborg, Malmö, Hälsingborg eller överhuvud taget i någon av våra gränsorter, att han är en politisk flykting, och det är en sak som inte utan vidare är så lätt att bevisa för den som är politisk flykting. Man har tills vidare ingenting annat att hålla sig till, innan undersökning blivit gjord, än vederbörandes eget påstående. Avvisning kan alltså ske. Men en annan sak är om man kan anse att det är lämpligt att det sker. Ty det skulle faktiskt betyda att för att överhuvud taget en politisk flykting skulle kunna slå sig ned här i landet, måste han komma hit med vederbörliga legitimationshandlingar. Den som känner till hur det förhåller sig i praxis med dessa ting, vet ju, att det just är sådana handlingar som politiska flyktingar mycket ofta sakna. Av skäl som var och en mycket lätt kan förstå få dessa människor intet pass och de kunna i varje fall inte få visum, även om de skulle ha pass. Därför ha de mycket svårt att förete vederbörliga legitimationshandlingar.

Jag förstår herr Sundbergs resonemang, när herr Sundberg utan vidare förklarar, att det i Sverige inte finns någon asylrätt. Det är hans utgångspunkt.

Ang. skett ingripande i ett förpassningsärende. (Forts.)

För min del säger jag att det finns en asylrätt, och att denna asylrätt har stöd i lagen. Den har också stöd i en hävd, som för vårt lands del är tämligen obruten åtminstone under mer än en generation. Det är därför som jag inte har någonting emot att diskutera detta spörsmål i sak i stället för i form. I sak anser jag att jag inte gjort något annat än sett till, att icke asylrätten eventuellt skulle komma att kränkas. Och det vill jag säga herrarna, att i den mån jag kan förhindra att asylrätten kränkes, kommer jag att begagna de utvägar, som i det avseendet kunna stå mig till buds. Jag är också säker på att många ledamöter av olika regeringar skola vara beredda att söka åstadkomma, att asylrätten inte på grund av förbiseende, eller eventuellt på grund av obetänksamhet eller på grund av ovilja mot asylrätten överhuvud taget, kommer att kränkas på grund av de ytterst snäva bestämmelser, som finnas i lagen om utlänningars rätt att här vistas.

Då jag säger att det finns ett stöd i lagen, är det visserligen sant, att även en politisk flykting kan ur riket utvisas, men det står dock uttryckligen att han inte kan utvisas till det land, där det är sannolikt att han kan åtalas eller straffas för politiskt brott. Vad leder nu detta till i praxis? För närvarande vet jag inte om det finns någon person i riket som är utvisad, men som ändå vistas här. Men jag vet att det har funnits sådana personer vid vissa tider — jag har nämligen ända sedan 1918 sysslat med ärenden av denna art och speciellt under några år under den edénska regeringens tid. Då fanns det inte så få personer, för vilka det förelåg ett utvisningsbeslut, men eftersom intet land ville taga emot dem och de inte fingo utvisas till det land, där de kunde vänta politisk förföljelse av någon art, fingo de stanna i riket. Det var ingenting att göra åt saken. De gingo med sina utvisningsbeslut, men med myndigheternas goda minne fingo de ändå stanna kvar i riket. Vi ha haft inte så få dylika fall i vårt land, även om det kanske för närvarande inte finns någon motsvarighet därtill.

Det är bestämmelsen om att avvisningsbeslutet skall gå i verkställighet, även om besvär anföras, som i själva verket gör asylrättsbegreppet i vårt land fullständigt illusoriskt. Om man skall följa de regler, som herr Sundberg här nämnde, skulle alltså en man som Schuster bli avvisad ur landet — det var ju vad jag trodde att det var fråga om. Han skulle då skickas tillbaka till närmaste hamn i Tyskland, där skulle myndigheterna ta hand om honom och sätta honom i ett koncentrationsläger, och när han suttit där en vecka, finge man så kanske det beskedet, att vederbörande länsstyrelse bifallit besvären och förklarat att mannen icke bort avvisas. Detta skulle ju bli det praktiska resultatet av den ordning, som herr Sundberg förordar. Jag får uppriktigt säga att det åtminstone inte kan vara stridande mot god sed om man försöker se till, att lagtillämpningen inte leder till sådana orimliga konsekvenser.

Det är ju för övrigt känt och inte någon hemlighet, att regeringen i flera fall än dessa anmält, att den ansett att en person skall behandlas som politisk flykting, även där vederbörande polismyndighet på orten inte haft samma uppfattning. Skillnaden i behandlingen av ärendena är den, att vederbörande då per telefon meddelats kännedom om den uppfattning man hyste inom regeringen. I detta fall meddelades regeringens uppfattning per telegram. Däri ligger den verkliga skillnaden. Är det konstitutionsutskottets mening att en ledamot av regeringen i ett fall, där han är rädd att asylrätten kan komma att trädas för nära, inte får lov att per telefon meddela denna sin uppfattning? Då skulle jag vilja fortsätta med att fråga: skulle möjligen en ledamot av regeringen inte ens om det *begäres*, att han skall meddela sin uppfattning låt oss säga per telefon, få lov att meddela sin uppfattning i saken? Det måste ju

Ang. skett ingripande i ett förpassningsärende. (Forts.)

slutligen bli konsekvensen, att t. o. m. om en myndighet vill fråga hur en sak bör behandlas, som kan vara tveksam, så skulle en regeringsledamot med åberopande av grundlagen vara tvungen att förklara, att han är förhindrad giva vederbörande något råd.

Jag vill bara nämna detta, ty man bör ju i alla fall vara en smula försiktig med de slutsatser man drar i fråga om ministerstyrelse och sådant. I förevarande fall vill jag påpeka, att eftersom det i telegrammet uttryckligen står talat om ett avvisningsbeslut hade ju inte ens landsfiskalen gått emot min mening om han låtit ärendet fortsätta som ett förpassningsärende, ty då hade det ju besvärsvägen kommit till regeringen. Och under sådana omständigheter hade det väl setts till, förmodar jag, att förpassningsbeslutet inte gått i verkställighet förrän Kungl. Maj:ts uppfattning blivit känd för vederbörande.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Jag har för min del inom konstitutionsutskottet inte kunnat biträda den anmärkning, som i denna sak har riktats mot socialministern, och det på följande grunder.

Den tyske undersåte, som det här gäller, var misshandlad ombord på sitt fartyg därför att han uttalat sin anslutning till kommunistiska tänkesätt och hade efter ett misslyckat rymningsförsök blivit inspärrad ombord. Han fruktade att vid hemkomsten bli utlämnad och därefter av de tyska myndigheterna insatt i koncentrationsläger, och han försökte därför ännu en gång att fly. Han lyckades också rymma i en svensk hamn och omhändertogs där av befolkningen. Han var och måste betraktas som en politisk flykting. Det är inte endast han själv, som gör detta gällande, utan allt sunt förnuft säger, att han måste betraktas som en politisk flykting, som skulle kunna bli dömd för politiskt brott när han återkom till Tyskland. Trots detta fick han av landsfiskalen föreläggande att inom fyra dagar lämna riket. Sedan socialministern i sista stund fått vetskap om saken och sedan han förgäves försökt att på andra vägar komma i förbindelse med myndigheterna, sände han sitt telegram för att hävda den personliga asylrätt, som vi här i landet anse oss upprätthålla. Det kom sedan till socialstyrelsen en hemställan att mannen skulle få vistas i landet och få uppehållstillstånd, vilket också blev beviljat. Telegrammet avsåg alltså att förhindra ett brott mot den personliga asylrätt för politiska flyktingar, som måste anses vara moraliskt erövrade av alla civiliserade stater och som ingen juridik och ingen formalism kan bringa ur världen.

Man kunde här tänka sig att polismyndigheten, och det var i varje fall den uppfattning som socialministern hade, skulle kunna visa mannen ut ur landet, och socialministern handlade sålunda mycket snabbt för att rädda en man, som ansågs vara i fara att bli skickad ur landet och förd tillbaka till det land, där koncentrationslägret väntade honom. Lagen angående utlännings rätt att vistas i riket stadgar ju i 24 §, att han icke må befordras till land, varifrån han hit inkommit, om han där sannolikt skulle tilltalas eller straffas för politiskt brott. Under sådana förhållanden synes man icke kunna annat än på ytterst formalistiska grunder och med anlitande av den missuppfattning, för vilken ministern varit utsatt, göra gällande att här skulle ha skett någon svårare förseelse.

Polismyndigheterna ha i sina papper gjort gällande, att mannen på grund av sin ungdom, även om han uttalat kommunistiska meningar och agiterat ombord, icke skulle behöva utsättas för någon risk att vid återkomsten till Tyskland drabbas av straff. Men all erfarenhet visar ju, att även 18 och 19 års unga män i många länder, och även i här ifrågavarande land, kommit inför domstol och sänts till koncentrationsläger och fängelser. Polismyndigheterna torde sålunda ha varit alltför optimistiska i sina synpunkter på denna sak.

Ang. skett ingripande i ett förpassningsärende. (Forts.)

Här föreligger vidare det ganska egendomliga förhållandet, att utskottet när det gällde utrikesministern, i vilken fråga ju utskottet var enigt, hyste den uppfattningen, att någon förseelse gent emot lagens bokstav knappast förelåg, men väl gent emot dess anda. Nu i denna fråga måste man komma till den uppfattningen, att det måhända föreligger en förseelse gent emot lagens bokstav, men absolut inte mot dess anda. I bägge fallen göres emellertid anmärkning mot vederbörande statsråd. Detta synes mig inte vara alldeles konsequent.

Herr Sundberg ville göra gällande, att vi inte skulle ha någon asylrätt här i landet i den mening, som vi alla uppfattat saken. Om den meningen skulle bli gällande, att politiska flyktingar från andra länder inte skulle ha någon rätt till fristad eller åtminstone till det rådrum, som ligger i att de inte behöva återförvisas till det land, varifrån fara hotar, så skulle Sverige komma i en mycket egendomlig ställning. Vi skulle då i realiteten förlora den asylrätt för politiska flyktingar, som vi anse att vi faktiskt ha tillkämpat oss.

Jag missminner mig nog inte när jag erinrar om, att de som nu göra anmärkning gent emot statsrådet därför att han inte följt lagens bokstav när han slagit vakt om asylrätten, för några år sedan gjorde mycket starka invändningar då det gällde frågan om Pflugk-Harttungs utvisning. Då ansågo de, som nu tala emot en vidsynt tillämpning av asylrätten, att dennes utvisning innebar ett brott mot asylrätten, och att vederbörande, som dock blandat sig i politiska och andra angelägenheter här i Sverige, där han var bosatt såsom politisk flykting, med orätt blivit utvisad. Jag kan inte finna annat än att herr Sundberg i den sak, som vi i dag behandla, har en annan mening än den han hade när vi diskuterade fallet Pflugk-Harttung.

För min del skulle jag vilja uttala ett tack till socialministern för att han handlat i lagens anda, även om han på någon punkt inte i allo varit på den formellt riktiga sidan. Här gäller det så stora civilisatoriska och humanitära värden, att man inte kan vara med om att dessa på något sätt bringas i fara. Om det funnits några utsikter till att talmannen skulle upptaga ett sådant yrkande skulle jag velat framställa yrkande om att denna anmärkning med ogillande måtte läggas till handlingarna. Nu kan detta inte ske, och jag vill då nöja mig med att till protokollet få uttrycka min ledsnad över att konstitutionsutskottet i denna fråga gjort en anmärkning, som kan tolkas så som om politiska flyktingar, vilka komma till vårt land, inte ha den säkerhet, som vi väl alla anse att de böra äga.

Herr Reuterskiöld: Herr talman, mina herrar! Den omständigheten, att den siste ärade talaren totalt missförstått utskottets anmärkning kan icke föranleda, att jag nu skall behöva upptaga detta anförande till bemötande. Däremot framkallade departementschefens yttrande hos mig en önskan att få säga några ord, emedan det tycks som om själva kärnpunkten här höll på att bli förbigången. Även om man, vilket jag icke gör, skulle godtaga departementschefens hela resonemang, måste jag likväl stryka under, att *hans behörighet att ha någon mening alls i denna sak i egenskap av departementschef totalt saknas*. Han har helt enkelt ingenting med saken att göra. Det är inte chefen för socialdepartementet, som har med dessa frågor att skaffa. Antingen är det chefen för justitiedepartementet eller chefen för utrikesdepartementet, eller också är det socialstyrelsen. Men chefen för socialdepartementet har varken rätt eller plikt eller ansvar, när det gäller här ifrågasvarande ärende. Det föreligger sålunda här ett ingripande å justitiedepartementschefens område, om man nu skall tala om detta. Det är en sådan fråga, som, i den mån den går till statsrådet, behandlas av justitiedepartemen-

Ang. skett ingripande i ett förpassningsärende. (Forts.)

tets chef och föredrages av honom. Vad socialdepartementets chef skall kunna göra i sådana frågor som denna är för mig en fullständig gåta, om jag ser till hans uppgifter och befogenheter. Han har helt enkelt gripit Kungl. Maj:t och sina kolleger i ämbetet, och det förefaller mig ändå vara en ganska betänklig sak.

Nu är det emellertid så att det inte räcker med detta, utan det är nödvändigt att även framhålla vissa andra synpunkter. Departementschefen frågade såsom en konsekvens av det hela, vad som skulle ske om en myndighet telefonerade och frågade en regeringens ledamot vad denne ansåge i ett visst fall. Skulle han då inte kunna svara? Ja, det kan låta egendomligt, men vår lag och vår rätt och våra författningsrättsliga sedvänjor ha ingen tanke på att låta myndigheterna springa och fråga regeringens ledamöter om saker och ting. Är det så, att en myndighet är oviss, *går vägen till justitiekanslern*. Honom kan man fråga och där får man svar, eller bör åtminstone få svar. Att man skall fråga regeringens ledamöter har vår lag aldrig ifrågasatt, och det kan inte ens vara någonting önskvärt att så skulle ske. Justitiekanslern är den myndighet, som kan giva svar och bör giva svar, utom när det gäller en lagtolkningsfråga, som skall gå till högsta domstolen. Den antydda konsekvensen kan man alltså icke på något vis fästa avseende vid. Den kommer från felaktiga utgångspunkter och är själv lika felaktig som dessa.

Nu trodde departementschefen, säger han, att det här var fråga om en avvisning. Jag beklagar ju, att departementschefen trodde något i denna sak, som icke angick honom, och trodde så felaktigt. En avvisning kan endast komma i fråga *innan* vederbörande kommit in i landet. Avvisning skall ske på gränsorten och avser att förhindra, att mannen överhuvud taget kommer in i landet. Därför skall han omedelbart returneras — finns det ingen lägenhet genast, får man taga honom i förvar, men det betyder inte att han kommit in i landet, utan det betyder att han förvaras på gränsen för att omedelbart sättas utanför. Där finnes ingen asylrätt.

Kommer jag sedan till frågan om asylrätten, om vi nu skola röra oss med detta begrepp, kan den inte gälla andra utlänningar än dem, som kommit in i landet. I det nu föreliggande fallet hade mannen kommit in i landet, låt vara på olaglig väg, han befann sig inte å någon gränsort och det var därför inte tänkbart eller ens möjligt att en avvisning här skulle kunna äga rum. Och det är till och med uteslutet att man, även om det varit fråga om avvisning, skulle kunna komma till det resultat, som departementschefen antydde, då utlänningen varit mer än en månad inom landet. Det är sålunda en fullständig missuppfattning från socialministerns sida både om hans befogenhet och om innebörden av den åtgärd, om vilken det var fråga och som han borde haft kännedom om, därest han blandade sig i saken, som här föreligger såsom ett anmärkningsvärt faktum.

Det är naturligt att en politisk flykting inte har några legitimationshandlingar. Det är också naturligt att en politisk flykting inte kommer in på de vägar, där avvisning kan möta honom. Sedan uppställer sig spørsmålet hur man skall behandla en sådan politisk flykting. Vad nu asylrätten beträffar kan man naturligtvis jonglera med ord, och tar man asylrätten i betydelsen av en rätt för den enskilde, instämmer jag till alla delar med utskottets talesman, att någon sådan personlig asylrätt inte existerar i vårt land och såvitt jag vet inte någon annanstans heller. Utan *asylrätten innebär en folkrättslig befogenhet för ett land gentemot andra länder att ge asyl åt utlänningar*. Det är alltså ett folkrättsligt begrepp och inte ett inrerättsligt. Här kan ges asyl, men det finns ingen rättighet att få en sådan asyl. Om vi med hänsyn till kultur och civilisation skulle vilja ge asyl, ha vi full befogenhet därtill i

Ang. skett ingripande i ett förpassningsärende. (Forts.)
förhållande till andra länder, men det finns ingen utlännings i världen som kan göra anspråk på att få asyl hos oss.

Om det är fallet, kan jag heller inte förstå, att asylrätten vare sig i det ena eller andra fallet kan bli kränkt. Är det fråga om avvissning kan det inte bli tal om en kränkning, ty då har ju vederbörande inte kommit in i landet. Är det fråga om förpassning eller utvisning kan en asylrätt komma i fråga, men då föreligger inte den omedelbara fara, som den i frågan obehöriga departementschefen antog.

Departementschefen sade, att han kunde förstå att utskottet gjort en anmärkning på grund av att hans handlingssätt var tvivelaktigt med hänsyn till författningarna. Herr talman! Det är verkligen en ovanligt mild omskrivning för en uppenbar strid mot gällande författning. Statsrådet yttrade också, att i den mån han kunde hindra, att asylrättens begagnande skulle göras om intet, skulle han med alla krafter fortfa att verka på det sättet. Det vill jag visst inte betvivla. Men jag vill ändå hoppas att detta hans arbete för att bevara asylrätten måtte ske inom den gräns, som lagar och författningar ha ställt för hans verksamhet. Jag vill också uttala förhoppningen att han, om han vill ha en annan befogenhet, går den lagliga vägen att ändra lagar och författningar innan han på egen hand godtyckligt och i strid med alla svenska författningsregler själv handlar som om han stode över Kungl. Maj:t.

Herr Sundberg: Herr talman! Departementschefen har till sitt försvar framhållit, att han trodde, att detta var ett avvissningsärende. Nu var det icke ett avvissningsärende utan det var ett förpassningsärende. Det förtjänar emellertid att granskas, huruvida departementschefen verkligen hade anledning att tro, att det var ett avvissningsärende. Jag skulle knappast tro det. Departementschefens telegram avsändes efter en uppvaktning, skulle jag tro, av den internationella röda hjälpen här i Stockholm, och jag förmodar, att de uppvaktande klagjorde för departementschefen, hur förhållandena lågo till, nämligen att denne person, Schuster, redan hade varit i riket över en månad. Således kunde ju icke departementschefen ha någon anledning att antaga, att det var ett avvissningsärende utan borde naturligtvis ha förstått, att det var ett förpassningsärende. I ett avvissningsärende är det omöjligt att ingripa, men även i ett förpassningsärende och vad nu särskilt asylrätten beträffar, hade det varit mycket lyckligare för denne Schuster, om något ingripande icke hade ägt rum. Nu stannade saken hos landsfiskalen och kom icke längre. Om detta ärende emellertid hade fått fortgå utan avbrott, så skulle landsfiskalen ha anmält förpassningsärendet till länsstyrelsen. Då kunde ju den internationella röda hjälpen, som hade tagit Schuster om hand på orten, ha hjälpt honom med att hos länsstyrelsen framhålla, att förpassning icke kunde ske till Tyskland, från vilket land Schuster påstod sig vara en politisk flykting. Vidare kunde samma hjälpare ha ställt om, ifall länsstyrelsen hade förordnat om förpassning, att Schuster kunnat klaga hos Kungl. Maj:t, och då hade återigen frågan om den s. k. asylrätten blivit prövad. Hade således den lagliga behandlingen av ärendet fått fortgå, hade frågan om asylrätt kommit i ett mycket bättre läge än vad den nu har gjort.

Herr statsrådet Undén: Departementschefen har redan i sina tidigare anföranden medgivit, att hans ingripande i denna sak var oformligt med hänsyn till gällande föreskrifter, men han har hävdad, att det i sak gällde, såsom han hade anledning att se ärendet i det ögonblick, då detta ingripande skedde, att förebygga ett fullbordat faktum, d. v. s. att förebygga att en flykting, som

Ang. skett ingripande i ett förpassningsärende. (Forts.)

vid närmare prövning av ärendet måhända skulle få tillstånd att kvarbli i landet, skulle skickas tillbaka till det land, varifrån han hade kommit, och således i strid mot svensk lagstiftnings anda skickas till det land, där han kunde vänta att bli straffad för politiskt brott.

Jag tror, att man inte har anledning att alltför mycket uppehålla sig vid i vad mån socialministern i förhållande till sina kolleger var behörig att syssla med detta ärende. Det förhåller sig i verkligheten så, att i fråga om hävdandet av asylrätten har ju i själva verket regeringen ett avgörande inflytande i många fall, nämligen då det gäller att besluta, huruvida en utlänning, som kommer utan legitimationshandlingar, ändå kan få legitimationshandlingar från svensk myndighets sida, och även om sådana ärenden ligga under utrikesdepartementet, bruka i praktiken de närmast intresserade ledamöterna av statsrådet, alltså både socialministern och justitieministern, deltaga i de förberedande överläggningarna om denna typ av ärenden.

Att ärendet inte alldeles ligger utanför socialministerns sfär, framgår ju därav, att den behöriga myndighet, till vilken ansökning om uppehållstillstånd och arbetstillstånd inges, är socialstyrelsen, som hör till socialdepartementets område.

Jag har med detta alltså velat framhålla, att socialministern har i sak velat förebygga en situation, som, ifall den hade realiserats, skulle ha inneburit, att en person måhända hade skickats tillbaka till det land, där han kunde väntas bli straffad för politiskt brott, och i ärenden av denna art är det ju inte möjligt att endast gå den väg, som konstitutionsutskottets ordförande antydde, nämligen att om vederbörande myndighet är oviss om hur man skall handla, den bör vända sig till justitiekanslern för att fråga om lagens tillämpning. Det gäller nämligen i många fall att avgöra, huruvida legitimationshandlingar skola ges vederbörande person från svenska regeringens sida eller inte.

Herr Ström, Fredrik: Konstitutionsutskottets högt värderade ordförande, som vi alla respektera, synes mig i denna fråga se synnerligen formellt på saken. Det är möjligt, att inte alla formella sidor ha iakttagits och att vi formellt missförstå situationen, men man får väl se till själva sakens kärna, och det är ju, att vi böra hävda den personliga asylrätten för utländska flyktingar, som kunna förväntas få lida, om de komma hem till sitt land igen, för sina politiska förehavanden. Jag kan inte finna annat än, att man måste härvidlag mer se till andan än till formen, och det är detta, som reservanterna uttryckligen velat hävda.

Konstitutionsutskottets ordförande säger, att avvísning sker på det sättet, att när en främling utan några legitimationshandlingar kommer i land, så avvisas han, men ett faktum är, att det finns exempel på att myndigheterna genom missförstånd eller av andra orsaker förfarit så att avvísningsproceduren har tillämpats, även sedan flyktingen har kommit i land på svensk botten. När sådant har kunnat ske, är det väl rimligt, att socialministern, när han blir underlättad om att något dylikt kan ske och verkligen tror, att det föreligger ett sådant fall, vidtager en åtgärd för att kunna förhindra, att ett förhastat bortvisande av en flykting sker.

Jag kan för min del inte se annat än att vi verkligen måste slå vakt om asylrätten. Vi få inte göra den till något, som kan ibland tillämpas och ibland inte tillämpas.

Jag måste därför vidhålla, vad jag tidigare har sagt.

Herr Lindley: Jag vill inte diskutera den konstitutionella sidan av saken, men jag skall däremot be att få säga någonting om de praktiska förhållanden, som sammanhånga med det föreliggande spörsmålet.

Ang. skett ingripande i ett förpassningsärende. (Forts.)

När jag först gick till sjöss för ungefär 50 år sedan, var det vanligt, att sjöfolket rymde från fartygen. Det gick till och med så långt, att man förordade här i Sverige, att sjöfolk skulle märkas, tatueras. Man skulle med andra ord ha ett igenkänningstecken på dem och därigenom skulle de, om de rymde, lättare kunna infångas. En sådan åtgärd påyrkades till och med offentligt. På vissa platser i världen rymde hela besättningen, varenda man. De blevo trötta på fartyget och ville ha ett ombyte. Givetvis rymde man huvudsakligen i de länder, där lönerna voro högre än i ens eget land. Man vistades i land, tills man fick ett nytt fartyg, som man kunde mönstra ut på. Ingenstädes lade sig myndigheterna i detta förhållande, och som en regel kunde man säga, att myndigheterna accepterade detta som någonting som man inte kunde komma ifrån, och jag tror, att detta har existerat i större eller mindre grad ända tills kriget bröt ut. Då skärptes bestämmelserna i alla länder, och det var mycket svårt för en person att komma in i ett land, om han inte var försedd med legitimationshandlingar. Men även då hände det liksom det händer nu, att sjöfolk rymmer, och såvitt jag vet, har man inte någonstades vidtagit några vidare skärpta åtgärder i detta avseende än att man i de fall, då sjöfolk t. ex. gått för länge i land och inte kunnat försörja sig och således fallit samhället till last, har förstärkt dem att lämna landet eller också har man fört dem till vederbörande konsulat för att få dem hemtransporterade.

Jag tycker, att i det fall, som här föreligger, borde man ha sett på saken från ungefär samma synpunkter, d. v. s. att man inte omedelbart skulle ha ingripit för att förstärka personen i fråga att ge sig i väg. Om det nu inte var en direkt utvisning, så var det i alla fall indirekt en utvisning, som här förelåg, och jag tycker, att den anda, som här börjat göra sig gällande i vårt land i all synnerhet, verkligen borde retuscheras en liten smula, så att man såge en smula mera försonligt på dessa ting.

Det är inte tu tal om, att inte den här sjömannen rent av kunde ha riskerat att bli införfpassad i ett koncentrationsläger, om han kommit tillbaka till Tyskland, eftersom han hade visat, att han inte var av rätta ullen. Nu är det verkligen så, att man övar ett mycket, mycket starkt tryck på besättningarna på de tyska fartygen för att nazifiera dem. Man är nämligen rädd för att dessa tyskar, som eventuellt inte äro riktigt nazifierade, kunna ha den lilla benägenheten att taga emot upprop, flygblad och mera sådant, som ges dem av deras meningsfränder i andra hamnar, för att smugla in dem till Tyskland. Det är för att förhindra någonting sådant, som man övar en mycket, mycket stark kontroll på detta sjöfolk, och jag har hört berättas mycket konstifika historier från svenska hamnar just i analogi härmed. Man har talat om att t. ex. bara detta, att en sjöman har tagit emot ett sådant flygblad och de andra ombord på fartyget ha skvallrat om det, när man kommit tillbaka till Tyskland, har haft till följd, att han blivit jagad bort från fartyget och att han sedan inte kan få plats på något fartyg som går på utlandet. Alla dessa omständigheter tillsammans göra, att man kan säga, att om det bara på något sätt konstateras, att en person är tivelaktig i sin politiska uppfattning, så blir följden givetvis den att straffåtgärder vidtagas mot honom.

Att de personer som det här gäller, inte ha några legitimationshandlingar är ju tydligt och klart. Varifrån skola de få dessa? De politiska flyktingar, som vi annars röra oss med, äro i allmänhet mera välsituerade och ha i regel redan tidigare haft pass. Följaktligen hade de kanske pass med sig när de flydde. De ha alltså en legitimationshandling. Sjöfolket däremot har i allmänhet inte några sådana pass eller legitimationshandlingar. De

Ang. skett ingripande i ett förpassningsärende. (Forts.)

legitimationshandlingar, de ha, få de överlämna till fartygsbefälhavaren, när de mönstra på ett fartyg. Det är också ur sådana synpunkter som man måste betrakta denna fråga.

Jag har den uppfattningen, att socialministerns ingripande härvidlag kanske inte var konstitutionellt riktigt, men det var ett ingripande, varigenom han försökte skydda en individ mot en fara, som hotade honom, men jag vet inte, huruvida socialministern här uppträtt på regeringens vägnar eller om han kanske bara har uppträtt under sitt eget namn. Är det konstitutionellt förbjudet för en person, som heter Möller t. ex., att skicka ett telegram till en landsfiskal och göra honom uppmärksam på det eller det förhållandet. Ja, nu hör jag, att det under telegrammet står socialministern, och det är ju en försvårande omständighet, det måste jag erkänna. Hade han emellertid bara skrivit Möller, hade givetvis ingen anmärkning kunnat riktas mot honom. Det bör han iakttaga för framtiden, om han anser sig nödsakad att ingripa i liknande fall.

Jag hyser dessutom den uppfattningen, att hela detta passsystem borde avskaffas, inte bara i vårt eget land, utan även i alla andra länder. Vi ha i alla fall försökt åstadkomma detta i den skandinaviska mellantrafiken, och jag tycker verkligen, att vi kunde snart nog återgå till det förhållande, som rådde före kriget, då man kunde resa över hela Europa utan pass. Jag har tidigare rest i olika länder och aldrig haft något pass, förrän kriget bröt ut, och jag tycker verkligen, att man skulle åtminstone kunna hoppas att snart nog få återgå till de sundare förhållanden, som förut rådde.

Jag har intet yrkande att göra. För övrigt kan jag ju inte göra något yrkande här. Jag har emellertid endast velat framhålla dessa små synpunkter och hoppas, att även de skola så småningom kunna vinna något beaktande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter den nu föredragna punkten lades till handlingarna.

Punkten 4.

Den 15 december 1933 meddelade Kungl. Maj:t på föredragning och hemställan av chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, följande beslut i anledning av klagomål över vissa av statens arbetslöshetskommission i samband med den då pågående konflikten inom byggnadsindustrien meddelade bestämmelser:

»Vad först angår frågan om avstängning av arbetslösa måleriarbetare från arbetslöshetshjälp, är i ärendet upplyst, att kollektivavtal för målerifacket är gällande i hela riket till den 1 april 1935, och under sådana förhållanden kunna måleriarbetarnas anställnings- och lönevillkor ej skäligen antagas röna inverkan av den pågående byggnadskonflikten.

Vad därefter angår frågan om avstängning av arbetslösa rörarbetare samt bleck- och plåtslageriarbetare från arbetslöshetshjälp, bör vid tillämpning av dispensförfarande beträffande ifrågavarande arbetargrupper iakttagas, att den rådande arbetslösheten inom dessa fack kan antagas vara föranledd av byggnadskonflikten endast i viss omfattning, bestämd med hänsyn till den proportion, vari arbetare tillhörande dessa fack sedvanligen sysselsätts vid nybyggen ävensom vid sådana reparationer, som kräva medverkan av byggnadsarbetare, hörande till de i byggnadskonflikten direkt indragna arbetargrupperna.

På grund härav prövar Kungl. Maj:t skäligt att, i anledning av de anförda klagomålen, anbefalla arbetslöshetskommissionen att vid tillämpningen av de

*Ang. vissa
till arbetslös-
hetskommis-
sionen läm-
nade direktiv.*

Ang. vissa till arbetslöshetskommissionen lämnade direktiv. (Forts.)
för avstängning från arbetslöshetshjälp under arbetskonflikt gällande grunderna ävensom av dispensförfarandet beakta ovan angivna förhållanden.»

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten yttrat:

»Förevarande beslut av Kungl. Maj:t står icke i god överensstämmelse med grunderna för konfliktdirektiven. Beslutet, som innefattar en allmän tolkning av direktiven, var påtagligen av beskaffenhet att medverka till förlängning av en pågående arbetskonflikt, som varit till avsevärd skada för landets näringsliv och vars lösning var en förutsättning för igångsättandet av betydande statliga eller statsunderstödda arbeten för arbetslöshetens bekämpande. Då beslutet sålunda varit ägnat att leda till skada för viktiga samhällsintressen, borde det hava varit föredragande departementschefen angeläget att icke tillstyrka Kungl. Maj:t att fatta förevarande principiellt betydelsefulla beslut. Utskottet har därför icke kunnat underlåta att göra anmärkning mot chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, vilket utskottet får för riksdagen anmäla.»

Reservationer hade avgivits

1) av herr *Reuterskiöld*, som på anförda skäl ansett sig icke böra biträda anmärkningsbeslutet;

2) av herrar *Strömberg*, *Oscar Gottfrid Karlsson*, *Källman*, *Västberg*, *Andersson* i Igelboda, *Fast*, *Vougt*, *Nordström* och *Törnkvist* i Bjuv, som på återopade grunder förklarat sig icke hava kunnat biträda utskottets beslut om anmärkning i förevarande punkt.

Herr statsrådet **Undén**: Herr förste vice talman! Då socialministern är upptagen av debatten i andra kammaren, anhåller jag att i hans ställe få säga några ord angående denna punkt.

Konstitutionsutskottet har under förevarande punkt framställt den anmärkningen mot ett regeringens beslut i några frågor om arbetslöshetshjälp att beslutet inte står i god överensstämmelse med grunderna för konfliktdirektiven. Några skäl för detta bedömande har utskottet dock inte givit. Vidare har utskottet tillagt att beslutet »påtagligen» var av beskaffenhet att förlänga byggnadskonflikten, även detta påstående utan motivering.

Jag skall tillåta mig att något utförligare redogöra för det påtalade beslutets innebörd.

Kungl. Maj:t hade att pröva vissa framställningar, innefattande klagomål över arbetslöshetskommissionens tillämpning av konfliktdirektiven på vissa arbetargrupper, som icke voro indragna i byggnadskonflikten men som av arbetslöshetskommissionen betraktas såsom s. k. sekundärt arbetslösa på grund av denna konflikt. Dels hade beträffande måleriarbetarna klagomål inkommit från Göteborgs arbetslöshetskommitté, dels hade beträffande rörläsningsarbetare och bleck- och plåtslageriarbetare klagomål anförts såväl från nyssnämnda arbetslöshetskommitté som även från vederbörande arbetarorganisationer.

Klagomålen riktade sig i sak däremot att dessa arbetargrupper skulle enligt arbetslöshetskommissionens anvisningar anses falla in under stadgandet i § 16 b) av gällande kungörelse om hjälpverksamhet vid arbetslöshet. Där stadgas att arbetslöshetshjälp ej må åtnjutas av den, som blivit arbetslös i anledning av konflikt och vilkens löne- och anställningsvillkor skäligen kunna antagas röna inverkan av konflikten. Frågan var alltså dels huruvida arbetslösheten inom de nämnda facken skulle anses betingad av byggnadskonflikten, dels huruvida arbets- och lönevillkoren för dessa kategorier skäligen kunde antagas röna inverkan av konfliktens utgång. Båda dessa betingelser skola

Ang. vissa till arbetslöshetskommissionen lämnade direktiv. (Forts.) nämligen vara uppfyllda för att avstängning skall vara befogad. Angående måleriarbetarna förelåg det förhållandet, att de under hösten 1933 träffat kollektivavtal för en avsevärd tid framåt, nära 1 1/2 år framåt. Därmed var det enligt regeringens mening tydligt, att deras intresse i byggnadskonflikten endast kunde vara ett: nämligen att få slut på denna så snart som möjligt. Eftersom de hade accepterat ett avtal, gällande till 1 april 1935, kunde utgången av byggnadskonflikten inte påverka deras löne- och anställningsvillkor. Redan detta förhållande var alltså tillräckligt för att ställa måleriarbetarna utanför tillämpningen av § 16 i kungörelsen.

Angående rörarbetare samt bleck- och plåtslageriarbetare var läget något annorlunda. De voro visserligen inte direkt invecklade i byggnadskonflikten, men dels hade de inte sina avtal ordnade för någon längre tid framåt såsom målarna hade, dels var det tydligt att arbetslösheten bland dessa arbetare var i viss utsträckning betingad av byggnadskonflikten. Sätillvida syntes alltså arbetslöshetskommissionens ståndpunkt riktig. Men arbetslöshetskommissionen hade enligt regeringens mening varit något för sträng vid bedömandet av frågan i vilken utsträckning arbetslösheten inom dessa fack var föranledd av byggnadskonflikten. Arbetslöshetskommissionen drog en gräns mellan de rörarbetare och plåtslagare, som huvudsakligen arbetat vid uppförandet av nya hus och vid reparationer, å ena sidan, och de rörarbetare och plåtslagare, som huvudsakligen arbetat på verkstäder, vid industriella företag och dylikt, å den andra sidan. Den senare gruppens arbetslöshet ansågs ej vara betingad av byggnadskonflikten, vilket givetvis var riktigt. Den förra gruppens arbetslöshet ansåg arbetslöshetskommissionen däremot föranledd av byggnadskonflikten, med visst förbehåll. För övrigt hade arbetslöshetskommissionen själv i sitt yttrande över klagomålen anfört, att konfliktdirektivens tillämpning beträffande en sådan industri som byggnadsindustrien, där arbetsföretagen äro av intermittent natur, måste föranleda tveksamhet.

Regeringen ansåg att viss hänsyn borde tagas även till det förhållandet, att rörarbetare och plåtslageriarbetare i stor utsträckning bruka vara sysselsatta vid reparationer, där byggnadsarbeters medverkan ej erfordras. I den mån den allmänna depressionen medfört minskning av dylika reparationsarbeten, hade en arbetslöshet uppkommit, som icke var föranledd av byggnadskonflikten.

Kungl. Maj:ts beslut innebar, att arbetslöshetskommissionen skulle beakta även detta förhållande, som i vissa av framställningarna särskilt understrukits.

Emellertid bör i detta sammanhang erinras om att arbetslöshetshjälp inom dessa arbetsområden utgår endast i begränsad omfattning, genom tillämpning av det s. k. dispensförfarandet, detta på grund av att hithörande arbetare ansetts vara säsongarbetare. Vid dispensförfarandets användande har arbetslöshetskommissionen att bestämma hur många dispenser skola få medgivas å en viss ort, medan den lokala arbetslöshetskommittén verkställer den individuella fördelningen av dispenserum. Regeringsbeslutet innefattade ingen ändring av denna metod och icke heller några detaljerade anvisningar till arbetslöshetskommissionen. Det endast anbefallde arbetslöshetskommissionen att vid tillämpningen av dispensförfarandet beakta nyss angivna förhållanden. Genom denna avfattning togs vederbörlig hänsyn till de av arbetslöshetskommissionen själv understrukna praktiska svårigheterna vid en tillämpning av konfliktdirektiven på detta speciella område.

Beslutet stod, så vitt jag kan finna, i god överensstämmelse med gällande bestämmelser. Att det skulle ha varit ägnat att förlänga byggnadskonflikten måste bestämt bestridas.

Ang. vissa till arbetslöshetskommissionen lämnade direktiv. (Forts.)

Herr **Sundberg**: Herr talman! Utskottet har icke uttryckligen förnekat, att den av Kungl. Maj:t gjorda tolkningen av de av riksdagen uppställda konfliktdirektiven varit *möjlig*. Utskottet har endast velat framhålla att tolkningen icke står i god överensstämmelse med grunderna för konfliktdirektiven samt att tolkningen gått för långt till förmån för en av parterna, ty man får nog här räkna med att det existerar två parter. Den ena parten är skattebetalarna, som av 1933 års riksdag ålagts utomordentligt stora bördor och som på grund härav måste ställa berättigade krav på att de för arbetslöshetens bekämpande anslagna medlen handhavas med största försiktighet och sparsamhet och till största nytta för det allmänna. Den andra parten är de arbetslösa, vilkas berättigade intressen böra tillvaratagas. Då det gäller att tillvarataga de arbetslösas intressen, måste man emellertid uppmärksamma, att dessa icke tillåtas genom konflikter av varjehanda slag själva utöka arbetslösheten och därigenom vålla störningar i näringslivets normala gång. Inseende detta, uppställde 1933 års riksdag följande direktiv med avseende å arbetskonflikter, nämligen att arbetslöshetshjälp icke skulle åtnjutas av den som är direkt in dragen i konflikten eller den som eljest blivit arbetslös i anledning av konflikten och vilkens löne- och anställningsvillkor skäligen kunde antagas röna inverkan av densamma. Härjämte föreskrevs att angående tillämpningen av vad sålunda stadgats skulle föreskrifter meddelas av *arbetslöshetskommissionen*.

Vad nu angår den senare gruppen eller de som eljest blivit arbetslösa i anledning av konflikten och vilkas löne- och anställningsvillkor skäligen kunde antagas röna inverkan av konflikten, så erbjuder tolkningen av direktiven uppenbarligen vissa svårigheter med avseende å den konfliktsituation inom byggnadsindustrien, som inträffade den 1 april 1933. Dessa svårigheter sammanhängde med vissa för denna näringsgren karakteristiska förhållanden. Arbetsföretagen voro här av intermittent natur, och arbetarna måste söka sig från det ena företaget till det andra — hos samma företagare eller hos olika sådana. Inom andra näringsområden äro däremot företagen i allmänhet fast lokaliserade och inriktade på regelbunden drift med i huvudsak samma arbetare. Omfattningen och verkningarna av en arbetskonflikt kunna därför med långt större säkerhet bedömas inom sådana näringsområden än inom byggnadsindustrien, och konfliktdirektiven, som synas avfattade med hänsyn till de förra, mera fast lokaliserade arbetsföretagen, måste vid tillämpningen å byggnadsindustrien föranleda tveksamhet hos arbetslöshetskommittéerna. Tveksamheten gällde enligt kommissionens mening dels de arbetare, som omedelbart före konfliktens utbrott voro arbetslösa men hade utsikt till arbete vid företag, som dock stoppades av konflikten, samt dels de arbetare, som vid konfliktutbrottet voro arbetslösa men som snart därpå fingo en tids arbete, varefter de åter blevo arbetslösa under konflikttiden. Kommissionen upptog då ånyo det gamla, förut brukade dispensförfarandet och sökte finna en linje, som i möjligaste mån tillgodosåg olika berättigade synpunkter. Denna linje skisseras på följande sätt:

»Sedan arbetslöshetskommissionen vid byggnadskonfliktens början förordnat, att samtliga byggnadsarbetare skulle avstängas från all statlig arbetslöshetshjälp, lämnade kommissionen i särskilda cirkulär... till arbetslöshetskommittéerna närmare meddelanden beträffande omfattningen av ifrågavarande avstängning. Berörda av avstängningen voro samtliga arbetslösa personer, som haft sin senaste mera stadigvarande anställning inom husbyggnadsindustrien. Avstängningen berörde således ej blott murare, träarbetare, måleriarbetare samt jord-, schaktnings- och grovarbetare utan även exempelvis de rörlednings-, plåtslageri- och byggnadsställningsarbetare, som huvud-

Ang. vissa till arbetslöshetskommissionen lämnade direktiv. (Forts.)

sakligen arbetat vid nybyggen och reparationsarbeten. Efter ikraftträdandet den 1 juli 1933 av de nya konfliktdirektiven, vilka medförde möjlighet att efter dispens utgiva arbetslöshetshjälp till sådana byggnadsarbetare, som varit arbetslösa före den 1 april 1933, meddelade arbetslöshetskommissionen i cirkulär ... till arbetslöshetskommittéerna särskilda bestämmelser i fråga om det individuella tilldelandet av arbetslöshetshjälp. Arbetslöshetskommissionen framhöll sålunda bl. a., att till byggnadsindustrien i vidare bemärkelse även borde föras sådana arbetargrupper som rörarbetare, golvläggare etc.»

Arbetslöshetskommissionen har alltså, såvitt jag kan förstå, strävat att så långt som möjligt inom direktivens ram fasthålla vid principen om att de av konflikten berörda icke skola tillerkännas arbetslöshetshjälp. Denna princip kan otvivelaktigt anses innefatta direktivens anda och mening. Med anledning härav, och då genom det av kommissionen upptagna dispensförfarandet beträffande dem, som varit arbetslösa före den 1 april 1933, vissa av förhållandena betingade jämkningar i den allmänna regeln om avstängning ställts i utsikt, tycker man väl, att Kungl. Maj:t bort låta vid kommissionens beslut bero. Men på klagomål från fackförbund och en arbetslöshetskommitté gjorde Kungl. Maj:t den 15 december 1933 högst betydande ändringar i kommissionens beslut.

Först förklarar kommissionen helt kategoriskt, att måleriarbetarnas avstängning skulle upphävas, detta emedan kollektivavtal för målerifacket vore gällande i hela riket till den 1 april 1935 och därför att under sådana förhållanden måleriarbetarnas anställnings- och löneförmåner ej skäligen kunde antagas röna inverkan av den pågående byggnadskonflikten. Härigenom skulle ju samtliga måleriarbetare, som voro arbetslösa före den 1 april 1933, bli berättigade till kommunalt och statligt understöd. Men detta innebär en bokstavstolkning, som icke borde få förekomma och som alldeles säkert icke heller varit avsedd av särskilda utskottet. Ty det är ju uppenbart, att även om kollektivavtal existerar i fråga om de till byggnadsindustrien anslutna måleriarbetarna, föreligger ett påtagligt samband emellan lönenivåerna för samtliga till byggnadsindustrien hänförliga arbetarkategorier. Och i varje fall kan det inte bestridas, att måleriarbetarna, som huvudsakligen arbeta vid uppförandet av nya hus, reparationer och dylikt i gamla hus, äro att betrakta som byggnadsarbetare och därmed äro innefattade under de bestämmelser rörande dispensförfarande och verkningar av en konflikt, som gälla för byggnadsarbetare.

Att det särskilda utskottet 1933 icke förutsatt, att de arbetslösas fack skall vara avtalslöst, framgår, ehuru icke direkt, av utskottets uttalande i denna sak. Det fordras enligt utskottet endast ett »påvisbart intresse av konfliktens utgång», och det »avses således icke att begränsa verkningarna till sådana arbetare, vilka äro parter i samma kollektivavtal som de i konflikten deltagande arbetargrupperna». Vidare har ju Kungl. Maj:t i enlighet med den redogörelse, som lämnades av statsrådet, genom samma beslut beträffande de arbetslösa rörarbetarna samt bleck- och plåtslageriarbetarna gjort ett uttalande, som är ägnat att ytterligare utvidga möjligheten till offentligt understöd.

Att den tolkning av direktivbestämmelserna, som gjorts av Kungl. Maj:t genom nu ifrågavarande beslut, är ägnad att leda till skada för viktiga samhällsintressen, torde framgå av följande. De av 1933 års riksdag fastställda konfliktdirektiven medförde, att fackorganisationerna kunde redan från början överföra ett betydande antal arbetslösa, som de före den 1 juli 1933 ansett sig böra underhålla, till offentligt understöd. Arbetslösa arbetare ha sedan den dagen tidvis underhållits med understöd av stat och kommun med belopp, som torde röra sig, enligt vad som uppgivits, om cirka 300,000 kronor per månad, fastän arbetstillfällena de facto funnits tillgängliga. Att som skett

Ang. vissa till arbetslöshetskommissionen lämnade direktiv. (Forts.)
genom anmärkta beslutet den 15 december, utöver vad arbetslöshetskommissionen tillrätt, ytterligare uppmjuka tolkningen av direktiven och dispensförfarandet, måste givetvis föranleda till ett sådant överförande efter nämnda dag av ett ännu större antal arbetslösa byggnadsarbetare än som tidigare skett i anledning av direktiven. Givet är, att ju större antal arbetslösa byggnadsarbetare, som sålunda övertagits till offentligt underhåll, desto mindre utsikter måste det finnas att inom skälig tid få slut på konflikten. Det lider icke något tvivel om att åtgärder av ifrågavarande slag måste medverka till förlängning av konflikten. En sådan förlängning måste ju självfallet vara till skada för landets näringsliv.

Jag tillåter mig i detta sammanhang erinra om ett yttrande av herr Westman vid behandlingen av frågan om arbetslöshetshjälp vid 1933 års riksdag. Herr Westman, som anslöt sig till den lösning av frågan om arbetslöshetsdirektiven, som vid det tillfället kom till stånd, fäste då uppmärksamheten på ett uttalande i utskottets utlåtande nr 18 rörande arbetslöshetsförsäkringen. Sedan utskottet i detta betänkande sagt, att utskottet funnit, att en viss lösning av dessa direktiv är förenad med de minsta olägenheterna, fortsätter utskottet: »Utskottet utgår även från den förutsättningen, att ledningen för arbetarnas fackliga sammanslutningar skall låta sig angeläget vara att förebygga sådana stridsmetoder, som med rätta skulle kunna anses innebära ett missbruk av den sålunda förordade regeln.» »För min del», säger herr Westman, »vägar jag tro, att ingen skall kunna säga, att utskottet saknat grund för en sådan förutsättning. Givetvis bör man kunna ha det förtroendet för att arbetarnas fackliga sammanslutningar icke använda hjälpverksamheten och det stöd, staten lämnar, till fackföreningspolitiska syften.»

Men denna förhoppning torde ej ha blivit uppfylld. Åtminstone innebär det påtalade beslutet den 15 december 1933 enligt min mening ett av regeringen sanktionerat missbruk av denna hjälpverksamhet.

Det skall icke falla mig in att bestrida Kungl. Maj:ts rätt att, när skäl därtill äro för handen, ändra de av arbetslöshetskommissionen meddelade föreskrifterna. Men detta bör icke ske annat än då särskilt påfallande anledningar förekomma. Sådana föreligga ej här. Kommissionen har med synnerlig omsorg tillämpat de föreliggande direktiven och jämväl med förståelse för vissa grupper av de arbetslösa handhaft dispensförfarandet. Det borde därför varit Kungl. Maj:t angeläget att låta kommissionen östört handhava sin uppgift med avseende å tillämpningen av direktiven och dispensförfarandet. Kommissionen är det lämpligaste instrumentet härför såsom varande en fullt opartisk institution, som icke kan misstänkas för våld åt något håll. Under sådana förhållanden, och då det här rör sig om synnerligen ömtåliga frågor, borde icke regeringen ingripit, ty ingripandet kan ju lätt få sken av ett partitagande.

Här föreligger i detta avseende ungefärligen samma förhållande som bekräftande en år 1933 av 8 ledamöter i konstitutionsutskottet mot statsrådet Möller reservationsvis framställd anmärkning rörande av regeringen gjorda ändringar i arbetslöshetskommissionens beslut om fastställande av lägsta grovarbetarlönerna. Detta kommissionens beslut var grundat på ingående och objektiva utredningar men blev ändå ändrat, och även i detta fall gjordes gällande, att den ena partens fördel blivit för starkt tillgodosedd.

Herr talman! Jag ber att få yrka, att anmärkningen lägges till handlingarna.

Herr Larsson, Sam: Herr talman! Jag har en alldeles särskild anledning att taga till orda i denna fråga, nämligen den, att de nuvarande bestämmel-

Ang. vissa till arbetslöshetskommissionen lämnade direktiv. (Forts.)

serna i fråga om konfliktdirektiven tillkommit i överensstämmelse med ett yrkande i en motion, som vid sistlidet års riksdag frambars av mig och några mina meningsfränder. Det är alltså dessa bestämmelser, som det här gällt att tillämpa.

Då jag i år hade att inom andra lagutskottet, där Kungl. Maj:ts proposition om införande av arbetslöshetsförsäkring föreligger till behandling, taga del av socialministerns motivering rörande konfliktdirektiven, kunde det inte undgå att väcka min särskilda uppmärksamhet, att socialministern i nämnda proposition förklarar, att han nu kan godkänna den av riksdagen i fjol beträffande den allmänna arbetslöshetshjälpen fastställda formuleringen rörande konflikterna, ehuru han vid förra årets riksdag i sitt förslag till arbetslöshetsförsäkring hade framlagt en annan formulering, den nämligen, att endast de i konflikten direkt indragna skulle vara uteslutna från rätten att erhålla arbetslöshetshjälp. Socialministern förklarar nämligen nu, »att skillnaden i praktiken emellan de nu gällande bestämmelserna i den angivna tolkningen och vad som av mig i föregående års proposition förordades i samma ämne, lär icke vara synnerligen stor».

Herr talman! Det kunde icke undgå att hos mig väcka den allra största uppmärksamhet, att ett sådant uttalande kunde göras av socialministern, då jag nämligen visste med mig, att *avsikten* med den formulering, som föreslogs i fjol och som godtogs av riksdagen, var, att den skulle innebära en mycket väsentlig skillnad från den av Kungl. Maj:t då föreslagna regeln. *Avsikten* med den formulering, som av riksdagen i fjol godkändes, var nämligen ingalunda enligt mitt förmenande — och jag tror, att jag också kan visa det — att en sådan tolkning av bestämmelserna skulle kunna vara möjlig som den, beslutet den 15 december, om vilket det nu är tal, innebär. Den formulering, som i en motion av mig och mina meningsfränder föreslogs i fjol, grundar sig på ett uttalande av 1926 års arbetslöshetssakkunniga eller rättare sagt på den borgerliga majoriteten inom denna kommitté. Dessa sakkunniga förordade vid införande av arbetslöshetsförsäkring en bestämmelse om konflikterna av precis samma ordalydelse som den nu gällande, och de sakkunniga uttalade i fråga om den särskilda regel, varom nu är tal, nämligen rörande de sekundärt arbetslösa, att man där visserligen »icke finge räkna med alltför avlägsna och mer eller mindre sannolika verkningar (av avstängning) utan det måste krävas ett mera påtagligt sammanhang. Förutom konflikternas art och omfattning syntes därvid böra komma i betraktande, hur pass nära den arbetslöse vore bunden till det konfliktberörda yrket eller företaget, i vad mån en lokal konflikt på den ort, där den arbetslöse vore bosatt, men i annat yrke, kunde hava inflytande på anställningsvillkoren över huvud i orten o. s. v.».

I anslutning till den motivering, som förebragtes av dessa sakkunniga och i motionerna, utformade i fjol det särskilda utskottet de bestämmelser angående konflikterna, som nu äro gällande, och särskilda utskottet uttalade också i det utlåtande, som sedan av riksdagen godkändes, bland annat, att när det gäller att draga en gräns mellan sådana arbetare, vilkas anställnings- och avlöningsförhållanden kunna påverkas av en konflikts utgång, och andra, ett påvisbart intresse av konflikternas utgång skulle föreligga. Men därjämte framhöll särskilda utskottet, att den ifrågasatta regeln skulle komma i tillämpning i sådana fall som när exempelvis »konflikt inom sågverksindustrin medför arbetslöshet inom pappersmasseindustrin», och så uppräknar utskottet en del andra fall. Däremot uttalade utskottet, att den borde inte komma i tillämpning, om exempelvis konflikt vid en pappersmassefabrik medförde arbetslöshet inom

Ang. vissa till arbetslöshetskommissionen lämnade direktiv. (Forts.)
skogsarbetarfacket, ty där är skillnaden för stor, för att samhörighet skulle kunna anses förefinnas.

Nu är det känt, att de bägge åberopade industrierna, sågverksindustrien och pappersmasseindustrien, ha särskilda avtal. Arbetarna befinna sig i skilda förbund. Ingenting är gemensamt på den punkten emellan dem. Särskilda utskottet ansåg icke desto mindre, att det ena yrkets avlönings- och anställningsförhållanden kunde påverka det andras på sådant sätt, att samhörighet där måste anses vara förefintlig. Enligt mitt förmenande råder större samhörighet mellan de egentliga byggnadsarbetarna å ena sidan och målarna å den andra än mellan pappersmassearbetarna och sågverksindustriarbetarna. Över huvud kan jag, när det gäller byggnadsindustriens olika arbetargrupper, omöjligen anse annat än att arbetslöshetskommissionen obestriddligen har rätt, då den säger, att avlönings- och anställningsförhållandena inom hela denna kategori av arbetare så nära höra samman, att man absolut icke kan säga, att den ena gruppens villkor inte påverka den andra gruppens. Och det argument, som särskilt har anförts av Kungl. Maj:t, att målarna på hösten 1933 träffat ett avtal, som gällde till 1935, och att detta skulle utesluta, att de kunde ha något intresse av byggnadskonfliktens utgång, måste jag bestämt tillbakavisa. Alldeles oavsett tidpunkten för ett avtals utlöpande råder sådant samband mellan dessa grupper av arbetare, att utgången av en strid, som berör den ena gruppen, måste beröra även de övriga. Skulle den regeln tillämpas, som Kungl. Maj:t här har godkänt, så kunde man få bevittna, att inom en sådan grupp av arbetare som husbyggnadsindustriens man med avsikt förlade tiden för avtalens utlöpande på sådant sätt, att man med tillämpning av denna regel aldrig skulle kunna påvisa en samhörighet, som nödvändiggjorde den här konfliktregelns tillämpning. När det gäller rörledningsarbetarna, om vilka det här också är tal, vill jag för min del säga, att efter vad som meddelats mig, deras avlöningsförhållanden äro så beskaffade, att de hava ett löneläge, som ligger någonstans mellan verkstadsindustriens och byggnadsindustriens löner. Att de rörledningsarbetare, som äro sysselsatta med rent verkstadsarbete, hava en högre löneställning än andra verkstadsarbetare, är, så vitt jag kan förstå, direkt påverkat av att deras kamrater inom samma fack i stor utsträckning ha med byggnadsverksamhet att göra, och att byggnadsarbetarnas relativt höga löneställning medfört en höjning även av rörledningsarbetarnas. Jämväl på den punkten föreligger alltså enligt mitt förmenande ett direkt intresse hos rörledningsarbetarna av utgången av byggnadsstriden.

Jag erinrar mig med allra största bestämdhet, att under särskilda utskottets överläggningar förra året på denna punkt ibland dem, som yrkade på godkännande av de konfliktdirektiv, vilka sedan också antogos av riksdagen, vid upprepade tillfällen uttryckligen framhöllos såsom exempel på arbetargrupper, där påtaglig samhörighet rådde, just de olika grenarna av husbyggnadsindustriens arbetare. Jag är därför, herr talman, för min personliga del av den övertygelsen, att konfliktdirektiv, sådana som de, förra årets riksdag godkände, aldrig kommit att på nu ifrågavarande punkt erhålla gällande avfattning, för den händelse man ansett sig kunna befara en sådan tolkning av bestämmelserna, som Kungl. Maj:ts beslut den 15 december förra året innebär. Enligt mitt förmenande är det sålunda alls inte så som herr statsrådet Undén nyss uttalade, eller att det beslutet skulle stå i god överensstämmelse med gällande bestämmelser. Jag anser till och med, att konstitutionsutskottets uttalande, att beslutet »icke står i god överensstämmelse» med dessa bestämmelser, är för mildt. Enligt min mening står beslutet i bestämd *strid* med de bestämmelser, som förra årets riksdag på denna punkt godtog, i alla händelser i bestämd strid med den uppfattning, som många av dem, vilka biträdde beslutet, för sin del

Ang. vissa till arbetslöshetskommissionen lämnade direktiv. (Forts.) anslöto sig till. Och jag, herr talman, gjorde det för min del förra året av fullaste övertygelse om, att jag därmed skulle bidra till en avspänning på arbetsstridernas område och att detta skulle medverka till att från detta område borttaga sedan länge bestående bestämmelser, som visat sig ägnade att upprätta och åstadkomma en myckenhet av elakartade stridigheter. Detta gjorde jag på några punkter med mycken tvekan, men jag gjorde det i den bestämda övertygelsen, att man finge från den borgerliga sidan också vara beredd att göra ett offer för samhällsfredens skull. Jag, som leddes av den uppfattningen, beklagar synnerligen livligt, att de förhoppningar på lojal tillämpning av bestämmelserna, som jag och många med mig hyste, inte gått i uppfyllelse.

Herr Hagman: Herr talman! Mina herrar! Den anmärkning som konstitutionsutskottet i den nu föredragna punkten riktat mot statsrådet och chefen för socialdepartementet, har jag för min del mycket svårt att förstå. Saken är nämligen den, att Kungl. Maj:t har inte genom nu ifrågakvarande beslut ålagt arbetslöshetskommissionen att förfara på det eller det sättet, utan Kungl. Maj:t har i sitt beslut sagt, att man skall beakta vissa angivna förhållanden. För min del vill jag hävda, att det ålåg arbetslöshetskommissionen även före tillkomsten av Kungl. Maj:ts beslut att beakta just dessa förhållanden, och den omständigheten, att en viss ort överklagar tillämpningen, och att Kungl. Maj:t påpekar vissa synpunkter för ärendenas avgörande, kan ju inte innebära något brott mot de bestämmelser, som äro gällande.

Konstitutionsutskottet har skrivit sitt utlåtande på sådant sätt, att man märker, att utskottet vill rikta ett slag mot två håll: dels mot de nu gällande konfliktdirektiven och dels mot det av Kungl. Maj:t fattade beslutet. Jag vill erinra om, att därest denna grupp, byggnadsarbetarna, inte jämlikt 14 § i bestämmelserna om arbetslöshetshjälp tillhört de avstängda grupperna, hade alla dessa, som nu i viss omfattning dispenserats, varit berättigade till arbetslöshetshjälp, därför att dessa, som erhöilo dispens, voro i huvudsak sådana personer, som voro arbetslösa före byggnadskonfliktens början den 1 april 1933. Såvitt jag kunnat finna, omtalar heller inte utskottet på något ställe, hur många personer det var, som voro berörda av dessa dispenser. Antalet var emellertid något över 5,000 personer, och det innebär ju en fullkomlig överdrift, då utskottet säger, att Kungl. Maj:ts beslut medverkat till en förlängning av en arbetskonflikt, »som varit till avsevärd skada för landets näringsliv och vars lösning var en förutsättning för igångsättandet av betydande statliga eller statsunderstödda arbeten för arbetslöshetens bekämpande». Att dessa dispenser, som avsågos i detta Kungl. Maj:ts beslut, hade någon inverkan på den tidpunkt, då konflikten avslutades, måste man anse uteslutet. Att 5,000 dispenserade erhöilo understöd av det allmänna, av vilka åtskilliga ej heller voro byggnadsarbetare, är något, som säkerligen saknar varje betydelse för tidpunkten, när konflikten skulle sluta. Och med min kännedom om byggnadsförhållandena tror jag, att denna konflikt avslutats precis vid samma tidpunkt, även om inte en enda byggnadsarbetare hade dispenserats.

Till saken hör vidare, att man gjorde ingen uppdelning av de olika grupperna, när dispensen lämnades, utan Kungl. Maj:ts beslut att kommissionen skulle beakta dessa synpunkter, ledde till, att man så mycket noggrannare inhämtade uppgifter från vederbörande orter. Men dispensererna lämnades alltid i klump för byggnadsarbetarna, och man lämnade ingen särskild dispens för målare, rörledningsarbetare och särskilt för andra till byggnadsindustrien hörande grupper.

Den anmärkning, som konstitutionsutskottet här framställt, måste jag därför beteckna såsom mycket egendomlig. Ty att man skulle beakta vissa

Ang. vissa till arbetslöshetskommissionen lämnade direktiv. (Forts.)
angivna förhållanden, som i och för sig äro riktiga och som även beaktats förut, kan väl inte föranleda någon erinran från konstitutionsutskottets sida, och jag finner också, att utskottets ärade ordförande inte ansett sig kunna biträda den föreliggande anmärkningen i denna punkt.

Jag tror därför, att det hade varit önskvärt, alldeles oavsett vilka synpunkter man kan ha på konfliktdirektiven enligt nu gällande bestämmelser, att inte detta beslut från Kungl. Maj:ts sida hade bort bliva föremål för någon anmärkning från konstitutionsutskottet.

Herr Västberg: Herr talman! Jag har den bestämda känslan, att om Kungl. Maj:ts här påtalade beslut meddelats i samband med någon annan konflikt på arbetsmarknaden, skulle det icke ha väckt den uppmärksamhet och indignation, som det faktiskt åstadkommit, därför att det står i samband med byggnadskonflikten.

Vad först angår den formella sidan av saken, så är det väl ändå ostridigt, att de gällande konfliktdirektiven, sådana de beslötos vid fjolårets riksdag, ger rum för olika tolkningar. Även arbetslöshetskommissionen har ju på olika sätt låtit sin tveksamhet om direktivens tolkning komma till uttryck, då den, i vissa särskilt angivna fall, som man haft att räkna med inom byggnadsfacket, begränsat dispensutrymmet till dem, som ostridigt inte voro uteslutna genom konfliktdirektiven, och då den i sitt yttrande understrukit, att det var angeläget, att man kunde vinna klarhet angående konfliktdirektivens innebörd i det här omtvistade hänseendet. Jag tycker, att denna tveksamhet från arbetslöshetskommissionens sida borde inrymma möjligheten och rätten för även regeringen att tolka dessa direktiv på annat sätt än konstitutionsutskottet med lottens hjälp tolkat dem. Och om man tittar på högerns egen motion i frågan, framgår det alldeles tydligt, att man även på den kanten räknade med möjligheten av att en sådan här tolkning skulle kunna komma i fråga.

Jag ville emellertid särskilt säga ett par ord angående de praktiska verkningarna av regeringens beslut. Det synes mig vara, mer eller mindre, en tvist om påvens skägg rörande beslutets verkningar. Och särskilt förstår jag inte det påståendet i konstitutionsutskottets anmärkning, som innebär, att åtgärden skulle ha förlängt den olyckliga byggnadskonflikten. Om man tar del av arbetslöshetskommissionens praxis, när det gäller beviljandet av platser för arbete och understöd, finner man att sådana inte beviljas i den utsträckning, som kommunerna själva anse vara av behovet påkallat, och vad angår dispensförfarandet i de fack, som äro avstängda från rätten till arbetslöshets-hjälp, finner man att kommissionen även förfarit mycket restriktivt, då den aldrig beviljat det antal platser, varom man gjort framställning från de lokala arbetslöshetskommittéerna. Det finns alltså ett mycket stort antal arbetslösa, både i allmänhet och bland byggnadsarbetarna, vilka kommissionen icke medgivit rätt till understöd eller arbete. Då det nu är de lokala arbetslöshets-kommittéerna, vilka företaga den individuella prövningen vid utdelningen av meddelade dispenser, så är det ju alldeles uppenbart, att de ostridiga fallen i första hand få denna rätt till samhällshjälp, under det de mera omtvistade fallen skjutas i bakgrunden. Av dessa anledningar finner jag det ganska långsökt att söka göra gällande att det existerar något verkligt underlag för den beskyllningen, att Kungl. Maj:ts beslut skulle ha förlängt byggnadskonflikten.

Jag skulle också vilja passa på tillfället att opponera mig mot den allmänt gängse uppfattningen, att det existerar ett sådant direkt samband mellan de primära och sekundära yrkena i byggnadsfacket, att man har orsak att tala om ett verkligt beroende i fråga om lönenivåerna. Det är nog alldeles riktigt,

Ang. vissa till arbetslöshetskommissionen lämnade direktiv. (Forts.)

att ett samband existerar i yrkesavseende, eftersom exempelvis en rörarbetare, en elektriker, en målare och så vidare i viss utsträckning är beroende av att nybyggnad etc. av bostadshus m. m. verkligen äger rum. Men då man vill göra gällande, att detta samband även existerar i någon väsentlig utsträckning i fråga om avtals- och löneförhållanden, så tror jag, att man överdriver. Det är ju inte bara så, att avtalen utgå på olika tidpunkter, utan dessutom är det ju alldeles påtagligt, att en olika löneskala också existerar inom de olika facken. Om man tittar på de senaste uppgörelserna, är det ju ganska egendomligt, att exempelvis inom målarfacket, där man har högre timpenning än inom de egentliga byggnadsfacken, fick man en uppgörelse, som reducerade lönerna med ungefär 9 %, under det att de i timlöneavseende sämre liggande egentliga byggnadsarbetarna fingo gå med på en lönereducering på genomsnittligt 15 %. Och bleck- och plåtslagare fingo ej ens sitt avtal uppsagt, ehuru det i många punkter är väsentligt bättre än byggnadsarbetarnas var. Om man sålunda ser på det faktiska läget, kan jag därför för min del inte erkänna, att det existerar ett sådant påtagligt samband, som man vill göra gällande från utskottets sida.

Gentemot herr Sam Larsson skulle jag vilja säga, att ingen kan ju förmena honom rätten att lägga in i fjolårets riksdagsbeslut vad han för sin del avsåg, och att han från den synpunkten alltså kan förebrå Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t icke följt hans intentioner. Men eftersom både arbetslöshetskommissionen och konstitutionsutskottets ärade ordförande ha medgett möjligheten av en annan tolkning, så kan ju detta vara alldeles tillräckligt, för att man knappast skall ha rätt att säga, att Kungl. Maj:ts beslut skulle stå, inte bara i en dålig överensstämmelse med det under föregående år fattade riksdagsbeslutet, utan i *direkt strid* med de direktiv, som riksdagen då fastställde. Herr Larssons omdöme innebär ett betydligt överord.

När herr Sam Larsson även beklagade, att de förhoppningar, som han hyst om en lojal tillämpning av fjolårets beslut i konfliktfrågan, inte infriats, så skall jag be att för min del få returnera detta genom att säga, att jag beklagar en annan sak, att en sådan psykologisk förskjutning och personlig sinnesändring skett på sina håll från i fjol till i år, att man kan befara det vederbörande, som medverkade till ändringen i konfliktdirektiven, nu äro redo att av icke sakliga skäl springa ifrån sin ståndpunkt.

Herr statsrådet **Undén**: Herr talman! I likhet med den siste talaren ber jag att få bestämt tillbakavisa herr Sam Larssons uppfattning, att dessa direktiv inte blivit lojalt tillämpade av regeringen. Då herr Sam Larsson med sådan styrka hävdar en viss tolkning av direktiven i detta speciella fall, så uttalar han sig med betydligt större säkerhet än arbetslöshetskommissionen har gjort, som i fråga om dessa konfliktdirektiv — till vilka herr Larsson ju tillskriver sig faderskapet — säger, att de synas närmast ha avfattats med tanke på andra områden än byggnadsindustrien och att de därför vill tillämpning på byggnadsindustrien måste i vissa fall föranleda tveksamhet.

Herr Larsson syntes vilja hävda den ståndpunkten, att frågan om avtalsförhållandena inom olika sammanhörande yrken inte spelar någon som helst roll. Jag vill då för det första framhålla, att regeringen inte har ställt sig på den ståndpunkten, att den omständigheten, att det fanns olika avtal, i och för sig skulle medföra, att arbetslösheten i ett fack inte ansågs vara föranledd av konflikten. Enligt regeringens beslut ha alltså ingalunda de olika avtalen i och för sig varit bestämmande, utan vad som har tagits hänsyn till i fråga om måleriarbetarna är, att avtalet var slutet för så lång tid framåt. Jag förmodar, att även herr Sam Larsson skulle såsom socialminister, om han finge till före-

Ang. vissa till arbetslöshetskommissionen lämnade direktiv. (Forts.) dragning exempelvis det fallet — jag tar med avsikt ett konstruerat fall — att måleriarbetarna hade sina arbetsvillkor ordnade för fem år framåt, och det vore byggnadskonflikt och frågan vore, huruvida måleriarbetarna hade sådan intressegemenskap med de andra byggnadsarbetarna, att de enligt direktiven borde vara uteslutna från hjälp — jag förmodar, säger jag, att även herr Sam Larsson då skulle säga sig, att eftersom måleriarbetarna ha sina avtalsförhållanden ordnade fem år framåt och under den tiden inte kunna på något sätt få villkoren ändrade i ena eller andra riktningen efter byggnadskonfliktens utgång, så böra de anses vara utan den samhörighet, som avses med dessa direktiv. Ty tankegången i direktiven är ju den, för att fortfarande taga detta speciella fall, att måleriarbetarna skulle känna en sådan intressegemenskap med de i konflikten indragna byggnadsarbetarna, att de skulle så att säga spekulera i vilka villkor dessa skulle kunna ernå, och att för den skull understöd åt dem skulle vara att gynna byggnadsarbetarnas allierade.

Nu förekom här visserligen inte ett avtal för fem år men dock för ett och ett halvt, och jag tror, att om man ser konkret på denna fråga, så skall var och en, som sätter sig in i förhållandena, komma till den slutsatsen, att måleri-
arbetarnas konkreta intresse, sedan de fått sitt avtal ordnat till den 1 april 1935, var att få slut på byggnadskonflikten och icke att få den förlängd.

Efter härmed slutad överläggning lades den under behandling varande punkten till handlingarna.

*Ang. Kungl.
Maj:ts beslut
om godkän-
nande av vissa
student-
examina.*

Punkten 5.

Under år 1932 hade Kungl. Maj:t efter föredragning av dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet förklarat på därom gjorda ansökningar ett antal lärjungar, vilka underkänts i den muntliga prövningen i studentexamen, hava undergått godkänd studentexamen samt anbefallt skolöverstyrelsen att vidtaga erforderliga åtgärder för att betyg över sådan examen bleve för dem utfärdade.

Konstitutionsutskottet vid 1933 års riksdag hade i anledning härav i sitt memorial den 6 april 1933, nr 18, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll, under punkt 3:o uttalat, att, då en praxis av den art, som kommit till uttryck uti ifrågavarande beslut, icke syntes utskottet riktig, utskottet icke kunde underlåta att i ärendet göra anmärkning mot föredragande departementschefen, vilket utskottet för riksdagen anmälde.

Under sistlidna år hade sammanlagt fjorton liknande ansökningar förelegat, nämligen dels 12 av lärjungar, vilka underkänts i studentexamen, om erhållande av förklaring att hava undergått godkänd sådan examen, dels ock två av lärjungar, vilka underkänts i de skriftliga proven för studentexamen, om erhållande av rätt att avlägga muntliga prov för studentexamen. Kungl. Maj:t hade genom beslut vid särskilda tillfällen under 1933 beträffande de sistnämnda bifallit en och avslagit en och beträffande de förstnämnda ansökningarna bifallit fem, därav en före avgivandet av utskottets memorial 1933, och avslagit sju. Av de bifallna ansökningarna hade endast den, som av Kungl. Maj:t avgjorts före avgivandet av utskottets memorial 1933, av skolöverstyrelsen icke avstyrkts, under det att skolöverstyrelsen avstyrkt eller icke ansett sig kunnat tillstyrka bifall till de övriga.

I anledning av Kungl. Maj:ts berörda beslut hade utskottet i den nu föredragna punkten gjort anmärkning mot statsrådet Engberg dels såsom föredragande departementschef, dels ock såsom ledamot av tillförordnad regering, som

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om godkännande av vissa studentexamina.

(Forts.)

haft att pröva vissa av förevarande dispenser, samt mot övriga ledamöter av samma tillförordnade regering, statsministern Hansson samt statsråden Schlyter och Vennerström.

Reservation hade anmälts av, utom andra, herrar *Hallén, Strömberg, Oscar Gottfrid Karlsson, Sandegård, Källman, Borg, Fast* och *Vougt*, som anfört bland annat:

»Det förfarande, som 1932 inleddes och som påtalades av konstitutionsutskottet vid fjolårets riksdag, har fortsatt även under 1933. Vi kunna i fråga om de nu av utskottet påtalade fallen i allt väsentligt understryka vad konstitutionsutskottet i förevarande hänseende då yttrade. Då konstitutionsutskottet sålunda redan förut påtalat en praxis som utskottet funnit olämplig, ha vi ansett att utskottet i stället för att göra anmärkning mot vederbörande statsråd enligt § 107 regeringsformen bort i ingressen till årets dechargememorial för riksdagen erinra vad som sålunda förekommit.»

Herr statsrådet **Engberg**: Herr talman! Den läroverksstadga, som år 1933 avlöste 1928 års stadga, innehöll på en punkt den nyheten, att klagomål rörande frågor i samband med studentexamen skola prövas och avgöras av skolöverstyrelsen. Det var en nyhet i stadgan, säger jag, därför att enligt tidigare stadga fanns intet hinder för föräldrar och målsmän eller vederbörande själva att gå till kungs med klagomål över studentexamen.

Att jag införde denna nyhet berodde helt enkelt därpå, att jag ansåg det olämpligt, att Kungl. Maj:t skulle fortsätta med det gamla systemet att underkasta dylika fall något annat än en formell prövning, alltså olämpligt, att man fortsatte med systemet med både materiell och formell prövning. Jag har därför på den punkten ett behov av att gentemot herr Bergman — som jag förmodar blir talesman för utskottet — redan i förväg säga, att när han i ett offentligt föredrag hävdar, att jag för min del skulle ha sagt: »Inga fler Stadenerstudenter!», så har jag förgäves letat efter var jag skulle ha sagt något sådant. Men vad jag har sagt är detta, att vi skola göra slut på systemet, att Kungl. Maj:t företar en materiell prövning. Och det löftet har jag infriat genom tillägget till läroverksstadgan.

Innan jag går vidare på denna punkt, ber jag därför att få uttala min stora förvåning över den tolkning, som konstitutionsutskottet i sitt utlåtande har givit denna nya bestämmelse uti läroverksstadgan av 1933. Som herrarna finna av memorialet under punkten V, hävdar nämligen utskottet, att ifrågavarande tillägg skall så tolkas, att skolöverstyrelsen skall undersöka, huruvida läroverksstadgans bestämmelser äro iakttagna, samt med eget yttrande ingå till Kungl. Maj:t, som skall underkasta det hela en materiell prövning, som är materiell.

Ja, det är ju nättopp att vända fullständigt upp och ned på vad som varit avsikten med den nya ändringen, och när jag läste konstitutionsutskottets betänkande, blev jag uppriktigt sagt nästan förskräckt, ty skall den tolkningen få hemul, att Kungl. Maj:t i fortsättningen skall sitta och verkställa en materiell prövning i de fall, där skolöverstyrelsens beslut ha överklagats, då måste jag säga, att då ha vi ingenting vunnit på denna ändring, utan då ha vi snarare kommit ur askan i elden.

Jag är därför mycket angelägen att starkt understryka, att den tolkning, konstitutionsutskottet i förväg har givit åt innehållet i detta tillägg till stadgan, varvid utskottet kräver, att skolöverstyrelsen skall verkställa en formell granskning och Kungl. Maj:t en materiell — den tolkningen, säger jag, måste

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om godkännande av vissa studentexamina.
(Forts.)

vara orimlig och ohållbar, och jag är övertygad om att ingen regering skulle vilja tillämpa den. Detta om detta.

Jag ber emellertid att få fästa uppmärksamheten på att eftersom vägen att gå till kungs, när det gällde studentexamen, stod öppen, har den också praktiserats. Jag har själv undersökt eller rättare sagt låtit inhämta material för hela den tid, studentexamen har funnits, och sammanställt detta material för att få en bild av hur det varit i det förflutna. Ansökningar om att få en underkänd studentexamen godkänd ha strömmat in mycket jämnt. Ser jag exempelvis på den senare tiden, åren 1905—1933, så finner jag, att endast åren 1910 och 1919 representera ett undantag från den regeln, att ansökningar inströmmat varje år.

Beträffande dessa ansökningars öde hos Kungl. Maj:t har utfallet varit växlande. I materialet har jag funnit, hurusom redan 1891 Kungl. Maj:t godkände en studentexamen på föredragning av Gunnar Wennerberg. Jag finner, hurusom år 1903 på föredragning av Husberg en liknande examen godkändes. Går jag vidare fram till herr Lindmans regering av 1906—1911, så finner jag, hur den år 1911 också godkände en studentexamen — på Per Elof Lindströms föredragning. Går jag vidare till 1911 års liberala regering, så finner jag, hurusom Fridtjuv Berg förfor på samma sätt. Kommer jag till den edenska ministären, finner jag, hurusom dess ecklesiastikminister förfor på samma sätt. Kommer jag till den brantingska ministären av 1920, så finner jag också där, hurusom en tillförordnad regering hade godkänt en underkänd studentexamen. Kommer jag till herr Ekmans första regering, så finner jag, att herr Almqvist gjort på samma sätt, och kommer jag till herr Ekmans andra regering, så finner jag, att min vördade företrädare i ämbetet icke blott förfor på samma sätt utan åstadkom en kvantitativ stegring i denna praxis, som till den grad utmanade 1933 års konstitutionsutskott, att utskottet fann sig böra göra en anmärkning.

Det kan vara av intresse att titta efter, hur många de godkända varit. År 1911 godkändes $33\frac{1}{3}$ % av högerregeringen, 1913 20 % av den liberala regeringen, år 1917 $16\frac{2}{3}$ % av den liberala regeringen, 1920 20 % av den socialdemokratiska regeringen, 1926 25 % av den folkfrisinnade — som det då hette — regeringen, 1931 20 % av den folkfrisinnade regeringen och 1932 28 % samt 1933 av mig 30 %, om jag räknar de fyra, som utskottet har tagit hänsyn till.

Jag måste säga, att i den mån anmärkningen skulle ha karaktären av ett anmärkande på själva det förhållandet, att Kungl. Maj:t har godkänt studentexamina, så faller den till marken. Det tycks här, för att tala med filosofen Hegel, finnas en punkt, där kvantiteten slår över i kvalitet. Jag får därför till utskottets anmärkare ställa den närgångna frågan: om det icke är anmärkningsvärt att godkänna en, men blir anmärkningsvärt, när herr Stadener godkänner sju — vid vilken siffra har utskottet då tänkt sig den kritiska till frestelse och överträdelse inledande linjen ligga? Eller kanske jag får fråga: är det, när man godkänner två eller tre eller fyra, som synden uppstår? Konstitutionsutskottet skulle ha befunnit sig på säker mark, om utskottet sagt så här: »Vare sig det är en eller flera, så måste vi anmärka, ty det är mot *principen*, vi reagera.» Men inte ens herr Johan Bergman har vågat komma med en dylik uppfattning. Och jag ber att till honom och andra från utskottet omedelbart få rika följande fråga, på vilken jag anhåller att få svar: om det är herrarnas uppfattning, att här icke skall ges något godkännande av underkända studentexamina, varför motionera herrarna då inte och be om ett sådant uttryckligt stadgande, att det blir *förbud* på att överklaga dessa examina?

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om godkännande av vissa studentexamina.
(Forts.)

År 1828 den 15 april, om inte mitt minne sviker, utfärdade dåvarande Kungl. Maj:t en kungörelse, som gällde akademiska examina och disputationer. I denna stadga är uttryckligen införd ett förbud mot överklagande av sådana lärda prov. Nu ha till min förvåning utskottets skarpsinniga forskare upptäckt, att det skulle finnas något sammanhang mellan denna kungörelse av 1828 och studentexamen. Jag ber att få försäkra de ärade herrarna, med all respekt för deras forskningsiver, att de äro inne på fullkomligt felaktig stråt. Den bestämmelse, som är införd i 1828 års kungörelse, gäller s. k. akademiska examina, och om dessa akademiska examina hitta vi uti yttrande från den undervisningskommitté, till vilken herrarna ha hänvisat, det uttalandet att studentexamen är en förutsättning för dessa akademiska examina. Något tvivel om att bestämmelsen av 1828 därför är hänförlig endast till akademiska examina kan inte finnas. Men herrarna borde ha tänkt på en annan sak, och det är, att denna studentexamen, som ända till 60-talets början var en inträdesexamen till universiteten, utbyttes emot något, som kallades, inte studentexamen utan »mogenhetsexamen» vid läroverken, och med denna examen har 1828 års kungörelse platt intet att skaffa. Herr Bergman kan möjligen säga, att man ex analogia i det här fallet skulle kunna draga en slutsats beträffande studentexamen från bestämmelserna i 1828 års kungörelse. Jag bestrider för min del på det bestämdaste redan från början denna möjlighet och lämnar därför det kapitlet åt sitt värde med att konstatera, att på den punkten har bevisningen icke lyckats för utskottet.

Men jag skall gå till en annan sak, som här är den springande punkten: hur kom det sig, att vi år 1932 fingo icke mindre än 25 stycken, som ansökte om godkännande av underkänd studentexamen? Tidigare var den högsta siffran något år 9. Det var år 1927. 1930 var det 5, 1931 likaledes 5. 1933 sprang siffran plötsligt upp till 25. Jag trodde, att utskottet skulle ha ägnat uppmärksamhet redan i följd åt problemet, hur det här hängde ihop. Jag skall be att få tala om varpå det beror. 1928 infördes en ny läroverksstadga. Nyheten beträffande censorernas och lärarnas inbördes ställning i denna stadga bestod däri, att lärarkollegiets ställning stärktes gentemot censorerna. Och varför stärktes lärarkollegiets ställning? Jo i anslutning till de nya principer, som 1927 kanske mera på papperet än i livet hade kommit att få ett slags förverkligande — principer, som inneburo en individualisering av skolans eget inre arbete — avsåg man, enligt min mening med viss rätt, vikten av att läraren nog följder lärjungen och gör sig väl förtrogen med både hans förtjänster och fel, hans särskilda psykologiska dispositioner o. s. v. Läraren, som följt en lärjunge kanske hela nio år, borde sålunda rimligtvis ha större möjlighet än den, som haft att göra med lärjungen kanske endast en timme, att bedöma vad han går för. I anslutning till denna i och för sig riktiga tankegång stärkte man lärarkollegiets ställning gentemot censorerna. Här hade man nu den nya rättsgrund, varpå man vågade sig fram till Kungl. Maj:t i så uppseendeväckande omfattning, som ägde rum.

Jag tillåter mig nu, herr talman, att taga ett exempel bland de fall, som man anmärkt på. I tre av de påtalade fallen ha vi haft lärarkollegiet, examinatorernas kollegium med rektor i spetsen på den underkändes sida gentemot censorerna, och jag får säga herrarna, med all respekt för censorerna, dit min ärade vän herr Bergman för inte så länge sedan räknades, att dessa dock inte äro mera än människor, och jag föreställer mig, att det kan hända, när en censor med bister och grym uppsyn sätter sig nära en pojke, som skall förhöras, att pojken helt plötsligt kan gripas av något, som liknar panik, och kan svara: »Triangeln är en cirkel», eller vice versa. Men läraren, som följt ho-

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om godkännande av vissa studentexamina.
(Forts.)

nom i alla år, och vet vad han går för, kan ha en helt annan uppfattning och säga, att visserligen svarar han nu bort i tok, men vi känna honom och vi veta, att det där provet säger ganska litet om hans mogenhet överhuvud taget. Det är detta, som för mig har varit en utgångspunkt, och innan jag lämnar det kapitlet så tillåter jag mig, mina ärade herrar kritici i konstitutionsutskottet, att fästa eder uppmärksamhet på följande. En akademisk tentamen är, höll jag på att säga, ett slags Nicodemus' umgänge med professorn i fråga, utan vittnen. En studentexamen däremot, den är underkastad minutiösa bestämmelser. Där har man bestämmelser om rättighet vid underkännande till kompensations o. s. v. Själva jämförelsen mellan studentexamen och akademisk examen är från början orimlig. Men just därför att vi ha sådana bestämmelser beträffande studentexamen, detaljerade föreskrifter om hur därvid förfaras skall, bestämmelser exempelvis om att censorerna skola till protokollet anteckna de skäl på vilka de underkänt, just därför har man här ett material att lägga till grund för ärendets prövning.

Jag sade, att man inte har bestritt möjligheten att gå till kungs, och jag vill fråga herrarna i konstitutionsutskottet: skulle ni vilja vara med om den ordningen, att Kungl. Maj:t, som utfärdat läroverksstadgan och utfärdat instruktionen för censorerna, inte skulle ha möjlighet att som yttersta instans få pröva åtminstone huruvida den egna stadgan eller den egna instruktionen har följts eller icke? Det *kan* naturligtvis på detta område begås övergrepp. Det kan begås övergrepp, som demoralisera en yngling och kasta honom ur hans levnadsbana och bryta ned honom i förtid. Varför då inte öppet erkänna, om man menar, att vägen till Kungl. Maj:t skall stå öppen, att det också är nödvändigt att se till, att instansordningens prövningar bli rimliga, att alltså den materiella prövningen helt och hållet lägges hos skolöverstyrelsen, där vi ha skolfuxarna ex professo, och att Kungl. Maj:t, i den mån skolöverstyrelsens beslut överklagas, undersöker, huruvida Kungl. Maj:ts egna stadgor och författningar äro iakttagna eller icke. Det är på denna plattform jag har ställt mig. Jag är övertygad om att man i framtiden får möta dylika fall av överklaganden. Svenska folkets rätt att gå till kungs med sina bekymmer släpper icke det folket, allra minst på en så känslig front, som studentexamen är. Men det är, och det har jag alltid hävdadt, orimligt, att man skall gå direkt till Kungl. Maj:t och anhålla, att Kungl. Maj:t verkställer en *materiell* prövning, alltså sätter sig som en överskolmästare, utan det skall vara den ordningen, som vi ha avsett i den nya läroverksstadgan, att det är skolöverstyrelsen, som verkställer denna materiella prövning, och vid överklagandet får Kungl. Maj:t undersöka, huruvida formerna äro iakttagna.

Ja, jag har ansett mig böra lämna dessa upplysningar beträffande de skäl, som ha dikterat min hållning uti den här frågan, och jag skulle tro, att om konstitutionsutskottet hade övertänt detta, så hade det varit riktigt om konstitutionsutskottet erinrat om exempelvis det betänkliga i procenten stegrats eller något dylikt. Men när man finner, att procentstegringen ju inte är särskilt anmärkningsvärd, så kunde ju utskottet ha nöjt sig med att erinra om att utskottet gjorde anmärkning i fjol. Fjolårets anmärkning mot min företrädare hade *icke* mitt gillande, herr Bergman. Jag hade tvärtom den uppfattningen, att min företrädare befann sig i sin goda konstitutionella rätt. Om herr Bergman blir ecklesiastikminister och den gamla stadgan vore gällande och man komme till honom direkt med klagomål, skulle han då säga: »Nej, jag tar inte emot några klagomål»? Ja, då skulle han få anmärkning av konstitutionsutskottet. En ansvarig statsrådsmedlem har skyldighet att taga emot alla klagomål, som inlämnas i laga ordning, och pröva dem. Det

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om godkännande av vissa studentexamina.

(Forts.)

är precis vad jag har gjort. Jag har tagit emot, som det varit min skyldighet, dessa klagomål och underkastat dem prövning. Men jag har samtidigt velat införa för framtiden den nya ordningen, att Kungl. Maj:t slipper den materiella prövningen och på sin höjd blir hänvisad till en mera formell prövning.

Ja, herr talman, jag har för ögonblicket intet mera att andraga utan avvaktar med nyfikenhet vad mina årade kritici komma att föra till togs.

Herr Bergman: Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har lagt sitt försvar huvudsakligen på den linjen, att han gör gällande att han skulle ha varit tvungen att vid detta tillfälle handla så som han gjorde, men att han för framtiden blir dispenserad därifrån genom att han i sin egen nya läroverksstadga föreskrivit, att sådana klagomål som dessa hädanefter skola föras hos skolöverstyrelsen. Den försvarspositionen är dock, herr statsråd, fullständigt sönderskjuten. Vi diskuterade denna sak i förbigående redan under remissdebatten, och jag tillät mig — herr statsrådet var av sina plikter i andra kammaren förhindrad att närvara, när repliken föll — att svara, att den nya ordningen icke innebär någon saklig ändring i det nuvarande förhållandet, ty hur skall herr statsrådet bära sig åt, när man efter att ha kommit in till skolöverstyrelsen med sina klagomål och där fått dem avvisade, sedan överklagar skolöverstyrelsens beslut hos Kungl. Maj:t? Ty från en underordnad myndighet har man otvivelaktigt klagorätt hos Kungl. Maj:t. Nu tycktes statsrådet i vissa delar av sitt anförande mena, att Kungl. Maj:t i sådant fall skulle företaga blott en formell prövning av skolöverstyrelsens beslut. Men å andra sidan sade han vid ett annat tillfälle, att Kungl. Maj:t icke får avhända sig rätten att gå in i materiell prövning av saken: svenska folket vore vant att få gå till kungs o. s. v. Då frågar jag: har då någon ändring skett i sak? Det förhåller sig ju så för närvarande, att när ett sådant klagomål kommit in till Kungl. Maj:t, så remitteras det till skolöverstyrelsen, som avgiver yttrande, och sedan beslutar Kungl. Maj:t. Den skillnad, som nu inträder, är ju allenast den, att klagomålen lämnas in hos skolöverstyrelsen i stället för i Kungl. Maj:ts kansli. Kungl. Maj:t behöver icke längre remittera ärendet till skolöverstyrelsen, men sedan kommer saken i alla fall till Kungl. Maj:t en gång, ty kan någon människa inbilla sig, att de kuggade abiturienterna, som klaga och som i framtiden bli ytterligare underkända av skolöverstyrelsen — de flesta besvär ha ju hittills avstyrkts av skolöverstyrelsen och däri lär väl ingen ändrad praxis kunna motas — kan någon inbilla sig, säger jag, att dessa skulle avstå från den utomordentliga möjlighet, som gives dem, att försöka sin lycka hos Kungl. Maj:t i sista instans, i synnerhet sedan Kungl. Maj:ts rådgivare under remissdebatten sade det trösterika ordet, att han vid sådana tillfällen använder sitt eget »sunda förstånd» och därför kommer till ett annat resultat än skolöverstyrelsen med sitt förmörkade förstånd? Det är klart, att klagomålen komma att fullföljas. Och inte bara det, utan när man nu fått så mycken framgång med klagomål över studentbetygen, vad hindrar då att man klagar även över de många inträdeskuggningarna vid läroverken? Vad hindrar, att man klagar över flyttningensbetyg till de olika klasserna? Vad hindrar, att man klagar över sedebetygen? Försätter det de sista åren inaugurerade systemet, få vi snart se även dylika klagomål hos Kungl. Maj:t. Herr statsrådet har för övrigt redan hunnit ändra ett sedebetyg från en skola i Örebro. En yngling hade av lärarekollegiet där fått »mindre gott», vilket statsrådet Engberg förbättrade till »mycket gott». Det finnes en uppbygglig historia att läsa om den saken bland de reservationsvis framförda anmärkningarna. Det förvånar mig, att

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om godkännande av vissa studentexamina.
(Forts.)

det fallet icke blev föremål för en utskottsmajoritetens anmärkning; det fattades för övrigt inte mycket, att så blivit fallet.

Jag har redan påpekat hurusom den nya läroverksstadgan, som herr statsrådet åberopar, ingenting i sak ändrat. Jag utgick hittills från herr statsrådets egen mening att skolöverstyrelsen hädanefter skulle avgöra besvären och fatta beslut i avseende på bedömandet av kunskaperna. Men, som utskottet tydligt påvisat, är denna tolkning av stadgan felaktig. Jag behöver endast hänvisa till konstitutionsutskottets klara uttalande i detta avseende. Herr statsrådets bestridande av denna uppfattnings riktighet kan icke ändra ett konstitutionellt faktum. Utskottet säger: »Det förhållandet, att bestämmelser numera införts i läroverksstadgan beträffande rätten att få frågor rörande godkännande av lärjunge, som blivit i vederbörlig ordning i studentexamen underkänd, prövade av skolöverstyrelsen, kan icke medföra något brytande av denna (= nu rådande) praxis. Skolöverstyrelsens prövning i dessa fall kan icke avse annat än att läroverksstadgans bestämmelser blivit iakttagna. Däremot äger skolöverstyrelsen icke att i något avseende meddela sådan dispens från dessa av Kungl. Maj:t utfärdade bestämmelser, som i förekommande ansökningar avsetts.» Vad Kungl. Maj:t gör, då Kungl. Maj:t utnämner s. k. »kungliga studenter», är ju att giva dem ett slags dispens. Ät »ifrågavarande bestämmelse i § 105 läroverksstadgan av år 1933», heter det vidare i utskottsmemorialet, »torde därför icke kunna givas annan innebörd än att, sedan skolöverstyrelsen prövat frågan, huruvida bestämmelserna i stadgan blivit behörigen tillämpade eller i något avseende åsidosatta, skolöverstyrelsen, därest vederbörande klagoskrift tillika innefattar ansökan om dispens eller måhända styrelsen eljest anser dispens böra ifrågakomma — ehuru härom intet stadgande förefinnes — med eget yttrande översänder handlingarna till Kungl. Maj:t för dispensfrågans avgörande». Därefter tillägger utskottet: »Den av Kungl. Maj:t under år 1932 inledda och under år 1933 fortsatta praxis kan därvid befaras bli grundläggande för prövning av dylika ansökningar även i fortsättningen, om densamma lämnas opåtalad.»

Slutligen säger herr statsrådet till sitt försvar, att han icke är den ende syndaren i det här avseendet. Han räknar upp en hel del stora syndare i förflutna tider. I spetsen står Gunnar Wennerberg. Herr kyrkoministern synes ansluta sig till den lösaktiga läran, att när första steget på syndens väg en gång är taget, är det andra inte så farligt. De föregående syndafallen ha dock varit tämligen enstaka. Emellertid, när det första fallet inträffade, så väckte det mycket uppteende, och man ansåg allmänt, att det var något, som var ganska betänkligt. Den, som känner detaljerna, måste erkänna, att inflytelser därvid gjorde sig gällande, påtryckningar från högtstående håll som knappast hade bort få inverka. Även den bäste kan vara svag någon gång. Vissa personliga inflytelser synas ha gjort sig gällande även hos den nuvarande ecklesiastikministern, efter vad det tyckes. När man ser statsrådet Engberg söka betäckning bakom den store Gunnar Wennerbergs rygg, så är man frestad att erinra sig det gamla uttrycket: »quod licet Jovi, non licet bovi.» Men jag vill ju icke jämföra Gunnar Wennerberg med Jupiter och ännu mindre den nuvarande chefen för ecklesiastikdepartementet med en oxe. Jag skall i stället påminna om ett annat bevingat ord, en gång fällt av statsrådets gamle vän Horatius, vars ironiskt saltade latin herr statsrådet säkerligen förstår:

»— — — pictoribus atque poetis
quidlibet audendi semper fuit aequa potestas»,

d. v. s. att göra vad som faller dem in, har alltid varit ett gemensamt privilegium för målare och skaldar. Men herr statsrådet är ju varken målare eller

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om godkännande av vissa studentexamina.

(Forts.)

skald — som skald har han kanske i sin ungdom försökt sig, ty han har visst skrivit en nationssång för Gästrik-Hälsinge nation i Uppsala, men han är åtminstone inte poet till professionen, vilket man ju kan säga att Gunnar Wennerberg var. Ett statsråd får inte handla efter lika godtyckliga principer som excentriska artistnaturer och poeter göra ibland. Gunnar Wennerbergs nuvarande efterträdare på ecklesiastiktaburettens gör emellertid flitigt bruk av nämnda privilegium att få göra vad som faller honom in.

Vad som gör denna sak ännu mera betänklig, det är, att, ehuru konstitutionsutskottet i fjol riktade en skarp anmärkning mot herr statsrådets företrädare, låtsar herr statsrådet som om ingenting hänt, en prydlig attityd för en medlem av en demokratisk regering som väl i den egenskapen borde vara angelägen om att respektera parlamentarismen och icke sätta sig över grundlagsenligt givna anvisningar av det behöriga kontrollorganet. Han erkänner själv, att han har godkänt kuggade studenter till och med i större procentutsträckning än hans företrädare. Han gör visserligen gällande, att det inte är så stor skillnad i procenttalet. Jag finner denna procenträkning något missvisande — den är i själva verket för låg — men låtom oss acceptera den: herr statsrådet erkänner dock, att de fall, i vilka godkännande ägt rum, äro proportionsvis flera än under den föregående, av utskottet brännmärkte ministern.

I fall man ser på de närmare detaljerna så skall man finna, att det var ganska egendomliga prov, som de hade avlagt, vilka herr statsrådet mot censorernas utslag tagit sig för att godkänna. Det var en, som kunde godkännas endast därför, att han i sista stund av en välvillig lärare begåvades med ett AB i ett ämne, som han förut inte haft mer än B i — ett vitsord, som censorerna inte direkt kunde bedöma, därför att det icke ingick i deras prövning. Det var kristendom, vilket ämne numera (från 1928) icke underkastas censorsprövning. Händelsen gjorde, att en av censorerna vid tillfället var teologie professor. Denne kunde ju dock icke examinera abiturienten i kristendom, men han fungerade vid tillfället som censor även i svenska, och det förekom förhör i litteraturhistoria och svensk litteratur. Man kom därvid in på Viktor Rydberg, och det blev tal om hans bekanta bok »Romerska sägner om Paulus och Petrus». Ynglingen i fråga, som vid betygsättningen fick ett oväntat AB i kristendom, blev tillfrågad, vad Paulus och Petrus voro för ena. Det hade han inte reda på. Slutligen försökte han med den gissningen, att det var »ett par profeter i gamla testamentet». När man kan få AB i kristendom på sådana kunskaper, för att kunna räddas i studentexamen, då får man säga, att det inte går till så, som sig borde. Och det är gott om analoga exempel på grotesk okunnighet bland de senaste »kungliga» studenterna. En annan abiturient, som statsrådet godkände, ansåg t. ex. att Metternich var en »fransk diplomat». Han hade inte reda på de viktiga händelserna i Italien i samband med dess frihetskamp, han kände inte till Victor Emanuels och Cavours verk och andra elementära fakta ur 19:e seklets historia o. s. v. Vid förhöret i svensk litteratur hade han inte reda på en enda dikt av Fröding o. s. v. Den censor, som blev desavuerad genom godkännandet av detta lärdomsljus, avgick i förgelsen. Detsamma gjorde under herr statsrådets företrädare en annan censor, en europeiskt känd och aktad professor i Lund; han undanbad sig av liknande anledning förnyat censorsförordnande. Jag talar här som representant för konstitutionsutskottet, och icke som censor; om jag i förbigående skulle yttra mig i min sistnämnda egenskap, får jag säga, att jag för min del ingen anledning har att känna mig kränkt, ty de, som jag har kuggat, blevo icke heller godkända av Kungl. Maj:t. Jag har således som sagt inte något att personligen beklaga mig över. Men jag måste anse det anmärkningsvärt att, när

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om godkännande av vissa studentexamina.
(Forts.)

Kungl. Maj:t tillsätter särskilda sakkunniga förtroendemän för att å Kungl. Maj:ts vägnar kontrollera studentexamen och upprätthålla dess lika nivå, Kungl. Maj:t då skall desavuera dem på sätt som i så många fall skett. Och det är icke underligt, att flera då icke vilja åtaga sig uppdraget vidare.

Nu sade statsrådet, att vi — med den åsikt vi ha i saken — borde begära en bestämmelse om att det skulle vara förbjudet att klaga. Ja, för all del, det tycker även jag, att man kunde ifrågasätta. Men man kan göra gällande, att en sådan bestämmelse på sätt och vis redan finnes. Konstitutionsutskottet har i detta avseende hänvisat till det kungl. brevet av 1829 (ej 1928, som herr statsrådet sade). Herr statsrådet gjorde gällande, att det inte alls hade med saken att göra. Enligt detta kungl. brev av den 15 april 1829 skola emellertid »fakulteters och offentliga lärares avgivna omdömen» över de inför dem avlagda kunskapsproven icke få överklagas. Detta tillämpas alltså vid universiteten. Bör det finnas klagorätt över betyg, så måtte den väl vara viktigare att ha när det gäller akademiska betyg; de betyda ju mycket mer i livet än studentbetygen, men de få inte överklagas enligt nämnda, gällande bestämmelse. När denna bestämmelse utfärdades, var för övrigt alldeles otvivelaktigt studentexamen medräknad, ty då hörde studentexamen till de examina, som anordnades av akademisk fakultet. Det var nämligen filosofiska fakulteten, som anställde studentexamen vid universiteten på den tiden, men detta ändrades 1864 så, att man i stället tillsatte censorer, vilka så gott som undantagslöst bestodo av professorer vid universitet och högskolor. Censorerna övertogo alltså den prövning, som förut hade utförts av vissa akademiska lärare vid universiteten. Det hade kanske bort formligen insättas i examensstadgan, att intet överklagande skulle få äga rum, men ingen kunde då tänka sig, att någon skulle falla på den idén att överklaga dessa av gammalt oöverklagbara examina. Efter vad som nu passerat, vore det kanske bäst att helt enkelt yrka, att en sådan bestämmelse infördes, däri kan herr statsrådet ha rätt. Det vore åtminstone mycket bättre än den stadga, som herr statsrådet själv infört, ty den betyder absolut ingenting i praktiken. Den medför, som nyss är påvisat, ingen förändring i sak. Kungl. Maj:t måste i alla fall slutligt pröva saken, när man överklagar skolöverstyrelsens eventuella utslag. Och om Kungl. Maj:ts rådgivare då säger, att han gör det endast formellt, hur skall han då kunna försvara att han hädanefter alltså slaviskt följer den myndighet, vars utslag han nu i så många fall har kasserat? Varför skulle han överlåta just åt denna institution med enligt hans mening så dåligt omdöme att i framtiden avgöra saken? Då avhänder han sig ju rättigheten att använda sitt sunda förnuft — som han talade om förra gången — när han prövar besvären i sista instans. Det är en inkonsekvens, som jag absolut inte förstår. — Apropos detta sunda förnuft kan det måhända intressera statsrådet att höra att jag två dagar efter remissdebatten fick ett brev från en av vårt lands allra främsta kulturpersonligheter, för vilken jag vet, att herr statsrådet har den allra största veneration. Han skrev, att detta försvar, som presterades från statsrådets sida i remissdebatten, var det svagaste han hade hört. »Det är märkvärdigt», tillade han, »att just när man använder så litet förstånd, som statsrådet har gjort i detta ärende, så åberopar man sitt sunda förstånd.» Jag skall mycket gärna meddela statsrådet vem det var, som sade detta, om han önskar veta det.

Men för att återgå till kungl. brevet av den 15 april 1829 — vad menas med »offentliga lärare»? Det kan ju tolkas ganska vidsträckt. Men om herr statsrådet nu vill inskränka det till att endast syfta på examinerarna i universitetsexamina, vad är det då som hindrar att gå till Kungl. Maj:t, så snart

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om godkännande av vissa studentexamina.

(Forts.)

en kuggning inträffat i lägre undervisningsanstalter av alla slag? Herr statsrådet säger vidare, att det var så många som försökte sin lycka hos Kungl. Maj:t på klagovägen för ett par år sedan, därför att då kom det en ny stadga som ej hade riktigt penetrerats. Det är möjligt, att det inverkade något; år 1933 har det icke varit fullt så många. 1932 var antalet 25, och nu var det visst 14. Det minskade antalet berodde dock till väsentligaste delen därpå, att det var allmänt känt, att det nuvarande statsrådet i likhet med sitt partiorgan och sina partivänner i konstitutionsutskottet uttalat sig emot kreerandet av s. k. Stadenerstudenter. Statsrådet hade verkligen gjort sådana uttalanden icke blott till mig utan även till andra, och det hade till och med stått omnämnt i tidningar — jag har icke skrivit något därom i pressen, men det var en allmän mening vid läroverken, att under den nuvarande regimen skulle inte vidare några »kungliga studenter» utnämnas. Jag känner fall, där man annars skulle ha klagat, men uraktlät det, därför att man med hänsyn till statsrådets förmodade inställning till frågan ansåg det lönlöst. Eljest hade nog många flera klagat. Och jag förstår som sagt inte, varför man skulle inskränka sig allenast till studentexamen. Man kommer naturligtvis, om herr statsrådets praxis och nuvarande teori godkännas, att överklaga alla slags betyg, som jag nyss nämnde. Den enda fördelen jag kan se härav, är, att det blir nya anställningsmöjligheter för det av arbetslöshet svårt ansatta och hitills föga hjälpta s. k. manschettproletariatet: det kan måhända få anställning i Kungl. Maj:ts kansli. Där kommer det att behövas en stor personal för att granska alla de provräkningar och rättskrivningsprov av oräkneliga vid inträdesprovning kuggade små pojkar, som kunna förväntas bli underställ-da en välvillig Kungl. Maj:t.

Givetvis är det icke uteslutet, att även en censor kan bära sig illa åt; för all del, det är visst möjligt, men om så skulle vara fallet, finns ju det korrektivet att icke förordna honom vidare — censorerna förordnas ju blott för ett år i sänder. Att radera i avgivna betyg är däremot knappast någon lämplig sysselsättning för Kungl. Maj:t, som bör ha andra och viktigare ärenden att sköta. Skulle någon verkligen orättvist ha berövats den vita mössan, så är det ju ändå inte värre än att det finns två tillfällen varje år att göra ett nytt försök.

Den ledsamma sanningen är, att studentexamens nivå har sjunkit tack vare en oklok lagstiftning, och universitetens lika permanenta som befogade klagan är, att de nya studenterna komma dit med svagare kunskaper än förr, framför allt i språken. Skall man nu på besvärsvägen ytterligare underminera denna examens värde genom att pressa fram ett ännu slappare bedömande än även den nuvarande facila studentexamensstadgan åsyftar? Då får jag säga, att man icke handlar i överensstämmelse med kulturens behov här i vårt land. På tal om den nyssnämnda klagan om sjunkande språkkunskaper må nämnas, att en vanlig besvärсанledning synes vara, att censorerna underkänt abiturienter, som icke medtagit mer än ett främmande levande språk i examen — det går numera för sig — och blivit underkända i detta enda språk. Det går väl ändå bra långt om man vill göra gällande, att en sådan studentexamen skall godkännas. Det står i stadgan, att en abiturient, som fått underbetyg i ett ämne, likväl kan godkännas, ifall han har viss kompensation i andra ämnen och däribland minst betyget »med beröm godkänd» (AB) i ett ämne, samt lärarna med viss majoritet rösta för hans godkännande. Det senare inträffar nästan alltid. Och det har ofta hänt, att en svag abiturient i det kritiska ögonblicket fått något betyg höjt till det AB, som han nödvändigt måste ha för att överhuvud kunna komma

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om godkännande av vissa studentexamina.
(Forts.)

under omröstning. Det är ju mänskligt och icke svårt att förstå, att lärarna äro milda i detta ögonblick, då ynglingen skall avgå från läroverket, och då göra vad de kunna för att rädda honom. Det var denna kristliga barmhärtighet som dikterade Petrus-och-Paulus-ynglingens AB i kristendom. Men censorerna äro ju till för att se efter, att en gemensam och något så när resonlig nivå upprätthålles. Och det är ofta fallet, att lärarna med nöje se, att censorerna utöva sin sålunda föreskrivna rättighet och skyldighet att kugga; det kan vara lättare för dem att göra det än för lärarna själva. Men i de flesta fall bruka ju lärarna och censorerna vara överens, även rent formellt sett.

En annan anledning till klagomål är när en abiturient blivit underkänd i det ämne, som är huvudämnet på hans linje, alltså latin på latinlinjen och matematik på reallinjen, utan att ha särskilt starka compensationer i andra ämnen. Det är ju egentligen orimligt att godkänna en så underhållig abiturient. Numera sker ju prövningen i själva examen i ett rätt litet antal ämnen. Man har således gjort det betydligt lättare än det varit förut, och då bör man inte genom slapp tillämpning göra det ännu lättare. När den senaste stora skolkommissionen för åtskilliga år sedan tillsattes, yttrade herr Rydén, som då var departementschef, i sina direktiv angående studentexamen: »Som en viktig vägledande synpunkt vid den blivande revisionen framställer sig önskemålet, att de från gymnasiet utexaminerade gå kvalitativt bättre rustade för studier vid universitet och högskolor än för närvarande.» Sällan har en god avsikt lett till ett så motsatt resultat. Genom lagstiftningsåtgärder, som sedan vidtagits, och genom den praxis, som nu börjat tillämpas i stor utsträckning, genom dispenser och genom upphävd kuggningar i studentexamen, är man utsatt för risken av en nästan katastrofal sänkning av denna examens nivå. Därför anser jag, att konstitutionsutskottet har haft icke blott formellt fog för sin anmärkning utan även sakligt rätt, då det ansett, att rikets sannskyldiga nytta icke har iakttagits genom det påtalade förfarandet. Att icke anmärkning gjorts redan för länge sedan vid de enstaka fall, som då inträffat, kan dels bero på förbiseende vid granskningen, dels på att det icke ansågs så viktigt, då det endast gällde ett eller annat enstaka fall, vilket torde ha betraktats som ett observandum, non imitandum. Men då det under de senaste åren har börjat bli ett slags system, har man ansett, att man bör inskrida. Jag kan därför icke annat än finna anmärkningen högst befogad, och jag hemställer, att den måtte läggas till handlingarna.

Herr statsrådet **Engberg**: Jag är den ärade talaren tacksam för att han gav några prov på vad som har legat bakom konstitutionsutskottets ställningstagande. Han menade, att min hänsyn till konstitutionsutskottets auktoritet borde ha förbjudit mig att gå denna väg, eftersom jag visste, att konstitutionsutskottet hade gjort anmärkning föregående år. Jag vill säga den ärade talaren, att konstitutionsutskottet är i och för sig endast en form. Det, som ger åt utskottet dess innehåll, är dess ledamöter. Och eftersom utskottets övriga medlemmar i likhet med den ärade talaren i den diskuterade frågan ha uppfattningar, som äro diametralt motsatta mina egna, så hade jag verkligen att med öppna ögon ta risken av en anmärkning. Men jag ansåg sakfrågan ligga så till, att jag tog den risken, och jag har inte ett ögonblick väntat annat än att utskottet efter fjolårets anmärkning skulle komma att slå till. Om den ärade talaren alltså menade, att jag, bara därför att utskottet framställde sin anmärkning i fjol, helt enkelt skulle ha avstått från att göra något,

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om godkännande av vissa studentexamina.

(Forts.)

så kan jag inte följa honom. Det sakliga överbägandet har fått vara det avgörande.

Den ärade talaren nämnde om ynglingen, som hade svarat fel på frågan om Paulus och Petrus. Det kan kanske vara av intresse för kammaren att få höra vad denne yngling hade för betyg. Han hade följande: i modersmåls-skrivningen BA, i tysk skrivning BA, i engelsk skrivning a, i matematik-skrivning B, i kristendom, som förut nämnts, AB, i svenska språket och litteraturen B, vid den muntliga prövningen, i tyska BA, i engelska BA, i historia med samhällslära BA, i matematik C, alltså underkänt, i biologi och hälsolära B, i kemi BA, i teckning BA, i gymnastik och idrott, som ju visserligen inte hör hit, AB. Hela lärarkollegiet stod självfallet på den ståndpunkten, att en yngling med sådana betyg borde godkännas. Han hade underkänt bara i ett enda ämne, och detta endast i det muntliga förhöret, nämligen i matematik. Herr Bergman borde tala om för kammaren en sak: Hur motiverade censorn underkännandet? Jo, han skrev, att eftersom enligt hans mening matematik var ett så viktigt ämne, ansåg han sig böra underkänna abiturienten, därför att denne icke lyckats i det muntliga förhöret i ämnet. Jag är glad, att herr Bergman tog detta exempel, ty det visar, att även om en pojke i panik kan förväxla Paulus och Petrus med profeterna — och dem kunna även andra förväxlas med — så bör man inte därav draga den slutsatsen, att ynglingen är obegåvad. Det kan vara en tillfällig indisposition. Jag får säga, att när jag fick se dessa betyg plus censorns motivering, fann jag det helt enkelt vara ett övergrepp, som jag var skyldig att rätta till.

Vidare frågade herr Bergman: När man redan nu gör remiss till skolöverstyrelsen och inhämtar dess omdöme, vad blir det då för skillnad mellan det gamla systemet och det nya? Jag trodde herr Bergman visste det. Jag trodde herr Bergman visste, att remissen enligt det gamla systemet endast har den innebörden, att skolöverstyrelsen svarar Kungl. Maj:t ja eller nej; vad därutöver varit har varit av ondo. Överstyrelsen har i detta fall icke givit någon motivering. Det nya systemet däremot kommer att innebära, att skolöverstyrelsen får mottaga klagomålen direkt och ingå i en materiell prövning och ge skäl för sin uppfattning. Då överklagandena nu komma till Kungl. Maj:t, skall Kungl. Maj:t enligt den nya stadgan — det har varit min självfallna utgångspunkt — inte sätta sig ned och företa en materiell prövning. Detta är skolöverstyrelsens sak, medan Kungl. Maj:t ser efter, om de instruktioner censorerna ha fått och den läroverksstadga, som gäller, ha iakttagits och följts. Jag kan tillägga, herr talman, att i 1931 års censorsinstruktion, § 5, finns en bestämmelse, som inte återfinnes i den gamla instruktionen, nämligen att censorerna äro pliktiga att samråda med läroverkets rektor och lärare angående abiturienterna och deras förhållanden. Varför har detta kommit till? Jo, helt enkelt därför, att mot den stärkta ställning, som i 1928 års stadga lärarna hade fått gentemot censorerna, ansågs böra svara en uttrycklig skyldighet för censorerna till detta samråd för att skapa en garanti mot godtycke. Tar man det fall, som herr Bergman anförde och där jag läst upp betygen, så är det notoriskt, att ett enhälligt kollegium med sin rektor i spetsen mycket energiskt har gått in för att vederbörande skulle godkännas. Lärarna ha följt denna yngling i nio år och veta vad han går för, censorn har följt honom en halv eller tre kvarts timme i vederböriga ämnen, och är färdig med omdömet, att han skall kuggas. — Jag tror, att när den nya ordningen är i kraft och skolöverstyrelsen får ett liknande fall, så komma säkerligen de erfarna skolmännen i läroverksavdelningen att rätta till saken.

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om godkännande av vissa studentexamina.
(Forts.)

Skillnaden blir, mina herrar, att medan vi förut haft Stadenerstudenter och nu ha Engbergsstudenter, så komma vi att få Holmdahlsstudenter.

Herr Reuterskiöld: Ja, herr talman, den utsikt, som herr statsrådet nyss framhöll, är ju inte vidare tilltalande. Var det första fallet betänkligt och det andra överraskande, så blir det tredje rent fördärligt.

Det är som alltid roligt att höra herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet. Han har en lysande förmåga att röra sig i cirklar, när han vill, och att få dem, som höra på, att inte märka det. Han har en lysande förmåga att rikta uppmärksamheten på saker och ting, som kunna synas vara lämpliga att få sin uppmärksamhet riktad på, men en lång tids erfarenhet och ett gott samarbete inom konstitutionsutskottet ha lärt mig, att han i grund och botten ser på tingen ungefär som konstitutionsutskottets ledamöter i stort sett göra det, och jag hyser en viss misstanke därom, att om han varit med i år i konstitutionsutskottet, när vi hade att granska dessa frågor, och någon annan suttit som ecklesiastikdepartementets chef, så skulle han ha stått på majoritetens sida. Jag sade, »majoriteten», men, mina herrar, här finns egentligen inte någon majoritet, ty reservanterna av socialdemokratiska partiet äro *i sak ense med utskottet*. Det har pressen tydligen inte observerat, men herr statsrådet har observerat det, och såvitt jag förstod, tillkännagav statsrådet i en liten mellanmening, att om vi nöjt oss med en ingressanmärkning, som reservanterna ville ha, så hade han funnit saken i sin ordning. Jag tror, att det ligger en ganska stor sanning däri, men utskottet har nu inte velat välja den formen för sin *i sak enhälliga anmärkning* — ja, det finns ett par reservanter, den ena är statsrådets gamla antagonist i konstitutionsutskottet, den andra en ny man, men bortser man från detta, är ju utskottet i sak alldeles enhälligt.

När jag nu ber att få säga några ord med anledning av herr statsrådets senaste anförande, vill jag först och främst ta fasta på, att herr statsrådet yttrade, att det varit *sakliga överväganden*, som legat till grund för beslutet. Jag kan ju inte neka till, att när utskottet granskade dessa fall, funno vi de *sakliga* övervägandena vara av en ganska »klen» natur, och jag tror också, att dessa överväganden hade en särskilt »klen» grund. Det kanske gjorde inriktningen inom utskottet mera bestämd än vad som annars skulle ha varit fallet, men jag tror också, att utskottet, alldeles bortsett från dessa förhållanden, måste säga sig, att den ståndpunkt utskottet intog förra året måste man vidhålla även i år. Vad som gjorde att utskottet gick in för en anmärkning i stället för en ingresserinran var utan tvivel herr statsrådets nya läroverksstadga med dess paragraf angående överklagande hos skolöverstyrelsen. Jag kan nu för min del inte finna, att herr statsrådet lyckats ådagalägga, att den befattningsman som skolöverstyrelsen får med dessa besvär, kommer att i minsta mån inverka på Kungl. Maj:ts handläggning. Ty vad är det dessa ansökningar väsentligen avse? Äro de verkligen »besvär» över underkännande i examen? De ha kanske *formen* av ett sådant, men i grund och botten äro de *ansökningar om dispens*, ansökningar om förklarande för student av nåd och, i trots av de bestämmelser, som gälla. Det skapas en lex in casu, det blir en dispensregel man uppställer för det särskilda fallet. Herr statsrådet vill väl ändå inte påstå, att skolöverstyrelsen har fått Kungl. Maj:ts dispensmakt på sig överlåten. Är det fråga om dispens — och något annat är det inte — då ligger denna och *skall* konstitutionellt ligga hos Kungl. Maj:t. Genom den stadga, som här är utfärdad, har den materiella prövningen dispensvägen ingalunda blivit upphävd. Skolöverstyrelsen kan visserligen överhuvud taget inte uppta

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om godkännande av vissa studentexamina.
(Forts.)

sådana frågor, utan allenast pröva om de stadganden, som finnas äro rätt tillämpade eller inte. Men det blir under alla förhållanden Kungl. Maj:ts ensak att pröva, om man vill ge dispens.

Nu bör enligt mitt och jag tror majoritetens förmenande beaktas en smula vad 1829 års författning stadgade, inte därför att den direkt gällde den nuvarande studentexamen, som förut kallades mogenhetsexamen och som på sin tid flyttades från universiteten, utan därför att i denna kungl. författning fanns också några ord, som jag tror man har gott av att lägga märke till även i våra dagar. Den kommitté, som hade överseendet över rikets undervisningsverk till uppgift, hade nämligen förklarat, att verkställbarheten av en prövning i besvärsväg berodde av den omständigheten, huruvida vid universitetet förvärvade kunskaper och högre lärdom kunde genom förhör tillförlitligare provas av andra auktoriteter än universitetens fakulteter. Tillämpar man denna princip överhuvud taget, synes det mig, som om den dispens, varom här är fråga, beträffande studentexamen, inte förutsätter något nytt förhör, men förhållandet är motsatt, därest fråga är om verkliga besvär, ty antingen är förhöret av någon betydelse, och då måste det upprepas, om någon ändring skall i besvärsvägen ske, eller också är förhöret såsom muntligt komplett likgiltigt, och då kan man gå efter handlingarna. Men såvitt jag förstår och såvitt jag kunnat se sammanhanget, förhåller det sig så, att censorernas närvaro vid den muntliga prövningen inte är en betydelselös formalitet, utan är till för att ge dessa ett personligt intryck och för att de skola leda de förhör, som därvid äga rum. Om man bortser från allt, som sker vid dessa muntliga förhör som inte kan protokollföras, även om censorerna anföra vissa skäl, och bara håller sig till handlingarna, ja, välan, då går det både i skolöverstyrelsen och hos Kungl. Maj:t att ändra, men då blir det fråga allenast om tillämpning av en kanske tillkrånglad och oklar författning. Men det är inte detta som det i grund och botten gäller, utan det gäller här att emot dessa författningsbestämmelser förklara för studenter personer, som på grund av det muntliga förhöret och därvid framkomna omständigheter icke kunnat ens med iakttagande av laga ordning godkännas.

Den synpunkten är för mig väsentlig och avgörande, och även om herr statsrådet skulle försöka förvandla trianglar till cirklar, så går det inte i detta avseende, utan jag tror man måste hålla sig till de verkligt »sakliga övervägandena».

Herr Bergman: Herr statsrådet gjorde gällande, att den som student förklarade, av censorerna kuggade yngling, vars svar i avseende å Petrus och Paulus jag anförde, skulle haft andra meriter, än sina kunskaper om nämnda apostlar. Jag ber att få erinra om, att han tillhörde just den kategori, som jag i mitt yttrande berörde, den kategori nämligen, som fått underbetyg i huvudämnet på sin linje, utan att ha någon framstående kompensation i andra ämnen. Så var just fallet här. Ynglingen i fråga var realist med C i matematik och blev underkänd av censorerna, först och främst på grund av »underhaltiga och underkända kunskaper i matematik», som det heter i protokollet, »i förening med svaga, av lärarna med tvekan godkända kunskaper i svenska språket och litteraturen och svag examen i biologi». Det var således inte bara matematiken, men hans C i detta hans linjes huvudämne var det givetvis som i främsta rummet blev avgörande.

Att man kan ta miste på profeter kan ju förlåtas, även om misstaget var så oerhört komprometterande som här, men detta misstag meriterar dock icke till AB i kristendom, där han förut haft blott ett enkelt godkänd (B), men nu

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om godkännande av vissa studentexamina.
(Forts.)

genom lärarens välvilja fick det AB, utan vilket han icke ens kunnat ställas under omröstning. Det var nämligen det enda AB han fick. För övrigt förhåller det sig icke så som herr statsrådet gjorde gällande — jag trodde verkligen icke, att herr statsrådet skulle vilja tillåta sig en så vulgär sofistisk — att censorerna skulle vara till den grad ansvarslösa att de grundade sitt för examens utgång så betydelsefulla omdöme endast på det korta förhör abiturienten underkastas av censorn själv eller av läraren i censorns närvaro. Det förhåller sig icke alls så. I stället har en lång praxis utbildat sig, som till yttermera visso är fixerad i en ingående instruktion för censorerna, vilken det är deras ämbetsplikt att rätta sig efter, något, som de också göra. Den går ut på, att man måste ta hänsyn till praktiskt taget allt, som kan rimligen och väsentligen inverka på bedömandet. Betygskatalogerna för de tre senaste terminerna tillställas censorerna i förväg och studeras. Skrivningarna från det sista läsåret äro tillgängliga och studeras i tveksamma fall, upplysningar erhållas därjämte givetvis av lärarna. Det står uttryckligt, att samråd skall äga rum mellan censorerna och lärarna, vilket herr statsrådet fäste så stort avseende vid. Det är mycket bra, att bestämmelsen har uttryckligen insatts i instruktionen, men i nittionio fall av hundra har den tillämpats förut, så att den var ju icke i och för sig av behovet påkallad, eftersom censorerna icke plägar vara så tanklösa, att de underlåtit att fullgöra denna självklara plikt även utan direkt föreskrift; men det skadar ju ej, att det står särskilt utsagt.

Är det icke Kungl. Maj:ts plikt att ta upp till prövning de klagomål, som inkomma? frågade statsrådet. Jo, givetvis, men för min del har jag den uppfattningen, att till den *sakliga* prövningen, prövningen huruvida en abiturients kunskaper i studentexamen äro tillräckliga, är Kungl. Maj:t i många fall icke kompetent. Kungl. Maj:t skall, när besvär inkomma, naturligtvis upptaga till prövning, huruvida en examen försiggått enligt gällande bestämmelser, men Kungl. Maj:t har ju utsett särskilt sakkunniga personer, censorerna, som å Kungl. Maj:ts vägnar skola pröva abiturienternas kunskaper, och i dessa personers instruktion har Kungl. Maj:t förordnat, att om de finna, att en abiturient, som efter avgivna vitsord skulle förklaras för student, saknar de insikter och den mogenhet, som böra erfordras för att förklaras som godkänd student, äro censorerna skyldiga att underkänna examinandens. Så står det uttryckligen. Skall sedan Kungl. Maj:t undersöka kunskaperna en gång till uppe i Kungl. Maj:ts kansli? Tänk oss det fallet att vi ha en ecklesiastikminister, som icke har tagit en lika lysande studentexamen som det nuvarande statsrådet, kanske icke har tagit studentexamen alls och icke ens kan ett enda främmande språk! Skall han då sitta och efter sitt eget omdöme förklara, att vederbörandes kunskaper i det och det språket äro tillräckliga? Är detta rim och reson? Och om herr statsrådet, som i detta fall, skall bedöma en realist, är det då så säkert, att herr statsrådet, som självt för många år sedan visserligen tog en vacker examen på klassiska linjen är mer kompetent domare över matematiska och naturvetenskapliga kunskaper än de professorer, som äro specialister på matematiken och realämnena?

Principiellt anser utskottet därför, att sådana klagomål endast böra upptas i den mån de röra frågan om examen försiggått i laga former och med iakttagande av gällande föreskrifter. Kanske åtskilliga av de tidigare enstaka exempel, som anförts, gällt sådana formfel, som kunna ha begåtts — det är tänkbart, jag vet det icke; i somliga fall har nog även materiell prövning företagits, och det har icke varit riktigt enligt vår tanke, även om det ej påtalats. Men när detta nu, under de bägge senaste ecklesiastikministrarnas tid, har börjat bli system, är det nödvändigt att rea-

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om godkännande av vissa studentexamina.

(Forts.)

gera, icke minst med hänsyn till studentexamens redan förut alldeles för låga och med denna praxis ännu mer ödesdigert sjunkande värdenivå.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, lades den nu ifrågavarande punkten till handlingarna.

Vid memorialet funnos fogade åtskilliga reservationer, innefattande framställda anmärkningsyrkanden, vilka icke vunnit majoritet inom utskottet.

Ang. förordnandet av allmänna ombud hos stiftsnämnderna.

Enligt en av dessa, betecknad med nr XIV, hade herrar *Bergman, David Pettersson, Persson* i Trången, *Pehrsson* i Göteborg, *Olsson* i Mora och *Lundqvist* ansett, att utskottet bort göra anmärkning enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Engberg, med anledning av Kungl. Maj:ts i protokoll över ecklesiastikärenden den 9 juni 1933 omförmälda beslut om utfärdande av cirkulär till statskontoret, domänstyrelsen och samtliga stiftsnämnder rörande förordnande inom domänverkets personal av allmänna ombud att bevaka det allmännas rätt i frågor, rörande uppskattningen år 1933 av ecklesiastika löneboställens årliga normalavkastning.

Härom anförde nu

Herr **Reuterskiöld**: Herr talman, mina herrar! Jag har med herr talmannens benägna tillstånd fått möjlighet att här nämna ett par ord angående en till dechargebetänkandet fogad reservation, vilken jag icke har biträtt. Det är reservationen XIV på sid. 41 och följande angående de allmänna ombuden hos stiftsnämnderna. Den grund, som föreligger för mig att yttra mig i denna fråga, är, att utskottets majoritet har avslagit anmärkningsyrkandet och gjort det på grunder, som jag, med hänsyn till denna lagstiftnings allmänintressanta natur, också anser vara behövt att få fram i kammarprotokollet.

Jag tillåter mig först och främst att påpeka, att bland reservanterna finns ingen enda av utskottets jurister, fastän sådana i stor utsträckning ha deltagit. Jag tillåter mig för det andra påpeka, att reservationen har avslagits med mer än två tredjedelars majoritet.

Reservationen avser två punkter. Den första är, att tillsättandet av de allmänna ombuden i stiftsnämnderna inte skulle stå annat än i bestämd strid med syftet med den ecklesiastika boställsordningen, och den andra är, att ersättningen till ombuden inte lagligen kan utgå ur kyrkofonden. Beträffande den första frågan skall jag tillåta mig att endast framhålla, att tillsättandet av de allmänna ombuden varken kan stå i strid med eller i överensstämmelse med den ecklesiastika boställsordningen, av det enkla skälet, att departementschefen, som framlade förslaget, liksom utskottet gick som katten kring het gröt i fråga om äganderätten till den ecklesiastika jorden och kyrkofonden. Denna fråga ville man inte beröra. Men vad är det för uppgift, som de allmänna ombuden ha? Jo, att bevara *ägarens* intresse och bevaka detta även gentemot stiftsnämnderna i de frågor, som här föreligga. *Vem* ägaren är, om det är den ena eller den andra, den saken lämnar man öppen. Äganderättsförhållandet beröres icke i den ecklesiastika boställsordningen, och följaktligen synes det mig självfallet, att denna fråga om de allmänna ombuden, som var en fråga om tillvaratagande av kyrkofondens rätt och intresse, inte gärna heller kunde komma att behandlas i samband med den ecklesiastika boställsordningen och inte heller i kyrkofondslagen. Däremot kan och bör den beaktas av Kungl. Maj:t, och även om man, i likhet med ett yttrande som avgivits, skulle anse, att statskontoret varit bättre än domänstyrelsen ur formell syn-

Ang. förordnandet av allmänna ombud hos stiftsnämnderna. (Forts.)
punkt, så kan man inte neka till, att ur reell synpunkt domänstyrelsen var den lämpligaste att utse ombuden.

Beträffande det andra spörsmålet ha reservanterna på sidan 47 anfört vad kyrkofondslagen säger, nämligen att arvoden till ledamöter i stiftsnämnder samt avlöningar åt stiftsjägmästare tillika med övriga omkostnader för stiftsnämndernas verksamhet skola utgöras ur kyrkofonden. Ja, här ha vi just ett nytt belägg för vad jag förut gång på gång betonat, att det sammansatta utskott, som behandlade frågan, använde en formulering, som utskottet tyckte kunde vara lämplig för dess avsikter men som kom att få en annan betydelse. Varför formulerade man detta stycke så? Jo, därför att man ville ha möjlighet att av kyrkofondens medel även betala kostnaderna för stiftens centralnämnd. Denna centrala organisation finns dock inte alls omtalad i lagen. Vad har den då för syfte? Den har syftet att bevara enhetligheten mellan stiftsnämnderna så mycket som möjligt. Och vad är syftet med de allmänna ombuden? Jo, att bevara enhetligheten i hela riket, att bevaka kyrkofondens intressen i stiftsnämndernas verksamhet. Kan man låta centralnämnden bli betald av kyrkofonden, så kan man, herr talman, med dubbelt skäl låta de allmänna ombudens omkostnader bli betalda därur.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr talmannen att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser:

dels nr 204, till fullmäktige i riksbanken angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning;

dels nr 205, till fullmäktige i riksgäldskontoret angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning;

dels nr 206, till styrelsen för riksdagsbiblioteket angående verkställd granskning av bibliotekets styrelse och förvaltning;

dels ock till Konungen:

nr 207, angående användande av riksbankens vinst för år 1933 m. m.; och

nr 208, angående ändring i stadgarna för riksdagsbiblioteket, i vad avser val av suppleanter i bibliotekets styrelse.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 209, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under »Utgifter för kapitalökning» gjorda framställning om nedsättning av räntan för lån från vissa statens utlåningsfonder jämte i ämnet väckta motioner;

nr 210, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nedsättning av räntan för egnahemslån till statens järnvägars personal vid Notviken och Ulriksdal jämte en i ämnet väckt motion; samt

nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nedsättning av räntan å vissa egnahemslån från statens vattenfallsverk.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 213, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående visst markbyte mellan kronan och Östersunds stad.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 9 december 1910 om reglering av prästerskapets avlöning samt om tillägg till samma lag m. m., i vad propositionen avser det ordinarie förslagsanslaget till ersättning för prästerskapets tionde;

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsverkets övertagande av staden Kungsbackas förpliktelser beträffande två icke lagfarna rådmän, vilka vid rådhusrättens i staden upphörande komma att indragas;

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till luftfartslånefonden;

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till studielånefonden;

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till lånefonden för ackordslån och förlagslån åt hantverkare;

nr 100, i anledning av väckt motion om anslag till prov med och inköp av vissa flygmaskinspropellrar; samt

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tredje huvudtiteln gjorda framställning i fråga om anslag till beredande av viss gottgörelse åt förut i Ryssland bosatta svenska undersåtar jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överförande från Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 till riksgäldskontoret av belåningar av vissa engagemang;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt för Konungen att medgiva undantag från vissa stadganden angående bankbolags inlåning;

nr 35, i anledning av vissa framställningar rörande pensioner eller understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tilläggspension åt vissa i statens tjänst anställda personer; samt

nr 37, i anledning av väckta motioner rörande understöd från Vadstena krigsmanshuskassa åt visst f. d. indelt manskap m. m.;

andra lagutskottets utlåtande nr 26, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om sterilisering av vissa sinnessjuka, sinnesslöa eller andra som lida av rubbad själsverksamhet, dels ock en i ämnet väckt motion; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 65, angående vissa i statsverkspropositionen under utgifter för kapitalökning i vad angår jordbruksärenden gjorda framställningar jämte i ämnet väckta motioner;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till avlöningsstat för rikets allmänna kartverk;

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1933/1934, i vad rör spannmålslagerhusfonden och arbetarsmåbrukslånefonden;

nr 68, i anledning av väckt motion angående årliga utredningar om jordbrukets produktionskostnader för de viktigaste livsmedlen;

nr 69, med anledning av väckt motion om anslag till Stockholms läns hushållningssällskap för uppförande av tvenne fiskarestugor i yttre skärgården;

nr 70, i anledning av väckt motion om anslag för utredning och undersökning rörande vattenavledningen från Lyckebyåns övre vattenområde till och med Kyrkebysjön;

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsbidrag för undersökning rörande Emåns reglering;

nr 72, i anledning av väckta motioner om anslag till fullständig undersökning rörande åtgärder mot Klarälvens skadeverkningar vid översvämningar;

nr 73, i anledning av väckta motioner om bidrag från statens avdikningsanslag till Långsjöbäckens regleringsföretag;

nr 74, i anledning av väckta motioner om anslag till täckande av uppkommen brist i Skorpetorp—Skrika dikningsföretag av år 1929; samt

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa åtgärder på skogshushållningens område m. m.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.06 e. m.

In fidem

G. H. Berggren.

Onsdagen den 25 april e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.; och dess förhandlingar leddes till en början av herr förste vice talmannen.

*Ang. av-
löningsbe-
stämmelser för
riksdagens
personal.*

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 26, angående avlöning till den hos riksdagen tillfälligt anställda personalen.

I sitt den 9 februari 1934 avgivna utlåtande nr 5, angående dyrtidstillägg åt den hos riksdagen tillfälligt anställda personalen, hade bankoutskottet meddelat, att till utskottet med skrivelse den 31 januari 1934 från kamrarnas herrar talmän överlämnats ett den 15 december 1933 av riksdagens lönekommitté avgivet betänkande med förslag till ordnande av avlöningsförhållandena för riksdagens personal. I skrivelsen hade herrar talmän omförmålt, att betänkandet behandlats vid talmanssammanträde, till vilket jämväl riksdagsutskottens ordförande samt kanslideputerade blivit kallade. I enlighet med den mening, som vid sammanträdet visat sig vara den förhärskande, hade herrar talmän föreslagit, bland annat, att kommittébetänkandet icke för närvarande skulle föranleda någon riksdagens åtgärd och att således de vid 1933 års riksdag godkända avlöningsbestämmelserna för personal hos riksdagens kamrar, utskott och kansli m. m. skulle tillsvidare, i varje fall under 1934 års riksdag, förbli gällande i oförändrat skick.

Med erinran, att utskottet i sitt berörda utlåtande nr 5 förklarat sig komma att framdeles under innevarande riksdag avgiva förslag till avlöningsbestämmelser för riksdagens personal, att gälla från och med 1935 års riksdag, hade utskottet i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

Ang. avlöningsbestämmelser för riksdagens personal. (Forts.)

1) att riksdagen, i anledning av riksdagens lönekommittés förslag, måtte med tillämpning från början av 1935 års riksdag godkänna vid utlåandet fogade förslag till avlöningsbestämmelser för personal hos riksdagens kamrar, utskott och kansli m. m.;

2) att riksdagen måtte besluta, att kanslideputerade skulle äga vid slutet av 1934 års lagtima riksdag använda högst 500 kronor till biträde vid utarbetande och expediering av riksdagsbeslutet.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Det förefaller mig, som om detta ärende icke hade bort forceras så hastigt, som bankoutskottet här har gjort. Jag vill fästa uppmärksamheten på att de reglementariska föreskrifterna för riksdagen innehålla den bestämmelsen, att »vid talmanssammanträde skall, efter samråd med utskottens ordförande och bemälda kanslideputerade, förslag upprättas i fråga om arvoden till tjänstemännen och vaktbetjäningen hos kamrarna och utskotten samt i kansliet. Förslaget överlämnas till bankoutskottet, vilket det åligger att i ämnet avgiva utlåtande till kamrarna.»

Nu föreligger bakom detta utlåtande ett betänkande från riksdagens lönekommitté, som visst icke varit enig i fråga om sitt förslag. Den förberedande behandlingen har varit den, att lönekommitténs betänkande har varit behandlat vid talmanskonferensen, men talmännen ha, såsom det också framgår av utlåandet på första sidan, meddelat att efter det ärendet behandlats vid talmanssammanträdet, hade i enlighet med den mening, som vid sammanträdet visat sig vara den förhärskande, »herrar talmän föreslagit, bland annat, att kommittébetänkandet icke för närvarande måtte föranleda någon riksdagens åtgärd och att således de vid 1933 års riksdag godkända avlöningsbestämmelserna för personal hos riksdagens kamrar, utskott och kansli m. m. måtte tillsvidare, i varje fall under 1934 års riksdag, förbliva gällande i oförändrat skick».

Det synes mig, att eftersom det i de reglementariska föreskrifterna står, att talmännen skola avge förslag, men talmännen nu i stället överlämnat betänkandet och uttalat en önskan, att det i år ej måtte vidtagas någon ändring, man hade bort kunna utan olägenhet tillmötesgå denna talmännens efter talmanskonferensens hörande framställda begäran.

Jag skall ej ingå på förslagens sakinnehåll, men jag vill säga, att bland annat innebär förslaget, att dyrtidstilläggen skola inarbetas i lönerna, och jag kan ej komma ifrån att det kan i viss mån få en prejudicerande verkan i ett annat och kanske större sammanhang. I varje fall synes det mig, att det hade varit önskvärt, att den enligt de reglementariska föreskrifterna bestämda formella handläggningen hade kunnat iakttagas, så att ärendet hade förelegat i ett fullt klarlagt skick från början. Jag kan icke finna, att någon lider skada av att denna fråga vilar till nästa års riksdag, och då kunna, på sätt som arbetsordningen föreskriver, talmännen ju, såsom de också ha uttalat, komma in med sitt förslag. Ingen skada sker således, om detta betänkande avslås. För att nå det mål, som jag vill vinna, måste jag här yrka avslag, men jag avser med detta avslagsyrkande endast ett uppskov till nästa år, och jag vill förut-sätta och tro, att bankoutskottet icke skall taga alltför hårt vid sig, om ett sådant uppskov skulle av kamrarna beviljas.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Åkerberg: Herr talman! Man kan ur herr Johanssons anförande utläsa en anklagelse mot bankoutskottet för att utskottet icke har på ett i formellt avseende riktigt sätt behandlat denna fråga. Jag vill å utskottets vägnar

Ang. avlöningsbestämmelser för riksdagens personal. (Forts.)
tillbakavisa den beskyllningen. Utskottet har icke varit obekant med den bestämmelse i de reglementariska föreskrifterna, som herr Johansson föreläst, där det talas om att på talmanssammanträde skall uppgöras förslag till löner för riksdagens befattningshavare, som sedan skall remitteras till bankoutskottet. Utskottet har, som sagt, observerat denna bestämmelse och anser sig också vid sin behandling av ärendet ha iakttagit densamma. Vi ha ej tolkat denna bestämmelse så, att talmanssammanträdet prompt skall upprätta ett eget förslag, ett ursprungligt förslag, som överlämnas till bankoutskottet och göres till föremål för dess utlåtande. Jag erinrar om att riksdagen i fjol vid behandlingen av frågan rörande avlöningar åt riksdagens egna tjänstemän tog ställning till ett förslag från de sakkunniga, som påyrkade en betydande sänkning av de dyrtidstillägg, som utgingo till tjänstemännen. Riksdagen nöjde sig då med en mindre sänkning av dessa dyrtidstillägg, men samtidigt uttalade riksdagen, att beräkningen av lönerna till dessa tjänstemän var så otidsenlig, att en utredning borde igångsättas rörande rationaliseringen av lönebestämmelserna. Med anledning av detta riksdagens uttalande tillsatte riksgäldsfullmäktige en kommitté, av vilken jag var ledamot och vilken kommitté framlagt ett förslag. Majoriteten hade sitt förslag, och tre reservanter hade enat sig om ett annat förslag. Nu i år var det ju meningen, att det förslaget skulle provas av riksdagen. När då talmanssammanträdet skulle enligt de reglementariska föreskrifterna gå att upprätta sitt förslag till löner för riksdagens tjänstemän, hade det ju kommittébetänkandet att utgå från. Talmanssammanträdet hade till bankoutskottet överlämnat kommittéförslaget, visserligen med ett uttalande, vari det gjorde gällande, att det förslag, som där förelåg, icke för närvarande borde föranleda något beslut, och att de gamla lönerna under alla förhållanden skulle gälla under innevarande riksdag. Herr Johansson menade, att det hade varit en billig begäran, att talmanssammanträdets förslag skulle beaktas av utskottet. Jag vill svara herr Johansson, att det har utskottet gjort. Bankoutskottet har med anledning av talmännens förslag hemställt till riksdagen, att de gamla lönebestämmelserna skola gälla för denna riksdag, och i samband med detta förslag har bankoutskottet meddelat, att det under fortsättningen av riksdagen skulle inkomma till kamrarna med förslag till löner för tiden från och med nästa års riksdags ingång. När talmännen till bankoutskottet överlämnat detta kommittébetänkande, anser utskottet, att talmanssammanträdet fullgjort föreskrifternas bestämmelse om att det till utskottet skall överlämna ett förslag, som utskottet har att pröva. Utskottet har prövat detta förslag och framlagt det för kamrarna. Om talmännen hade haft den uppfattningen, att detta betänkande icke nu skulle provas av riksdagen, hade det varit talmännens sak att icke överlämna detta betänkande nu till bankoutskottet utan lägga det åt sidan och överlämna ett eget förslag till betänkande. I och med att detta betänkande nu har blivit remitterat till bankoutskottet har utskottet uppfattat som sin skyldighet att över detsamma avge ett yttrande. Jag kan icke inse annat än att ärendet har blivit i behörig ordning förberett och prövat och att det föreligger i det skick, att riksdagens kamrar kunna taga ställning till detsamma.

Herr Johansson framhöll, att detta förslag från utskottet innehåller en nyhet, som han för sin del har betänksamhet mot, nämligen detta om inarbetande av dyrtidstilläggen i lönerna. Jag vill erinra om att den kommitté, som förberedde frågan, var på den punkten enig. På den punkten finnes alltså icke någon reservation. Jag vill också erinra herr Johansson, om han har förlorat minnet av det, att riksdagen gav ett alldeles bestämt direktiv i denna fråga. Jag vill läsa upp vad som skrevs i fjol i samband med direktiven för denna utredningskommitté. Det står så här: »Överhuvud taget framstår det som ett

Ang. avlöningsbestämmelser för riksdagens personal. (Forts.)

önskemål, att avlöningen till riksdagens personal, såvitt möjligt, fastställas att utgå efter enklare och mer enhetliga grunder än vad nu är fallet. I främsta rummet torde detta böra åstadkommas genom en avveckling av dyrtidstilläggen, vilket synes desto mera naturligt som det här är fråga om uppdrag av tillfällig art under viss kortare del av året.» Direktiven kunna ju icke vara klarare. Riksdagen har redan i fjol, praktiskt sett, tagit ställning till frågan om dyrtidstilläggens inarbetande i lönerna, nämligen för riksdagens egen personal. Detta innebär ju intet föregripande av motsvarande frågors prövning i fråga om de övriga statstjänstemännens löner. Det är ju så, att riksdagens egen personal endast är anställd under själva riksdagstiden. Det är här fråga om biförtjänster. Det innebär icke något prejudicerande av frågans avgörande i det större sammanhanget. Det uttalade riksdagen i fjol, och det finnes all anledning att fasthålla vid det i år.

Den andra nyheten som utskottsförslaget innehåller är den, att den särskilda ersättning, som utgått till vissa av de högre avlönade tjänstemännen i kamrarna och utskotten för förlorade inkomster från statstjänsten skulle bortfalla. Denna särskilda ersättning har utgått endast till vissa av tjänstemännen. Utskottet har för sin del gått på den linje, som reservanterna i kommittén förordat, nämligen att denna särskilda ersättning skulle bortfalla, men har tagit största möjliga hänsyn till de redan i riksdagen anställda tjänstemän, som åtnjuta denna förmån. För deras del har en övergångsbestämmelse gjorts av innebörd, att de icke skulle få vidkännas någon sänkning av sina inkomster från riksdagen. Utskottet har för sin del ansett, att denna form för avlöningens utbetalande är oformlig, otymplig och otidsenlig. Utskottet har i likhet med reservanterna i kommittén ansett, att lönen bör i och för sig vara en ersättning för den uppoffring, befattningshavaren vidkännes genom att taga ledigt från sin ordinarie tjänst. Lönerna ha också tilltagits så pass rundligt, att det bör vara möjligt för riksdagen att få den kvalificerade personal, som den anser sig behöva såväl i kamrarna som i utskotten.

När det förhåller sig på det sättet, när alltså dels icke den anklagelse håller streck, som här har riktats mot utskottet, att det på ett ur formell synpunkt oriktigt sätt har behandlat ärendet, och dels det förslag, som föreligger, står i intim kontakt med de direktiv, som givits, och i övrigt är buret av klok omtanke, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Björkman: Jag har haft anledning att vid riksdagens början taga ställning till själva avlöningarna åt riksdagens befattningshavare, men jag vill nu icke i någon mån yttra mig angående det särskilda läge, vari frågan kommit. Dock så mycket kan jag säga, att jag anser, att det vore synnerligen lyckligt, om vid frågans slutbehandling det också föreläge ett sådant direkt uttalande i sak angående dessa förhållanden, som förutsättes i de reglementariska föreskrifterna. I det förslag, som föreligger, talar bankoutskottet om att det tilläventyrs i visst avseende kunde behövas nya bestämmelser, om det visar sig, att de gamla, som nu skulle fastslås, icke vore lämpliga. Det gäller därvid något, som i kommittébetänkandet uttryckes så, att det gäller för riksdagen att förvärva fullt kvalificerade tjänstemän både från och utom statsförvaltningen, och härvid förutsättes, att den nu medgivna rätten till en viss ersättning för mistad lön i statstjänst kommer att kvarstå oförändrad. För mig är det viktiga, att riksdagen skall kunna bibehålla förmånen att erhålla just vad bankoutskottet framhåller, nämligen kvalificerad arbetskraft både inom och utom statsförvaltningen. För min del har jag ansett, att möjligheten att förvärva sådan arbetskraft lättast och bäst åstadkommes, om man för framtiden kunde gå på den linje, som majori-

Ang. avlöningsbestämmelser för riksdagens personal. (Forts.)
teten av kommittén har förordat. Det är visserligen så, att de som nu äro befattningshavare hos riksdagen, både från det ena och det andra området, kunna vara relativt nöjda med vad som föreslås, men innan man träffar bestämmelser för framtiden, anser jag, att det vore nödigt, om man kunde komma till ett sådant utgångsläge för saklig debatt att därvid även det utlåtande, som här ansetts önskligt, låge på bordet, nämligen ett utlåtande i sak från talmännen. Det vore emellertid ytterst önskligt, om vi icke behöfve resonera alltför mycket i denna, jag vågar säga, delikata affär utan kunde ha ett ordentligt förberedande utlåtande att gå efter. Det är därför jag menar, att det skulle vara synnerligen lämpligt, om riksdagen kunde instämma i det yrkande, som herr Johan Bernhard Johansson framställde, nämligen att nu avslå det föreliggande betänkandet. Jag tycker ej, att det borde vara något svårsmält för bankoutskottet, om vi skulle kunna lämna det lilla medgivandet åt sakens lugna gång, att vi nu finge ett uppskov.

Jag instämmer som sagt med herr Johan Bernhard Johansson i hans yrkande.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Det lär väl aldrig ha varit fråga om att bankoutskottet skulle på något sätt stå hindrande i vägen för det ena eller andra beslutet. Bankoutskottet smälter säkert både det ena och det andra, men när bankoutskottet har behandlat denna fråga så väl som det gjort — det är bara en punkt, som jag är tveksam om, och den skall jag komma till sedan — har jag ingen möjlighet att förstå, varför man nu opponerar sig. Den majoritet, som inom den tillsatta kommittén för utarbetande av förslag, blev majoritet, därför att till densamma hörde två, som voro direkt intresserade i saken såsom anställda hos riksdagen, men eljest låg bland de kommitterade, som voro riksdagsmän, majoriteten i sak hos den formella minoriteten, och kring det förslag, som denna framställde, har bankoutskottet enhälligt slutit upp. Det finns ingen reservation i utskottet.

En av de punkter, som det realiter nu gäller, är frågan om dyrtidstilläggens inarbetande. Där har bankoutskottets ordförande redan framhållit vad som behöver framhållas. Jag behöver icke stryka under det. Det andra, som det här realiter gäller, är spörsmålet om de ersättningar, som omförmålas i övergångsbestämmelsen, till befattningshavare i statstjänst, när de tillika äro antingen kammarsekreterare, utskottssekreterare, notarier med sekreterargörömmål eller kamrerare hos statsutskottet. Nu förhåller det sig ju så, att jag för min del är mycket betänksam mot detta övergångsstadgande, och jag skulle helst se, att detsamma strökes helt och hållet, men jag kan dock för min del i år vara med om detta utskottsbetänkande, som det nu föreligger. Jag vill också betona, att de höjda avlöningar, som här äro givna i utskottsförslaget i anslutning till kommittébetänkandet, visserligen innebära ett inarbetande av dyrtidstilläggen, men utskottets ärade ordförande har gett klara och tydliga skäl för att de icke på något vis prejudicera frågan om dyrtidstilläggen till tjänstemännen i statsförvaltningen. Men så mycket synes mig klart, att om man gör denna inarbetning och höjning, är det mer än tvivelaktigt, om övergångsbestämmelsen överhuvud har något berättigande. Jag tror, att det har något berättigande ur billighetshänsyn, och från den synpunkten vill jag naturligtvis vara med på det, men jag förutsätter, att om frågan nu faller och kommer igen ett annat år denna övergångsbestämmelse totalt strykes.

Här har icke framförts något som helst sakligt skäl för ett avslag i år, utan enbart det formella skälet, att talmanskonferensen ej kunnat avge något förslag. Mina herrar, det finnes ingenstans stadgat, att talmanskonfe-

Ang. avlöningsbestämmelser för riksdagens personal. (Forts.)

rensen skall avgiva ett förslag. Om jag nästkommande riksdag framlägger detta utskottsförslag i en motion med uteslutande av övergångsbestämmelsen, så remitteras det till bankoutskottet, men bankoutskottet kan icke och får icke lagligen remittera det till talmanskonferensen. Utskottet är dock skyldigt att över en sådan motion avge betänkande, och det betänkandet har jag svårt att föreställa mig kunna bli annat än tillstyrkande, när jag helt och hållet accepterat utskottets förslag. Naturligtvis kan det yrkas på övergångsbestämmelsens återinförande, och det är möjligt, att det komme att ske.

Om bestämmelsen i de reglementariska föreskrifterna betydde ett exklusivt initiativ för talmanskonferensen, kunde jag förstå den förste ärade talarens ståndpunkt, men det gör bestämmelsen icke, utan den innebär en säkerhetsventil, en garanti för att, om ingen annan tager initiativ till avlöningsförhållandenas reglering, ett initiativ skall komma från talmanskonferensen. Det är så långt ifrån att det förslag, som då skall utarbetas i talmanskonferensen, blir det grundläggande för behandlingen, att de reglementariska föreskrifterna i denna punkt uttryckligen säga, att bankoutskottet skall avge utlåtande *icke över förslaget utan i ämnet*, herr talman! Det vill med andra ord säga, att det formella initiativet är lagt i talmanskonferensens hand, för att det någonskans skall finnas, då icke grundlagen lagt det i bankoutskottets hand. Men att från detta förhållande dra den slutsatsen, att alla avlönsfrågor för riksdagens befattningshavare skola passera talmanskonferensen eller innehålla talmanskonferensens förord, är steget långt och olagligt. Det är under sådana förhållanden jag ej kan finna, att den behandling, som bankoutskottet har givit förslaget, är på något sätt bristfällig eller på något sätt oformlig. Det är tvärtom så, att bankoutskottet har, såsom bankoutskottets ordförande också klart har framhållit, på allt sätt tillmötesgått det önskemål, som framstälts. Jag hade äran tillhöra talmanskonferensen, när denna fråga var uppe i början av riksdagen, och jag hade äran tillhöra den också vid det tillfälle, då bankoutskottets utlåtande anmälades i talmanskonferensen utan att bli föremål för någon vidare behandling, då talmanskonferensen ju icke lagligen kan yttra sig över ett utskottsbetänkande. Men meningarna inom talmanskonferensen voro så delade vid det första sammanträdet angående de två förslag, som kommitterade hade gjort, att det föreföll konferensen riktigt att ej begagna det initiativ till att avge förslag, som talmanskonferensen kunde ha. Det fanns, som ordföranden nämnde, två förslag. Talmanskonferensens medlemmar kunde personligen önska, att man skulle dröja med det hela, och talmännen hade kunnat anföra denna synpunkt, men det ligger en mycket stor fara i att man skulle *engagera riksdagens båda talmän i själva sakfrågan och betrakta och behandla denna såsom en fråga, i vilken talmännen sätta in någon saklig auktoritet*. Det är en väg, som jag tror att kammaren bör väl bevara sig för att gå eller slå in på.

Under sådana förhållanden, herr talman, finner jag, att då hela detta spörsmål ingalunda är påskyndat, utan tvärtom steg för steg fördröjts, och då föregående riksdag yrkade, att det skulle föreligga ett förslag i god tid vid denna riksdag, så att ärendet då skulle kunna avgöras, är det verkligen i riksdagens åtminstone tionde timme som det nu föreligger för att vi skola bli av med frågan vid en kommande riksdag. Jag kan inte finna annat än att under sådana förhållanden det förnuftigaste och riktigaste är att bifalla vad utskottet hemställt.

Jag tillåter mig göra detta yrkande, herr talman.

Herr Hamrin: Herr talman! Jag skall inte alls lägga mig i tvisten rörande den formella behandlingen av detta ärende. Jag förklarar mig utan vidare in-

Ang. avlöningsbestämmelser för riksdagens personal. (Forts.)
kompetent att göra det. Närmast skulle jag vilja instämma i det uttalande, som blivit gjort av konstitutionsutskottets ordförande, men, herr talman, jag finner mig föranlåten, även om jag upprepar vad en föregående talare sagt, att taga ordet med hänsyn till det återopande, som alltid äger rum, när det gäller lönefrågor i riksdagen, av hur riksdagen behandlat sådana frågor vid tidigare tillfällen. Man har av erfarenheten lärt, att, jag skulle vilja säga, de mest orimliga jämförelser göras, då man reser krav på ökade löner. Jag kan gärna tillägga, att den fråga det här gäller från ekonomisk synpunkt och sakligt sett näppeligen kan betecknas såsom av någon större vikt och betydelse. Men är det så, att riksdagen nu godkänner bankoutskottets utlåtande nr 26, så vill jag, som jag förut har antytt, mycket starkt stryka under vad utskottet anger på sid. 5, då det på tal om dyrtidstilläggs avvecklande och inarbetande i arvodena säger: »Med hänsyn till att det här är fråga om uppdrag av tillfällig art under viss kortare tid av året, torde ett beslut i sådan riktning icke rimligen kunna bli bindande för statsmakterna vid ett ställningstagande till frågan om dyrtidstillägg till statens tjänstemän m. fl.» Men det är dock så, herr Åkerberg, att det finnes andra arvoden av tillfällig beskaffenhet, som kunna komma under sådan rubrik, och där Kungl. Maj:t haft att reglera desamma har beslutet gått i annan riktning än bankoutskottets förslag här innebär. Därvid ha arvodena under de senare åren sänkts, och man har inte tillämpat samma metod som här.

Det är alldeles riktigt, vad herr Åkerberg här anförde om riksdagens uttalande vid tidigare tillfällen angående direktiven för utredningen, men när man här i alla fall går in för ett inarbetande av dyrtidstillägg med 20 procent av arvodena enligt grunderna för dessa tillägg i icke reglerade verk, så tar riksdagen dock ställning i denna mycket omdebatterade och ömtåliga fråga, vilket jag inte kan erinra mig att riksdagen gjort i något enda fall hittills. Är det inte så, herr Åkerberg, att det är första gången som riksdagen slår in på den vägen att, där dyrtidstillägg utgått, inarbeta det i arvoden eller löner, vad man vill kalla det, efter nu gällande bestämmelser? Det är denna fråga, herr talman, som jag tycker är mera betydelsefull än den lilla formella tvist, som uppstått mellan herrar talmän och bankoutskottet, och det är denna sakliga innebörd, som jag lägger i det uttalande, som finnes refererat i bankoutskottets utlåtande på sid. 1, där det står, att talmännen efter hörande av talmanskonferensen ha kommit till resultatet, att kommittébetänkandet icke för närvarande borde föranleda någon riksdagens åtgärd.

Alltså, herr talman, skulle beslutet bli i överensstämmelse med bankoutskottets utlåtande, så vill jag för min del bestämt understryka vad utskottet här anför, så att man i framtiden slipper höra, att riksdagen här i alla fall ansett, att dyrtidstillägg är någonting, som skall inarbetas i lönerna, och att det är fråga om ett tillägg, som under alla förhållanden är riktigt avvägt och som skall komma att bli uttryckt i de fasta arvodena.

Herr Åkerberg: Det understrykande, som herr Hamrin nyss gjorde, har utskottet självt gjort, och det gjordes senast i fjol, när direktiven gavs för denna utredning. Herr Hamrin säger, att man inte skall hänga upp sig alltför mycket på de tidigare uttalanden, som gjorts, men när riksdagen så sent som i fjol bestämt uttalade sig för att ett inarbetande av dyrtidstilläggen i dessa tillfälliga arvoden skulle ske och att ett förslag i detta ärende skulle föreligga i god tid vid denna riksdag för att riksdagen i år skulle bli i tillfälle att ta ställning till detsamma, kan man väl ändå inte alldeles bortse från ett sådant uttalande.

Ang. avlöningsbestämmelser för riksdagens personal. (Forts.)

Bankoutskottet vill för sin del inte ta upp någon strid med talmännen. Vi ha behandlat frågan på det sätt vi anse att frågan bör behandlas i enlighet med de bestämmelser som finnas och, enligt vad vi trott, i fullt samförstånd med talmännen. Ännu i dag vet jag inte att från talmännens sida något uttalande av klander har gjorts gentemot utskottet. Här har hållits ett talmanssammanträde, där denna fråga diskuterades, och det meddelades, att anledningen till detta sammanträde var, att det ifrågasatts, huruvida bankoutskottet hade formellt riktigt behandlat ärendet, men något meddelande från talmännen om att de anslöto sig till den uppfattningen förekom inte vid detta sammanträde. Däremot ansåg man, att ärendet inte borde avgöras i lördags, för att det skulle bli tillfälle att vid ett nytt talmanssammanträde diskutera frågan i sak liksom även för partigrupperna att, om de så ville, ta ställning till frågan. Ännu i dag har jag för min del som ordförande i bankoutskottet inte erhållit något meddelande från talmännen om att de anse sig ha blivit förbigångna lika litet som de uttalat någon önskan om att ett uppskjutande av ärendet i år skulle äga rum. Jag har endast hört, att högerpartiets partiledning tagit ställning i saken och givit direktiv till sina ledamöter om att ett beslut i ärendet inte skulle förekomma i år. Dess bättre kan högerpartiets ledning ännu inte säga sig vara utslagsgivande för riksdagens kamrars beslut, varför jag, herr talman, anser, att det både formellt och reellt finnes anledning att fatta beslut i ärendet.

Herr Björkman: Herr talman! Jag skall be att få säga ännu några ord ehuru det, av skäl, jag förut anför, nästan bär emot att nu för mycket yttra sig i denna rätt delikata fråga.

Herr Åkerberg sade nyss, att det skulle ha i dessa dagar givits något slags högerdirektiv i denna sak. Jag ber för min del att få säga, att på grund av den inställning jag redan haft till saken jag uteslutande på sakskalet för länge sedan intagit min ståndpunkt. Jag har av vad tvenne talare här anförts blivit än ytterligare befast i min mening, att det vore lyckligt, om detta betänkande ännu en gång bleve föremål för kammarens behandling. En talare på bänken till höger om mig sade nyss, att han var synnerligen betänksam mot övergångsbestämmelserna och helst skulle ha sett, att de strökes, och han förutsatte, att om frågan nu fölle och skulle komma igen i denna del, så skulle han i avseende på övergångsbestämmelserna vara förvissad om att de inte skulle gå igenom. Även herr Hamrin sade, att han hade vissa erinringar att göra i avseende på dyrtidstilläggens inarbetande och att det var detta kammaren nu skulle ta ställning till. Båda dessa yttranden ge mig anledning att åter uttrycka den meningen, att det vore lyckligt, om kammaren finge dröja med att ta ställning till frågan tills yttrande i avseende på densamma lämnats från talmännen.

Herr Reuterskiöld sade också, att om exempelvis en motion av liknande innehåll skulle väckas och gå till bankoutskottet, så skulle naturligtvis bankoutskottet utan vidare avgöra saken utan att talmännen hördes. Jag kan aldrig tänka mig, att bankoutskottet skulle företaga ett ärende angående tjänstemännens och vaktbetjäningens arvoden till avgörande utan att taga hänsyn till vad som står i de reglementariska föreskrifterna, nämligen att vid talmanssammanträde förslag skall upprättas i fråga om arvoden till tjänstemän och vaktbetjäning hos riksdagens kamrar, utskott och kansli m. m., och jag kan inte tänka mig hos annat än att i avseende på dessa frågor ett bestämt förslag får lov att komma från talmännen, innan kamrarna kunna ta ståndpunkt till desamma.

Ang. avlöningsbestämmelser för riksdagens personal. (Forts.)

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Herr talman! Jag vill bara be att ytterligare få understryka, att vad riksdagen gör i fråga om arvodena såväl till sina egna ledamöter som till de inom riksdagen arbetande tjänstemännen kanske observeras mera än vad riksdagen gör i frågor rörande andra löne-regleringar. Man vill gärna åberopa det förra som skäl, när det gäller löne-regleringar på andra håll. Jag måste därför liksom herr Hamrin ställa mig ytterst betänksam, för att inte säga rent avvisande, till att, på sätt som nu skett, dyrtidstilläggen utan vidare inarbetas i lönerna med 20 procent.

Jag begärde emellertid ordet för att komplettera mitt yrkande. Utskotts-utlåtet är uppdelat i två punkter, 1) och 2). Mitt avslagsyrkande gäller punkt 1). Däremot har jag ingenting emot bifall till punkt 2).

Jag yrkar således, herr talman, avslag på punkt 1) men bifall till punkt 2).

Herr **Reuterskiöld**: Herr talman! Jag vill endast stryka under ännu en gång, att det finnes ingen form i vår svenska grundlag för en remiss från ett utskott till talmanskonferensen. Det finnes ingen möjlighet att i enlighet med grundlagen överlämna en motion från bankoutskottet till talmanskonferensen, och det finnes ingen möjlighet att stoppa en motion, därför att talmanskonferensen inte lagt fram ett förslag.

Herr **Björkman**: Herr talman! Jag måste be att få säga några ord. Här ha vi under förmiddagens lopp så många gånger hört talas om att man inte bara skall tänka på formerna utan också på innehållet. Det vore väl högst egendomligt, om inte bankoutskottet i ett sådant fall skulle vilja göra den bästa utredning, som kan vinnas, för att få en prövning av innehållet i nu föreliggande förslag, och det vore i detta fall genom att få förslag från talmännen. Det vore att, precis på samma sätt som varje utskott nu för tiden gör, söka få den bästa utredningen, varifrån den än må komma.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen enligt de i fråga om punkten 1 gjorda yrkandena propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i nämnda punkt hemställt; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 26 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propo-

Ang. avlöningsbestämmelser för riksdagens personal. (Forts.)
sitionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Härefter bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i punkten 2.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkanden:
nr 25, i anledning av vissa motioner, avseende ändringar i gällande tull-taxa; och
nr 26, i anledning av väckt motion om införande av tullskydd för lin.
Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 27, i anledning av väckta motioner om tull å fiskfiléer samt om tull å hummer och andra skaldjur. *Om tull å fiskfiléer m. m.*

Förslag om tull å fiskfiléer samt å hummer och andra skaldjur hade framställt i följande till bevillningsutskottet hänvisade motioner, vilka utskottet ansett sig böra behandla i ett sammanhang, nämligen:

de likalydande motionerna nr 119 i första kammaren av herr *John Gustavson* m. fl. och nr 424 i andra kammaren av herrar *Andersson* i Grimbo och *Osberg*, däri hemställt, att riksdagen måtte besluta om att fiskfiléer, som importerades till landet, skulle åsättas en tull av 25 öre per kilogram; samt

de jämväl likalydande motionerna nr 118 i första kammaren av herr *John Gustavson* m. fl. och nr 425 i andra kammaren av herrar *Andersson* i Grimbo och *Osberg*, däri hemställt, att riksdagen måtte besluta om att s. k. skaldjur, som importerades, skulle åläggas en tull å 1 krona per kilogram.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet av angivna orsaker hemställt,

1) att de likalydande motionerna I: 119 av herr *John Gustavson* m. fl. och II: 424 av herrar *Andersson* i Grimbo och *Osberg*, om tull å fiskfiléer, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

2) att de likalydande motionerna I: 118 av herr *John Gustavson* m. fl. och II: 425 av herrar *Andersson* i Grimbo och *Osberg*, om tull å hummer och andra skaldjur, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr Gustavson, John: Herr talman! Den kår eller näringsgrupp, varom här är fråga, kämpar en synnerligen hård kamp för tillvaron. Inte nog med att deras arbete är förenat med stora risker för egendom och liv, utan allt eftersom tiden gått ha deras avsättningsmöjligheter blivit allt sämre och sämre. Allt eftersom utlandet stänger eller begränsar sin import äro utövarna ju mer och mer hänvisade till hemmamarknaden.

Det är beklagligt, att det skall vara så svårt att finna lämpliga former för att kunna tillmötesgå kraven på åtgärder i detta hänseende. Att hemmamarknaden blivit ganska tryckt framgår ju av den föreliggande utredningen. Jag skall bara nämna ett exempel. Under 1932 importerades cirka 1,000 ton torsk i form av beredda filéer, under det att 240 ton exporterades. Det uppstod således ett importöverskott på 760 ton med ett värde av 384,138 kronor. Man förstår därav, att läget bland fiskarna blivit synnerligen bekymmersamt. Det är dock en kår, som i motsats till många andra näringsutövare ej kommit i åt-

Om tull å fiskfiléer m. m. (Forts.)

njutande av de stöd- och hjälpåtgärder av olika slag, som statsmakterna under senaste tiden vidtagit.

Utskottet säger i sin motivering följande: »Under erinran tillika, att inom jordbruksdepartementet särskilda utredningsmän äro tillkallade för verkställande av utredning och avgivande av förslag rörande åtgärder för fiskerinäringens understödjande och lättandet av denna närings avsättningssvårigheter» etc. Det är i alla fall glädjande att utskottet har iakttagit och fastslagit, att det finnes avsättningssvårigheter för denna grupp av näringsutövare.

Nu ha ju, sedan motionerna väcktes, till riksdagens prövning kommit andra förslag om åtgärder. En del förslag om stödåtgärder för ifrågavarande näringsgrupp ha redan behandlats av riksdagen, andra ligga på riksdagens bord. Jag hoppas livligt, att de förslag, som framlagts, och de motioner som väckts i berörda avseende så långt det är möjligt skola av riksdagens ledamöter beaktas. Det är min livliga förhoppning, att man skall finna möjligheter och utvägar att i någon mån lindra de svåra bekymmer, som verkligen råda bland fiskarebefolkningen på olika håll här i landet. Det är nu västkustfiskarna, som jag känner bäst till, och om man kommer till fisklägena, får man höra, med vilken oro dessa yrkesutövare se mot framtiden. När de då inte begära annat än att få möjlighet att avsätta sina produkter på hemmamarknaden, sedan dessa möjligheter på utlandsmarknaden blivit mer och mer åtstramade, måste man anse detta som ett mycket billigt krav.

Herr talman! Som utskottets utlåtande är enhälligt har jag intet yrkande. Jag vill bara ha dessa ord antecknade till kammarens protokoll.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande betänkandet hemställt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 28, i anledning av väckt motion om ökat tullskydd för ormbunkar;

nr 29, i anledning av väckt motion angående begränsning av blomsterlöksimporten;

nr 30, i anledning av väckt motion om beskattningen av utlänningars utdelning å aktier i svenska aktiebolag; samt

nr 31, i anledning av väckt motion om upphävande av viss arbetsgivare tillkommande rätt till avdrag vid taxering till beskattning.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

*Om tillfällig
löneförbättring
åt vissa
militära be-
ställnings-
havare.*

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 85, i anledning av väckta motioner om tillfällig löneförbättring åt vissa militära beställningshavare.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Forssberg* och *Nylander* (I: 41) och den andra inom andra kammaren av herr *Holmström* m. fl. (II: 63), hade hemställts, dels att riksdagen måtte besluta tillfällig lönekompensation, enligt ett av försvarsväsendets lönenämnd den 15 oktober 1931 avgivet förslag, åt sådana löjtnanter, sergenter och underofficerare av 2. och 3. graden på aktiv stat, som på grund av nuvarande beföringsförhållanden inom armén och marinen kommit uti en i avlöningshänseende särskilt ogynnsam ställning, dels att riksdagen måtte besluta, att flaggkorpral vid marinen, som under fyra år uppburit högsta lön i beställningen såsom sådan, skulle vara berättigad att tillträda ett ytterligare lönetillägg om 120 kronor.

Om tillfällig löneförbättring åt vissa militära beställningshavare. (Forts.)

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att herrar Forssbergs och Nylanders samt herr Holmströms m. fl. förevarande motioner (I: 41 och II: 63) ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Nylander: Herr talman! Då jag såsom en av motionärerna i denna fråga har tagit del av utskottets hemställan, skulle jag ju till att börja med kunna säga, att motionärernas synpunkter blivit synnerligen väl beaktade av statsutskottet. Lika gärna som klämman har slutat med ett avstyrkande av motionerna kunde man ha väntat ett tillstyrkande om bifall, ty statsutskottet har i slutet av sin motivering talat om att man önskar en fortsatt utredning angående kostnaderna för denna tillfälliga löneförbättring och slutar med att säga: »Utskottet förväntar, att resultatet av en sådan omprövning skall komma att föreläggas 1935 års riksdag.» Om statsutskottet gjort ett så tydligt uttalande, kan man ju också ha all anledning att vänta, att så blir fallet. Då emellertid liknande uttalanden blivit gjorda såväl av statsutskottet som även av riksdagen vid tidigare års behandling av motsvarande ärenden utan att det dock följande år föranlett någon åtgärd från Kungl. Maj:t, ser jag mig nödsakad att med några ord stryka under vad saken här gäller.

Man får vid genomläsandet av statsutskottets betänkande en synnerligen klar redogörelse för den historiska gången av detta ärende, hur det vid den ena riksdagen efter den andra varit föremål för behandling och hur riksdagen hos Kungl. Maj:t uttalat, att man till nästa år väntade hjälp för dessa militära befattningshavare — det gäller äldre löjtnanter och sergenter. Men det är kanske inte fullt klart för kammarens ledamöter vad det här egentligen är fråga om. Man har nämligen i utskottet gjort en del jämförelser med andra befattningshavare, och det kan ju för den som ytligt ser på denna sak möjligen förefalla, att det är en sak, som förekommer vid vilket annat statligt verk som helst, att vissa befattningshavare alltför länge få vänta på någon löneökning. I detta fall föreligger emellertid det förhållandet, att ärendet är en följd av 1925 års härordning. Då denna genomfördes, talades det ju vitt och brett om att man nu skulle åstadkomma en väsentlig förnygring av befälskärerna, såväl beträffande officerare som underofficerare, och man skulle därigenom åvägabringa en väsentlig förbättring av dessa kårers effektivitet. Ja, nog lyckades man åstadkomma en förnygring, ty det gick ju till på det sättet, att först och främst alla regementsofficerare, som endast hade 1½ år kvar till sin reguljära avgång, blevo överförda på övergångsstat, och att dessutom alla officerare och underofficerare, som i något avseende företedde sjuklighet eller på annat sätt inte voro fullt fäldugliga, blevo överförda på övergångsstat.

Vad har nu detta medfört för verkningar? Jo, nu är denna förnygring en saga blott. Tvärtom ha de i samband med 1925 års härordning vidtagna åtgärderna verkat så, att det nu är fullständigt stopp med beföringarna, och den naturliga avgång, som eljest hade ägt rum inom officers- och underofficerskårerna genom uppnådd pensionsålder eller genom avgång på grund av andra omständigheter, har uteblivit. Där står nu en lång rad av officerare och underofficerare i den ställningen, att de t. o. m. hinna bli pensionsmässiga, innan de lyckas uppnå den löneställning, som eljest hade varit normal.

I allmänhet är det ju så, att en statens befattningshavare i denna ställning kan beräkna att efter tre år få en löneökning, som svarar mot uppflyttningen i nästa löneklass. Så har emellertid inte alls varit fallet här. Detta antal år har väsentligen överskridits. Enligt en tablå, som jag blivit i tillfälle att taga del av, visar det sig, att inte mindre än 158 löjtnanter och 59 sergenter vid armén och 237 motsvarande befattningshavare vid flottan samt 34 vid kustartilleriet ha väntat från 5 upp till 15 år på denna löneförbättring.

Om tillfällig löneförbättring åt vissa militära beställningshavare. (Forts.)

Särskilt markant är detta vid flottan, där icke mindre än 16 underofficerare hinna uppnå pensionsåldern utan att få denna befordran. Detta är ju så sorgliga siffror, att man inte utan vidare kan lämna saken åt sitt öde, och jag ber därför att till herr försvarsministern få rikta en allvarlig vädjan, att han i enlighet med de framställningar, som redan under flera år förut hava gjorts till Kungl. Maj:t, måtte till nästa år förverkliga de uttalanden, som statsutskottet och riksdagen nu senast i år ha gjort genom det här föreliggande förslaget.

Jag ber att få understryka detta genom att yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 86, i anledning av väckta motioner om anslag till möjliggörande av förtidsavgång för officerare och underofficerare;

nr 87, i anledning av väckt motion om viss ändring av bestämmelserna rörande ekiperingshjälp till officerare och underofficerare med vederlikar;

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till ersättning åt blinda m. m.; samt

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till fattigvård och barnavård för lappar.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Ang. vissa
vattenrätts-
ingenjörers
placering i
löneklass.*

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för vattenrättsingenjörerna L. E. Wedberg, S. L. C. Aspegrén och K. J. Elfström att för placering i löneklass få tillgodoräkna viss tjänstgöring.

I en till riksdagen avlåten, den 1 februari 1934 dagtecknad proposition, nr 84, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen medgiva, att vattenrättsingenjörerna L. E. Wedberg, S. L. C. Aspegrén och K. J. Elfström finge för placering och uppflyttning i löneklass från och med den 1 januari 1933 inom vederbörlig lönegrad (B 30), av den tid före nämnda dag, varunder de tjänstgjort i sådan egenskap, tillgodoräknas — utöver vad som medgivits genom Kungl. Maj:ts beslut den 12 maj 1933 — ytterligare Wedberg två år sex månader samt en var av Aspegrén och Elfström tre år.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke måtte vinna riksdagens bifall.

Reservation hade avgivits av herrar *Bergqvist, Kvarnzelius, Borell, Oscar Olsson, Asplund, Bergström, Anderson* i Råstock och *Eriksson* i Stockholm, som ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte medgiva, att vattenrättsingenjörerna L. E. Wedberg, S. L. C. Aspegrén och K. J. Elfström finge för placering och uppflyttning i löneklass från och med den 1 januari 1933 inom vederbörlig lönegrad (B 30), av den tid före nämnda dag, varunder de tjänstgjort i sådan egenskap, tillgodoräknas — utöver vad som medgivits genom Kungl. Maj:ts beslut den 12 maj 1933 — ytterligare Wedberg två år sex månader samt en var av Aspegrén och Elfström tre år.

Ang. vissa vattenrättsingenjörers placering i löneklass. (Forts.)

Herr statsrådet **Schlyter**: Herr talman! De ifrågavarande vattenrättsingenjörerna hava genom ett Kungl. Maj:ts beslut den 12 maj 1933 erhållit den placering i lönehänseende, som med en bokstavlig tillämpning av gällande avlöningsbestämmelser tillkommer dem. Tillräckliga skäl att gå härutöver har utskottet inte ansett föreligga, och med anledning härav har utskottet avstyrkt den kungl. propositionen. Propositionen avser att tillgodoföra vederbörande så lång tid av föregående tjänstgöring såsom vattenrättsingenjör, att de därigenom skulle erhålla ytterligare en löneklassuppflyttning.

Propositionen grundade sig därpå, att den placering i lönehänseende, som kommit vederbörande till del genom Kungl. Maj:ts tidigare beslut, inte kunde anses överensstämmande med rättvisa och billighet. På grund av avfattningen av tillämpliga bestämmelser i avlöningsreglementet kunde vid beslutet i maj 1933 inte tagas hänsyn till vederbörandes tjänstgöring såsom vattenrättsingenjör före den 1 januari 1933. Denna tjänstgöring var, ehuru till arten likvärdig med tjänstgöringen i den nuvarande tjänsten, inte till omfattningen likställd därmed, i det att före omorganisationen vattenrättsingenjörsbeställningarna inte voro heltidstjänster utan förenade med innehav av annan statstjänst, nämligen lantbruksingenjörsbefattning eller befattning vid väg- och vattenbyggnadsväsendet. Såsom jag nämnde, blev det därför inte möjligt att för uppflyttning i löneklass tillgodoföra vederbörande någon tid av denna tidigare tjänstgöring. Detta måste framstå särskilt obilligt i ett fall som det föreliggande, där två av de ifrågavarande vattenrättsingenjörerna före utämningen till sådan tjänst tjänstgjort i dylik egenskap i icke mindre än 14 år och den tredje i hela 12 år.

Den rätt till uppflyttning i löneklass, som tillerkändes vederbörande genom Kungl. Maj:ts beslut i maj 1933, grundade sig sålunda på tidigare tjänstgöring i annan befattning än vattenrättsingenjör, nämligen för två av de ifrågavarande befattningshavarna i lantbruksingenjörsbefattning och för den tredje i distriktschefsbefattning vid väg- och vattenbyggnadsväsendet. Det samtidiga innehavet av vattenrättsingenjörsbefattning kom inte att få betydelse annat än som en »särskild omständighet», som motiverade Kungl. Maj:ts beslut.

Beklagligtvis blevo i samband med överförandet av vattendomstolarna å ordinarie stat inga bestämmelser meddelade om löneturen för de vattenrättsingenjörer, som skulle komma att övergå från den äldre till den nya organisationen. Om så hade skett, lärer knappast något tvivel kunna råda därom, att dessa bestämmelser i ett fall som det föreliggande skulle ha tillförsäkrat vederbörande åtminstone en lika gynnsam placering i lönehänseende, som den nu i den kungl. propositionen föreslagna. Vid sådant förhållande torde det framstå som en enkel gärd av rättvisa och billighet, att riksdagen bifaller propositionen.

Ytterligare bör beträffande en av de ifrågavarande befattningshavarna, nämligen den, som förut varit distriktschef, i detta sammanhang framhållas, att om han inte den 1 juli 1930 genom statsmakternas åtgöranden överförts å indragningsstat, han genom beslut av Kungl. Maj:t skulle ha kunnat av tjänstgöringen såsom distriktschef tillgodoföras ytterligare två år sex månader eller exakt samma tid, som för honom i propositionen nu ifrågasättes.

De bestämmelser i avlöningsreglementet, som avse att reglera rätten till lönetur vid befordran eller övergång från en statens tjänst till en annan äro, såsom utskottsreservanterna framhålla, i behov av en snar revision, i ändamål att förebygga obilligheter och inkonsekvenser, som med bestämmelsernas nuvarande avfattning inte kunna undgås.

Med hänsyn härtill och då ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition inte lär

Ang. vissa vattenrättsingenjörers placering i löneklass. (Forts.)
på något sätt föregripa en dylik revision, hoppas jag, att propositionen av kammaren bifalles.

Under detta anförande hade herr talmannen infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Nylander: Herr talman! Jag får erkänna, att detta ärende inom utskottet varit ganska besvärligt att behandla, då regeringen redan gått så långt, som enligt gällande lönereglemente är möjligt beträffande tjänsteårsberäkningen för de här förevarande tre befattningshavarna, och då det för ytterligare beräkning av tjänsteår icke har kunnat åberopas annat än billighetsskäl.

Så snart man kommer in på en sådan motivering, är det givetvis synnerligen svårt att exakt kunna uttala sig om, var rättvisan ligger. Jag får säga, att i utskottet har det varit föremål för mycket långa överläggningar, huruvida man här skulle försöka hålla på statsutskottets strikta principer angående tjänsteårsberäkning i dylika fall, eller om man skulle låta det goda hjärtat tala och låta de här åberopade billighetsskälerna vara avgörande.

En granskning av ärendet synes emellertid för mig och flertalet av statsutskottets ledamöter hava givit vid handen, att den motivering, som kan åberopas för den av regeringen föreslagna, ytterligare rätten till tjänsteårsberäkning, inte är så stark, att man med hänsyn till konsekvenserna därpå borde bygga en ytterligare beräkning av tjänsteår. Vad som särskilt synes mig vara av vikt är vad statskontoret i sitt yttrande den 11 mars 1933 har framhållit, där detta ämbetsverk mycket detaljerat går igenom förhållandena beträffande de tre befattningshavarna och sedan slutar sålunda: »Att utöver vad sålunda förordats tillerkänna ifrågavarande befattningshavare några ytterligare förmåner i löneturshänseende torde med hänsyn till innehållet i gällande bestämmelser icke vara möjligt utan riksdagens medverkan.»

Man kan sålunda inte av detta statskontorets uttalande utläsa något direkt tillstyrkande utan helt enkelt ett konstaterande av att, när Kungl. Maj:t har givit så mycket, som vi nu hörde av herr statsrådet och som den 12 maj 1933 gavs genom en bokstavlig tillämpning av avlöningsreglementet, anser sig statskontoret inte kunna tillstyrka någoting därutöver. Även allmänna civilförvaltningens lönenämnd säger: »I likhet med statskontoret hölle lönenämnden före, att hans därunder innehavda förordnande såsom vattenrättsingenjör icke kunde i avseende å tjänstgöringens omfattning anses jämförbart med hans nuvarande vattenrättsingenjörsbefattning och sålunda icke i och för sig grunda rätt till löneklassuppflyttning inom 30:e lönegraden.» Och längre ned säger nämnden: »Lönenämnden finner fördens skull vissa billighetsskäl tala för att denna deras tjänstgöring i viss mån tillgodoräknas dem vid löneklassplaceringen från och med den 1 januari 1933.»

Dessutom får jag säga, att nog är det en synnerligt svag motivering ifrån de statliga myndigheter, som bruka yttra sig i sådana frågor, och då kvarstå, såsom chefen för justitiedepartementet även påpekat, endast billighetsskälerna. Där äro vi väl ute på ett område, som det är synnerligen vanskligt att yttra sig om. Skall man med hänsyn till de framtida konsekvenserna av detta ställningstagande vara på den säkra sidan, återstår inte annat än att följa, vad utskottet här föreslagit, nämligen att denna proposition icke måtte bifallas.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Denna fråga är inte så svår, som den siste ärade talaren förmodade. Denne talare tog nämligen fel beträffande vad

Ang. vissa vattenrättsingenjörers placering i löneklass. (Forts.)

han sade om statskontoret och lönenämnden. Deras yttranden röra inte alls frågans behandling här, utan de röra en remiss från Kungl. Maj:t, som resulterade i Kungl. Maj:ts beslut den 12 maj 1933 om vederbörandes uppflyttning. Herr Nylander är sålunda inne på en sak, som inte det allra ringaste rör denna fråga.

Kungl. Maj:t frågade statskontoret och lönenämnden rörande dessa tjänstemän i god tid, och de svarade: »Ja, vi anse, att Kungl. Maj:t utan att fråga riksdagen kan tillgodoräkna för en av dessa herrar tre år och sex månader och för de andra tre år.» Kungl. Maj:t har tagit de konsekvenserna, herr Nylander, och uppflyttat vederbörande så långt, som de båda institutionerna ha föreslagit. Men sedan kommer det viktiga och relevanta för riksdagen i kväll, nämligen att lönenämnden har sagt, att det egentligen inte är med billighet överensstämmande att bara ge dem vad Kungl. Maj:t enligt reglementets ordalydelse kan göra. Lönenämnden anser, att Kungl. Maj:t bör gå längre, men det kan Kungl. Maj:t bara göra med riksdagens samtycke. Det är ju detta, som Kungl. Maj:t har gjort här i det ärende, som föreligger till riksdagens avgörande i kväll.

När herr Nylander i så hög grad uppehöll sig vid att här ha vi bara att göra med billighetsskäl, får jag, herr talman, säga, att om Kungl. Maj:t haft rätt att göra vad som nu föreslås på grund av reglementets bestämmelser, hade det ju varit gjort. När vi behandla sådana frågor, måste de alltid avgöras efter billighetsskäl, eftersom ordalydelsen inte lämnar Kungl. Maj:t tillfälle att handla efter eget skön.

När herr Nylander sedan påtalade de fruktansvärda konsekvenser, som förslaget eventuellt skulle kunna leda till, frågar jag: »Vad är det för konsekvenser?» Konsekvenserna innebära, om dessa tre herrar skola kunna komma upp en löneklass eller ej. Några andra konsekvenser finnas inte. Saken gäller, om riksdagen skall, såsom Kungl. Maj:t vill, besluta, att en av dessa tjänstemän skall få tillgodoräkna sig två år sex månader för uppflyttande i högre löneklass och de andra tre år. Med vad Kungl. Maj:t förut tillerkänt dem blir det sammanlagt sex år för vardera. De ha tjänstgjort, två 14 år och en 12 år. Jag har sällan, tycker jag, sett ett ärende, som ligger så tydligt och klart som detta. Såvitt jag kan se, skulle det vara synnerligen obilligt av riksdagen att i detta fall gå emot Kungl. Maj:t med det starka stöd, som Kungl. Maj:t har fått av lönenämnden. Jag tror, att herrarna äro överens med mig emot herr Nylander, när jag säger, att om lönenämnden tillstyrker en sådan sak, så ha vi inte några svåra konsekvenser att räkna med.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Bergqvist m. fl. avgivna reservationen.

Häri instämde herr *Kvarnzelius*.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nylander* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Ang. vissa vattenrättsingenjörers placering i löneklass. (Forts.)

Den, som antager det förslag, som innefattas i den vid statsutskottets utlåtande nr 90 avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles vad utskottet i nämnda utlåtande hemställt.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Olsson, Oscar*, begärde rösträkning, verkställdes nu voting medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 54;

Nej — 36.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 91, i anledning av väckt motion om gottgörelse till Angarns sockens fattigvårdsstyrelse för viss fattigvårdskostnad, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

*Om sänkning
av arvoden
för riksgälds-
fullmäktige
m. fl.*

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 92, i anledning av väckt motion angående sänkning av arvoden å riksgäldsfullmäktige m. fl. arvodestagare.

I en inom andra kammaren av herr *K. Kilbom* m. fl. väckt motion, nr 83, hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till regeringen anhålla, att regeringen måtte vidtaga åtgärder för att samma procentuella sänkning av arvoden som den, vilken av 1933 års riksdag slutligt beslöts för dess egna ledamöter, måtte genomföras för riksgäldsfullmäktige, fullmäktige i statens affärsdrivande verk, för ledamöterna i statens styrelser och nämnder och i de statliga monopolföretagen, allt i den utsträckning regeringen direkt eller indirekt ägde inflytande på arvodenas fastställande.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att herr *Kilboms* m. fl. ifrågavarande motion, II: 83, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Nerman**: Med samma motivering, som finns i motionen, ber jag att få yrka bifall till motionen.

Herr **Olsson, Oscar**: Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 93, i anledning av väckta motioner om viss retroaktiv tillämpning av beslut rörande Linköpings stads placering i dyrortshänseende.

Ang. Linköpings stads placering i dyrortshänseende.

I två motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr O. G. Karlsson, nr 26, och den andra inom andra kammaren av herr C. G. Jacobsson, nr 6, hade hemställts, att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att till de statstjänstemän, som under tiden 1 april 1931—30 juni 1933 varit placerade i Linköpings stad och på vilka socialstyrelsens dyrortsgruppering vore tillämplig, utbetala skillnaden i lön och dyrtidstillägg mellan D- och E-ort.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att herrar O. G. Karlssons och C. G. Jacobssons ifrågakarande motioner (I: 26 och II: 6) icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar Oscar Olsson, Asplund, Bergström, Anderson i Råstock och Eriksson i Stockholm ansett, att utskottets yttrande bort lyda så, som i reservationen angivits, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att efter den ytterligare utredning, som kunde anses erforderlig, till de statstjänstemän, som under tiden 1 april 1931—30 juni 1933 varit placerade i Linköpings stad och på vilka socialstyrelsens dyrortsgruppering vore tillämplig, utbetala skillnaden i lön och dyrtidstillägg mellan D- och E-ort.

Herr Bergström: Då det inte är troligt, att alla kammarens ledamöter haft tillfälle att åtminstone någorlunda noggrant sätta sig in i detta lilla ärende — litet visserligen, men stort nog för dem, som det gäller — så skall jag yttra några ord om, vad saken rör.

Det är herrar Karlsson i Vadstena och Jacobsson i Mjölby, som motionerat i frågan. Därvid hava motionärerna hemställt, »att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att till de statstjänstemän, som under tiden 1 april 1931—30 juni 1933 varit placerade i Linköpings stad och på vilka socialstyrelsens dyrortsgruppering är tillämplig, utbetala skillnaden i lön och dyrtidstillägg mellan D- och E-ort».

Linköpings stad var under dyrortsgrupperingsperioden 1926—1930 placerad i ortsgrupp E, men nedflyttades för följande period till D-grupp. Befattningshavarna i statens tjänst klagade hos Kungl. Maj:t över nedflyttningen och åberopade som motiv, att vid den undersökning, som legat till grund för grupperingen, vore vissa hyrespriser för lågt upptagna. I ett flertal fall hade underlåtits att medräkna värme- och vattenavgifter m. m. Därtill kom, att till den egentliga staden räknats en förort, som inte har förbindelse med staden. Socialstyrelsen lät genom ombud undersöka förhållandet och fann, att hyreskostnaderna varit för lågt upptagna, men ansåg, att förorten kunde ha medräknats. Därför avstyrkte socialstyrelsen befattningshavarnas besvär. Kungl. Maj:t ansåg emellertid, att befattningshavarna hade skäl för sina klagomål och förordnade, att Linköpings stad skulle från och med den 1 juli 1933 tillhöra ortsgrupp E eller samma grupp, som staden förut varit placerad i.

Statsutskottets majoritet har nu, såsom synes av utlåtandet, avstyrkt motionerna med den motiveringen, att utskottet icke kunnat tillstyrka riksdagen att enbart på enskilda motionärens yrkanden och utan att frågan vederbörligen prövats i administrativ väg lämna Kungl. Maj:t ett sådant bemyndigande, som motionärerna hemställt om.

Reservanterna anse för sin del, att goda skäl föreligga för att tillstyrka riksdagen att bifalla motionerna i stort sett. Men det har gjorts ett litet tillägg, så att reservanternas yrkande lyder:

Ang. Linköpings stads placering i dyrortshänseende. (Forts.)

»att riksdagen må bemyndiga Kungl. Maj:t att efter den ytterligare utredning, som må anses erforderlig, till de statstjänstemän, som under tiden 1 april 1931—30 juni 1933 varit placerade i Linköpings stad och på vilka socialstyrelsens dyrortsgruppering är tillämplig, utbetala skillnaden i lön och dyrtidstillägg mellan D- och E-ort».

Enligt min uppfattning äro beslut, som äro fattade av Kungl. Maj:t eller av riksdagen eller av båda gemensamt att betrakta såsom prejudikat, då det gäller sådana här frågor, då det alltså gäller enskilda personers förhållanden, och detta i synnerhet om det är alldeles likartade frågor. Eljest måste ju de personer, som det gäller — de må vara tjänstemän eller andra — få den uppfattningen, att inte alla medborgare bli behandlade lika av statsmakterna. Beträffande detta ärende föreligga fullt jämförliga fall. Åmotfors järnvägsstation i Värmland placerades under grupperingsperioden 1921—1926 i lägre grupp, än samhället förut stått uti, men efter besvär av befattningshavarna uppflyttade Kungl. Maj:t samhället till närmast högre grupp.

Efter framställning av svenska järnvägsmannaförbundet beslöt Kungl. Maj:t, att uppflyttningsbeslutet skulle äga retroaktiv verkan beträffande lön och dyrtidstillägg. Tjänstemännen skulle alltså för den tid, då de stått i den lägre gruppen, få tillgodoräkna sig lön och dyrtidstillägg, som om de hela tiden hört till den högre gruppen.

För nästföljande period träffades Malmslätts stationssamhälle i Östergötlands län av en nedflyttning till lägre dyrortsgrupp. På besvär av befattningshavarna uppflyttade Kungl. Maj:t åter samhället till den grupp det förut tillhört. Befattningshavarna begärde hos Kungl. Maj:t att komma i åtnjutande av samma förmån som Åmotfors' tjänstemän, d. v. s. att utfå löneskillnaden för den tid, som samhället stått i den lägre gruppen. Men detta avslogs av Kungl. Maj:t, såsom det uppges av formella skäl. Ärendet bragtes under riksdagens prövning 1930 på förslag av enskild motionär. Statsutskottets majoritet tillstyrkte — sex ledamöter reserverade sig häremot — riksdagen att uppflyttningsbeslutet med avseende på lönerna skulle få retroaktiv verkan från grupperingsperiodens början. Båda kamrarna biföllo utskottets förslag utan votering och utan annan debatt än att i andra kammaren en reservant yrkade bifall till reservationen och en annan ledamot yrkade bifall till statsutskottets hemställan.

I båda de relaterade fallen voro förhållandena fullt jämställda med dem, som föreligga i det nu behandlade fallet. Reservanterna ha ansett, att alla skäl tala för att befattningshavarna i Linköping skola tillerkännas samma rätt som kollegerna i de förut nämnda samhällena. Reservanterna anse, att det här icke är fråga om billighetsskäl, utan om en enkel rättvisa mot befattningshavarna. Det kan icke vara rimligt och rättvist, att de tjänstemän, som få sina löner avvägda med hänsyn till en orts dyrhetsförhållanden, skola under en längre tidsperiod, till följd av att en felaktig och missvisande grundval lagts för ortsplaceringen, erhålla lägre lön än de skulle haft, därest orten från början placerats i den grupp, dit den efter Kungl. Maj:ts prövning senare under perioden uppflyttades. Jag har för egen del tillräckligt mycket sysslat med sådana frågor för att kunna säga, att det prismaterial, som insamlas, inte kan vägas på guldväg. Men om Kungl. Maj:t prövar ett sådant ärende och finner det rättvist, att en ort uppflyttas i högre grupp, får man inte förväna sig över om befattningshavarna skulle anse det orättvist, att de skola få lida förlust i lönehänseende på grund av förhållanden, varöver de inte alls kunna råda.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till herr Oscar Olssons m. fl. reservation.

Ang. Linköpings stads placering i dyrortshänseende. (Forts.)

Herr Nylander: Herr talman! Jag tror, att den föregående ärade talaren just genom de jämförelser med tidigare fall, som han gjort, har visat, hur utomordentligt farligt det vore, om riksdagen på grundval av den lilla utredning, som i detta fall föreligger, och på enskilda motionärers framställning skulle fatta ett beslut i enlighet med den reservation, till vilken den föregående talaren yrkade bifall.

Det förhåller sig, enligt vad som upplysts i utskottet, på det sättet, att det särskilt åren efter det att en viss omreglering av dyrortsgrupperingen har ägt rum, inkommer flera hundratal framställningar om att placeringen av den ena eller andra orten vore felaktig och borde underkastas förnyad utredning. Jag undrar, vart det skulle taga vägen, om riksdagen genom att bifalla denna motion därmed skulle anse sig bunden för framtiden att bifalla alla liknande framställningar, som kunna komma att göras.

Vad det föreliggande speciella fallet beträffar, vill jag emellertid särskilt stryka under, att de grunder, på vilka uppflyttningen i den högre dyrorten skett, äro ganska klena. Socialstyrelsen har nämligen i avgivet förnyat utlåtande angående denna placering hemställt, att framställningen från befattningshavarna i Linköping icke skulle föranleda någon åtgärd. När Kungl. Maj:t lika fullt har gått med på att företaga en jämkning, har Kungl. Maj:t också klart och tydligt sagt ifrån, att uppflyttningen skall räknas från den 1 juli 1933.

Med hänsyn till de stora, farliga och för närvarande alldeles oöverskådliga konsekvenser, som ett bifall till reservationen och motionerna skulle medföra, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Karlsson, Oscar Gottfrid: Herr Nylander anförde som skäl för utskottets ståndpunktstagande, att det skulle vara utomordentligt farligt att bifalla motionen med hänsyn till de konsekvenser, som skulle följa därav. Han anförde vidare, att det vid varje ny dyrortsgruppering, som inom utskottet upplysts, förekommer hundratals framställningar från statens befattningshavare i olika nedflyttade orter ute i landet med anhållan om uppflyttning, ett förhållande som jag naturligtvis varken kan eller vill bestrida. Men det är en sak, herr Nylander, om det förekommer ansökningar och uppvaktningar från en mängd befattningshavare i olika orter ute i landet, ansökningar, vilka icke föranleda någon som helst åtgärd, beroende på att de skäl, som åberopas för desamma, inte äro fullt bärande. Men när det i ett fall som det nu förvarande befinnes förhålla sig på det sättet, att den nedflyttning i lägre ortsgrupp, som skett visavi Linköping, inte varit grundad på fullt riktiga förutsättningar, kan jag inte förstå annat än att ett bifall till den föreliggande reservationen är en åtgärd, som skulle skipa rättvisa till förmån för de befattningshavare, som, om den utredning, på vilken dyrortsgrupperingen byggde, från början varit riktigt gjord, hela tiden skulle ha stått kvar i ortsgruppen E i stället för att, som nu blev fallet, under tiden 1 april 1931—1 juli 1933 få uppbära en lägre lön än de rätteligen borde. Man måste väl ändå förutsätta och utgå ifrån att när Kungl. Maj:t har beslutat en ändring av den utfärdade kungörelsen om dyrortsgrupperingen visavi Linköping, får det anses vara belägg för att den gruppering, som skett tidigare, icke varit fotad på riktiga grunder.

Jag hemställer ändå till kammarens ledamöter att noga överväga, om det inte kunde vara skäl i att skipa den rättvisa, som skulle åstadkommas, om reservationen bifölles. Jag skall inte gå in på de närmare detaljerna, ty dem har den förste ärade talaren, herr Bergström, noggrant redogjort för, och jag vill därför endast påpeka den omständigheten, att riksdagen, vilket herr Berg-

Ang. Linköpings stads placering i dyrortshänseende. (Forts.)

ström också vidrörde, genom beslut 1930 i ett precis likartat fall rättade till följderna för vissa befattningshavare av en oriktig dyrortsplacering genom att tillgodoräkna befattningshavarna den skillnad i lönehänseende under en viss tidsperiod, som uppstod genom att befattningshavarna voro placerade i stationssamhället Malmslätt. Jag var med bland motionärerna i den frågan 1930 och har därför litet kännedom om hur saken då låg till.

Med dessa ord, herr talman, anhåller jag att få ansluta mig till det yrkande, som förut framstälts av herr Bergström.

Herr Bergström: Jag vill endast säga ett par ord till herr Nylander, som återopade de farliga konsekvenser ett bifall till reservationen skulle medföra. De farliga konsekvenserna har man ju tagit förut, såsom jag påpekat, och det var därför jag omnämnde, att jag för min del anser, att då det gäller sådana personliga förhållanden som en löneställning, måste man anse, att Kungl. Maj:ts eller riksdagens eller bådas beslut äro prejudikat för likartade fall.

Herr Nylander påpekade, att hundratals framställningar inkommo till Kungl. Maj:t ifrån de olika orterna med begäran om uppflyttning. Då det — vilket jag känner mycket väl till — är ytterst få fall, som kunna slippa igenom den sällning, som Kungl. Maj:t företar, är det ett gott bevis på att Kungl. Maj:t mycket noga prövar de olika fallen. De framställningar, som beviljats under de låt oss säga tjugufem år, som denna gruppering ägt rum, kanske kunna räknas på bägge händernas fingrar. Man förstår då, att de bli-va ytterst noggrant prövade. Finner Kungl. Maj:t, att det är riktigt, att en ort skall flyttas upp i dyrortshänseende, måste det anses lika riktigt, att tjänstemännen under hela perioden erhålla den lön, de skulle haft, ifall de fått stå kvar i den grupp, dit de rättvisligen hörde. I annat fall berövar man direkt tjänstemännen en del av deras löneförmåner.

Herr Nylander: Herr talman! Man kan av de anföranden, som här hållits av de bägge föregående talarna, få den uppfattningen, att de tro, att det är en mycket enkel sak att placera den ena orten här och den andra där i olika grupper och genast vara på det klara med att detta är rätt och detta är felaktigt. Men så torde inte vara förhållandet, ty det är så många vanskliga omständigheter att taga hänsyn till, när det gäller en dyrortsgruppering, och jag vill betona, att i detta fall har åtminstone inte socialstyrelsen erkänt, om jag så får säga, att den gjort något fel, utan den har tvärtom efter utredning i infortrat yttrande givit det utlåtandet, att framställningen icke måtte föranleda någon åtgärd. Jag har mycket svårt att av dessa omständigheter få den uppfattningen, att något så påtagligt fel verkligen är begånget, att man på den grund skulle utan vidare kunna upphöja sig till domare och säga, att det skett en orättvisa.

En annan sak är, att Kungl. Maj:t har vägt alla omständigheter emot varandra och funnit, att man hellre vill fria än fälla, om jag här får använda det uttrycket. Man har gått befattningshavarna i staden till mötes, men, såsom jag också förut sagt, Kungl. Maj:t har klart sagt ifrån att den ändrade grupperingen skulle gälla från och med 1 juli 1933. Jag tror, att Kungl. Maj:t därvidlag har gått så långt, som gärna är möjligt i detta fall. Jag ber därför att få vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr Hamrin: Herr talman! Jag ber endast att med några ord få understryka, vad den siste ärade talaren sade. Det förhåller sig ju inte på det sättet, att man kan säga, att den ena grupperingen är ofrånkomligt riktig och den andra felaktig. Detta ärende har jag behandlat i en annan ställning än

Ang. Linköpings stads placering i dyrortshänseende. (Forts.)

den jag intar här i dag, och vid den tidpunkten kom jag till det resultatet, att de krav, som framställdes från Linköping, icke voro befogade. Till det resultatet kom jag efter ett personligt besök på platsen och med beaktande av alla de synpunkter, som då framfördes ifrån befattningshavarna där. Att sedan den nuvarande Kungl. Maj:t visat sig vara mera välvillig och lagt till någon enhet här och där och gjort några korrigeringar i sammanställningen av siffror, vill jag inte klandra, men då befattningshavarna nu anse sig berättigade att begära retroaktiv verkan av beslutet, måste jag bestämt, herr talman, varna kammaren för att slå in på sådana vägar, ty det kan komma att medföra konsekvenser för framtiden, som bli ganska besvärliga för riksdagen att stå för.

Herr Bergström: Herr talman, endast några ord till! Herr Nylander nämnde, att socialstyrelsen inte medgivit, att den hade orätt. Det är ju möjligt. Förhållandet är det, att det fel, som socialstyrelsen vid sin undersökning konstaterade, bestod däri, att den kommunala myndighet, som lämnat olika uppgifter rörande levnadskostnaderna i staden, icke sett till att i hyrespriserna medräknades de extra avgifterna för värme och vatten m. m. Den anmärkning, som framställdes häremot, undersöktes av socialstyrelsen, vilken fann den vara berättigad. Detta förhållande ensamt räckte emellertid inte till att avgöra frågan, om staden skulle komma upp i ett högre index. Men då uppstod den lilla tvisten, om jag så får säga, mellan socialstyrelsen och Kungl. Maj:t angående det berättigade i att inbegripa en viss förort i själva staden. Därvid gäller den regeln — jag kan inte säga, att det är någon direkt föreskrift av Kungl. Maj:t, men det är åtminstone en princip, som Kungl. Maj:t har sanktionerat vid beräkandet av index — att en förort, som icke har bebyggelseförbindelse med staden, som kallas för den egentliga staden, icke skall medräknas. Socialstyrelsen fann, att den borde medräknas, Kungl. Maj:t att den icke skulle medräknas. Då förorten icke medräknas blir index för Linköpings stad sådant, att det berättigar staden att flyttas upp i Ortsgruppen E.

Herr Hamrin: Det är alldeles riktigt, vad herr Bergström nu sade om förorten, men även en sådan sak kan bli föremål för mycket olika bedömning i de speciella fallen. Det gäller i detta fall Tannefors vid Linköping. Jag skulle kunna anföra ur minnet flera exempel från andra håll, där man medräknat sådana förorter utan vidare och utan att tjänstemännen klagat över dyrortsplaceringen, helt enkelt beroende på att dessa förorter icke varit ägnade att draga ner hyressiffran.

Men, herr talman, det var inte det, som jag egentligen begärde ordet för att tillägga till mitt förra anförande, utan det var en helt annan sak. Det förhåller sig inte så, som kammarens ledamöter kanske tro, att klagomål framkomma endast ifrån tjänstemännen över för låg dyrortsplacering, utan det kommer också klagomål från arbetsgivare och andra över att orten fått för hög placering. Det beror därpå, att en del enskilda avtal mellan arbetar- och arbetsgivarorganisationer även äro baserade på dyrortsgrupperingen. Vart tro kammarens ledamöter det skulle taga vägen, om ett sådant klagomål skulle bifallas av Kungl. Maj:t och alltså en sänkning i dyrortsgrupperingen äga rum? Skall man då begära, att de tjänstemän, som fått betalning efter en högre placering, skola återbetala vad de fått under den tiden? Det måste ju betraktas som orättmätigt bekommet i lika hög grad, som man här anser den lägre lönen på grund av lägre placering orättvis, sedan Kungl. Maj:t höjt platsen i dyrortshänseende. Konsekvensen av ett beslut i enlighet med reser-

Ang. Linköpings stads placering i dyrortshänseende. (Forts.)
vanternas förslag kan enligt min mening få sådana följder, att jag hoppas, att riksdagen inte går in för detsamma!

Herr Karlsson, Oscar Gottfrid: Jag vill bara med ett par ord invända något litet mot vad herr Hamrin yttrade om de oerhörda konsekvenserna.

Herr Hamrin var inte inne nyss, när det fråns såväl min som herr Bergströms sida erinrades om, att sådana beslut, som skulle medföra de konsekvenser, herr Hamrin varnar för, praktiskt taget redan tidigare ha fattats av riksdagen, då riksdagen, såsom jag förut erinrade om, 1930 i enlighet med en motion, som jag var med om och som framfördes i andra kammaren, beslöt ett retroaktivt tillägg för tjänstemännen i Malmslätts stationssamhälle, under förhållanden som voro alldeles likartade med dem det här är fråga om.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepåt propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Karlsson, Oscar Gottfrid*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 93, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vid ånyo skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 94, i anledning av väckta motioner om ersättning av statsmedel till vissa kommuner för till Aktiebolaget Vin- och Spritcentralen restituerade skattebelopp, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

*Ang. viss
ändring i sjö-
manslagen.* Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 6 och 41 §§ sjömanslagen den 15 juni 1922 (nr 270) ävensom i ämnet väckta motioner.

Genom en den 16 februari 1934 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 137, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om ändrad lydelse av 6 och 41 §§ sjömanslagen den 15 juni 1922 (nr 270).

Ang. viss ändring i sjömanslagen. (Forts.)

I samband med denna proposition hade utskottet förehäft de i anledning av propositionen väckta motionerna nr 305 i första kammaren av herr *Nordborg* och nr 547 i andra kammaren av herr *Hillgård*. I motionerna, som voro likalydande, hade hemställts att riksdagen icke måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade anmälts av herr *Larson* i Lerdala och fröken *Wellin*, vilka under hänvisning till de i motionerna anförda skäl yrkat, att förevarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas.

Herr Larson, Edward: Herr talman! Då jag och en ledamot av andra kammaren vid detta utlåtande fogat en reservation, skall jag med några ord be att få motivera detta. Jag ber då först att få fästa uppmärksamheten på den motivering, som utskottet har presterat för sin ståndpunkt. Förslaget är huvudsakligen grundat på en internationell konferens i Genua 1920 och därpå att ett tjugutal länder nu anslutit sig till den konvention, som då antogs. Det är nog alldeles riktigt, att så är fallet, men vi måste ändå ta hänsyn till en del förhållanden. Först och främst rädde vid den tid, då konferensen hölls, helt andra förhållanden än nu. Då arbetade sjöfartsnäringen under en högkonjunktur. Nu däremot måste man säga, att det är raka motsatsen. Vidare måste man också säga, att sjöfolket levde under helt andra omständigheter då än nu och att stora förbättringar sedan dess vidtagits till sjöfolkets förmån. Vidare måste vi erinra oss, att de nordiska länderna icke ha anslutit sig till konventionen, vare sig Danmark, Norge eller Finland, och man måste därför beteckna det som oklokt, att Sverige nu i dessa tider, då rederinäringen kämpar med så stora svårigheter, skulle biträda detta förslag.

Utskottet säger vidare, att det rör sig om så små summor, att de inte skulle betyda mycket, och det kan ju vara sant, att det inte rör sig om några större belopp, men då sjöfartsnäringen nu kämpar med så stora svårigheter, som den verkligen gör, är varje liten pålaga tyngande. Och jag tror för min del, att i stället för att göra sjömännen en tjänst genom att antaga detta förslag, gör man dem en otjänst, ty det är dock så, att ju mer pålagor man lägger på den hårt betryckta näringen, desto svårare får den att hålla sina fartyg i gång och desto större blir följaktligen arbetslösheten. I stället för att på detta vis öka pålagorna på näringen borde man, synes det mig, inrikta sig på att så mycket som möjligt söka bidra till att rederierna kunna få fartygen i gång och bereda arbete till den stora massa sjöfolk, som nu gå arbetslösa. Att rederinäringen arbetar under synnerligen svåra förhållanden, därom vittna bl. a. dels de låga kurserna på rederiaktier och dels den stora massa fartyg, som ligga upplagda. Det kan icke bestridas, att det är synnerligen betungande att lägga på ytterligare pålagor, och jag tror, som sagt, att om man i stället inriktar sig på att hjälpa näringen, så att den kunde arbeta under sådana förhållanden, att debet och kredit ginge ihop, så skulle man arbeta i rätt riktning. Man gör därför enligt mitt förmenande sjöfolket den bästa tjänsten, om man avslår utskottets förslag.

Det måste sägas vara egendomligt, att om ett fartyg är på väg till hamn för att lägga upp och folket avmönstras, så erhåller besättningen inga särskilda förmåner, men skulle däremot fartyget förlisa och redaren förlorar fartyget, skall sjöfolket, när det avmönstrar, erhålla två månaders avlön.

Det är, som synes, mycket egendomligt att antaga en sådan lag, men den allvarligaste sidan av saken är nog inte den ekonomiska, utan det är princi-

Ang. viss ändring i sjömanslagen. (Forts.)

pen, konsekvenserna, som synas mig vara de farligaste. Det förefaller mig nämligen uppenbart, att om vi skola slå in på denna väg i fråga om sjöfartsnäringsen, så följer antagligen med tiden också, att andra arbetsgivare bli ställda i samma position vid olyckor. Jag fruktar att det inte kommer att dröja länge, förrän lagförslag komma fram, enligt vilka även andra arbetsgivare skulle bli tvingade att vid en olycka betala det folk, åt vilket de då icke kunde ge arbete, en viss avlöning för någon månad framåt. Detta kan ju icke, synes det mig, vara riktigt, och det är icke minst med hänsyn till dessa konsekvenser, som jag för min del ställt mig avvisande till att förslaget nu antages.

Vad jag nu anfört utgör alldeles tillräckliga skäl för att avslå utskottets förslag. Med dessa korta ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den vid utlåandet fogade reservationen.

Herr Åkerman: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag. Det är ju ingen som bestrider, vad den föregående ärade talaren säger därom, att rederinäringsen för närvarande är i svårigheter. Det veta vi ju alla. Men man bör inte glömma, att av de parter, som det här är fråga om, redare och sjöfolk, är det väl ändå mest ömmande för sjöfolket.

Herr Larson talade om de konsekvenser, som ett bifall till detta lagförslag skulle ha. Ja, det kan väl inte vara några farliga konsekvenser. Sjöfolket har i alla tider intagit i viss mån en särställning bland arbetarna, och varför? Jo, därför att alla tycka, att det yrke, de ha, är så farofyllt och svårt. Om vi nu tänka på det fall, som behandlas i denna proposition, är det ju det, att en sjöman blir arbetslös, därför att fartyget förolyckas. När en sådan kalamitet inträffar, får man väl säga, att det ligger bra nära till hands att resonera så, att redarna skola vara de första att stå för den smällen. Därför gör det ett underligt intryck, när man läser, vad en del jurister, som varit sysselsatta med de förberedande undersökningarna i detta ämne, på ett tidigare stadium sagt, då de kritiserat förslaget och jämfört det med vissa juridiska regler, som annars gälla i avtalsväg. Det är ju inte fråga om sådana jämförelser, utan om den sunda mänskliga känslan, att när sjöfolk bli arbetslösa, därför att fartyget gått under, ligger det i sakens natur, skulle jag vilja säga, att redarna få träda emellan.

Den kostnad, som det här är fråga om, våga vi i utskottet beteckna som ringa, inte därför att vi förakta några summor överhuvud taget, ty även en liten summa är ju pengar, åtminstone för dem som för tillfället ha ont om pengar, men jag vädjar till herrarna, om det kan vara ruinerande för en redare för ett stort linjefartyg, om han tar en försäkring på ett sådant belopp, som det här är fråga om. Siffran står i utskottsutlåandet. För en stor linjeångare blir det visst 300 kronor årligen i premier, och för de mindre fartygen skulle det kanske bli ett par tior. Det kan väl inte sätta någon redare på kneken?

Nu säger den ärade talaren, att man gör sjöfolket den bästa tjänsten genom att avslå det här förslaget, men det verkar litet egendomligt att höra. Det tror jag inte går an att säga. Nej, nog är det i sin ordning, att detta förslag bifalles. Under den gångna vintern har man ju nästan dagligen sett förfrusna och utsvultna sjömän, som gått på gatorna. Nu våras det, nu kanske även dessa olyckliga börja hoppas på bättre tider. Jag tycker det skulle stå i dålig harmoni med dessa förhoppningar, om riksdagen skulle avslå en sådan verkligt rimlig framställning som denna.

Jag vågar därför hoppas, att kammaren skall följa utskottet.

Herr Nordborg: Herr talman! Det föreliggande förslaget innebär, att sjömännen skola få ersättning av redaren för arbetslöshet, som förorsakats genom

Ang. viss ändring i sjömanslagen. (Forts.)

fartygets förolyckande, med intill två månaders hyra och med samma rättsliga skydd som för övriga hyresfordringar. Olika meningar synas råda angående omfattningen av dessa bestämmelser. I konventionstexten anses det, att alla fartyg, som nyttjas i sjöfart till havs, skola vara inbegripna, men den föreslagna texten synes däremot omfatta alla fartyg. I propositionen sägs det nederst på sid. 3, att det i konventionen använda uttrycket icke lärer omfatta fart på insjöar och floder, men departementschefen uttalar sedan, att reglerna icke böra begränsas till sjöfart till havs utan avse all sjöfart, såväl yttre som inre. Man måste således gå ut ifrån, att det förslag, som vi nu ha liggande framför oss, är strängare än konventionens förslag.

Utskottets motivering består egentligen av fyra punkter. Först sägs det, att såväl svenska statens ombud som arbetsgivare- och arbetareombuden tillstyrkte konventionen i Genua 1920, vidare att denna konvention har ratificerats av ett tjugutal främmande stater, dock icke av våra nordiska grannländer, att det är påkallat, att vårt land utan ytterligare dröjsmål för sin del realiserar konventionens behjärtansvärda syfte och att kostnaderna icke synas vara av den betydelse, att de kunna åberopas som skäl emot en anslutning.

Mot vad utskottet i den första satsen sagt, kan man invända, att ehuru det svenska arbetsgivarombudet — ty det är naturligtvis detta ombud, som det är mest fråga om — visade sin goda vilja i Genua, har dock sedan dess mycket förändrats. Under diskussionen kommer väl att åberopas, att det var jag, som var detta ombud, och därför skall jag be att få omnämna detta redan nu. Först och främst har läget förändrats därutinnan, att den svenska sjöfartens möjligheter att hävda sig i den internationella konkurrensen undan för undan försämrats, och man har nu kommit därhän, att ytterligare pålagor icke kunna bäras av denna näring. Jag skall be att få meddela, att jag i dag haft tillfälle att inför Sveriges redareförenings styrelse anmäla, vilka fartyg som sedan föregående sammanträde med styrelsen den 14 mars ha försålts till utlandet. Två fartyg ha sålts till Danmark, ett till Frankrike, ett till Mariehamn, ett till Madeira, ett till Belgien, ett till Hälsingfors, ett till Reval och ett till nedskrotning, summa nio fartyg om 18,400 dödvikton. Som herrarna förstå, är det inte bara prat detta, att sjöfarten har det svårt, ty det är alldeles tydligt, att man skulle ej sälja fartyg på detta sätt, om det funnes någon möjlighet att under svensk flagg kunna driva dem med förtjänst.

Under tiden efter 1920 har även genom statliga åtgärder tillkommit en del nya förmåner för de ombord anställda. I 1922 års sjömanslag ha t. ex. införts bl. a. bestämmelser, som innebära, förutom fri hemresa vid fartygs förolyckande och underhåll under resan, även hyra under hemresan. 1927 genomfördes en skärpt bostadsförordning i vårt land, som jag vågar säga är den mest långtgående i något land och som har kostat rederinäringen mycket pengar, mest på grund av ombyggnader. Bestämmelser om effektförsäkring för sjöfolk vid fartygs förolyckande genomfördes 1922. I propositionen erinras även om att redare i vissa fall, som stå nära de nu avhandlade, ha längre gående förpliktelser mot sjöfolket, än arbetsgivare i land ha mot sina anställda. Detta är händelsen exempelvis vid sjukdom och skada, som sjöman utan vare sig eget eller redarens förvällande ådragit sig. Då man läser detta i propositionen, måste man draga den slutsatsen, att därför att redarna redan pålassats mera än arbetsgivare i land, skola de nu få ännu mera att bära!

När vi sedan komma till punkten om att tjugu stater ratificerat konventionen, har utskottet ansett detta vara av mycket stor betydelse. Häremot har emellertid kommerskollegium invänt, att ett flertal av de större sjöfartsidkande länder, som ratificerat konventionen, tillhöra den rad av länder, som i beak-

Ang. viss ändring i sjömanslagen. (Forts.)
tansvärd utsträckning subventionera sin sjöfart, och dessutom har kollegium framhållit, att det måste beträffande en lag, vilken såsom sjömanslagen tillkommit i interskandinaviskt samarbete, tillmätas den största betydelse, att såväl Danmark som Finland avvisat tanken på att för närvarande införliva konventionen med sin lagstiftning, vartill komme, att Norge, kollegium veterligt, ännu icke tagit slutlig ställning till frågan. Det syntes kollegium böra föreligga mycket tvingande skäl, innan Sverige ginge att i förhållande till de skandinaviska länderna mer eller mindre isolerat genomdriva en ändring i sjömanslagen av här ifrågasatt art. Kommerskollegium har även anfört, att sådana skäl icke förebragts och att stora vanskligheter äro förbundna med varje försök att ur sitt allmänna sammanhang utbryta en mindre del av arbetslöshetsproblemet. Man kan dessutom i samband med detta göra den reflexionen: vilka länder är det, som för närvarande ratificera?

Statsrådet har uttalat, att han i början av år 1933, i anledning av detta ärende, vidtog vissa åtgärder, och han har i detta sammanhang uttalat, att det vore den svenska regeringens avsikt att, så snart dylikt lagförslag föreläge, till gemensamt dryftande med den norska regeringen upptaga frågan om ratificering av konventionen. De danska och finska regeringarna hade avböjt samarbete, danskarna med anledning därav, att man ansåg det vara lämpligt att vänta på grund av de dåliga tiderna, under det Finland utan vidare förklarade, att man inte ville samarbeta. Med Norge däremot skulle samarbete upptagas. Regeringens avsikt att samarbeta med Norge synes emellertid icke hava fullföljts i annan mån än att lagutkastet tillställts den norska regeringen. I min motion har jag även framhållit, att anledningen till att en del andra länder ratificerat torde vara, att dessa länder sakna en del långt gående lagstadganden, vilka förekomma i övriga länders sjömanslagstiftning. Någon utredning därvidlag har i alla fall icke kommit till synes.

Den tredje frågan, det behjärtansvärda syftet, kan icke åberopas som en bärande förevändning för en ratificering, så länge det svenska sjöfolket med nuvarande förmåner vid arbetslöshet är tillförsäkrat en fullt ut lika god ställning som vilken som helst annan arbetare, som blir arbetslös på grund av olyckshändelse, som övergår det företag, vid vilket han är anställd. Lagrådet avstyrkte även år 1921 ratificering med framhållande av att principen om skyldighet för redaren att vid fartygs förolyckande ersätta sjöman för uppkommande arbetslöshet syntes innebära ett föga billigt betungande av redaren, vilken i sådant fall som regel själv lede avsevärd förlust, en förlust som i allmänhet icke torde täckas, även om han i följd av försäkring utbekomme fartygets fulla värde. En ledamot av lagrådet anförde även, att stadgandet innebure en mera omfattande skadeståndsskyldighet gent emot sjöman, som entledigats på grund av fartygets förolyckande, än gent emot sjöman, som utan bärande skäl avskedats ifrån sin befattning och detta utan att man kunde påstå, att det förra fallet vore mera ömmande än det senare. Lagrådets samtliga ledamöter ha även nu funnit, att de invändningar, som gjordes 1921, alltjämt äga fog. Enda skälet för en ratificering skulle således vara hänsynen till det mellanfolkliga samarbetet, men en av lagrådets ledamöter har därvidlag anfört, att han anser, att man borde låta med reformeringen anstå till en senare tidpunkt.

Nyss omnämndes av herr Larson i Lerdala det fallet, då två fartyg segla till samma hamn, men det ena fartyget förliser under vägen. Besättningen på detta senare fartyg får då två månaders hyra, men besättningen på det fartyg, som kom fram, får ingenting, om den blir avmönstrad, vilket man kan göra efter sju dagars uppsägning. Då kommunen måste träda emellan i ett sådant fall som det sistnämnda, är det svårt förstå, varför det inte skulle

Ang. viss ändring i sjömanslagen. (Forts.)

vara kommunens skyldighet att även träda emellan, när det gäller ett fartyg, som har förlist.

Med avseende å kostnadsfrågan, anser kommerskollegium, att den särskilt för närvarande erbjuder en del moment av ganska ömtålig karaktär. I synnerhet har kollegium icke kunnat godtaga den framförda argumenteringen, att i de enskilda fallen en ersättning av föreslagen omfattning skulle spela en ringa roll för redaren. Däremot anför departementschefen, att det lär utan vidare vara klart, att i ett fartygs driftkostnader de belopp, som här nämnts, spela en alldeles underordnad roll. Den summa, det gäller, är 67,300 kronor. Det har även framhållits, att detta belopp spelar ingen roll för rederinäringen, därför att det är möjligt för redarna att försäkra sig för denna risk. Det är väl ingen människa, som vill påstå, att någonting blir billigare genom försäkring; dessa fina försäkringshus etc. kosta väl också pengar, som man även får räkna med. Man kan inte komma ifrån, att det är ganska märkligt, även om försäkringen endast skulle gå till 67,300 kronor, att man säger att denna siffra icke har någon betydelse, då man föregående år ansåg sig kunna skära ned ett betydligt belopp på anslagen till sjömanshusen, vilka anslag skola begagnas till sjöfolkets pensionering, för vilken avgifter erläggas av redare och sjöfolk, under det staten för de tjänster, som sjömanshusen göra staten, lämnar ett ringa bidrag, som inte på långa vägar går upp till vad en sakkunnig utredning givit vid handen. Det begärdes 62,000 kronors reducering vid det tillfället, och riksdagen beslöt en reducering på 16,000 kronor, men beslutet om denna reducering med 16,000 kronor motiverades med det statsfinansiella läget. Nu, då det gäller en enskild näring, säger man, att man anser utan vidare klart, att ett belopp av 67,000 kronor, som uttaxeras på en enda medborgargrupp, spelar en helt underordnad roll. D. v. s. rederinäringen bör i sitt nuvarande betryck inte räkna med beloppet 67,000 kronor så mycket som hela vårt statshushåll behövde i fjol och i år räkna med 16,000 kronor!

Sedan är det en annan sak, som man ej får glömma. Nu förespeglas, att det blir inte i alla fall, som dessa två månaders hyra behöver utbetalas, ty hyran utgår endast under den tid, som sjömannen går ledig. Men med den kontroll, som svenska sjöfolksförbundet utövar över sina medlemmar och förhyrningsanstalterna, lär nog ingen man komma ut, innan han gått ledig i två månader. Det säges i propositionen, att dessa svårigheter lära nog arbetsförmedlingsanstalterna kunna komma till rätta med, men jag vågar påstå, att gent emot sjöfolksförbundets makt därvidlag komma arbetsförmedlingsanstalterna ingen vart, varför det ankommer på Kungl. Maj:t att visa, vilken makt som kan sättas bakom orden.

Arbetslösheten inom sjöfartsnäringen åberopas också som ett stöd för konventionens antagande, och med avseende härå omnämner departementschefen på ett ställe i propositionen, att i det av regeringen framlagda förslaget till arbetslöshetsförsäkring ha upptagits bestämmelser i syfte att förhindra utgivande av understöd, i den mån ersättning för arbetslöshet av annan anledning — såsom i förevarande fall — åtnjutes.

Ifall regeringsförslaget om arbetslöshetsunderstöd bifalles av riksdagen, få dock redarna i likhet med alla andra skattebetalare lämna sin tribut till kostnaderna därför, men redarna få dessutom själva betala för arbetslösheten i detta speciella fall. Vi ha ett precis likadant förhållande, då det gäller sjöfarten, tillfölje sjukvårdslagens genomförande. Redarna få även bidraga med skatt därtill, men de få sköta sina sjuka sjömän på egen bekostnad. Dessa deras omkostnader ha gått upp till mycket stora belopp och ha för övrigt förorsakat simulering i mycket stor utsträckning. Statssubsidier och stimule-

Ang. viss ändring i sjömanslagen. (Forts.)

rande åtgärder tillämpas sedan länge i olika länder i syfte att stödja sjöfarten, men i vårt land synes det snarare vara meningen att genom nya lagstiftningsåtgärder av olika slag komma sjöfartsnäringen till livs.

Det gäller därför för riksdagen att bedöma läget sådant det verkligen är och att undersöka om inte lättnader i stället kunna beredas näringen, så att subsidievägen må kunna undvikas. Hänsynen till främjandet av den internationella lagstiftningen bör inte få tillmätas den betydelse i ratificeringsfrågan, som både Kungl. Maj:t och utskottet ansett, ty under nuvarande förhållanden ha vi icke råd att anse denna internationella konvention som ett självändamål. Tidpunkten är därför nu mindre än någonsin ägnad att tillåta att sjöfarten betungas med ytterligare utgifter eller förpliktelser, allra helst som vår sjömanslagstiftning med dess nuvarande lydelse väl tillgodoser de ombordanställdas berättigade önskemål. Jag kan därför icke, såsom utskottets ärade ordförande, anse, att det absolut är redarna som i detta fall skola taga emot första smällen.

Herr talman, jag ber att få yrka avslag å utskottets hemställan.

Häri instämde herr *Ehrnberg*.

Under herr Nordborgs anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varvid ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr förste vice talmannen.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag vill inte påstå, att jag är överraskad över att denna proposition väcker motstånd. Jag hoppas, att herrarna inte taga illa upp, om jag säger, att, i den mån det har gällt rederinäringens sociala förpliktelser, rederinäringens män städse hava rest ett ytterst intensivt motstånd, och jag kan inte hjälpa, att jag tycker, att det är litet beklagligt. Jag får uppriktigt säga, att jag tror, att redarna skulle göra sig själva en tjänst, om de inte blåste upp denna fråga till överdrivna proportioner.

Tanken på att en lagstiftning sådan som den ifrågavarande skulle komma till stånd grundar sig på vissa speciella förhållanden för sjöfolket. Det har gjorts den jämförelsen mellan förhållandena för sjöfolk och arbetsförhållandena för andra arbetare att t. ex. en fabrik kan brinna ned och arbetarna där kunna komma i försörjningsavseende i liknande belägenhet som en sjöman, som räddats efter en fartygsförlisning. Denna jämförelse är i alla fall knappast riktig, ty vid en fabrik, som brunnit ned — det skulle väl vara det närmast till hands liggande exemplet ifrån land — ha arbetarna vissa och icke så obetydliga möjligheter att ändå kunna klara sig under den närmaste tiden, ifall de varit i arbete tidigare. De ha nämligen i regel sin bostad kvar, och de ha det i alla fall ordnat för sig på visst sätt, men en sjöman, som räddats från ett fartyg, som förlist och kanske förlist på främmande hav, befinner sig i ett osedvanligt ogynnsamt läge, för att nu inte tala om sjömannens hårda liv och om att en sjöman vid en förlisning utsättes för vissa risker, som äro mera sällsynta för de människor, som arbeta på land.

Men vad innebär då detta lagförslag? Det innebär ingenting annat än att en sjöman, som råkar ut för något sådant, som en förlisning, skall kunna påräkna som ett maximum — jag fäster uppmärksamheten på detta, som ett maximum — två månaders hyra, och att han, om han kan få anställning före den tidens utgång, endast får ut hyra för den tid han varit utan arbete. Det må väl emellertid vara ganska klart, att en person, som varit med om en fartygsförlisning t. ex. långt bort på främmande hav — jag håller mig nu till det svårare fallet — och blivit räddad och kommit i land i en främmande hamn, kan utsättas för extra svårigheter, då det för honom gäller att skaffa sig ny

Ang. viss ändring i sjömanslagen. (Forts.)

anställning. För min del tycker jag, att enbart den omständigheten, som bör vara ganska självklar för envar, skulle leda till att man inte reste något allvarligare motstånd emot detta i mitt tycke åtminstone mycket lindriga lagförslag. År 1927 förolyckades 33 svenska fartyg och 192 personer överlevde, år 1928 var det 42 fartyg, som förolyckades och 355 personer som överlevde, 1929 var det 35 fartyg, som förolyckades, och 266 personer, som överlevde. 1930 var det 25 fartyg, som förolyckades med 163 överlevande, år 1931 var det 23 fartyg, som förläste med 196 överlevande och år 1932 var det 19 fartyg, som förläste, med 125 överlevande. För detta senare år skulle då två månaders hyra till den överlevande besättningen ha betingat en summa av 48,000 kronor.

Nu är det klart, att det för den redare, som utsättes för olyckan att hans fartyg förliser, skulle kunna vara ganska betungande, om han skall betala ut två månaders hyra till sin personal, och det meddelas mycket riktigt av redareföreningen, att, räknat för ett fartyg om t. ex. 8,000 ton, maximisiffran för utgifter för dettas personal under två månader skulle bli 14,000 kronor. Jag medger, att det naturligtvis är ett jämförelsevis högt belopp. Men, mina herrar, när herr Nordborg här upprepade gånger citerat propositionens ord om att summan, 67,300 kronor — vilket är en beräknad genomsnittssiffra för ersättningen per år, ty ingen kan ju säga precis vad summan blir — »spelar en helt underordnad roll», måste jag opponera mig en smula mot det sättet att citera. Uttrycket, att summan spelar en helt underordnad roll, finnes visserligen i propositionen, men det står i följande sammanhang: »Enligt vad redareföreningen uppgivit skulle för ett stort fartyg försäkringssumman kunna uppgå till omkring 14,000 kronor.»

Det är alltså de pengar, som skulle behöva utbetalas. »Ärliga premien skulle i sådant fall belöpa sig till omkring 300 kronor. För smärre fartyg, där försäkringssumman kan skattas till några hundra kronor, skulle ärliga premien stanna vid 10 à 20 kronor. Det lärar utan vidare vara klart, att i ett fartygs driftkostnader belopp som här nämnts spela en helt underordnad roll.» Det sista uttrycket hänför sig alltså varken till 67,300 kronor eller till 14,000 kronor, utan det hänför sig till den försäkringspremie, som skulle behöva utbetalas för att vederbörande skulle få det försäkringsbelopp, som behövdes för att betala ut två månaders hyra till personalen på ett förlöst fartyg.

Det är naturligtvis alldeles riktigt, som herr Nordborg säger, att pengarna skola ut i alla fall, men jag tager för alldeles givet, att om en lagstiftning av denna art genomfördes, komme vederbörande att, likaväl som de försäkra sina fartyg och försäkra sin last, försäkra sig mot den risk, som denna bestämmelse om deras skyldighet att utbetala två månaders hyra kan komma att medföra. Det finns ju en beräkning över vad detta skulle komma att kosta, ty det har infördrats vissa uppgifter i det avseendet från försäkringsaktiebolaget Fylgia. Jag förstår visserligen, som herr Nordborg sade, att man får taga hänsyn till vilka länder, som ratificerat konventionen, men jag förstår också, varför han inte omnämnde vilka det var. Ty om jag undantar de nordiska länderna och Amerikas förenta stater, som ju inte tillhör den internationella arbetsorganisationen och inte tillhör folkförbundet, är det ju praktiskt taget samtliga stora sjöfarande länder, i Europa i varje fall, som ratificerat. Belgien har ratificerat, England har ratificerat, Frankrike har ratificerat, Italien har ratificerat, Canada har ratificerat, Polen, Spanien och Tyskland ha ratificerat. Därtill komma Estland och Lettland samt några utomeuropeiska stater. Jag vet inte, om herr Nordborg vill göra gällande, att samtliga dessa stater subventionera sin sjöfart? Det skulle i så fall vara en upplysning, som ännu inte kommit till Kungl. Maj:ts kännedom åtminstone. Jag kan inte på rak arm säga, vilka sta-

Ang. viss ändring i sjömanslagen. (Forts.)

ter det är, som subventionera sin sjöfart, men jag vet, att Frankrike gjort det. Men England gör det i varje fall icke, och England är väl ändå allttjämt den största sjöfartsnationen i världen.

Jag vågar sålunda säga, att denna sakliga utgångspunkt för ett motstånd åtminstone inte är stark. Visst kan man förstå, att folk vill skydda sig mot utgifter, som påtvingas dem genom en lagstiftning, men om man mot dessa dock ganska lindriga utgifter skulle ställa de framsteg ur många olika synpunkter, men naturligtvis främst ur sociala synpunkter, som en lagstiftning vilken möjliggör Sveriges anslutning till denna konvention, skulle medföra, så tycker jag, att de bästa skälen i varje fall äro på deras sida, som yrka bifall till detta lagförslag.

Och för övrigt får jag ju säga, att jag är första lagutskottet tacksam för dess utlåtande. Det finns visserligen två reservanter inom utskottet, herr Larsson i Lerdala i första kammaren och fröken Wellin i andra kammaren, som yrka avslag på propositionen, men i övrigt är utskottet enigt, och det är min förhoppning, att riksdagens kamrar även skola vara eniga om att följa första lagutskottet.

Herr Bissmark: Herr talman! Då jag deltagit i utskottets beslut att tillstyrka bifall till den kungl. propositionen, skall jag här be att få redogöra för de skäl, som därvid varit för mig vägledande.

Jag vill först och främst säga, att hade det beträffande ökade kostnader för sjöfolket kommit ett förslag, som icke varit baserat på synnerligen starka skäl, skulle jag ha ställt mig absolut avvisande till detta. Här föreligger vid årets riksdag även ett annat förslag om att ålägga sjöfartsnäringen kostnader, som skulle belöpa sig på flera miljoner kronor om året, och jag betraktar detta senare förslag såsom ett utslag av en ganska stor brist på sinne för vad näringarna för närvarande tåla. I den föreliggande propositionen föreslås emellertid, att man skall ratificera en konvention, som antogs av Sverige år 1921 vid en konferens, där sjöfartsnäringen var representerad och där den för sin del förklarade, att den inte hade någonting att erinra emot förslaget. Detta anser jag innebära ett löfte till sjömännen; icke ett löfte att man skall omedelbart ratificera ett sådant förslag som detta, men att man skall följa efter, när en mera allmän uppslutning kring konventionen har skett. Jag tillhör icke dem, som anse, att Sverige skall taga första steget, då det gäller att ratificera konventioner, men jag anser, att om man har varit med om en konvention och biträtt densamma genom sina ombud, skall man, när det blir allmän anslutning kring densamma, taga steget ut. När man sagt a skall man också säga b. De principiella betänkligheter, som nu gjorts gällande mot förslaget, hade därför herr Nordborg bort besinna redan 1920 och inte då sagt a. Nu äro vi i den situationen, enligt min mening, att vi måste säga b, eftersom så gott som hela Europa ratificerat denna konvention.

Vad innebär det, om vi nu skulle säga nej? Jo, det innebär, att våra sjömän skola ha det i visst avseende sämre än alla sjömän i de stora europeiska, sjöfarande nationerna, och det kan icke — med det livliga umgänge, som äger rum mellan sjömän, ty de tjänstgöra ju ömsom på svenska och ömsom på utländska fartyg — vara annat än ägnat att väcka en viss irritation. Hade det varit så, att det inträtt ett sådant nödläge för den svenska sjöfartsnäringen, att man verkligen behövt rygga tillbaka för ifrågavarande utgift, hade man naturligtvis kunnat ställa sig tveksam beträffande frågan om man inte ändock, trots vad som i ärendet förekommit, skulle ha sagt nej, men, såsom det här också har påpekats ifrån olika håll, förhållandet är ju det, att denna utgift i själva verket spelar en högst obetydlig roll för sjöfartsnäringen. Jag vet inte

Ang. viss ändring i sjömanslagen. (Forts.)

vad kostnaderna gå till per år för en linjeångare, men det rör sig väl om ungefär en miljon kronor, och då gör en utgift på ytterligare 300 kronor varken till eller ifrån.

Då det således här gäller att infria ett gammalt löfte, har jag för min del icke ansett mig kunna bidra till att det förslag, som nu är väckt, om Sveriges anslutning till ifrågavarande konvention, avslås av Sveriges riksdag. Jag tror för min del icke, att ifrågavarande kostnad kommer att märkas mycket i rederiernas budget, men däremot tror jag, att man ger en helt annan kraft åt ett nej, som uttalas i en annan och viktigare fråga, om man kan säga ja, då det gäller en obetydlig fråga. Annars riskerar man att bli misstänkt för att av princip alltid säga nej.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindley: Herr vice talman! Det rådde en helt annan anda, vi kunna säga en helt annan rättvisans anda år 1920, när jag och herr Nordborg voro i Genua för att diskutera dessa spörsmål. Konferensen i Genua var en fortsättning på Washingtonkonferensen, där man fastställde åttatimmarsarbetsdagen för arbetare på land, och meningen var då, att man skulle fortsätta med att lagstifta i fråga om arbetstiden även för sjöfolket. Man lagstiftade, som sagt, i Washington för arbetare å land, men sjöfolket har fått bli utanför denna lagstiftning. Alla parter voro emellertid i Genua ense om den andra fråga, som behandlades vid det tillfället, nämligen frågan att hjälpa sjöfolket, så att de icke, om de eventuellt varit utsatta för en fartygsförlisning, bara skulle bli hemskickade och utlämnade till svält och umbäranden. Det fanns då inte någon nämnvärd opposition beträffande detta spörsmål, utan man ansåg, att det var ett rättvist krav, som skulle kunna bifallas.

Herr Larson i Lerdala har här sagt, att det vid tidpunkten för konferensen 1920 rådde bättre ekonomiska förhållanden på sjöfartens område än för närvarande. Ingen vill bestrida det, utan herr Larson har fullkomligt rätt däri. Men den konvention, som då antogs, blev inte ratificerad, utan först långt efteråt — ja, så sent som under de senaste åren — har konventionen blivit ratificerad av de olika i konferensen deltagande länderna. Den har till och med ratificerats av en hel del länder, som jag inte vill ställa i paritet med Sverige — jag tänker på Balkanländerna, Grekland m. fl. länder, där arbetarklassen sannerligen inte kan skryta med att ha blivit snällt och ömtåligt behandlad. Men när till och med sådana länder ratificerat konventionen, kommer ju Sverige i en tråkig undantagsställning, om Sverige nu skulle vägra i vändningen, då det gäller att godkänna konventionen.

En hel del av de argument, som jag ämnat föra fram, äro redan anförda, men jag vill bara påpeka att om nu dessa sjömän, som lyckats rädda livet vid en sjöolycka och blivit forslade hem, kastas på »landbacken» utan vidare, när de satts i land, och så försöka klara sig själva, tills de på nytt kunna få någon anställning, så komma de i svårare ställning än andra arbetare, som eventuellt träffas av liknande kalamiteter, t. ex. på grund av, som här blivit sagt, en brand eller något annat, som gör att den fabrik, där de haft sysselsättning, måste nedläggas. Dessa arbetare bland sjöfolket kunna inte stanna på sina hemorter, för att på nytt taga hyra. Det är inte många bland sjöfolket, som ha hemort i de större sjöstäderna, där det finns möjlighet för dem att få anställning, utan de måste resa hemifrån till hamnstäderna och stanna där, tills de få anställning. De flesta sjömän och eldare äro, såvitt jag vet, hemmahörande på landsbygden eller i kusttrakterna, och de kunna inte stanna hemma, om de vilja ha arbete, utan de måste resa till någon hamnstad, där kommunen inte har någon skyldighet alls att taga hand om dem. I Stockholm

Ang. viss ändring i sjömanslagen. (Forts.)

ha vi t. ex. en stor grupp sådant sjöfolk, som kommunen inte har skyldighet att taga hand om, men som den trots detta måste försöka hjälpa att uppehålla livet.

Det kan sägas, att skeppsredaren enligt detta lagförslag skulle få ikläda sig större förpliktelser än andra arbetsgivare. Så är också fallet, men omständigheterna, när det gäller sjöfart, äro sådana, att redarna ha moralisk förpliktelse gentemot de personer, som varit anställda ombord på deras fartyg och därvid blivit satta i livsfara. Redarna ha ju inte någon som helst skyldighet ens mot de närmast anhöriga till dem, som eventuellt gått under vid skeppsbrott. Det är emellertid nu bara fråga om att bereda möjlighet till uppehålle åt dem, som lyckats rädda livhanken vid en fartygsförlisning, tills de kunna få någon anställning. Hyra under arbetslöshet efter förlisning skall nämligen efter förslaget utgå under högst två månader, men det är därmed inte sagt, att vederbörande får två månaders hyra, ty redareorganisationen och myndigheterna komma nog att vidtaga åtgärder för att indraga understödet, ifall vederbörande av en eller annan orsak vägrar utmönstra, när möjlighet anses finnas för honom att taga ny hyra.

Herr Nordborg lämnade oss här en statistik över antalet fartyg, som hade överflyttats till andra länder. Jag fick därav det intrycket, att det i huvudsak gällde små fartyg, eftersom tonnaget för dessa fartyg angavs i genomsnitt vara cirka 2,000 ton. Men, mina herrar, är det nu så säkert, att dessa fartyg verkligen äro sålda? Jag kan nämna dussintals sådana fartyg, som blivit överflyttade under främmande flagg, men som fortfarande ägas av svenska skeppsredare. De göra detta för att komma undan på billigaste vis, och i all synnerhet vilja de gärna placera dessa fartyg i Finland, Estland eller något annat av de baltiska länderna. Varför gör man detta? Jo, därför att arbetarna i dessa länder inte haft någon möjlighet och inte heller nu ha någon möjlighet att så hävda sin ställning, att de kunna utfå en någorlunda resonlig ersättning för sitt arbete. Då finner en del svenska skeppsredare med sina intressen förenligt — de bry sig inte alls om det egna landets intressen — att placera sina fartyg under ett konstgjort rederi, och det är kanske då bara någon enda person, som för övrigt står i deras tjänst, som agerar detta rederi för att fartyget skall kunna gå under främmande flagg. Jag är mycket böjd för att tro, att så är förhållandet kanske med undantag av något enstaka fartyg, och i den lista på försålda fartyg, som herr Nordborg läste upp, torde nog det stora flertalet tillhöra just den kategori, varom jag just nu har talat. Alltså är det i själva verket inte någon riktig försäljning av fartygen, utan endast camouflage för att komma undan de utgifter, som redarna måste vidkännas här i Sverige.

Herr Nordborg talar också om att sjöfolket skulle ha möjligheter att hålla tillbaka och hindra eventuellt förolyckade sjömän från att mönstra ut på nytt igen, så länge de ha denna sig tillkommande ersättning, men faktum är ju, att den där utmönstringen, platsförmedlingen, är överenskommen mellan sjöfolket och redarorganisationen. De ha ju träffat ett gemensamt avtal om dessa principer och kunna då tillämpa dem på det sätt, de önska, och jag vet också, att man synnerligast från kommunistiskt håll klagat över att denna samverkan är så pass stark, att man petar ut de värsta kommunistiska bråkstakarna från fartygen och låter dem inte få mönstra. Faktiskt finns en sådan samverkan här, att man även kan reglera en sådan fråga, då det gäller, huruvida förolyckat sjöfolk, som åtnjuter arbetslöshetsunderstöd, skall kunna placeras ombord på fartyg.

Herr Nordborg pekade också på den föreslagna arbetslöshetsförsäkringslagen och sade, att om den går igenom, kommer denna arbetslöshetsförsäkring

Ang. viss ändring i sjömanslagen. (Forts.)

även att drabba redarna, eftersom den skall omfatta alla arbetsgivare och arbetare. Jag vill gentemot detta säga, att det kräves för att komma i åtnjutande av arbetslöshetsunderstöd genom en sådan ordnad arbetslöshetsförsäkring, som här eventuellt skulle komma till stånd, att det skall finnas en av arbetarna upprättad arbetslöshetskassa, och det är kanske lättare sagt än gjort för sjöfolket att ordna en sådan kassa. I varje fall dröjer det nog åtskilliga år, innan den kassan kan få ett så stort grundkapital, att den verkligen kan starta och uppfylla sina förpliktelser. Någon omedelbar fara från det hållet tror jag således inte föreligger.

Jag vill också säga, att jag tror inte, att Sveriges redare ha varit sämre behandlade än andra länders redare. Jag vågar rentav fälla ett så djärvt påstående, att Sveriges redare ha billigare driftkostnader än Englands redare. Varför? Jo, därför att på engelska fartyg har man nästan uteslutande fullt kompetenta besättningsmän, på däck åtminstone, matroser, under det att man ombord på de svenska fartygen nästan överallt endast har jungmän och lättmatroser och således knappast någon fullt befaren man. Man har alltså betydligt billigare lönekostnader och följaktligen också lägre förpliktelser i den form, som vi nu hålla på att diskutera. Jag må alltså säga, att alla dessa svartmålningar, som herr Nordborg ansåg sig böra framföra, äro inte fullt befogade.

Vad jag emellertid mest fäst mig vid i den här frågan, är detta, att en vägran från vår sida att ratificera denna konvention skulle väl göra ett rysligt dåligt intryck ute i den stora världen, när alla dessa olika länder, som omnämnas i utlåtandet, ha ratificerat konventionen. Sverige skulle således nu vägra i vändningen. Att Finland kanske mycket länge kommer att vägra att ratificera, tror jag nog kan vara fallet, och det bidrar givetvis till att ytterligare öka möjligheterna för en otrevlig och orättvis finsk konkurrens gentemot Sverige. Det kan nog vara riktigt, men vad nu anbelangar andra länder och framför allt de skandinaviska länderna i övrigt, som inte ha ratificerat konventionen, är det ju dock ett faktum, att det finns en skandinavisk redarsammanslutning, och de svenska redarna borde väl här kunna öva något inflytande på sina kolleger i de andra skandinaviska länderna. Säkert är också, att om Sverige ratificerar konventionen, skulle det nog inte dröja så förskräckligt länge, förrän Danmark och Norge också komma att ratificera. De vilja säkerligen inte bli distanserade av Sverige, när det gäller humanitära saker av denna art.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Tham, Volrath: Innebörden av den föreslagna lagändringen har ju ingående klarlagts av föregående talare, och därför behöver jag inte vidare ingå därpå. Jag skall endast be att få framhålla följande enkla fakta:

1) har det föreliggande lagförslaget mottagits mycket kallt av lagrådet; 2) har kommerskollegium avstyrkt förslaget, såvitt jag funnit; 3) har den föreliggande konventionen, som den kallas internationellt, inte biträtts av de nordiska länderna. Visserligen ha England, Belgien, Frankrike och en hel del i utskottets utlåtande uppräknade stater antagit konventionen, men deras förhållanden på sjöfarts- och rederinäringens område äro inte jämförliga med de förhållanden, som råda här i Sverige. Vår nu gällande sjömanslag är den strängaste, tror jag, som finnes för fartyg i internationell sjöfart, och den innebär ju för rederinäringen betydande kostnader, som andra länders fartyg åtminstone delvis slippa ifrån. — Därjämte bör man komma ihåg, att avlöningsförhållandena ligga hos oss särdeles högt jämfört just med de stora kulturländerna i Europa. Detta gör, att driftkostnaderna för våra fartyg äro

Ang. viss ändring i sjömanslagen. (Forts.)

betydligt högre än för de engelska. Jag bestrider på det bestämdaste, vad herr Lindley nyss yttrade i motsatt riktning, nämligen att driftkostnaderna för det engelska tonnage skulle vara högre än för det svenska och att vi således skulle ligga gynnsammare till än engelsmännen. Nu är det emellertid så, enligt vad som inom rederikretsar är känt, att våra driftkostnader, jämförda med andra länders, äro de högsta, och detta har också resulterat i att det upplagda tonnaget i Sverige är procentuellt större än det upplagda tonnaget i något annat land. Vi skola nu inte tala om hur förhållandena kunna vara vintertid o. s. v., utan om genomsnittet under seglationstiden.

Därtill kommer, att fraktmarknaden för närvarande är synnerligen ogynnsam. Enligt uppgifter, som jag inhämtat och som äro tillförlitliga, ligga de utgående fraktsatserna för våra stapelvaror, våra stora exportartiklar, lägre för 1934 än för 1933. Däremot torde fraktsatserna för det ingående godset vara ungefär oförändrade. Läget på fraktmarknaden är sålunda i någon mån ogynnsammare än föregående år.

Under dylika förhållanden är det ju givet, att en ökning av omkostnaderna är synnerligen ovälkommen. Det har visserligen sagts här av utskottets värderade ordförande och av herr statsrådet och chefen för socialdepartementet, att de utgifter, som kunna bli en följd av lagens antagande, beräknas inte komma att uppgå till någon sådan storlek, att det spelar någon egentlig roll och att man för övrigt genom assurans och dylikt kan täcka sig härför. Det är emellertid med denna sak ungefär som med gumman, som lastade stör på en kälke och lade på den ena stören efter den andra och sade: »Nog kan man väl ta några störar till.» Till slut blev dock lasset för tungt. Man måste i sådana här fall även räkna med de små utgifterna och lägga dem till de föregående, om läget är ogynnsamt för övrigt.

Det skulle kunna sägas en hel del mera, men jag vill för min del sluta med att i rederinäringens intresse yrka bifall till reservationen och avslag på propositionen.

Herr Nordborg: Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet sade, att en sjöman, som förlist utomlands, kommer i särskilt svåra omständigheter. Jag skall om detta endast be att få säga, att den sjömannen kommer i något bättre omständigheter än den, som förliser här hemma på kusten, därför att han redan nu får fri resa hem, underhåll och hyra under tiden. Han kommer åtminstone icke i något sämre läge.

Beträffande de länder, som ha ratificerat konventionen, får jag framhålla, att det är inte endast subsidier utan även diskriminering, som förekommer i en del av dessa länder, men jag erkänner liksom herr statsrådet, att jag inte heller kan på rak arm säga, huru det därmed förhåller sig. Jag stöder mig emellertid på kommerskollegii uttalande, och detta anser jag vara det bästa, som står till buds. Vi veta i alla fall, att i England överväges för närvarande, om åtgärder skola vidtagas endera för subsidiering eller för diskriminering. Man vet ej, vad det blir, och det kan ju hända, att det inte blir någonting alls, men vi hysa stora farhågor, icke blott i vårt land utan även i de andra nordiska länderna för att åtgärder från detta håll vidtagas.

Vi få också komma ihåg, att vi ha konkurrens in på knutarna. Då vi måste konkurrera med de norska fartygen, och Norge, som bekant, har en mycket stor flotta, anser jag det olämpligt, att vi skola gå före Norge, när det nu gäller att ratificera denna konvention. När regeringen har sagt, att samarbete skulle upptagas med Norge, hade man väl kunnat vänta med denna proposition, tills samarbetet varit fullt klart. Nu har i stället endast utredningen skickats till Norge, varefter propositionen framlagts för riksdagen.

Ang. viss ändring i sjömanslagen. (Forts.)

Jag skall inte ingående bemöta herr Bissmark, ty jag går ut ifrån, att herr Bissmark icke alltid har sagt B, därför att han sagt A, och herr Bissmark bör väl också rätta sig efter omständigheterna och inte bara tala om att man bör gå med på en mindre fråga för att vinna en större. Detta är ko-handel, herr Bissmark, vilket anses vara mycket förkastligt, vilket även herr Bissmark tidigare ansett.

Vad sedan herr Lindley sade skall jag inte heller närmare ingå på, men det var en sak, han omnämnde, som kan behöva förklaras. Han framhöll nämligen, att det skulle vara förkastligt, om en svensk redare sätter fartyg under utländsk flagg. Jag vill påstå, att så är inte förhållandet. Herr Lindley sade, att man sätter dem under utländsk flagg, för att man därigenom skulle komma ifrån utgifter och kunna tjäna pengar. Är det inte bättre, att man sätter dessa fartyg under utländsk flagg, för att kunna förtjäna litet på dem, än att göra konkurs här hemma? Herr Lindley menar nu, att detta är en mycket ful handling, och vi ha ofta sett i pressen uttalanden om att den redare, som sätter fartyg under utländsk flagg, är ingen god patriot. Jag vill emellertid påstå, att han är lika god patriot som någon annan affärsman, därför att den affärsman, som driver affär i sitt hemland och förlorar pengar, är icke till mycken glädje för landet. Det förhållandet att fartyg sätts under annan flagg, visar väl bättre än någonting annat, att det i utlandet är billigare att driva sjöfart, och det är även därför, som dessa fartyg säljas och gå under de olika flaggor, som jag nyss talade om.

Då herr Lindley yttrade sig om engelska fartyg och att England är ett eldorado för sjöfolk, vill jag påminna om, att vi ha läst i pressen om att det är så dåligt i England, att till och med befälspersoner taga plats för om masten. Något sådant går inte för sig i vårt land. En befälsperson kan inte få förhyras i manskapsgard hos oss, därför att detta stoppar sjöfolksförbundet genom sin kontroll över mönstringarna. Jag vill tillägga, att även jag hade i höstas samma uppfattning som herr Lindley, att det var mycket bra på de engelska fartygen, men detta har blivit vederlagt på så sätt, att man fått reda på att i smyg betalas lägre löner än de avtalsenliga. Engelsmännen gå åtminstone i vissa fall under sina tariffer.

Jag skall ej uppehålla tiden längre men måste framhålla, att principen bör vara den, att vi för närvarande inte ha råd att göra någonting, som ökar svårigheterna för sjöfarten. Vi böra vänta med denna ratificering, tills det blir bättre tider, och vi böra även tänka på opinionen bland de människor, som slita och sträva för att få debet och kredit att gå ihop, och som ej ha fått någon hjälp av staten. Jag antar, att om man försökt lägga en dylik börda som den föreslagna på någon annan näringsgren, så skulle det ha talats mer därom, än vad som skett i kväll.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Det förefaller mig orimligt att i dessa tider, då sjöfarten har att kämpa med stora ekonomiska svårigheter, man skall ålägga denna näring nya bördor. Det är allmänt känt, att trots ned-satta frakter råder för närvarande en ytterst svår konkurrens med den utländska sjöfarten, och när det gäller vår kustsjöfart, har den en mycket svår konkurrens från biltrafiken och järnvägarna. Vår sjöfartsnäring har under de sista åren verkligen haft att kämpa med mycket stora svårigheter.

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet yttrade, att rederinäringen har alltid gjort motstånd. Jag förmodar, att han åsyftar motstånd mot sociala reformer. Ja, är det så underligt, att en näring gör motstånd, när man undan för undan lägger på den än det ena och än det andra, som till slut måste medföra alltmer ökade utgifter. Man kan inte begära, att denna närings re-

Ang. viss ändring i sjömanslagen. (Forts.)

presentanter då bara skola tacka och taga emot, utan de måste väl också någon gång säga ifrån, att nu går det inte längre med dessa nya bördor. Det finns ett gammalt ordspråk, som säger: »Den känner bäst, var skon klämmer, som bär den», och jag tror därför, att man får lyssna till rederinäringens målsmän — både till dem, som yttrat sig här i kammaren, och till andra, av vilka jag haft tillfälle att samspråka med en del.

Det var en talare, som nyss yttrade, att har man sagt A, måste man säga B. Ja, det sades A 1920. Nu ha vi 1934, således 14 år senare, och det har *hånt* någonting under dessa 14 år. Vi ha ju fått ett alltmera försämrat ekonomiskt läge, försämrade konjunkturer — det känna vi ju alla till.

Jag skall med dessa korta ord och med instämmande i vad motionären yttrat hemställa om bifall till reservationen, d. v. s. avslag på Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Lindley: Herr förste vice talman! Jag känner mig nödsakad att replikera herr Tham, då han hävdade, att driftkostnaderna voro högst i Sverige. Då jag ställde jämförelsen mellan England och Sverige, pekade jag på det förhållandet, att man i Sverige betalar lägre löner för sjöfolket, än vad man gör i England på grund av bemanningsförhållandena där. Nu säger emellertid herr Tham, att så är icke fallet utan att det i stället är tvärt om; d. v. s. att driftkostnaderna äro högre i Sverige. Jag kan inte bestrida detta, men kan det inte ligga så till, att man betalar kanske högre direktörlöner här i Sverige än vad man gör i England? Det är mycket möjligt, att driftkostnaderna kunna röna något inflytande från det hållet också.

När herr Tham sedermera påpekade, att läget på fraktmarknaden är rysligt svårt, skall jag inte neka till att så verkligen är fallet. I närvarande stund är det ett fruktansvärt tillstånd i fråga om frakterna, och fraktsatserna bestämmas ju på grund av den inbördes konkurrensen. Även de svenska redarna bidra härtill, då de vid tävlan med andra länders redare om att kunna få frakter pruta ned sina fraktsatser så långt, att de knappast få fartygen att bära sig. Varje eftergift betyder bara, att man prutar ned något ytterligare. Nu gälla dessa fraktsatser inte bara för svenska fartyg utan för alla fartyg — således oavsett vilket lands flagga de föra. Nationaliteten har inte det ringaste inflytande på dessa förhållanden, eftersom det är en rent internationell företeelse.

När herr Nordborg hävdade den ståndpunkten, att en svensk redare, som placerar t. ex. sina fartyg under finsk flagga, är en god patriot, därför att han försöker förtjäna pengar, vill jag invända, att då bryr han sig naturligtvis inte om vilken skada, han kan tillfoga sitt eget land genom att han ytterligare konkurrerar och går under gällande fraktsatser och således härigenom åstadkommer skada för övriga svenska redare. Om det är redarorganisationens syn på dessa ting, måste jag säga, att det är förvånansvärt. Jag vill emellertid påpeka, att den främsta representanten för redarorganisationen uttalade, åtminstone när vi voro tillsammans för inte så länge sedan i Göteborg vid en förhandling, sin förtrytelse just över de redare, som handlade på detta sätt. Det är således två olika uppfattningar, som här göra sig gällande. Herr Nordborgs uppfattning är den, att de äro goda patrioter, och ordföranden i Sveriges redarorganisation hyser en alldeles motsatt uppfattning. Det är, må jag säga, någonting karakteristiskt i detta.

Det är ytterligare en sak, som jag ber att få påpeka, nämligen herr Nordborgs syn på tingen, när det gäller Norge: vi skulle nämligen inte ratificera, förrän Norge gjort det. Jag tycker att det är en ömklig ståndpunkt, att vi alltid skola försöka komma sist. Detta gäller inte bara i detta fall, utan gene-

Ang. viss ändring i sjömanslagen. (Forts.)

rellt i fråga om internationella konventioner. »När alla andra ha ratificerat», säger man, »då skola vi göra det också.» Var det inte Strindberg, som skrev om mannen, som visserligen ville vara med i striden men som frågade: »Varför skall jag gå först? Varför kan inte jag få tåga i sista ledet?» Man vill eventuellt vara med, bara man kan få komma sist och alltså inte riskera sitt skinn.

Nu ha de stora länderna redan beslutat ratificering. Varför skola vi då vänta och bli en av de allra sista nationerna? Vi skulle då börja tävla med Finland, ty Finland blir kanske den allra sista, det kan jag ganska väl tänka mig. Vi skulle alltså tävla för att komma sist tillsammans med Finland, men Norge och Danmark skulle gå före oss — det är nämligen i själva verket endast Skandinavien kvar, som skall ratificera. Jag tycker inte, att Sverige skall inlåta sig på någon tävlan för att vinna denna tveivelaktiga hederstitel.

Herr Nordborg: Herr talman! Jag vill endast framkasta den förmodan beträffande herr Lindleys hänvisning till den åberopade redaren i Göteborg och de uppfattningar, som han uttalat, att herr Lindley måtte ha lyckats prata omkull honom.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr förste vice talman jämligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt; och förklarade herr förste vice talman, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Larson, Edward*, och herr *Nordborg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 51, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talman först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr förste vice talman fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 39;

Nej — 35.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av väckta motioner angående ändring i gällande föreskrifter om uppskattning av prästlöneboställes normalavkastning m. m.; samt

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 23 § lagen den 16 oktober 1914 (nr 349) om tillsyn å fartyg.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölles.

Ang. vissa
ändringar i
fattigvårds-
lagen.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 23, i anledning av väckta motioner angående vissa ändringar i lagen om fattigvården.

Andra lagutskottet hade till behandling förehåft följande inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen från första kammaren nr 139 av herr *Löfvander* m. fl. samt från andra kammaren nr 39 och 40 av herr *Thorell* m. fl., nr 291 av herr *Johansson* i Bro m. fl., nr 302 av herrar *Ericson* i Boxholm och *Hedlund* i Östersund samt nr 451 av herr *Nyblom* m. fl.

I motionerna nr 139 i första kammaren av herr *Löfvander* m. fl. och nr 291 i andra kammaren av herr *Johansson* i Bro m. fl., vilka voro likalydande, hade yrkats, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag — om möjligt till innevarande riksdag — rörande sådan ändring av gällande fattigvårdslag, att hemortsrätt skulle, oberoende av meddelad fattigvård, åtnjutas i det samhälle, där vederbörande vore mantalsskriven.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet under fyra särskilda, med A—D betecknade punkter lämnat en redogörelse för ifrågavarande motioner, varefter utskottet hemställt,

a) att de i utskottets redogörelse under A redovisade motionerna I: 139, II: 40 och II: 291 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

b) att den i utskottets redogörelse under B behandlade motionen II: 302 ävensom den under samma punkt redovisade framställningen i motionen II: 451 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

c) att riksdagen i anledning av den i utskottets redogörelse under C behandlade motionen II: 39 ävensom den under samma punkt redovisade framställningen i motionen II: 451 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t, efter återupptagandet av den under åren 1932 och 1933 inom socialdepartementet i syfte att söka nedbringa statens kostnader för fattigvården verkställda undersökningen angående lämpligheten av ändringar i, bland annat, fattigvårdslagens bestämmelser om hemsändning av understödstagare, ville, efter ytterligare utredning, med beaktande, utan att berättigade humanitära hänsyn åsidosattes, jämväl av kommunernas intresse, att berörda bestämmelser om hemsändning erhöles ökad effektivitet, för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen i nämnda del kunde giva anledning; samt

d) att den i utskottets redogörelse under D redovisade framställningen i motionen II: 451 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Löfvander: Herr talman! Jag skall såsom motionär i denna fråga be att få säga några få ord i anledning av det föreliggande utskottsbetänkandet.

Var och en, som något sysslat med arbete inom en fattigvårdsstyrelse eller barnavårdsnämnd i en kommun, har säkerligen fått den erfarenheten, att mantalsskrivnings- och hemortsrättsförhållandena i vårt land inte äro tillfredsställande. Därom vittna även alla de förslag, som under senare år framlagts inför regering och riksdag för att få rättelse härutinnan.

Den nuvarande bestämmelsen om att en person, som inflyttar i en kommun och blir där mantalsskriven, skall ha ett s. k. fattigvårdsfritt år i denna nya

Ang. vissa ändringar i fattigvårdslagen. (Forts.)

mantalsskrivningskommun för att där vinna hemortsrätt, har troligen tillkommit, för att personer, som eventuellt blivit obehörigt mantalsskrivna i en kommun och som vid inflyttningen varit i sådant tillstånd, att de måste anlita det allmännas hjälp, ej skulle i inflyttningskommunen kunna vinna hemortsrätt. Det må ju vara riktigt, att en sådan säkerhetsanordning funnits. Det är emellertid bland folk, som sysslar med dessa ting i våra kommuner, en allmänt känd sak, hur myndigheterna begagna sig av bestämmelsen om »det fattigvårdsfria året». När det gäller enskilda personer, och kanske ännu mera familjer, beträffande vilka man kan befara, att de på grund av iråkad arbetslöshet eller av annan orsak efter någon tid kunna komma att falla det allmänna till last, har man tillgripit den metoden, att man tilldelat dem ett understöd för att därmed förhindra dem att vinna hemortsrätt. Och att man vid tilldelandet av dylika understöd inte är njugg, finns det otaliga bevis för. Det är ju hemortskommunen, som skall betala, och då är det ju inte så svårt att vara frikostig. Det måste anses vara oriktigt, att den ena kommunen skall utdela understöd, under det att den andra kommunen skall släppa till medlen.

För att de, som tilläventyrs inte sysslat med dessa ting, skola kunna få en inblick i förhållandena, skall jag be att få anföra några exempel. Från en kommun i södra Skåne flyttade hit till Stockholm en familj, bestående av man och hustru. Mannen fick rätt snart arbete vid ett bygge, och hustrun fick plats som diskerska vid ett hotell. Efter någon tid blev hustrun sjuk och måste anlita sjukhusvård, och denna sjukhusvård betalades av fattigvårdsstyrelsen i Stockholm. Denna sökte sedan hemkommunen för beloppet, som inte blev så obetydligt, alldenstund avgiften var 4 kronor om dagen. Länsstyrelsen dömde hemortskommunen att betala. Kommunen anförde då besvär över detta länsstyrelsens beslut, men det fastställdes av kammarrätten. Mannen hade en inkomst av 56 kronor per vecka, och vi ansågo, att han själv skulle kunna betala sin hustrus sjukvård, men trots detta utdömde myndigheterna i Stockholm beloppet av hemortskommunen. Ändå är det att märka, att mannen för sin inkomst under den tid, som hustrun hade understöd från Skånekommunen, betalade skatt till Stockholms stad.

Jag skall taga ett annat fall. En familj på man, hustru och fem barn flyttade från samma kommun till Norrköpings stad. Familjen hade aldrig i hemkommunen fallit fattigvården till last, och den redde sig bra i Norrköping i nära två år. Men den sista veckan på »det fattigvårdsfria året» blevo de tilldelade ett understöd, och nu har familjen i nio år varje vinter tilldelats understöd i Norrköping. Kommunen har sammanlagt fått betala ut flera tusen kronor bara till denna familj. Mannen är mantalsskriven i Norrköping och får till denna stad skatta för sina inkomster, samtidigt som den skånska kommunen får betala understöd för hans familj.

Dessa exempel klarlägga, att det finns ett starkt behov av revidering av vår fattigvårdslag beträffande hemortsrättsbestämmelserna. Härom vittnar även det otal av fattigvårdsprocesser, som pågå kommuner emellan.

I den motion jag avlämnat vid årets riksdag yrkas, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag — om möjligt till innevarande riksdag — rörande sådan ändring av gällande fattigvårdslag, att hemortsrätt skall, oberoende av meddelad fattigvård, åtnjutas i det samhälle, där vederbörande är mantalsskriven». Med denna bestämmelses införande skulle enligt min uppfattning de kommunala fattigvårdsprocesserna upphöra, till fromma icke blott för kommunerna utan även för de stackars människor, som av en eller annan anledning behöva det allmännas hjälp.

Man invänder nu emot denna reform, att kommuner med bättre ordnad fattigvård skulle bli överflupna av människor, som spekulerade i fattigunderstöd

Ang. vissa ändringar i fattigvårdslagen. (Forts.)

på så sätt, att de flyttade in och läto mantalsskriva sig i dylika kommuner. Jag tror, att man hyser onödiga farhågor i detta avseende. Det fordras ju för att kunna bli mantalsskriven i en kommun, att man är bosatt i kommunen, och den kategori av människor, det här gäller, är ju i den ekonomiska ställningen, att de ej kunna förvärva bostad genom köp av fastighet utan måste hyra bostad. Jag tror, att hyresvärdarna äro ytterst försiktiga, då det gäller att antaga hyresgäster, och att de ha samma intresse som kommunen, så att de inte hyra ut lägenheter till folk, som inte kan göra rätt för sig. Jag har ingenting emot att skärpta bestämmelser införas beträffande mantalsskrivningen, så att missbruk kunna förhindras.

Herr talman! Jag har intet yrkande, men vill uttala den förhoppningen, att det utredningsarbete, som pågår och som andra lagutskottet åberopat, då utskottet hemställer, »att motionen nr 139 i första kammaren icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda», måtte taga hänsyn till vad motionärerna anfört och att utredningen måtte så bedrivas, att förslag i motionens syfte måtte kunna föreläggas nästa års riksdag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

*Ang. krigsmanskapets
hemortsrätt i
fattigvårdshänseende
m. m.*

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 24, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i fattigvårdslagens bestämmelser rörande hemortsrätt.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 248 i första kammaren av herr *Berg, Robert*, och nr 450 i andra kammaren av herr *Lövgren*.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen ville för sin del besluta att till 45 § i lagen den 14 juni 1918 om fattigvården, föga ett stycke av följande lydelse:

»För dem av krigsmanskapet eller av de vid kronans varv eller verkstäder anställda arbetare eller hantverkare, vilka endast till följd av tjänsten mantalsskrivas å tjänstgöringsorten, gäller ej denna mantalsskrivning till bestämmande av deras hemortsrätt.»

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts av herr *Hage* och herr *Lindberg* i Stockholm, vilka yrkat, att utskottet måtte föreslå riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande lämpligheten av ändrade bestämmelser om hemortsrätt för dem av krigsmanskapet eller av de vid kronans varv och verkstäder anställda arbetare eller hantverkare, vilka endast till följd av tjänsten mantalsskrives å tjänstgöringsorten.

Herr Berg, Robert: Herr talman! I utskottets utlåtande i anledning av här föreliggande motion har utskottet endast sett på den ena delen av frågan, men underlåtit att fästa någon uppmärksamhet vid den andra delen. I motionen förekommer nämligen en passus, där det talas om svårigheterna för det avgångna manskapet vid de militära förläggningarna att på förläggningssorten erhålla arbete. Det är ju ett allmänt känt förhållande, att militärstäderna

Ang. krigsmanskapets hemortsrätt i fattigvårdshänseende m. m. (Forts.)
praktiskt taget äro tillkomna huvudsakligen för försvarsändamål. Sålunda ha i dessa städer i regel icke uppstått några industriella eller andra företag, som kunna giva möjlighet till anställning i samma omfattning som andra städer erbjuder.

Jag skall tillåta mig att i detta sammanhang särskilt peka på ett exempel, nämligen Boden. I Boden äro, såvitt jag inte är fel underrättad, förlagda icke mindre än fyra regementen, och från dessa regementen avgår varje höst ett större eller mindre antal uttjänt manskap. Genom den bestämmelse, som nu föreligger i fattigvårdsavseende, ha ju dessa personer, därigenom att deras tjänstetid varat tre år, också förvärvat hemortsrätt i förläggningssorten. Då är frågan: vilka möjligheter har det avgångna manskapet i en dylik militärstad att erhålla arbete? Dessa möjligheter äro enligt min uppfattning synnerligen små, och följden blir givetvis, att vederbörande i stor utsträckning måste falla fattigvården till last.

Utskottet säger i sin motivering, att det är lämpligt, att detta manskap får ha sin hemortsrätt i den kommun, där de äro förlagda och till vilken de även betalat sin skatt. Man kunde ju fråga sig, hur stora skattebelopp som under en tjänstgöringstid av i regel tre år vid armén och fyra år vid flottan egentliga hinna inflyta, men jag skall likväl nu fullständigt bortse från den sidan av saken, och i stället fästa avseende vid ett annat förhållande. När manskapet avgår, har det, som jag tidigare påpekat, i stor utsträckning inte några arbetsmöjligheter och kommer sålunda att falla fattigvården till last. Vad blir resultatet av detta? Bestämmelserna äro sådana, att även om de sedermera flytta från förläggningssorten, som ju blivit deras hemortskommun, men under första året inte få några försörjningsmöjligheter, utan i den nya kommunen falla fattigvården till last, så bibehålla de sin hemortsrätt i den kommun, varifrån de ha flyttat, d. v. s. från den militära förläggningssorten. Det är uppenbart, att försörjningsplikten för dem kommer att drabba hemortskommunen oerhört hårt. Bestämmelserna gå så långt, att avgången manskap, som drabbas av arbetslöshet eller dylikt under en lång följd av år, även i fortsättningen bibehålla sin hemortsrätt i den kommun, där de haft sin militäransällning. De gå för övrigt ännu längre: har vederbörande senare ingått äktenskap, falla i fattigvårdsavseende också hans hustru och barn under den kommun, där mannen haft sin militära anställning.

Nu kan det invändas, att detta är något som i regel förekommer även inom andra kommuner, och man skulle ju kunna tänka sig, att en viss reciprocitet förelåg, d. v. s. den ena kommunen drabbas då, den andra då, och att det hela därför skulle jämnas ut sig. Men därigenom, att det i militärstäderna är så många, som varje höst lämna tjänsten och i de flesta fall icke inom kort tid få någon möjlighet till försörjning, blir det ett förhållandevis stort antal, som nödgas anlita fattigvården och sålunda drabbas militärstäderna i detta avseende med större styrka än andra kommuner.

Om en yngling kommer till en militärförläggning från ett industrisamhälle, där möjligheterna till arbete äro väsentligt större än i militärstäderna, vore det väl naturligare, att han finge behålla sin hemortsrätt i den kommun, varifrån han kommer, så att han efter den uttjänta tiden vid regementet eller flottan, d. v. s. tre eller fyra år, kunde återvända till sin hemortskommun, där han lättare kan erhålla arbete.

Det är denna sida av saken, som jag huvudsakligen ägnat min uppmärksamhet. Jag har med min motion velat underlätta möjligheterna för det avgångna manskapet vid olika regementen och vid flottan att efter tjänstgöringstiden återvända till hemortskommunen genom att låta dem där bibehålla sin hemortsrätt, och med stöd av denna rätt ge dem samma möjligheter till arbete,

Ang. krigsmanskapets hemorts rätt i fattigvårdshänseende m. m. (Forts.) som kommunens övriga invånare. Det är nämligen ett allmänt känt förhållande, att sedan arbetslösheten gjort sig gällande i vårt land, ha kommunerna nödgats vidtaga restriktioner i fråga om hjälpverksamheten. Man har inte allenast föreskrivit, att vederbörande skola vara mantalsskrivna för att erhålla hjälp, utan man har också föreskrivit, att de skola ha hemorts rätt, och man har i vissa kommuner gått ännu längre, i det man kräver hemorts rätt under ett visst antal år, innan de av kommunen erhålla hjälp i form av kommunalt eller statskommunalt arbete. Genom dessa restriktioner är det sålunda inte möjligt för en person, som tjänat ut vid ett regemente eller vid flottan, att kunna återvända till sin hemortskommun, ty kommunen håller mycket strängt på att de som ha hemorts rätt, först skola komma i fråga.

Utskottet har inte ansett denna sak vara av det intresse, att den föranlett någon utskottets åtgärd. Emellertid har till utskottets utlåtande fogats en reservation, som avser att Kungl. Maj:t skulle få i uppdrag att utreda frågan. Det har under innevarande års riksdag förelegat olika framställningar i fråga om fattigvården. Dessa olika motioner vittna givetvis om, att det inte är som det borde vara i fattigvårdsavseende, vare sig på det ena eller det andra området. Sålunda torde en utredning, ehuru utskottet inte ansett den nödvändig, icke kunna anses alldeles opåkallad, och jag ber därför herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr Norman: Herr förste vice talman! Den hemställan, som gjorts i här föreliggande motion, går ut på att få en återgång i bestämmelserna i fattigvårdslagen, åtminstone vad innehållet beträffar, till vad som var stadgat i förordningen av 1871. När fattigvårdslagen reviderades år 1918, togs detta stadgande bort, och det tycks då ha rätt en fullständig enighet därom, att denna bestämmelse inte längre borde bibehållas. Fattigvårdslagstiftningskommittén hade särskilt motiverat sin uppfattning i det avseendet, och det utskott, som hade att behandla spørgsmålet, gjorde dess uttalande till sitt. Andra lagutskottet har i föreliggande utlåtande anslutit sig till de synpunkter, som framhöllos, när detta stadgande vid revideringen av fattigvårdslagen uteslöts. Det är, som de ärade kammarledamöterna finna, en enda liten detalj i det brännande spørgsmålet om hemortsrätten, som i detta fall är berört, och en detalj av speciellt lokalbetonad art.

Nu har motionären inte yrkat bifall till sin motion utan till den reservation med en hemställan om skrivelse i ärendet, som föreligger. I utskottets föregående utlåtande, beträffande vilket kammaren nyss fattade beslut, har andra lagutskottet påvisat, hurusom hela detta spørgsmål om hemortsrätten ligger under utredning. Skatteutjämningsberedningen har tagit en viss ställning till spørgsmålet, och man kan förvänta, när skatteutjämningsberedningens betänkande ligger under fortsatt behandling, att även spørgsmålet om hemortsrätten i fattigvårdsavseende kommer under förnyat övervägande. Organisationssakkunniga torde också säkerligen ha anledning att beakta spørgsmålet. Vidare har riksdagen i år i annat sammanhang i skrivelse till Kungl. Maj:t begärt utredning i syfte att åstadkomma en förbättrad lagstiftning rörande mantalsskrivning och därmed sammanhängande spørgsmål.

Problemet om hemorts rätt i fattigvårdsavseende sammanhänger ju mycket nära med detta spørgsmål och kommer med all säkerhet att knytas an även till denna utredning, som väl säkerligen kommer till stånd. Andra lagutskottet har helt naturligt ställt sig intresserat till frågan — den är ju, som de föregående talarna framhållit, både betydelsefull och brännande. De många motioner, som väckas i ämnet för varje år, vittna också därom. I det nyss behandlade utlåtandet nr 23 från andra lagutskottet uttryckte utskottet en för-

Ang. krigsmanskapets hemortsrätt i fattigvårdshänseende m. m. (Forts.)
väntan, att den utredning i olika avseenden, som pågår, skall fortlöpa med största skyndsamhet, och under sådana förhållanden kan jag inte finna, att det är någon särskild anledning för riksdagen att hemställa om en utredning i det speciella fall, som motionärerna beröra i sin motion.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt med den rättelse, att ordet »motion» ersattes med ordet »motioner», samt vidare på bifall till den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 25, i anledning av väckt motion angående viss ändring i lagen om fattigvården, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 12.03 på natten.

In fidem

G. H. Berggren.

Fredagen den 27 april.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Justerades protokollen för den 21 och 24 innevarande månad.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Att generaldirektör *Anders Örne* på grund av sjukdom (cholecystitis) tills vidare är oförmögen att deltaga i riksdagsarbetet intygas.

Stockholm den 25 april 1934.

Gösta Kåge,
leg. läkare.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 95—101, bankoutskottets utlåtanden nr 33—37, andra lagutskottets utlåtande nr 26 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 65—75.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag ber att få hemställa, herr talman, att alla jordbruksutskottets ärenden, således från och med utlåtandet nr 65 till och med utlåtandet nr 75, ska sättas närmast

efter andra tillfälliga utskottets utlåtande nr 4 bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

Anmälades och bordlades

första lagutskottets utlåtande nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående vadhållning i samband med tävlingar; samt

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 5, i anledning av väckt motion angående tillsättande av allmänna ombud för överklagande av stiftsnämndernas beslut angående normalavkastning av prästlöneboställen; och

nr 6, i anledning av väckt motion angående pastorats skyldighet att lämna redovisning för avkastningen av sina prästlöneboställen.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 4.08 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
